

BROEDVOGELS VAN DE GOOISE HEIDEVELDEN

VERSLAG VAN BROEDVOGELINVENTARISATIES UITGEVOERD IN DE PERIODE
1969 - 1982 DOOR LEDEN VAN DE VOGELWERK GROEP HET GOOI E.O.

SAMENSTELLING :

R.G. MOOLENBEEK

J. HARDER

A.P. VERMEULE

INHOUD

Inleiding	1 - 2
Ligging der terreinen	3
Methodiek	4
Verstoringsen	4
Slotwoord	5
WESTERHEIDE	7
- Terreinbegrenzing en - beschrijving	7 - 8
- Inventarisatie medewerkers	8
- Inventarisatie gegevens	9 - 10
- Totaaloverzicht broedvogels Westerheide	11
- Waargenomen soorten	12 - 19
- Zoogdieren op de Westerheide	20
- Plattegrond Westerheide	21
- Begroeiing Westerheide 1975	22
- Begroeiing Westerheide 1981	23
- Stippenkaarten broedvogels (+ haas)	24 - 53
BUSSUMERHEIDE	55
- Terreinbegrenzing en - beschrijving	55
- Inventarisatie medewerkers	56
- Inventarisatie gegevens en weersgesteldheid	56
- Totaaloverzicht broedvogels Bussumerheide	58
- Waargenomen soorten	59 - 65
- Zoogdieren op de Bussumerheide	65
- Begroeiing Bussumerheide 1975	67
- Begroeiing Bussumerheide 1977	68
- Begroeiing Bussumerheide 1981	69
- Stippenkaarten broedvogels	70 - 97
ZUIDERHEIDE	99
- Terreinbegrenzing en - beschrijving	99
- Plattegrond	100
- Inventarisatie gegevens en weersgesteldheid	101 - 102
- Inventarisatie medewerkers	102
- Totaaloverzicht broedvogels Zuiderheide	103
- Waargenomen soorten	104 - 114
- Zoogdieren op de Zuiderheide	115
- Begroeiing Zuiderheide 1975	116
- Begroeiing Zuiderheide 1981	117
- Stippenkaarten broedvogels	118 - 155

I N L E I D I N G

De Gooise heidevelden staan al sinds jaar en dag in de belangstelling van de vele Gooise natuurliefhebbers. Tot in de vijftiger jaren richtte die belangstelling zich vooral op het kijken naar heidevogels, die hier in redelijke aantallen en verscheidenheid voorkwamen. Korhoender en Wulp waren wel de meest bekende. Andere, minder algemene vogelsoorten als Geelgors, Boomleeuwerik, Veldleeuwerik, Boompieper en Patrijs werden op de meeste heidevelden waargenomen. In de zestiger jaren worden waarnemingen van met succes broedende vogels van eerder genoemde soorten steeds schaarser. Deze tendens heeft zich ook in de zeventiger jaren voortgezet.

Met het teruglopen van de avifaunistische rijkdom op de heidevelden nam het aantal mensen dat zich hierover zorgen maakte steeds meer toe. De natuurbeschermers wezen de verantwoordelijke beheerders op de vele reeds aanwezige of dreigende gevaren. Diverse malen werd aangegeven dat de recreatie invloeden van met name wandelaars, fietsers, ruiters, crossers, loslopende honden, modelvliegtuigen, dagcampings e.d. uit de hand waren gelopen (o.a. Jonkers, 1973). Een andere, duidelijke zichtbare invloed van de recreatie was het toegenomen aantal paden en paadjes. Nergens op "de grote stille heiden" was nog een rustig plekje te vinden.

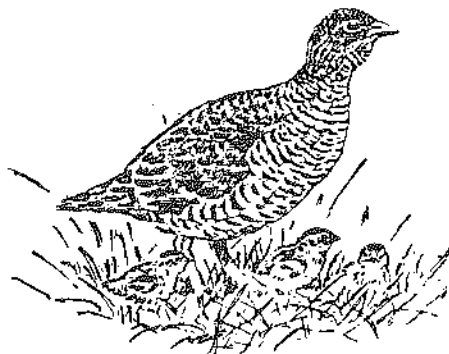
Een niet eerder genoemde bedreiging van de heidevelden was de van alle kanten oprukkende begroeiing cq bebossing. Het gevolg was dat van jaar tot jaar de werkelijke oppervlakte aan heide verminderde en die van bossages toenam. Wederom kwamen de natuurbeschermers met ideeën en adviezen aan te dragen om de voor avifauna en heide ongewenste ontwikkelingen een halt toe te roepen. De Contactraad voor natuurbescherming Het Gooi kwam met het "Advies inzake het beheer in de Gooise natuurgebieden" (1972). De Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken stelde een rapport op om de schrikbarende achteruitgang van fauna nog eens met cijfers aan te tonen (Jonkers & Klein, 1973). Mede door toedoen van onze Vogelwerkgroep stelde het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) een rapport op met voorstellen tot inrichting en beheer van de heiden. Uitgangspunt in dit rapport was het behoud van de Korhoen in het Gooi (Niewold & Nijland, 1979).

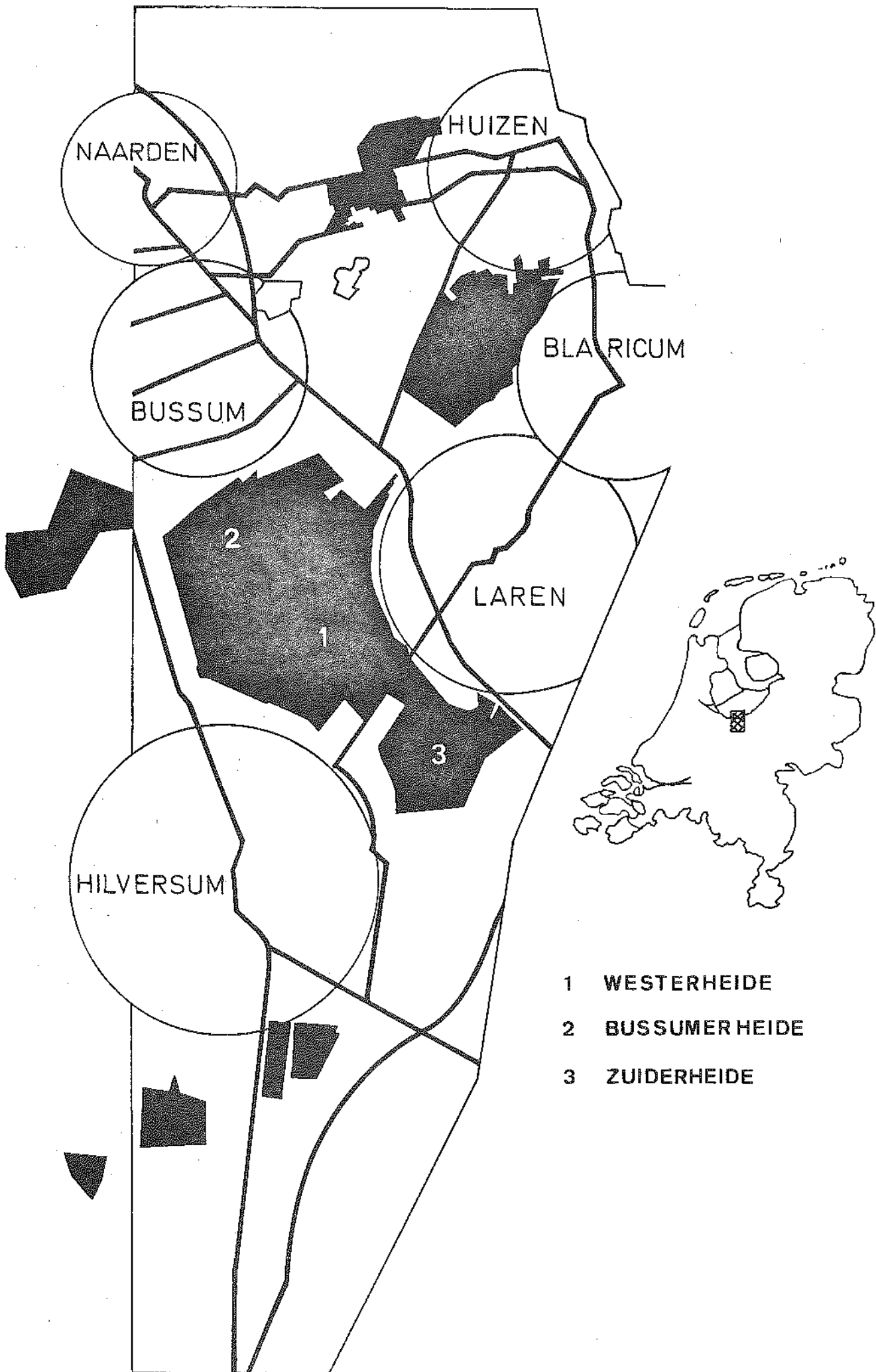
Als resultaat van dit alles zijn er de afgelopen jaren enige beheersmaatregelen uitgevoerd, die gericht zijn op een behoud van de heiden.

Er is op diverse plaatsen opslag verwijderd en er zijn enige kleine sluippaadjes dichtgelegd. Van groot belang is het streven naar zonerings. Het kleine omheinde "Vogelrustgebied" op de Westerheide werd vergroot met een aansluitend stuk open heide. Dit "Korhoenderreservaat" heeft een beperkte toegankelijkheid waardoor er in dit deel meer rust heerst. Ook wordt er op advies van het RIN kleinschaliger gebrand dan men in het verleden gewend was te doen.

Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer heeft zich in 1979 bereid verklaard een beheersadvies op te stellen voor enkele Gooise heidevelden. Nu niet alleen voor een goed flora- en faunabeheer maar ook om de geopperde mogelijkheid van herintroductie van schapen te onderzoeken. Hiertoe is een basis inventarisatie noodzakelijk om te weten welke elementen vóór het uitvoeren van beheersmaatregelen nog aanwezig zijn. Het effect kan dan later bepaald worden. Op verzoek van het RIN en het Gooisch Natuurreservaat hebben wij in 1980, 1981 en 1982 de Bussumerheide, de Westerheide en de Zuiderheide op broedvogels geïnventariseerd. De resultaten kunnen gebruikt worden om de uitwerking van beheersmaatregelen te toetsen. Tevens zijn in dit rapport eerder verzamelde inventarisatiegegevens uitgewerkt of opnieuw bewerkt.

Het is de bedoeling om in een vervolg rapport de broedvogeltellingen van de kleinere Gooise heidevelden te behandelen, en een overzicht te geven van alle artikelen en rapporten die er over de Gooise avifauna in de loop der jaren zijn verschenen.

- 1 WESTERHEIDE
- 2 BUSSUMERHEIDE
- 3 ZUIDERHEIDE

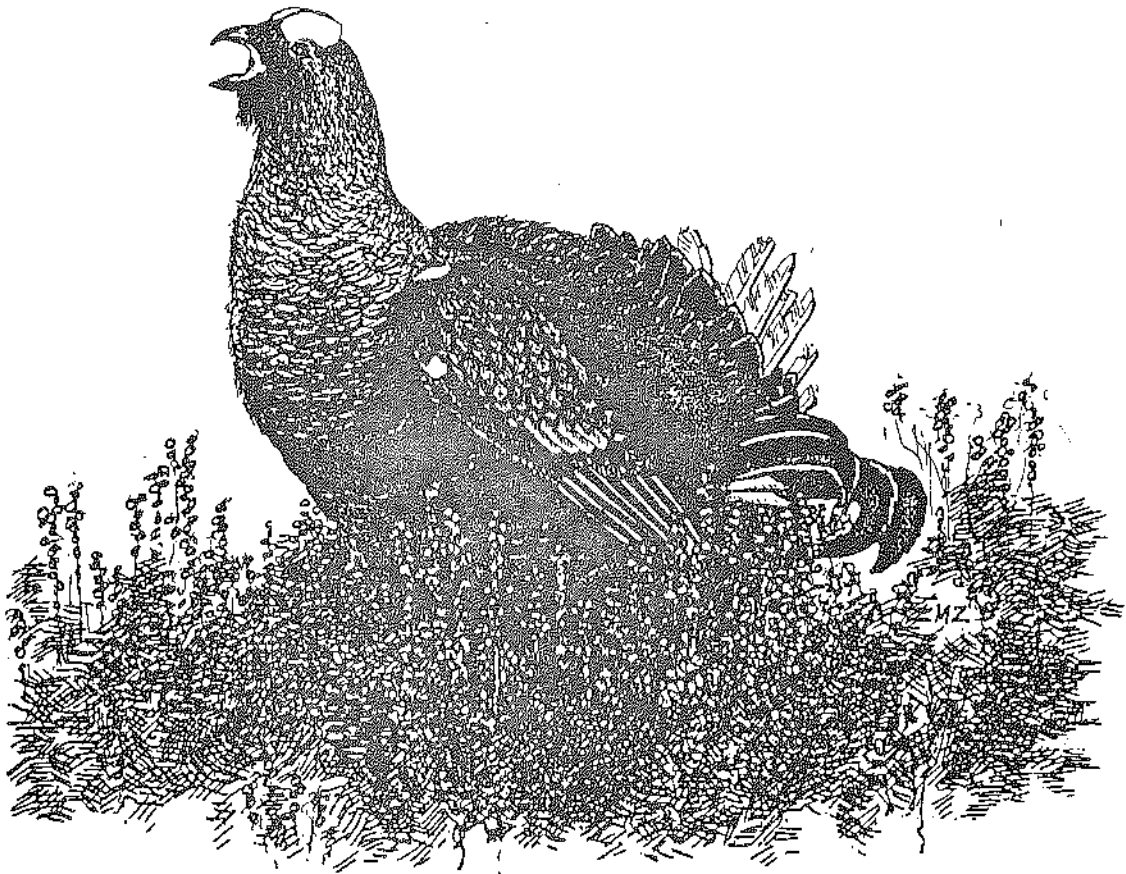
M E T H O D I E K

Voor de inventarisaties is de karteringsmethode gebruikt. De waarnemers werd gevraagd om ca. een half uur voor zonsopgang te beginnen met de telling. Op plattegronden (1:7500) werden zingende vogels, alarmerende vogels, vogels met voer, uitgevlogen jongen of vogels die andere uitingen van balts of territoriumgedrag vertoonden, ingetekend. Ook andere vogel waarnemingen zijn vermeld, evenals de aanwezigheid van zoogdieren. Van een vogel is aangenomen dat deze broedvogel was wanneer hij gespreid over het broedseizoen, met tussenpozen van ten minste een week, minimaal drie keer op ongeveer dezelfde plaats balts- en/of territorium gedrag vertoonde. Is een vogel niet drie, maar twee maal waargenomen dan is deze beschouwd als waarschijnlijke broedvogel. Nestvondsten, vogels met voer of jongen zijn als zekere broedgevallen aangemerkt. Bij het vaststellen van de territoria is rekening gehouden met late doortrek, tweede broedsels of vervolglegsels en eventuele verstoringen in het terrein. Indien mogelijk is van elke soort een zgn stippenkaart vervaardigd. Deze stippen geven de plaats aan van een territorium cq de plaats waar een paar in de broedtijd aanwezig was. Bij de soortbesprekingen is bij een aantal een wat nadere uitwerking gegeven. Hierbij is mede gebruik gemaakt van het waarnemingenarchief van de Vogelwerkgroep het Gooi e.o.

V E R S T O R I N G E N

In het "Rapport surveillance in en bij het Korhoenderreservaat, 1 maart to en met 1 augustus 1980" (De Korhaan 14: 116) wordt melding gemaakt van een groot aantal overtredingen. De Gooise Natuurwacht, die de surveillance berichtte, noteerde vooral veel loslopende honden, bromfietzers en mensen buiten de paden. Uit andere waarnemingen blijkt dat vele wandelaars vergezeld zijn van 1-3 honden. In het weekend verschijnen de eerste honden-uitlaters om ca. 8.15 en na 9.30 ziet men ze overal op de heiden. Enige malen werd er op de Bussumerheide met modelvliegtuigjes gevlogen. Ook werden er op deze heide nogal wat hutten in de bosjes aangetroffen.

S L O T W O O R D

Het Goois Natuurreservaat stelde kaartmateriaal en luchtfoto's beschikbaar alsmede waarnemingen verricht door GNR medewerkers. De heer Sanders van gemeentewerken Laren verschafte ons een plattegrond van de Zuiderheide. Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Leersum (F.Bink en D.A.Jonkers) gaf hulp bij de opzet van het onderzoek en D.A.Jonkers gaf waardevolle aanwijzing bij de uitwerking. Van Provinciale Waterstaat Noordholland (C.Scharringa) en de Gooise Natuurwacht (J.Kamies) verkregen wij aanvullende gegevens.

Graag willen wij iedereen bedanken die op enigerlei wijze heeft bijgedragen aan dit onderzoek.

Het grootste deel van het verslag werd getypt door J. van Leyden waarvoor onze erkentelijke dank.

De tekeningen zijn gemaakt door: F.van Klaveren, K. Mauer, M.Zwart e.a.

WESTERHEIDE

De Westerheide is het grootste heidegebied van het Gooi en grenst aan de n.w.-zijde direkt aan de Bussumerheide en in het z.o. aan de Zuiderheide. Het gebied heeft een rijk historisch verleden. Overblijfselen uit prehistorische tijden zijn nog aanwezig in de vorm van oude grafheuvels. Deze heide werd in 1933 aangekocht door de Stichting Het Goois Natuurreservaat. Tot op heden heeft men tweemaal geprobeerd een schaapskudde te introduceren om de heide in stand te houden (in 1935 en in 1954). Tot tweemaal toe mislukte het projekt en verdwenen de kudden. Andere middelen zoals maaien en vooral branden zijn sindsdien toegepast. Vooral het branden op grootschalige wijze werd regelmatig gedaan.

Eind zestiger jaren werd op de plaats waar vroeger een schaapskooi had gestaan, een stukje bos, enkele leemkuilen en wat omringende hei met een akkertje, omrasterd. Dit "Vogelrustgebied" werd voornamelijk ingesteld om de afnemende Korhoenpopulatie een rustgebied te geven. Door verwaarlozing van het omrasterde deel groeide het al snel dicht met opslag. Door het vele bijvoederen en het aanleggen van drinkvijvertjes werd het aldus een aantrekkelijk gebied voor soorten als ree, vos, Fazant en Eksters. Helaas werd het minder aantrekkelijk voor de Korhoen. Het akkertje wordt bijna jaarlijks omgeploegd, met kunstmest bestrooid en vervolgens ingezaaid met boekweit of rogge.

In 1979 werd het Vogelrustgebied uitgebreid met ca. 100 ha. omliggende heidevelden. Het Korhoenreservaat omvat tevens een deel van de Bussumerheide. In het z.o.-deel is in de zeventiger jaren een dagcamping aangelegd. Vooral in voorjaar en zomer wordt hier veel gebruik van gemaakt door dagjesmensen. De ruitersport is wat meer in banen geleid door het aanleggen van ruiterspaden. In het broedseizoen geldt er een hondenaanlijgebod (15 maart-15 juli), welke wat langer geldt voor het Korhoenreservaat (1 maart-1 aug.). Enkele paden in het Korhoenreservaat zijn voor het publiek gesloten.

Terreinbegrenzing en -beschrijving

De Westerheide is ongeveer 200 ha groot. Hiervan werden in 1980 en 1981 ongeveer 162 ha. op broedvogels geïnventariseerd. In 1982 werd slechts een beperkt aantal soorten geteld. Het beboste deel van het Pionierterrein werd niet geïnventariseerd. Het telgebied wordt begrensd door de Erfgooiersstraat in het zuiden en de Nieuw Crailloseweg (het Gebed zonder Eind) in het noordwesten. Het beboste gedeelte van het Pionierterrein vormt de noordgrens. Het fietspad van "La Provence" naar de "Grindbank" is de noordoostelijke grens en de Larenseweg de zuidoost grens (zie fig).

In het zuidoostelijke deel bevindt zich de dagcamping "Westerheide", en ten noordoosten hiervan zijn enkele botanisch interessante leemkuilen, welke thans voor een aanzienlijk deel met opslag zijn dichtgegroeid.

Langs de bebouwing met Hilversum (de Erfgooiersstraat) is een groen-gordel aangebracht (ca. 15 jaar oud), welke voor een groot deel nog ingerasterd is. De gordel bestaat voornamelijk uit grove dennen en wat loofhout (berk en Amerikaanse vogelkers). Iets ten oosten van het centrale heidevelden bevindt zich een vrijwel aaneengesloten vlieg-dennenbos (20 - 40 jaar oud).

Het Vogelrustgebied bestaat uit een akkergedeelte, een deel loofhout-aanplant (20 - 30 jaar oud) en een deel opslag waarin enige oude berken- en krenteboombosjes. In het deel met opslag bevinden zich eveneens enkele leemkuilen. Het gebied ten zuiden en ten zuidwesten is eveneens dichtgegroeid met berken, Amerikaanse vogelkers en krenteboompjes. Eikenhakhout is aanwezig langs de Nieuw Crailoseweg en de Larenseweg. Verspreid over de heide treft men groepjes bremstruiken, berken en vliegdennen aan.

Als "echte" heide kan nog ca. 80-100 ha. worden aangemerkt.

Inventarisatie medewerkers

AG	A. Grobbe	LE	L. Eitjes
AS	A. Stoker	FT	M.A.F.H. Tabois
AV	A.P. Vermeule	ND	N.J. Dwars
CS	C.J. Steenman	RM	R.G. Moolenbeek
FK	F.A. v. Klaveren	TS	T. Stoker
IW	I.W. van Woersem	WH	W.C. v.d. Hijden
JR	J. Ram	WL	W. Leurs
LD	L.J. Dwars-Achterbergh		

Inventarisatie gegevens

In 1980

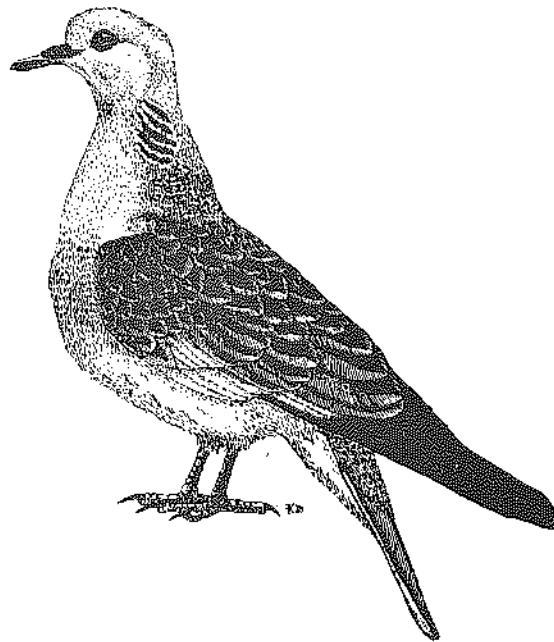
Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
5 april	's ochtends	niet het rustgeb.	AV, ND
13 "	06.40-11.30	gehele gebied	ND, LD
26 "	06.00-09.00	" "	AV, ND, LE
28 mei	09.30-11.00	enige soorten	LE
2 juni	's ochtends	gehele gebied	AV, ND
5 "	05.30-10.00	" "	ND
11 "	05.30-11.00	" "	ND, FT

Het gebied werd dus 7 maal in de ochtenduren bezocht en ter aanvulling nog 2 maal in de avond. Het nagenoeg ontbreken van gegevens in de maand mei bemoeilijkte de uitwerking.

In 1981

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
22 maart	06.10-09.00	gehele gebied	RM, TS, WH, AV
29 "	06.30-07.30	centrale hei zuid rand	FT, LE
5 april	13.20-15.00	enkele soorten	FT
10 "	10.00-11.30	rustgeb.+ reservaat	FT
12 "	07.15-07.45	deel om G.W.A.	FT
12 "	18.30-19.30	deel centrale hei	FT
15 "	-	gehele gebied	CS
26 "	-	noordoost deel	CS
5 mei	06.00-09.15	gehele gebied	RM
8 "	10.30-11.45	centrale hei	FT
9 "	06.00-08.15	gehele gebied	RM, WH
9 "	-	deel om G.W.A.	CS
10 "	17.00-17.45	" " "	FT
17 "	05.15-08.30	hei ten w. Doodweg	RM
17 "	05.15-08.30	" " o. "	TS, FK
21 "	05.00-10.00	oostelijke deel	IW
22 "	19.30-21.00	rustgebied	FT
24 "	10.00-11.00	rustgeb.+ reservaat	FT
25 "	19.00-20.30	reservaat + deel om G.W.A.	FT
28 "	04.30-08.00	gehele gebied	RM, CS
12 juni	19.15-21.30	hei ten w. Doodweg	RM, AV
14 "	04.30-09.00	gehele gebied	RM, AV

Het gebied werd 6 maal volledig geteld en 16 maal gedeeltelijk. Een nachttelling is niet gehouden.

In 1982

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
10 april	-	gehele gebied	CS
24 ge "	-	" "	CS
8 mei	-	" "	CS
15 "	-	" "	CS
16 "	's ochtends	" "	WL, AS, RM
23 "	"	" "	JR, RM
25 "	04.30-09.00	" "	IW
29 "	05.00-09.00	" "	AG

In 1982 werd slechts een beperkt aantal soorten geteld.

Totaaloverzicht broedvogels Westerheide

S o o r t	1972	1980	1981	1982*
Wilde Eend	1-2	x	1-2	x
Bergeend	x	2-5	1-3	x
Korhoen	19 ex	8 ex	7 ex	7(+4) ex
Patrijs	3-5	-	-	-
Fazant	5	8	13-15	15-17
Wulp	2	1-2	2-3	2
Holenduif	-	x	0-5	x
Houtduif	5	13-16	21-30	x
Tortelduif	-	3-4	1-2	ca 2
Turkse Tortel	2	2-5	0-2	x
Koekoek	x	x	1-2	x
Ransuil	2	-	0-1	-
Groene Specht	0-1	0-2	0-2	x
Grote Bonte Specht	1	0-1	0-1	0-1
Kuifleeuwerik	2-3	-	-	-
Veldleeuwerik	6	10-11	8-10	8-9
Boompieper	10	10-12	9-13	15-17
Winterkoning	3	-	0-2	-
Heggemus	8	4-5	2-3	x
Zanglijster	-	-	0-1	x
Merel	15	ca. 30	33-40	x
Roodborsttapuit	-	3-4	6-7	4-5
Gekraagde Roodstaart	4	7-12	2-3	1
Roodborst	5	13-14	29-34	x
Zwartkop	3-4	-	-	-
Tuinfluit	4	-	-	-
Grasmus	2	-	-	-
Fitis	35	32-42	51-55	x
Tjiftjaf	2	6-8	2-3	x
Goudhaan	-	1-2	0-2	x
Koolmees	5	19-24	22-27	x
Pimpelmees	3	3-4	4-6	x
Zwarte Mees	1	-	1	x
Kuifmees	4	1	5-8	ca. 5
Matkopmees	-	2-3	3-4	x
Staartmees	-	0-1	0-1	x
Geelgors	5	-	-	-
Groenling	2	-	0-1	-
Goudvink	-	-	-	0-1
Vink	2	-	0-1	-
Ringmus	-	2-4	3-4	x
Zwarte Kraai	1-3	-	0-2	x
Ekster	10	5-8	6-10	x
Vlaamse Gaai	8	4-6	4-6	x

x = niet bekend

- = niet aanwezig

2-3 = 2 broedparen, mogelijk 3

Aantal soorten in 1972 : 32-33

1980 : 24-27

1981 : 26-37

* In 1982 is alleen een beperkt aantal soorten geïnventariseerd
(zie algemene inleiding pag.2)

Waargenomen soorten

Deze bespreking gaat in het bijzonder over de jaren 1980, 1981 en 1982. Ter vergelijking wordt zo nu en dan teruggerepen op oudere gegevens. De (mogelijke) broedvogels zijn onderlijnd.

Blauwe Reiger   Regelmatig worden overvliegende vogels waargenomen. Het gaat hier wellicht om broedvogels van de 's-Gravelandse landgoederen op weg naar voedselgebieden in de Eempolders.
Maximaal aantal : 10 ex. op 13-4-80.

Wilde Eend   In de broedtijd worden zeer frequent paren in baltsvlucht waargenomen. Op het Vogelrustgebied werden maximaal 7 ex. tegelijk waargenomen. Indien broeden plaatsvindt, geschiedt dit onder laaghangende takken van vliegdenen of midden tussen oude heide. Daar tijdens de inventarisaties niet van de paden is afgeveken zijn geen nesten gevonden. Ook waarnemingen van ouders met jongen zijn niet gemeld. Een lid van de Gooise Natuurwacht maakte melding van een broedgeval op 13-4-80.

Zomertaling   Eén waarneming van een paartje overvliegende vogels op 11-6-80.

Bergeend   Evenals bij de Wilde Eend zijn broedgevallen moeilijk vast te stellen. Zodra de eieren zijn uitgekomen gaan de ouders met de jongen aan de wandel richting open water. Tijdens de onderzoeksperiode zijn hiervan geen waarnemingen gedaan. Verspreid over het gebied zijn voldoende potentiële nestplaatsen (konijnenholen) aanwezig. Het baltsen geschiedt in het Laarder Wasmeer en in het Vogelrustgebied. In het broedseizoen 1980 werden maximaal 7 ex. waargenomen (op 5-4-80). In 1981 een maximum van 4 ex. op 24-5.

Buizerd   In 1980 een tweetal waarnemingen van 1 ex. op 5-6 en 17-8. In 1981 nabij het Vogelrustgebied 1 ex. op 10-4, 14-4 (GNR) en 14-6. In 1982 een waarneming van 1 ex. op 23-5. Het vermoeden bestaat, dat er in de omgeving van de Westerhei een paartje broedt.

Sperwer   Een soort, waarvan jaarlijks in de naaste omgeving enige paren broeden, doch die weinig wordt waargenomen.

Havik   Medewerkers van het GNR meldden 1 ex. op 16-6-81, op 16-9-81 en op 23-7-82.

Wespendief   Eén waarneming in juli 1980 nabij de bijenkasten (MT).

Boomvalk   De Boomvalk is broedvogel in het aangrenzende GWA en werd in de onderzoeksperiode geregeld waargenomen. Hij jaagt bij voorkeur op de Aardjesberg. In de schemering werd diverse malen waargenomen dat er op een soort nachtvlinder werd gepreedeerd.

- In 1982 werd meerdere keren het baltsen van 1 man met 2 vr. gezien (AG). Op 19 en 20 mei 1982 werd door een Boomvalk een Roodborsttapuit geslagen en op 22-5-82 werd een jonge Veldleeuwerik gegrepen.
- Torenvalk** Er zijn altijd wel 1 of 2 foeragerende ex. op de hei, meestal nabij het Vogelrustgebied of in de omgeving van La Provence. Ook hier gaat het om vogels die aan de randen van de heide broeden en het open terrein als voedselgebied gebruiken.
- Korhoen De waarnemingen gedaan in de onderzoekperiode staan vermeld op de kaarten op pagina ?. In 1980 werden maximaal 1 haan en 7 hennen waargenomen. Bij het pionierterrein werd door een medewerker van het GNR op 23-7-80 een hen met 2 jongen gezien. Verder zijn bij leden van de Gooise Natuurwacht waarnemingen bekend van een mogelijk jonge haan en eenmaal 2 hanen bij elkaar.
- In 1981 werden maximaal 1 haan en 6 hennen waargenomen. De haan werd zeer regelmatig gezien en de waarnemingen van 6 hennen bij elkaar werden gedaan op 10-11-81 en 23-12-81, beide door medewerkers van het GNR.
- In 1982 werden op 20-2 nog 6 hennen waargenomen (GNR) en ook de haan werd geregeld gezien. Eind maart werd er in het Vogelrustgebied een kooi geplaatst. Hierin werden 4 hanen gedaan welke bij een fokker in Brabant werden gekocht. Op 8-4 werden de hanen definitief losgelaten. Al vrij snel na het loslaten vonden 2 hanen de dood en werd een derde aangetroffen in een tuin in Laren. Op 21-6 zijn nabij het pionierterrein nog 2 hanen gezien. Op 7-6-82 werd een hen met 2 jongen waargenomen (AG). Verder zijn geen waarnemingen van jongen bekend. Voor een uitvoeriger verslag over het uitzetten van de Korhanen wordt verwezen naar een artikel van G. Jaspers (1982).
- Patrijs** In 1972 broedden er nog diverse paren op de Westerheide en kon men 's-winters kluchten van 20-30 ex. waarnemen. In de onderzoekperiode werd geen enkele waarneming gedaan. Ook winterwaarnemingen zijn niet gemeld.
- Kwartel** Eén waarneming op 4-4-82 (AG).
- Fazant Een enorme toename in broedparen de afgelopen 10 jaar. Verspreid over de gehele Westerheide hoor je in het voorjaar de luidruchtige hanen baltsen. Het voeren in de wintermaanden zal in het bijzonder de stand van deze exoot gunstig beïnvloeden.
- Scholekster** Zowel in april als in mei worden overvliegende vogels regelmatig waargenomen.

- Kievit** Tot aan het eind van de zestiger jaren werden Kieviten broedend aangetroffen op de Westerhei. Vooral op de grote afgebrande percelen konden toen soms meerdere paren tot broeden komen. In de onderzoekperiode werden regelmatig overvliegende vogels waargenomen.
- Morinelplevier** Tijdens de inventarisatie van 23-5-82 werd 1 ex. waargenomen op een groot afgebrand perceel, even ten noorden van de Doodweg. De vogel kon vanaf het pad tot op enkele meters benaderd worden. Op 25-5 werd de vogel nog waargenomen op een afgebrand perceel op de Bussumerheide.
- Houtsnip** Eén waarneming op 10-3-82 (GNR).
- Wulp In 1980 heeft er zeker 1 paar gebroed en wordt een 2e paar niet uitgesloten geacht. Er zijn geen waarnemingen bekend van ouders met jongen. Op 26-5-80 werd waargenomen dat een Wulp voedsel zocht op de weilanden langs de Naarderstraat.
- In 1981 waren er 3 paren op de Westerhei. Het is zeker dat 2 paren hebben gebroed. Het 3e paar is niet aan broeden toegekomen, of verstoord. Uit de waarnemingen kunnen we opmaken dat beide paren minimaal elk 1 jong vliegvlug hebben gekregen. Het is zelfs niet uitgesloten dat een der paren 2 jongen groot heeft gekregen. In 1982 wederom 2 broedparen. Op 25-5-82 werd een 3e, niet broedend paar waargenomen. Uit de gegevens blijkt dat één paar 2 jongen heeft grootgebracht. Van het andere paar zijn op 29-5-82 nog 2 jongen van bijna 1 maand oud waargenomen. Toch zou dit broedsel in een laat stadium nog mislukt zijn (mond. med. AG).
- Steltkluut** Op 14-8-81 werd 1 ex. luid roepend, overvliegend richting noord waargenomen (SP).
- Meeuwen** Door de inventariseurs is weinig aandacht geschonken aan de overvliegende meeuwen. Het gaat hier voornamelijk om Kokmeeuwen, soms een enkele Storm- of Zilvermeeuw. Wel is waargenomen dat Kokmeeuwen soms boven de hei fourageren op rondvliegende insecten.
- Holenduif De laatste jaren worden regelmatig voedsel zoekende Holenduiven waargenomen op de akker in het Vogel-Vogelrustgebied. Vermoedelijk zijn dit broedvogels uit de loofbossen in de omgeving. Broedgevallen in de talrijk aanwezige konijnenholen in het Vogelrustgebied zijn niet uitgesloten. Er zijn echter geen waarnemingen die dit laatste vermoeden bevestigen.
- Houtduif Een algemene broedvogel, die door de toegenomen bossing (opslag en aanplant) in aantal is vooruitgegaan.

- Tortelduif In het voorjaar kunnen soms een tiental zingende mannetjes worden genoteerd. Het gaat hier dan om doortrekkers. De Tortelduif broedt slechts in enkele paren. Voedsel zoekende vogels worden wel waargenomen op het akkertje in het Vogelrustgebied.
- Turkse Tortel Broedvogel in klein aantal. Duidelijk waarneembaar is dat de vogels gebonden zijn aan menselijke bebouwing.
- Koekoek Tijdens de inventarisaties wordt deze soort herhaaldelijk gehoord en een enkele keer waargenomen. Het gaat hier om hooguit 1-2 paren. Uit 1982 zijn geen waarnemingen bekend.
- Ransuil Onregelmatige broedvogel. De laatste jaren wordt de soort ook buiten het broedseizoen waargenomen, echter minder regelmatig. In 1982 werd een dode Ransuil gevonden (med. AG).
- Gierzwaluw Broedvogels uit de omliggende plaatsen worden zomers dikwijls fouragerend boven de heide waargenomen. Het gaat hier soms om enige tientallen vogels.
- Groene Specht Deze soort wordt geregeld tijdens het inventariseren gehoord en gezien. Hoewel er geen nestvondsten bekend zijn, mag uit de verzamelde gegevens worden aangenomen dat er 1 of 2 paren broeden. Voorts zijn er aanwijzingen voor het broeden in aangrenzende gebieden.
- Grote Bonte Specht Er zijn slechts enkele waarnemingen bekend, meestal uit de randgebieden. De soort broedt zeker in het CWA bos, de villatuinen in Laren en mogelijk in het pionierterrein.
- Zwarte Specht Alleen in 1981 is de soort waargenomen. Op 5-4-81 op de grens met het pionierterrein en op 21-5-81 wederom 1 ex. in de aanplant t.h.v. de D. Stalpaertstraat te Hilversum.
- Kuifleeuwerik In 1972 broedden er nog enkele paren op de heide langs de Erfgooiersstraat te Hilversum. Deze broedplaatsen zijn thans volledig dichtgegroeid.
- Boomleeuwerik In 1981 werd op 5-4 een rondvliegende vogel waargenomen (MT). In 1982 werd nabij de grafheuvels op de centrale heide een voedselzoekend exemplaar gezien.
- Veldleeuwerik Deze grondbroeder handhaaft zich de laatste jaren vrij constant rond de 10 broedparen. Op 22-5-82 werd waargenomen dat een jonge Veldleeuwerik gegrepen werd door een Boomvalk.
- Boerenzwaluw Tijdens de voorjaarsstrek worden altijd wel kleine groepjes boven de heide waargenomen. Ook in de zomermaanden worden wel enkele Boerenzwaluwen gezien. Mogelijk broedt de soort in de oude schaapskooi (thans manege) langs de Larenseweg.
- Oeverzwaluw Af en toe eens een waarneming tijdens de voorjaarsstrek.

<u>Boompieper</u>	Een aanmerkelijke toename in vergelijking met het aantal broedparen in 1972. De over de gehele heide toegenomen opslag heeft zeker bijgedragen tot deze vooruitgang van 10 naar ruim 15 paar in 1982.
Graspieper	Deze soort maakt tijdens voor- en najaarstrek - soms in groepjes van enige tientallen exemplaren - algemeen gebruik van de heide. Ook in de maanden mei en juni worden wel exemplaren waargenomen, doch nimmer kon enig territoriumgedrag worden vastgesteld.
Witte kwikstaart	Er zijn alleen enige waarnemingen van overvliegende vogels tijdens de voorjaarstrek. Op 5-4-80, 22-3-81 en 26-4-81 werd het overvliegen van 1 ex. genoteerd.
Gele kwikstaart	Op 9-5-81 en 23-4-82 werd een overvliegend exemplaar gezien. Het betrof hier vogels op doortrek.
Klapekster	In 1981 werd op 8-4 (med. GNR en SR) en 9-4 (SP) net buiten het Vogelrustgebied 1 ex. waargenomen.
<u>Winterkoning</u>	Mogelijke broedvogel van de randgebieden. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of deze zanger altijd zo schaars voorkomt op de heide (althans de bosgedeelten) of dat de soort nog niet de strenge winter van 1978-79 te boven is.
<u>Heggemus</u>	Ook deze soort broedt voornamelijk in de randzones. De achteruitgang t.o.v. 1972 is mogelijk nog een gevolg van de strenge winter 1978-79 en/of het vroeg in het seizoen broeden (1ste broedsel), waardoor niet alle paren zijn opgemerkt.
Grote Ijster	Op 23-4-82 werd een zingend mannetje ten westen van het Vogelrustgebied waargenomen.
Kramsvogel	Over- en doortrekkende exemplaren worden jaarlijks tot ver in april nog waargenomen. Het maximum aantal was 12 ex. op 13-4-80.
<u>Zanglijster</u>	In de jaren 1973, 1974 en 1975 zeker 1 broedpaar in de randzone langs de Erfgooiersstraat t.h.v. de Van Dijkstraat. Een mogelijk broedgeval in 1981 bij het Vogelrustgebied.
Beflijster	Op 8-4-81 werden 2 foeragerende exemplaren waargenomen in het Vogelrustgebied (SP).
<u>Merel</u>	Talrijke broedvogel van de bosrijke delen van de Westerheide. Vooral de randzones bevatten hoge dichtheden.
Tapuit	Tijdens de voorjaarstrek zijn er altijd wel 1 tot 4 ex. aanwezig. Vooral de pas gebrande percelen hebben voorkeur als foerageerterrein. Waarnemingen jaarlijks van half april tot ver in mei.
<u>Roodborsttapuit</u>	Na vele jaren van afwezigheid op de Gooise heiden, broedde er in 1976 weer 1 paar op de Westerheide. In 1981 werden maar liefst 6-7 broedparen vastgesteld.

In 1982 een kleine achteruitgang naar 4-5 paren. Ook op de andere grote heidevelden werd een achteruitgang waargenomen.

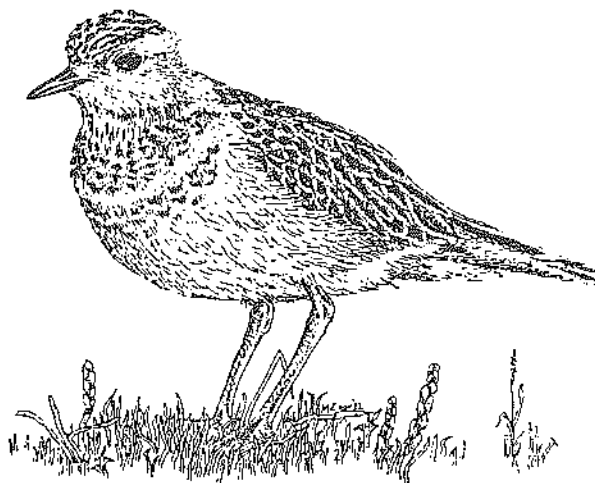
- Paapje Er zijn diverse waarnemingen tijdens de voor- en na-jaarstrek. In 1980 4 ex. op 23-4 (SP). Op 12-8-81 4 ex. bij het Vogelrustgebied (SP), 5 ex. op 1-9-81 en 6 ex. op 29-9-81 (SP). In 1982 werd op 16-5 1 ex. op de centrale heide waargenomen en op 29-5 aldaar nog een paartje. Broeden is echter niet vastgesteld en er werden later ook geen waarnemingen meer gedaan.
- Gekraagde Roodstaart Een Broedvogel die jaarlijks nogal sterk in aantal broedparen kan verschillen. Opmerkelijk is het grote aantal zingende mannetjes in 1980. De beste broedbiotopen bevinden zich in de randgebieden waar jaarlijks 2-3 paren broeden. Hoewel deze vogels zeker ook op de Westerheide fourageren, zijn zij niet bij het totaal aantal broedparen gerekend.
- Zwarte Roodstaart Een Broedvogel op het aangrenzende kazerne complex. In 1981 mogelijk 2 paar.
- Roodborst Een algemene broedvogel, die verspreid over de gehele heide voorkomt. Broedt in de wat oudere opslag, in aanplant en in grove dennenbosjes. Het lijkt aannemelijk dat deze soort bij de inventarisatie van 1972 is onderteld.
- Zwartkop Op 17-5-81 een zingend mannetje in de randzone langs de Erfgooiersstraat. Omdat geen andere waarnemingen bekend zijn, wordt aangenomen dat het hier nog een doortrekker is geweest.
- Tuinfluitier Eén waarneming op 9-5-81. Evenals de vorige soort is de Tuinfluitier als broedvogel verdwenen. Met het ouder worden van de aanplant en opslag zou eerder een steiging mogen worden verwacht.
- Grasmus In 1972 nog een tweetal broedparen. De laatste jaren niet meer als broedvogel vastgesteld.
- Fitis Een soort, die door de toenemende en verspreid voorkomende opslag in aantal broedparen toeneemt. Het is de talrijkste broedvogel van de Westerheide.
- Tjiftjaf Deze vogel is meer aangewezen op wat ouder loofbos. Het broeden geschiedt voornamelijk in de randzones langs de Erfgooiersstraat en Larenseweg.
- Goudhaantje Broedgevallen konden niet in alle inventarisatiejaren worden vastgesteld. Tot in april worden waarnemingen gedaan van nog rondtrekkende groepjes Goudhaantjes en mezen.
- Bonte Vliegen-vanger In 1981 één broedgeval in de villatuinen nabij het restaurant La Provence.
- Koolmees Een algemene broedvogel van de bosrijke delen. De meeste paren broede in de randzones. In het Vogelrustgebied broeden diverse paren in nestkasten.

<u>Pimpelmees</u>	Door het ontbreken van wat ouder loofbos is de Pimpelmees broedvogel in klein aantal.
<u>Zwarte Mees</u>	Onregelmatige broedvogel. Het broedgeval in 1981 vond plaats in dichte aanplant van grove den in het randgebied van de Erfgooiersstraat.
<u>Kuifmees</u>	Een broedvogel die van jaar tot jaar sterk in aantal broedparen kan verschillen. Het broeden geschiedt in de wat grotere grove dennen percelen.
<u>Matkopmees</u>	Een soort die wij eigenlijk niet hadden verwacht als broedvogel op de droge zandgronden. Tijdens de inventarisatiejaren enige broedparen in de dichte aanplant van de Erfgooiersstraat.
Staartmees	In de jaren 1980-81 werd de soort altijd wel waargenomen in het broedseizoen. De waarnemingen werden meestal gedaan bij de eikenhakhoutsingel van het Gebed zonder Eind.
Boomklever	Op ca. 800 m. ten westen van La Provence werd 1 ex. waargenomen op 11-6-80. De soort broedt op het aangrenzende Amsterdams Waterleidingbos en bij het St. Janskerkhof.
Boomkruiper	Een ongedateerde waarneming in 1981 nabij het GWA.
Geelgors	In 1972 waren er nog 5 broedgevallen. Thans is de soort verdwenen als broedvogel van de grote Gooise heidevelden. Volgens de Atlas van de Nederlandse Broedvogels (1979) is de achteruitgang in heel Nederland waarneembaar.
Rietgors	In de voorjaarsstrek werden diverse waarnemingen gedaan. In 1982 werden de volgende waarnemingen genoteerd: ca. 20 ex. in het Vogelrustgebied op 1-4-82 (GNR), 6 ex. op 13-4-82 (SP) en 1 mannetje op 23-4-82 (SP).
<u>Groenling</u>	Een mogelijk broedgeval werd in 1981 vastgesteld.
Putter	Op 13-4-80 werden 3 overvliegende ex. waargenomen.
Sijs	In het voorjaar tijdens de eerste inventarisaties werden regelmatig groepjes overvliegende en foeragerende Sijzen waargenomen (o.a. 18 ex. op 5-4-80 en 6 ex. op 13-4-80).
Kneu	Regelmatig worden overvliegende Kneuen waargenomen in groepjes van 2-6 ex. Ook in het broedseizoen worden ze overvliegend gezien doch nimmer werd broedgedrag gemeld. Mogelijk broedvogel van de villatuinen in Laren.
<u>Goudvink</u>	Tijdens de onderzoeksperiode werd deze soort ieder jaar waargenomen. Op 11-6-80 een overvliegende paartje. Op 6-10-81 2 roepende ex. ten westen van het Vogelrustgebied. Op 5-3-82 1 ex. nabij de Kupstraat te Hilversum en in mei 82 1 ex. in de randzone t.h.v. de D. Stalpaertstraat te Hilversum. Een broedgeval lijkt door deze laatste waarnemingen niet uitgesloten.

- Vink Een mogelijk broedgeval in 1981. De Vink trekt in het voorjaar vrij talrijk door en is dan verspreid over de heide zingend aan te treffen. In mei worden al geen zingende mannetjes meer waargenomen.
- Keep In voor- en najaar worden zowel foeragerende als overtrekkende groepjes waargenomen. Een luidkeels zingend mannetje in broedkleed werd op 14-6-81 gezien in een grove dennenperceel langs de Doodweg t.h.v. de D. Stalpaertstraat te Hilversum.
- Ringmus Broedvogel in klein aantal. De soort broedt in de nestkasten in het Vogelrustgebied en rond de manege langs de Larenseweg. Wellicht ook in de randzone van de Erfgooiersstraat te Hilversum, alwaar vermoedelijk in nestkasten in tuinen wordt gebroed.
- Spreeuw De soort wordt fouragerend en overvliegend waargenomen. Na de broedperiode zijn soms aanzienlijke groepen jongen op de heide waar te nemen.
- Zwarte Kraai Mogelijk broedvogel. Geregeld zijn 1 of 2 paren foeragerend op de centrale heide waargenomen.
- Kauw Er zijn enkele waarnemingen van overvliegende exemplaren.
- Ekster Hoewel het niet in de cijfers tot uitdrukking komt, bestaat de indruk dat de soort in aantal vooruitgaat. Vooral door de aanplant (randzones) en het begroeid raken van grote delen van de heide met opslag zijn nieuwe vestigingsgebieden voor Eksters ontstaan. Hierdoor komt de soort thans ook meer verspreid over de gehele heide voor dan in het verleden.
- Vlaamse Gaai Voor de Vlaamse Gaai geldt eigenlijk hetzelfde als bij de Ekster is vermeld.

Incidentele waarnemingen zijn verwerkt van :

E.P. Klomp, S.H. Poelstra, Gooise Natuurwacht (via J. Kamies) en medewerkers van de Stichting Het Goois Natuurreservaat (B. Blessing, G. Jaspers, R. Peters en J. van Vlaanderen).

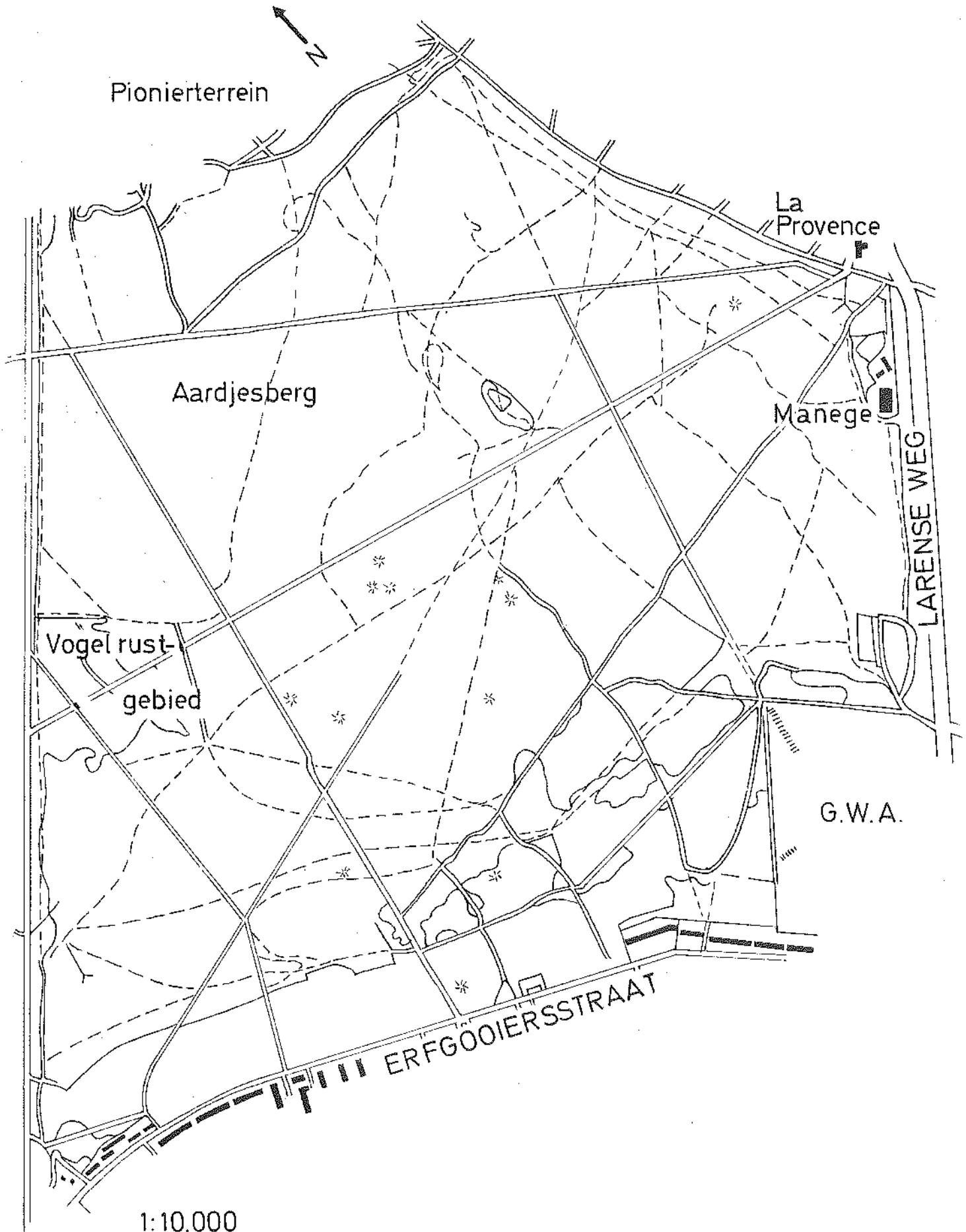
Zoogdieren op de Westerheide

Er is tijdens de inventarisatieronden te weinig aandacht besteed aan de zoogdieren. Ook zijn de waarnemingen niet altijd geregistreerd.

- Konijn Komt op de gehele Westerheide voor, met uitzondering van de open heidevelden. De hoogste aantallen worden aangetroffen op de akker in het Vogelrustgebied.
- Haas Voor de waarnemingen uit 1981 en 1982 zie de verspreidingskaart op pag. ... Opvallend is het aantal waargenomen hazen in eind mei 1982 om en nabij de manege.
- Eekhoorn Eén ex. op de rand van het Pioniersterrein op 26-4-80. In 1981 1 ex. op 22-3 in het dennenbos ca. 500 m. ten westen van de dagcamping en op 8-5 1 ex. in het Vogelrustgebied (GNR).
- Egel In 1981 1 ex in het Vogelrustgebied (GNR) op 13-4 en op 14-6 1 ex. in de randzone t.h.v. de Stalpaertstraat te Hilversum. In 1982 1 dood ex. op 6-4 in het Vogelrustgebied (GNR).
- Bunzing Eén dood exemplaar op de dagcamping op 8-4-82 (GNR).
- Kat Tijdens de onderzoeksperiode werd deze soort enkele malen waargenomen in het Vogelrustgebied. De data zijn helaas niet vermeld. Op 25-5-81 1 ex. op ca. 500 m. ten westen van de manege.

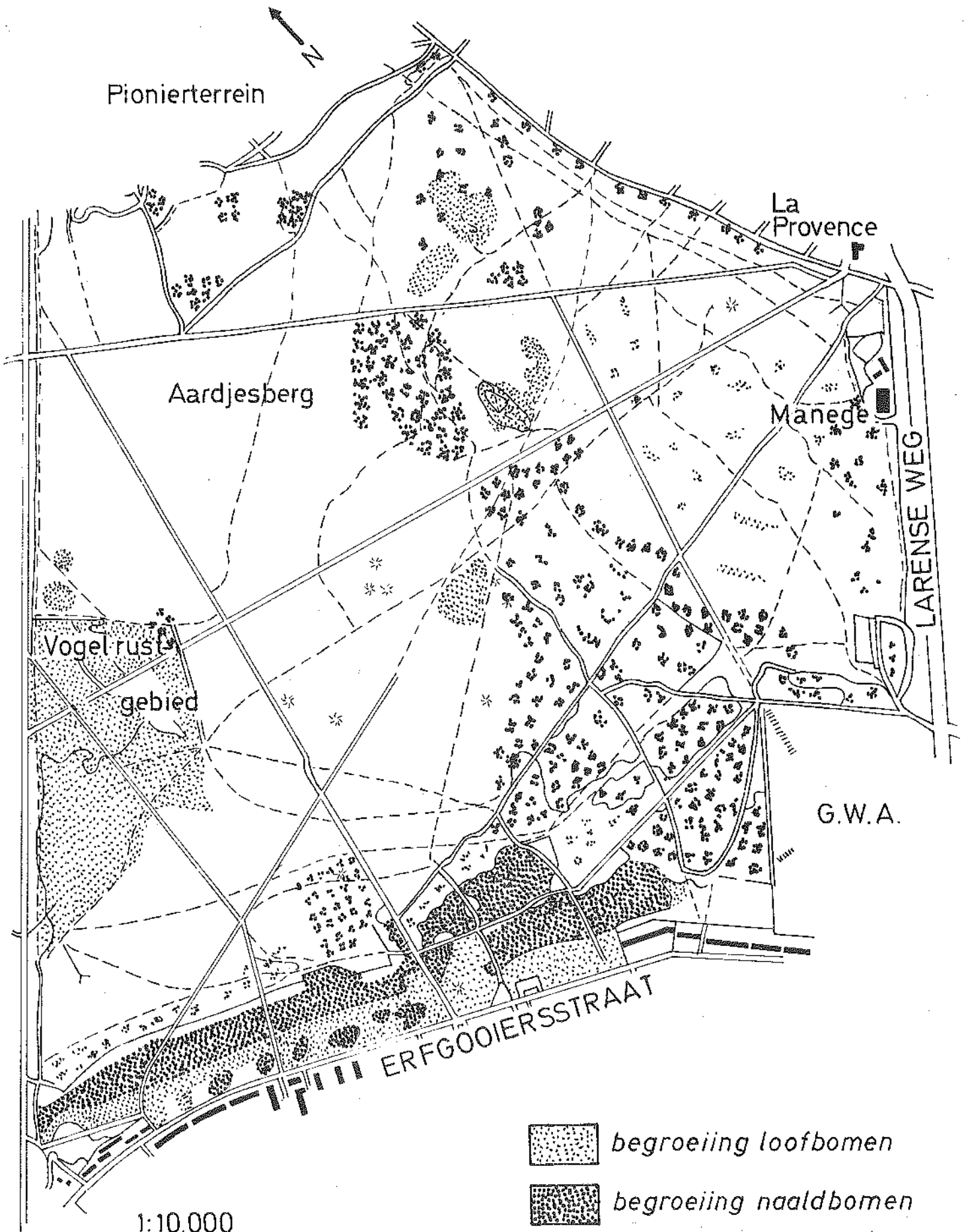

WESTERHEIDE

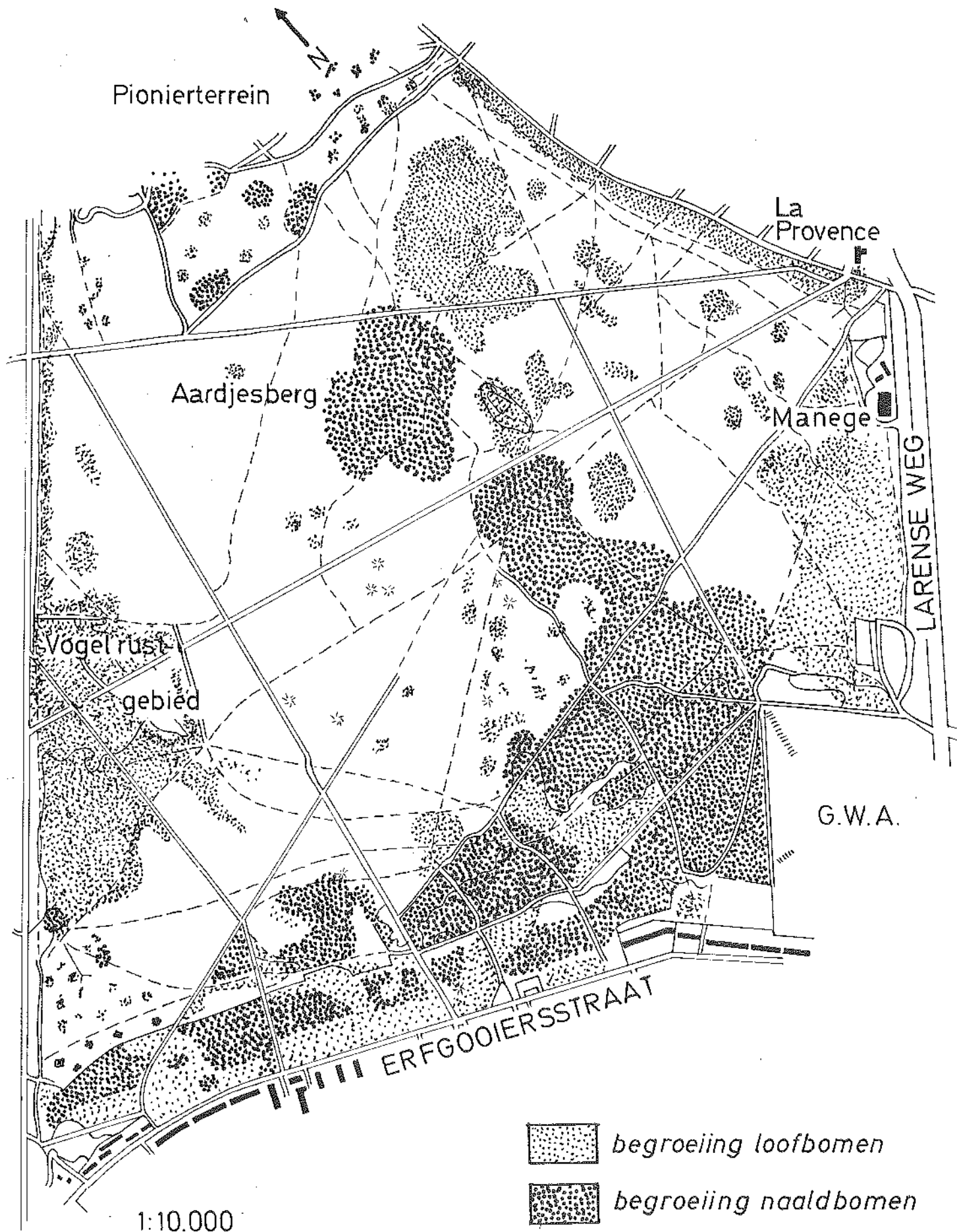

1:10.000

WESTERHEIDE 1975

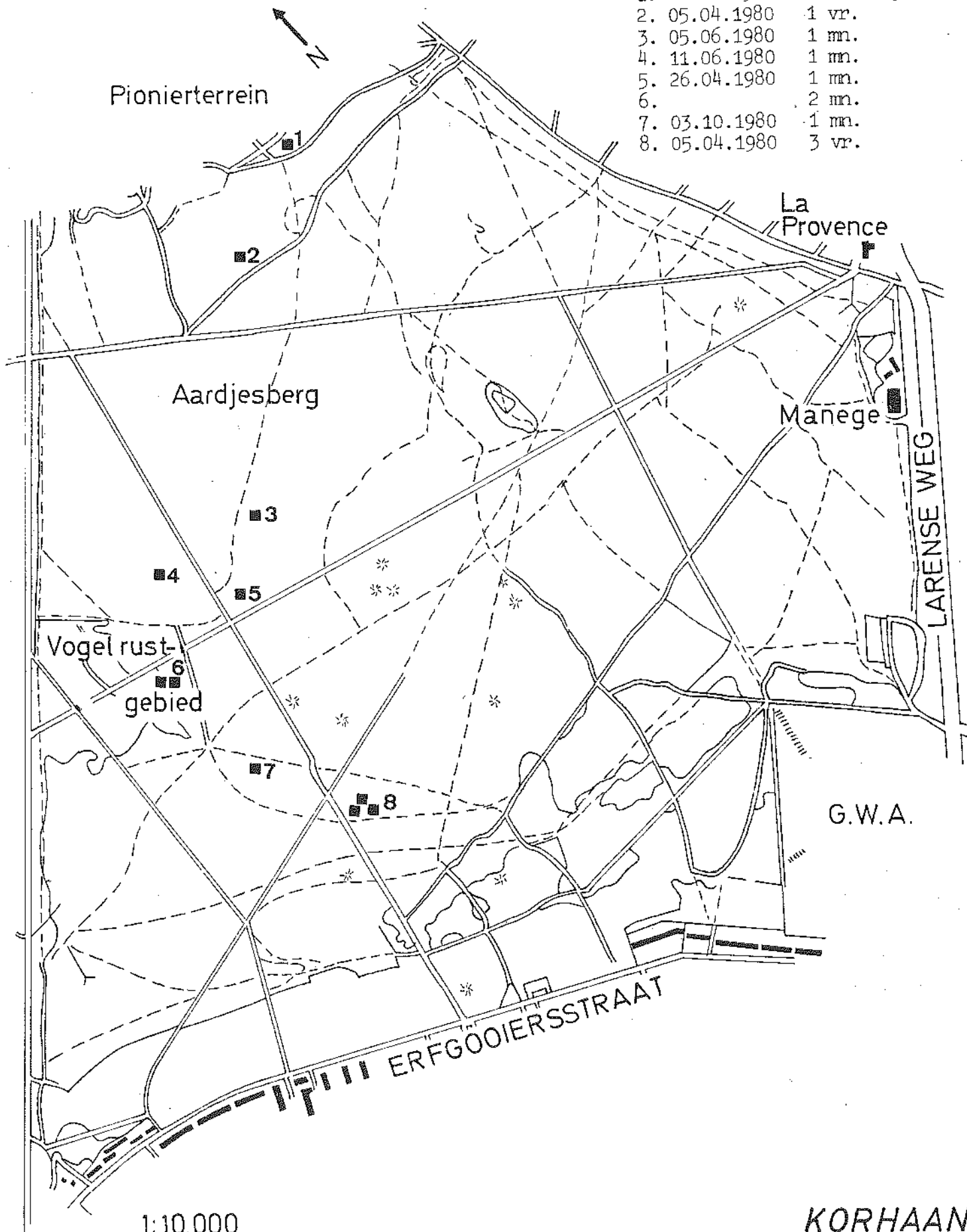
WESTERHEIDE 1981

WESTERHEIDE

WAARNEMINGEN Korhoen

1.	1980	1 vr.+2 juv.
2.	05.04.1980	1 vr.
3.	05.06.1980	1 mn.
4.	11.06.1980	1 mn.
5.	26.04.1980	1 mn.
6.		2 mn.
7.	03.10.1980	1 mn.
8.	05.04.1980	3 vr.

WESTERHEIDE

WAARNEMINGEN Korhoen

1. 22.03.1981	1 mn+3 vr (balts)
2. 27.03.1981	4 vr.
3. 30.03.1981	2 vr.
4. 09.04.1981	1 mn+1vr (balts)
5. 10.04.1981	2 vr.
6. 16.09.1981	1 vr.

Pionierterrein

Aardjesberg

La
Provence

Manege

LARENSE WEG

Vogel rust-

gebied

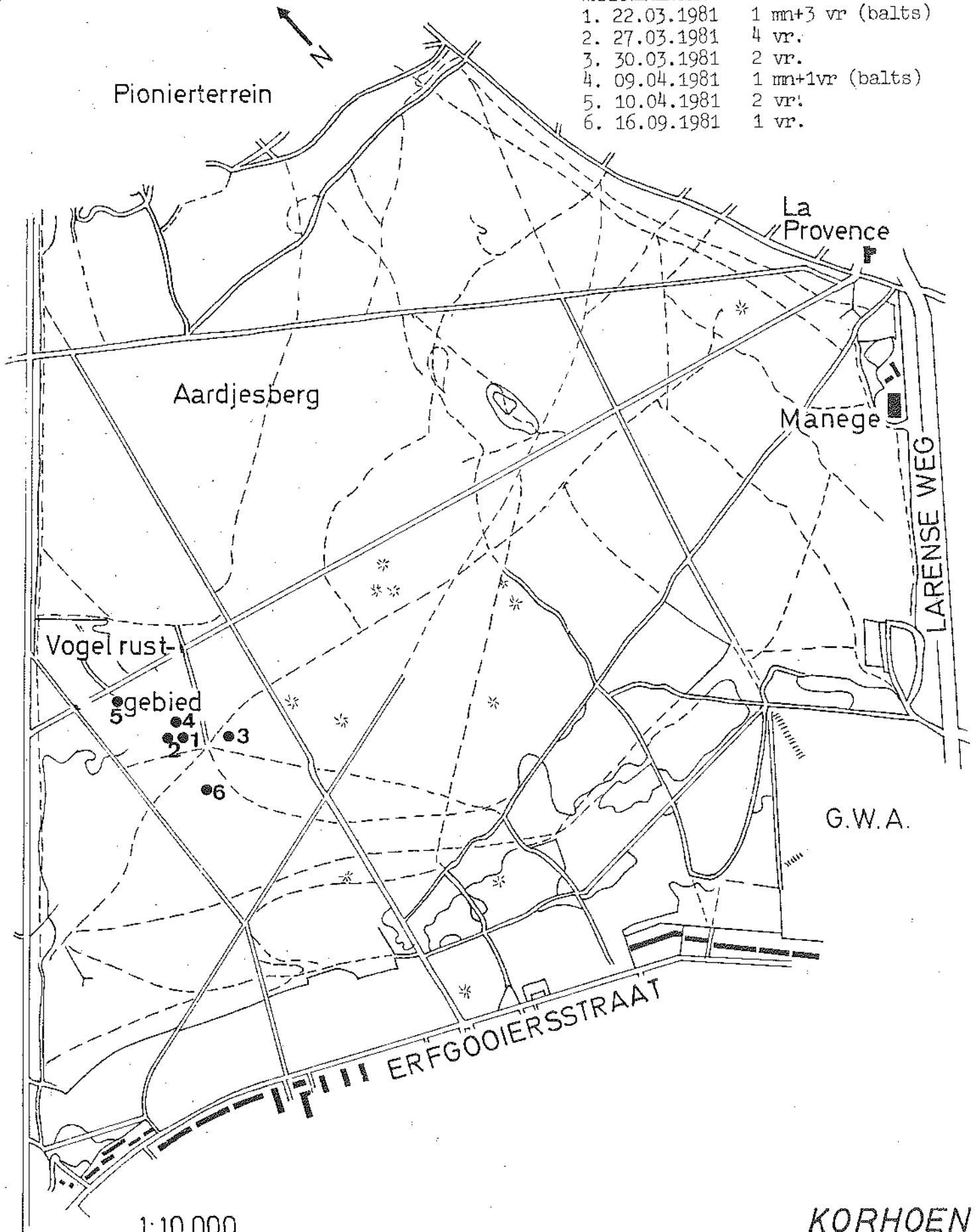
5
4
1
2
3
6

G.W.A.

ERFGOOIERSSTRAAT

1:10.000

KORHOEN

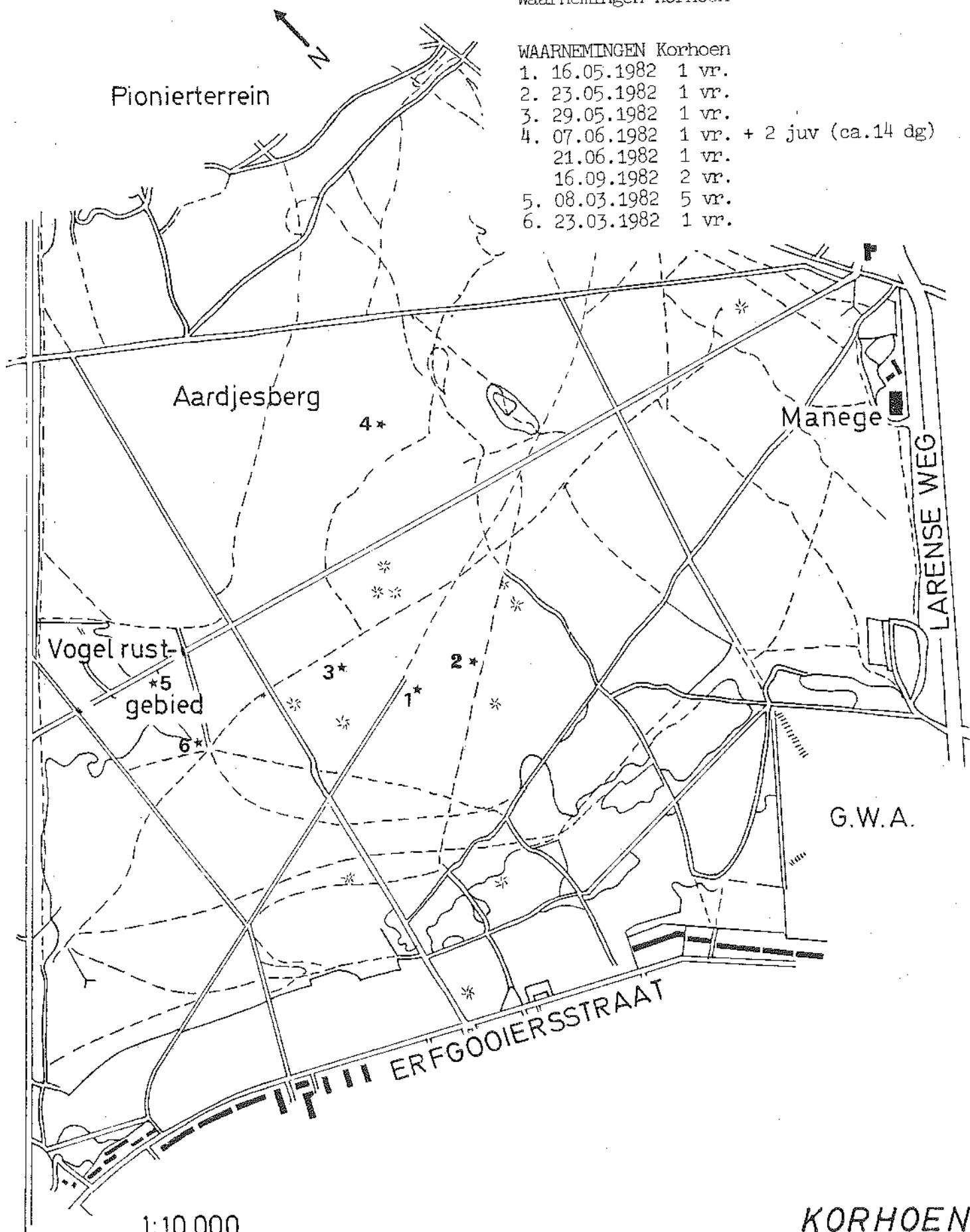

WESTERHEIDE

Waarnemingen Korhoen

WAARNEMINGEN Korhoen

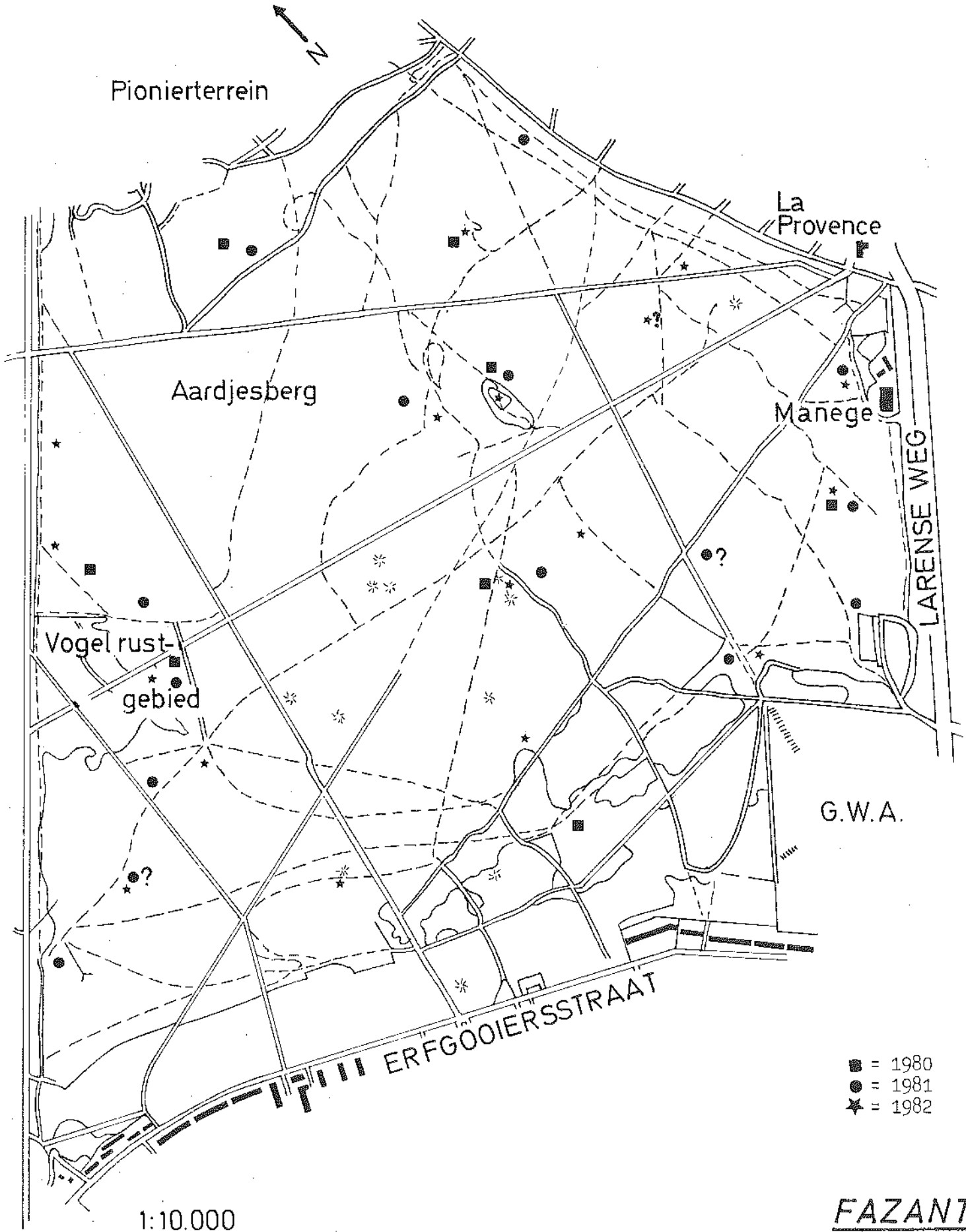
1.	16.05.1982	1 vr.
2.	23.05.1982	1 vr.
3.	29.05.1982	1 vr.
4.	07.06.1982	1 vr. + 2 juv (ca.14 dg)
	21.06.1982	1 vr.
	16.09.1982	2 vr.
5.	08.03.1982	5 vr.
6.	23.03.1982	1 vr.

1:10.000

KORHOEN

WESTERHEIDE

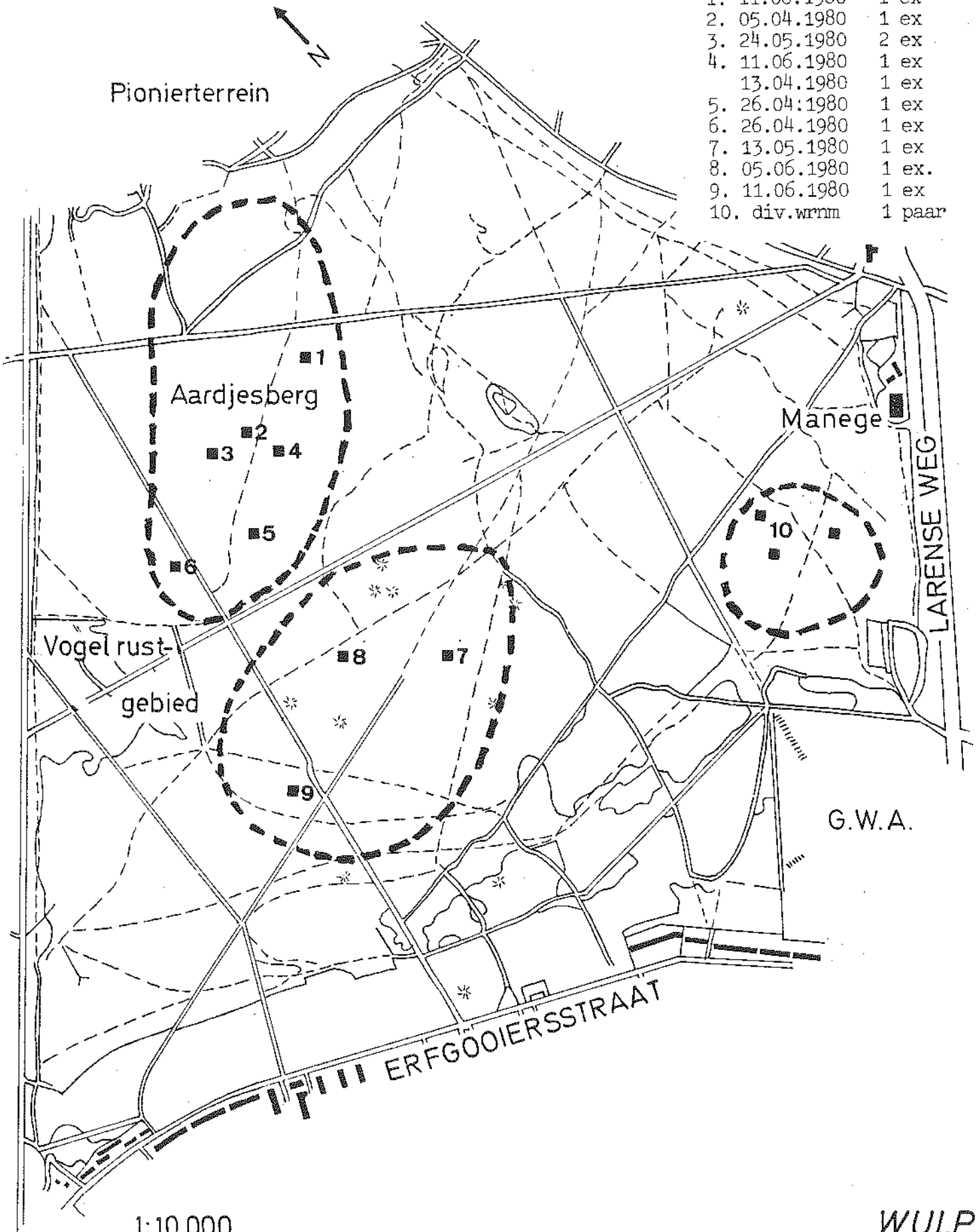

1:10.000

FAZANT

WESTERHEIDE

WAARNEMINGEN	Wulp
1. 11.06.1980	1 ex
2. 05.04.1980	1 ex
3. 24.05.1980	2 ex
4. 11.06.1980	1 ex
5. 13.04.1980	1 ex
6. 26.04.1980	1 ex
7. 13.05.1980	1 ex
8. 05.06.1980	1 ex.
9. 11.06.1980	1 ex
10. div.wrrm	1 paar

1:10.000

WULP

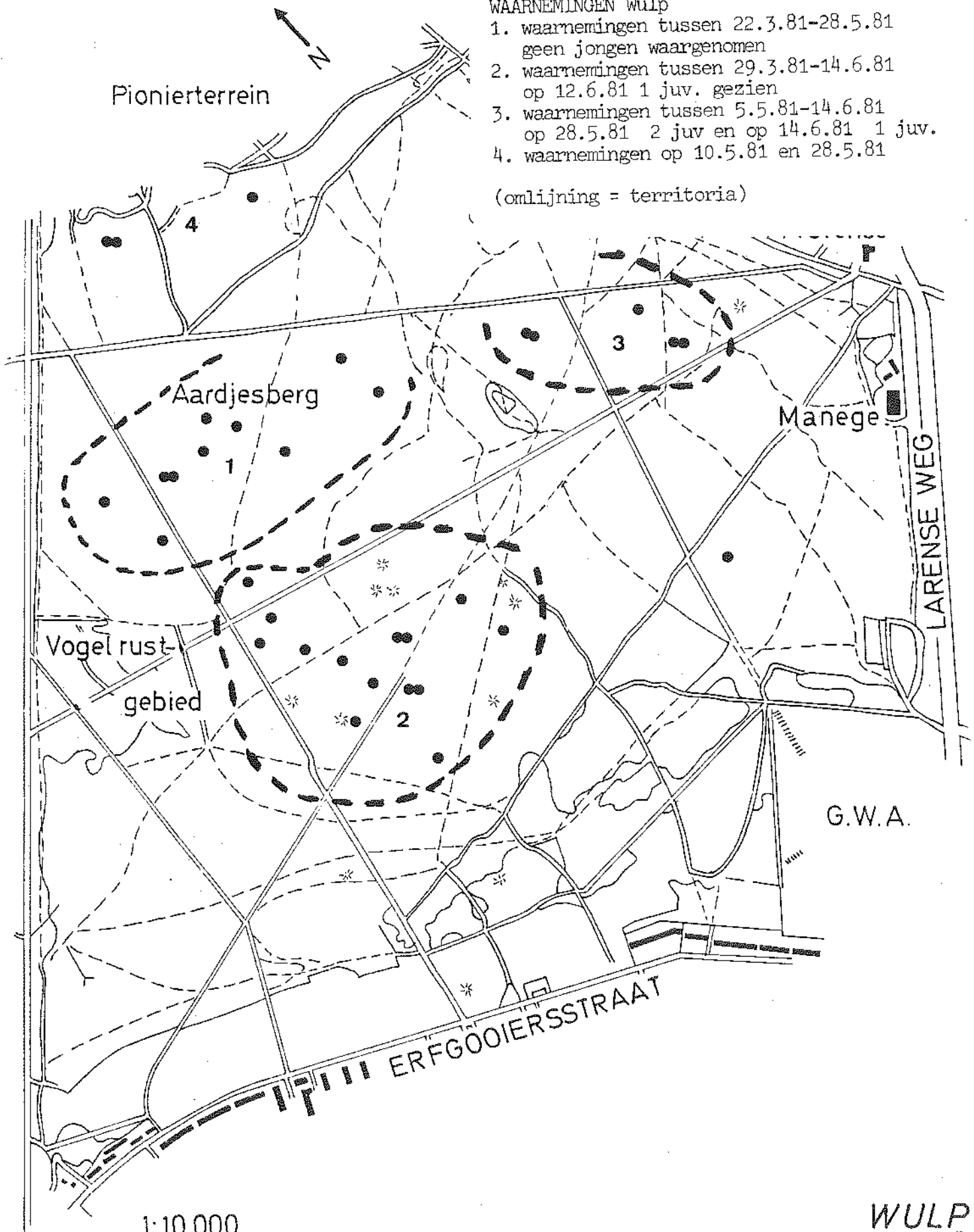

WESTERHEIDE

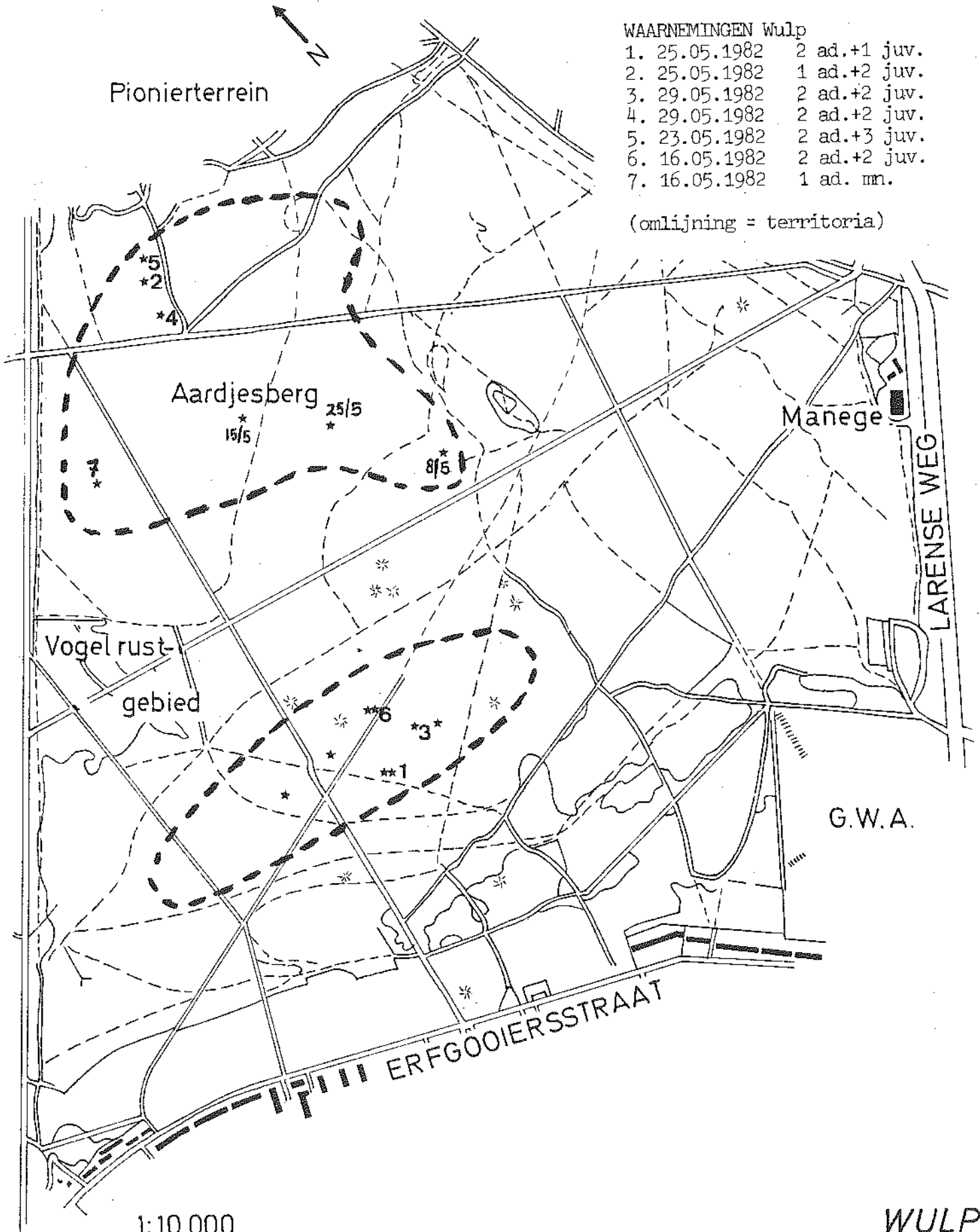
WAARNEMINGEN Wulp

1. waarnemingen tussen 22.3.81-28.5.81
geen jongen waargenomen
2. waarnemingen tussen 29.3.81-14.6.81
op 12.6.81 1 juv. gezien
3. waarnemingen tussen 5.5.81-14.6.81
op 28.5.81 2 juv en op 14.6.81 1 juv.
4. waarnemingen op 10.5.81 en 28.5.81

(omlijning = territoria)

WESTERHEIDE

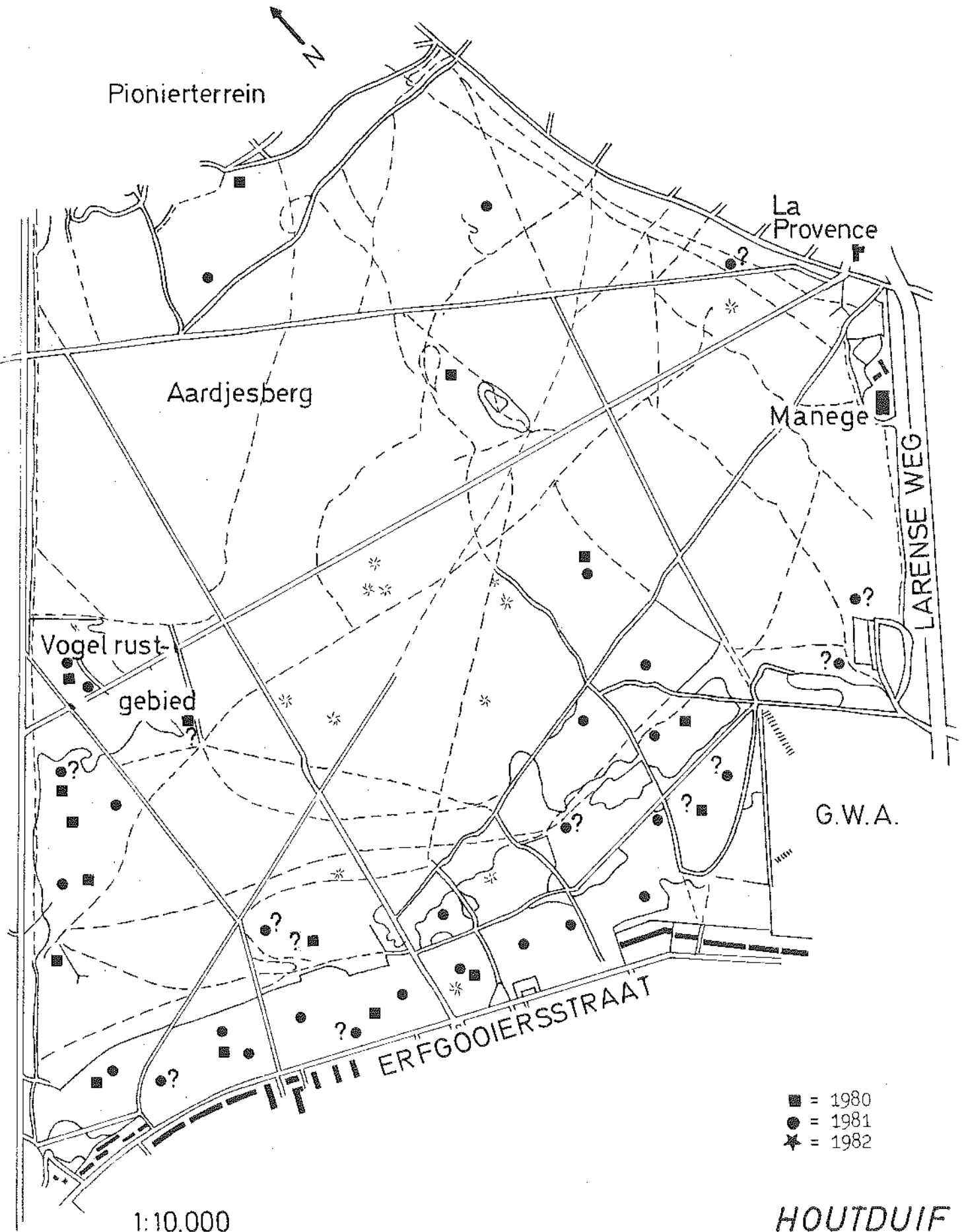

WAARNEMINGEN Wulp

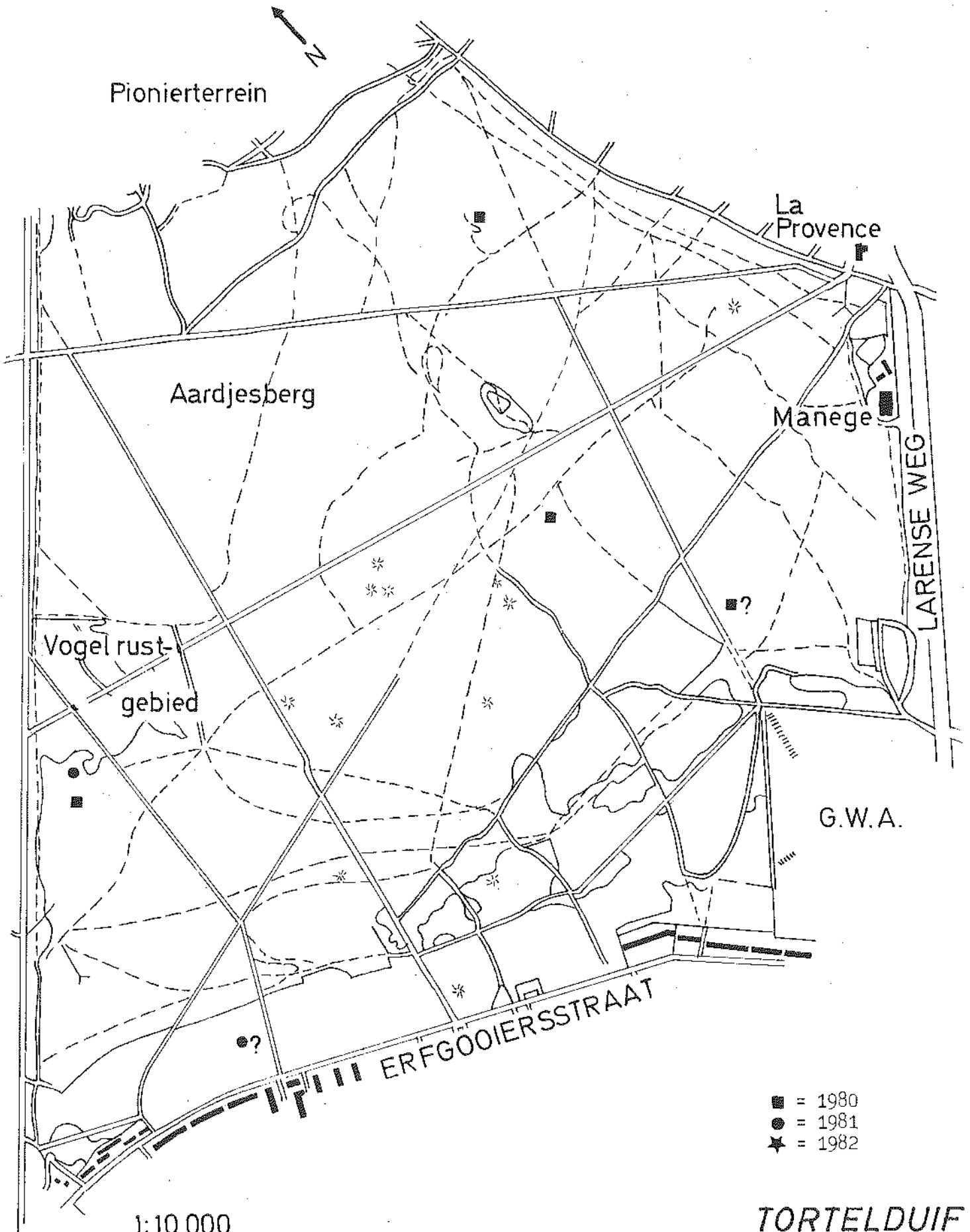
1. 25.05.1982	2 ad.+1 juv.
2. 25.05.1982	1 ad.+2 juv.
3. 29.05.1982	2 ad.+2 juv.
4. 29.05.1982	2 ad.+2 juv.
5. 23.05.1982	2 ad.+3 juv.
6. 16.05.1982	2 ad.+2 juv.
7. 16.05.1982	1 ad. mn.

(omlijning = territoria)

WESTERHEIDE

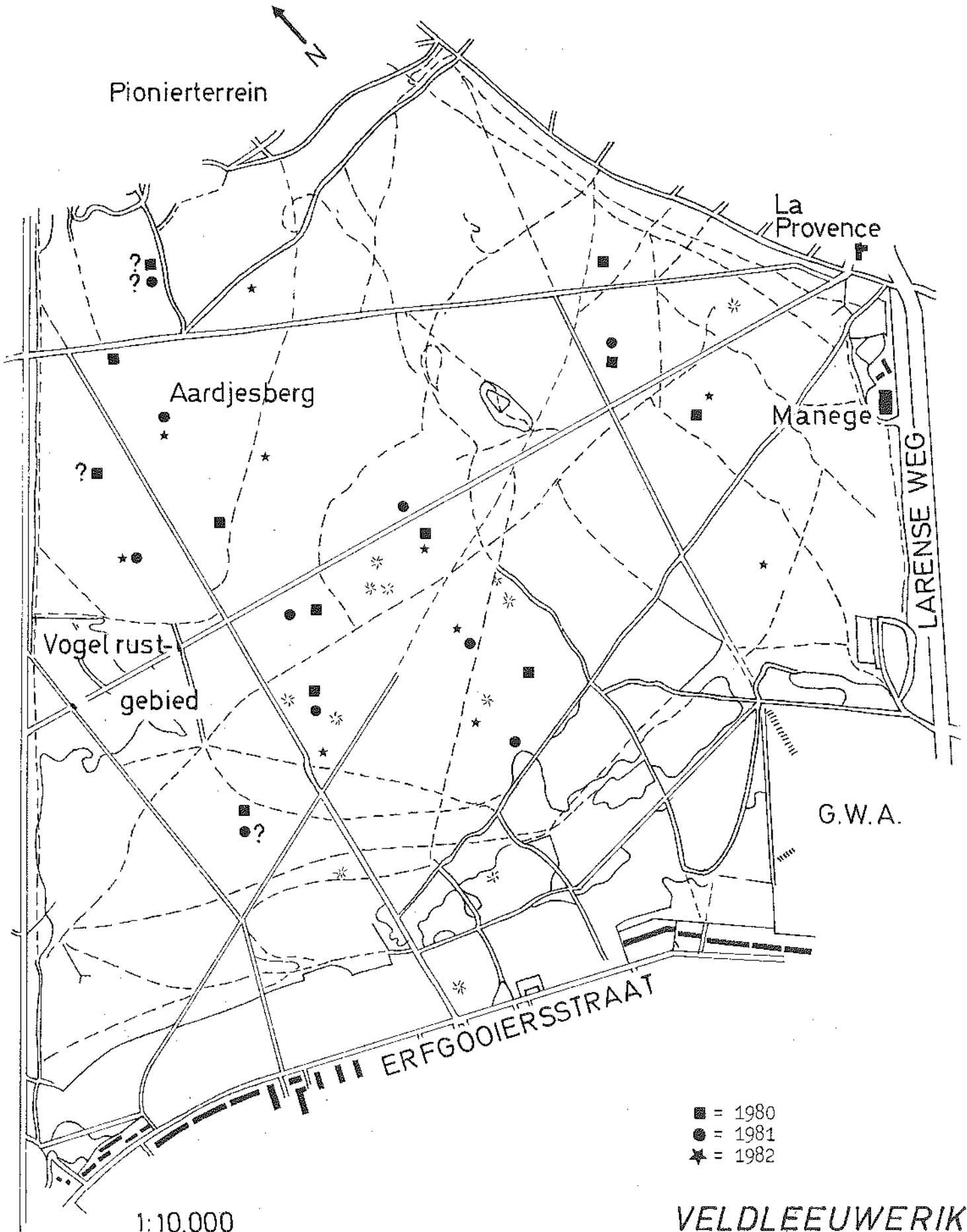
WESTERHEIDE

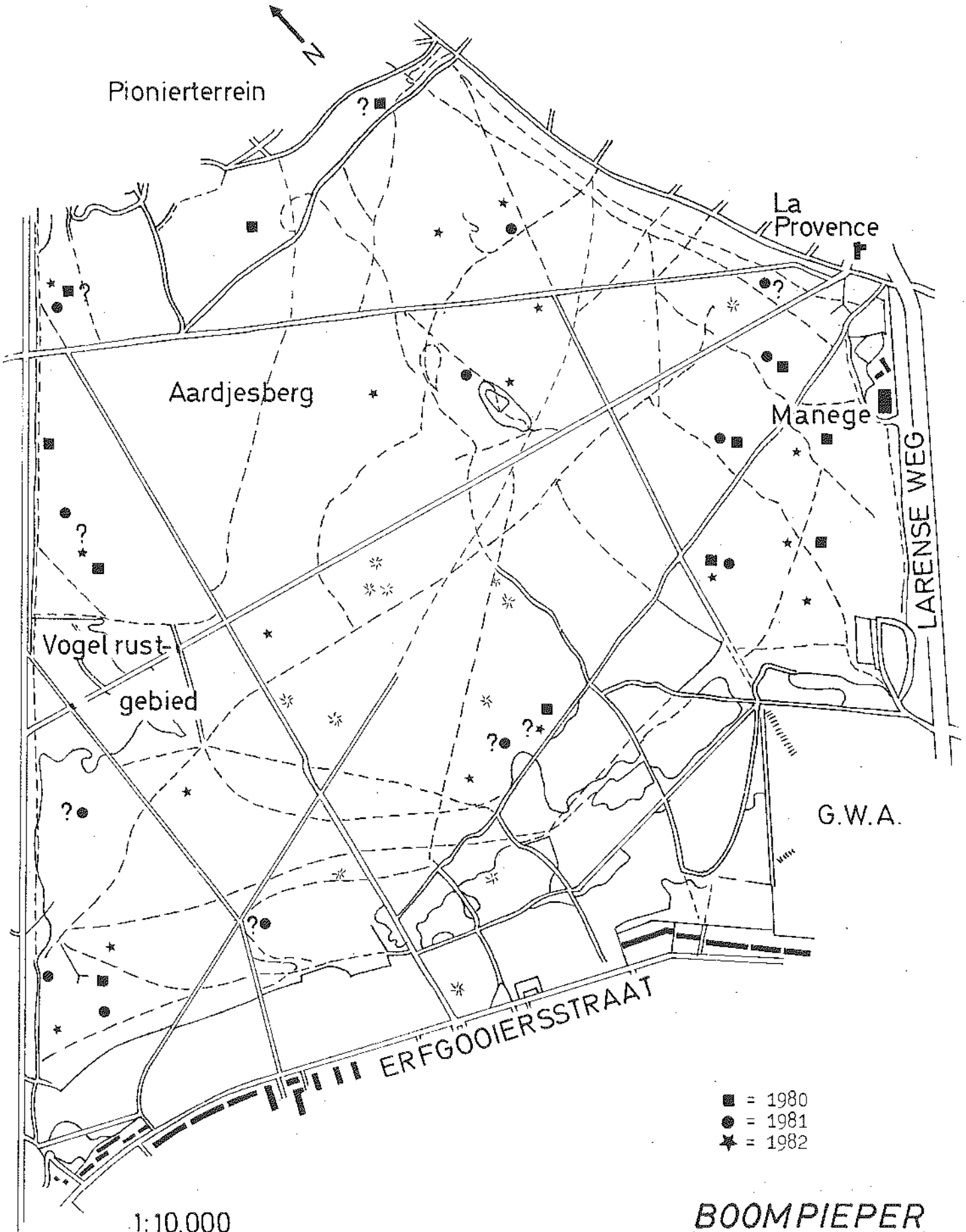
- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

TORTELDUIF

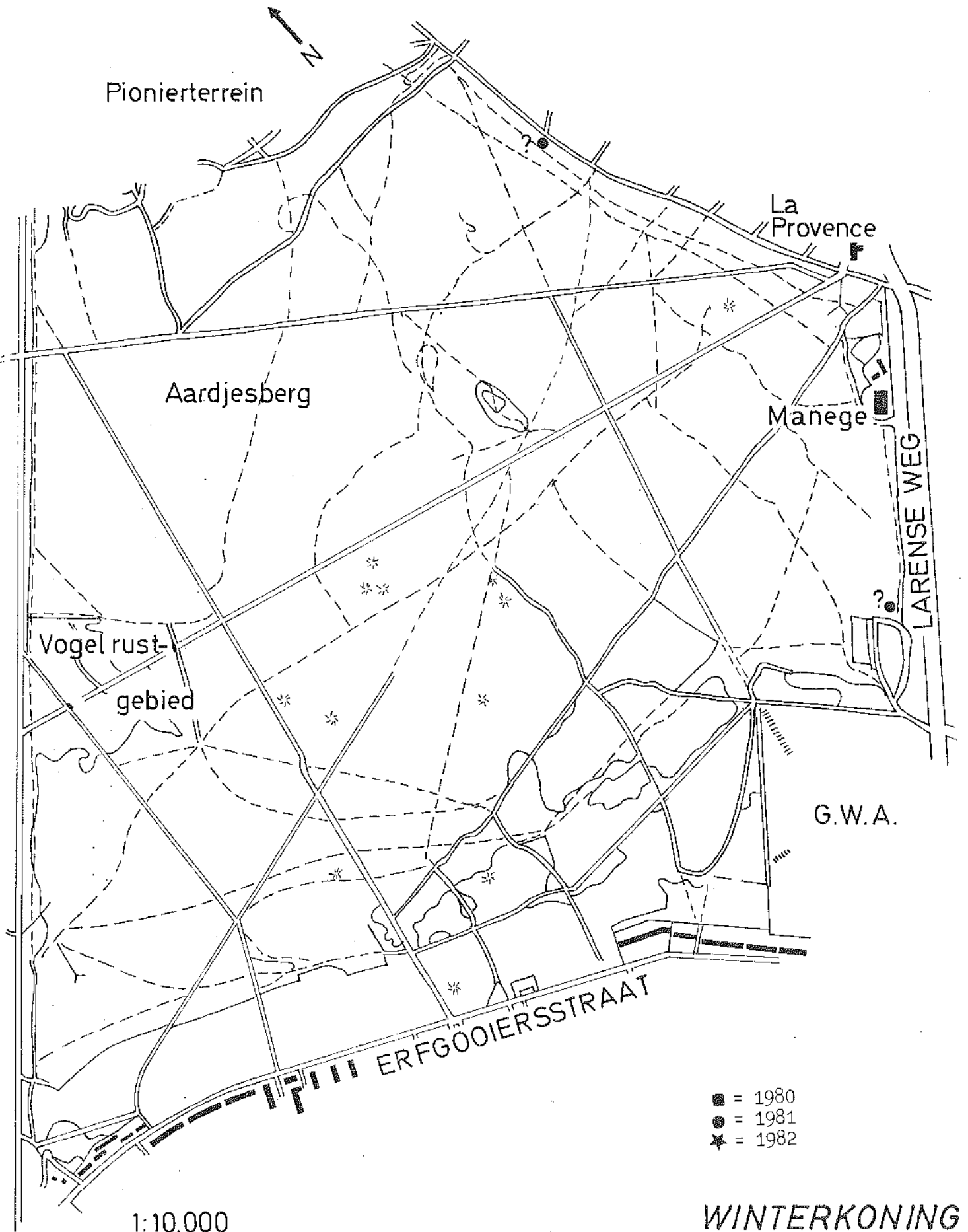
WESTERHEIDE

WESTERHEIDE

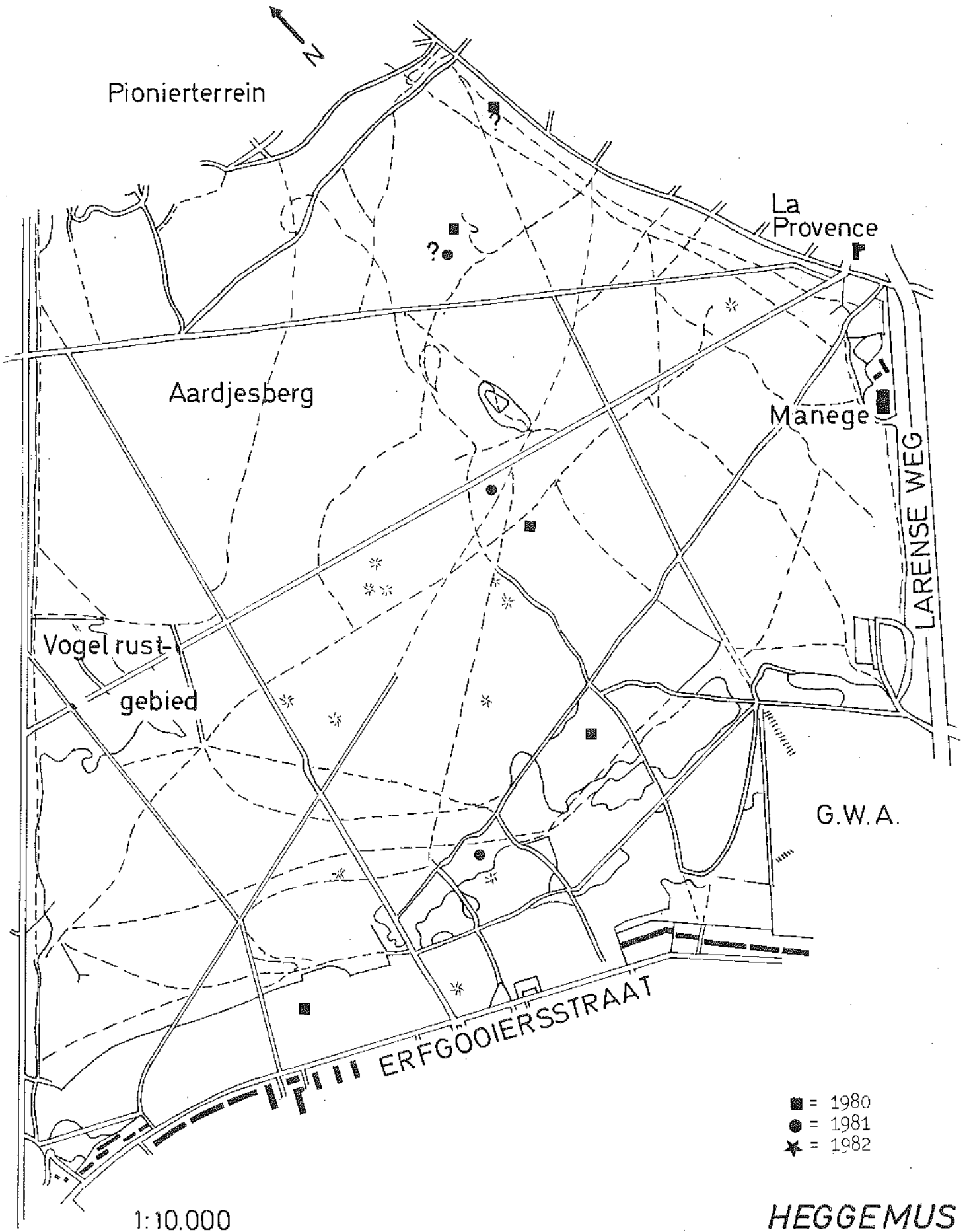
WESTERHEIDE

1:10.000

WINTERKONING

WESTERHEIDE

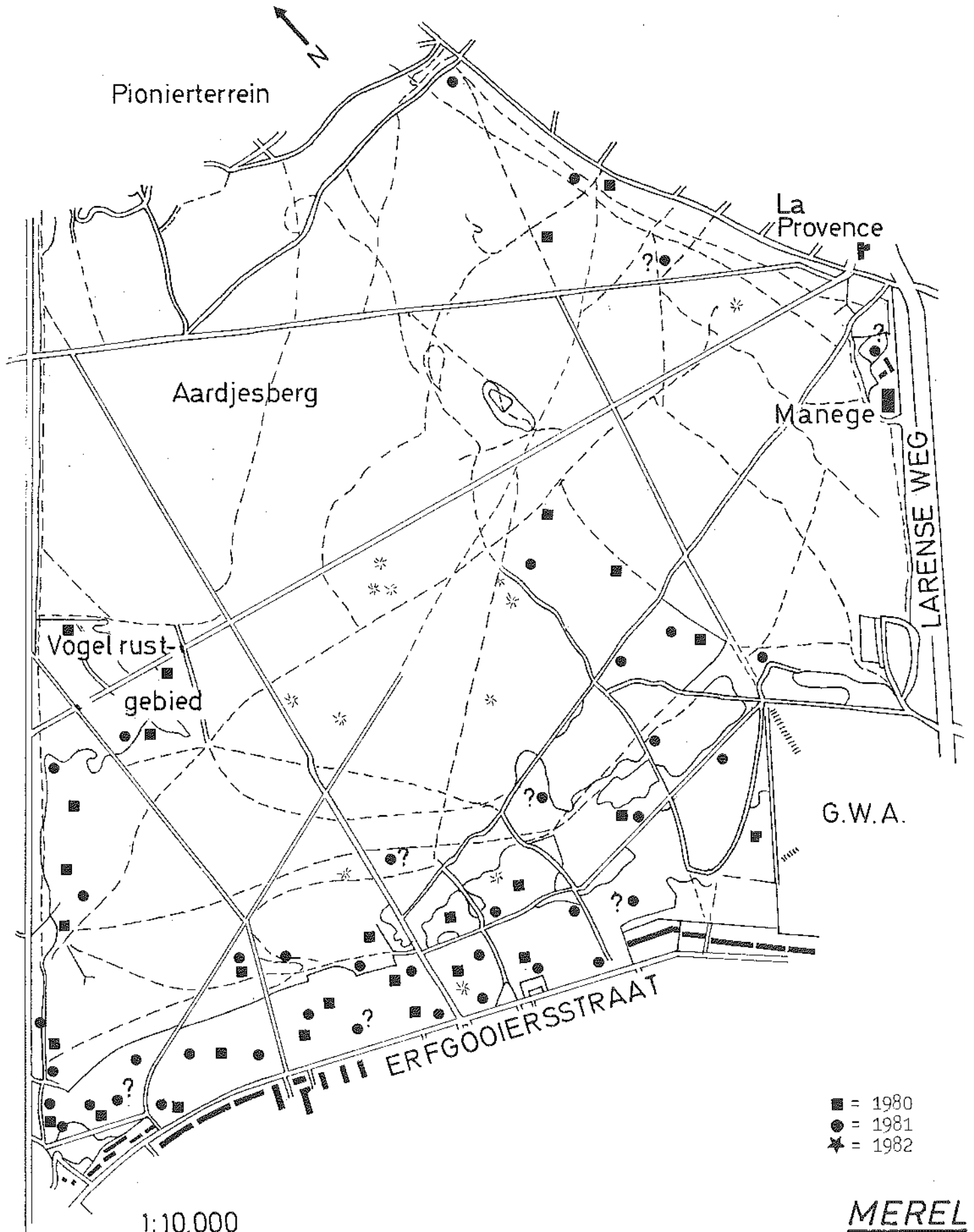

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

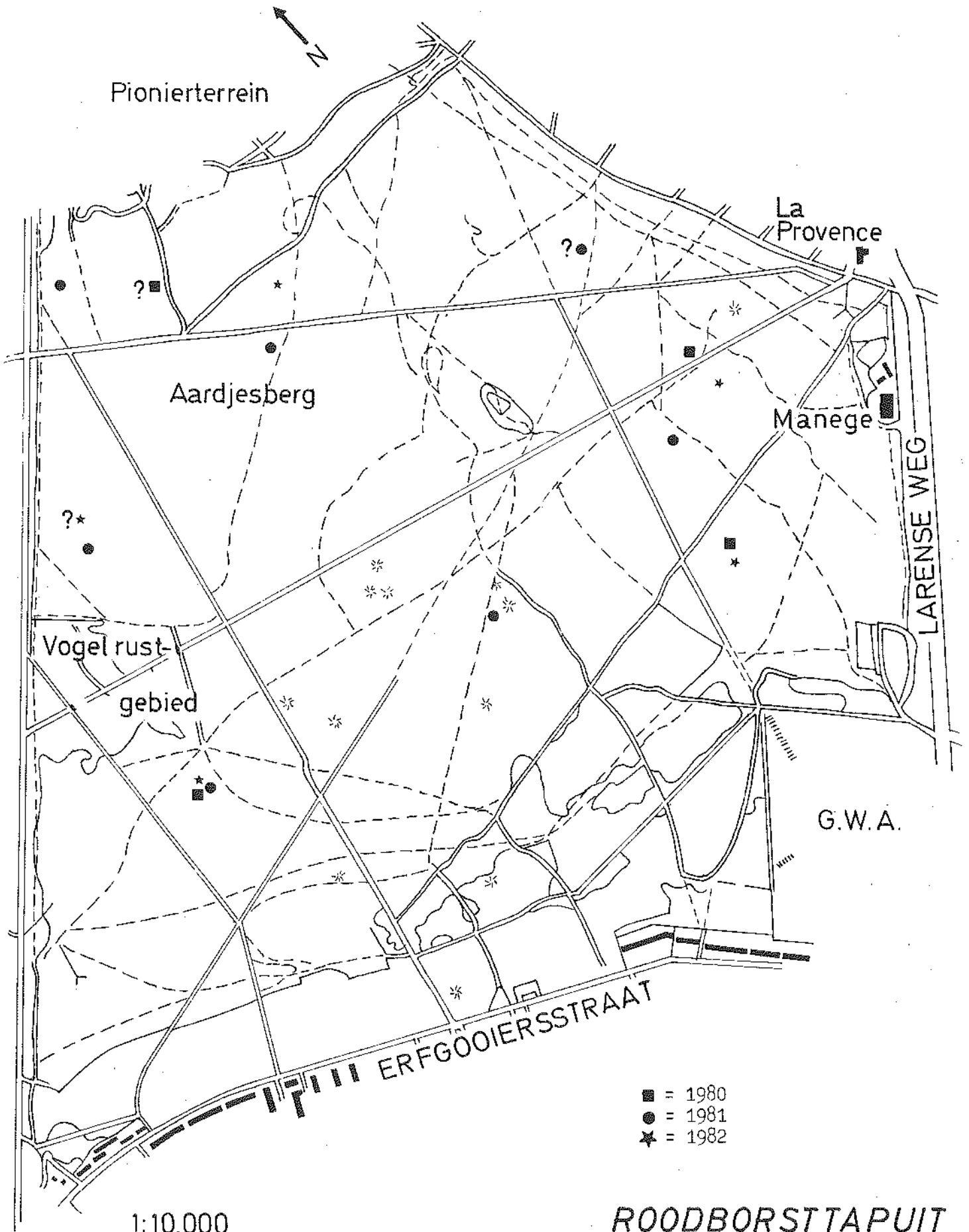
HEGGEMUS

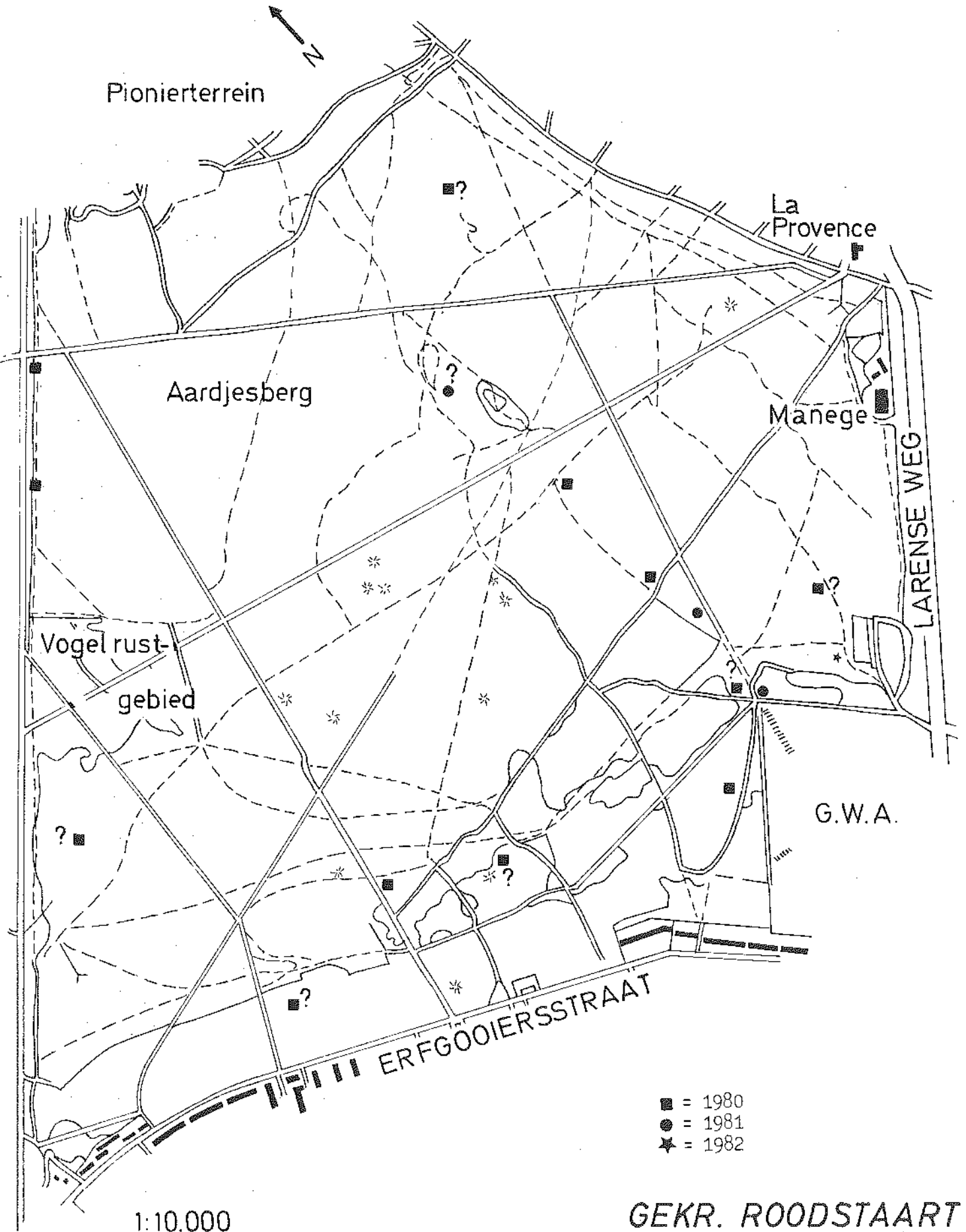
WESTERHEIDE

WESTERHEIDE

WESTERHEIDE

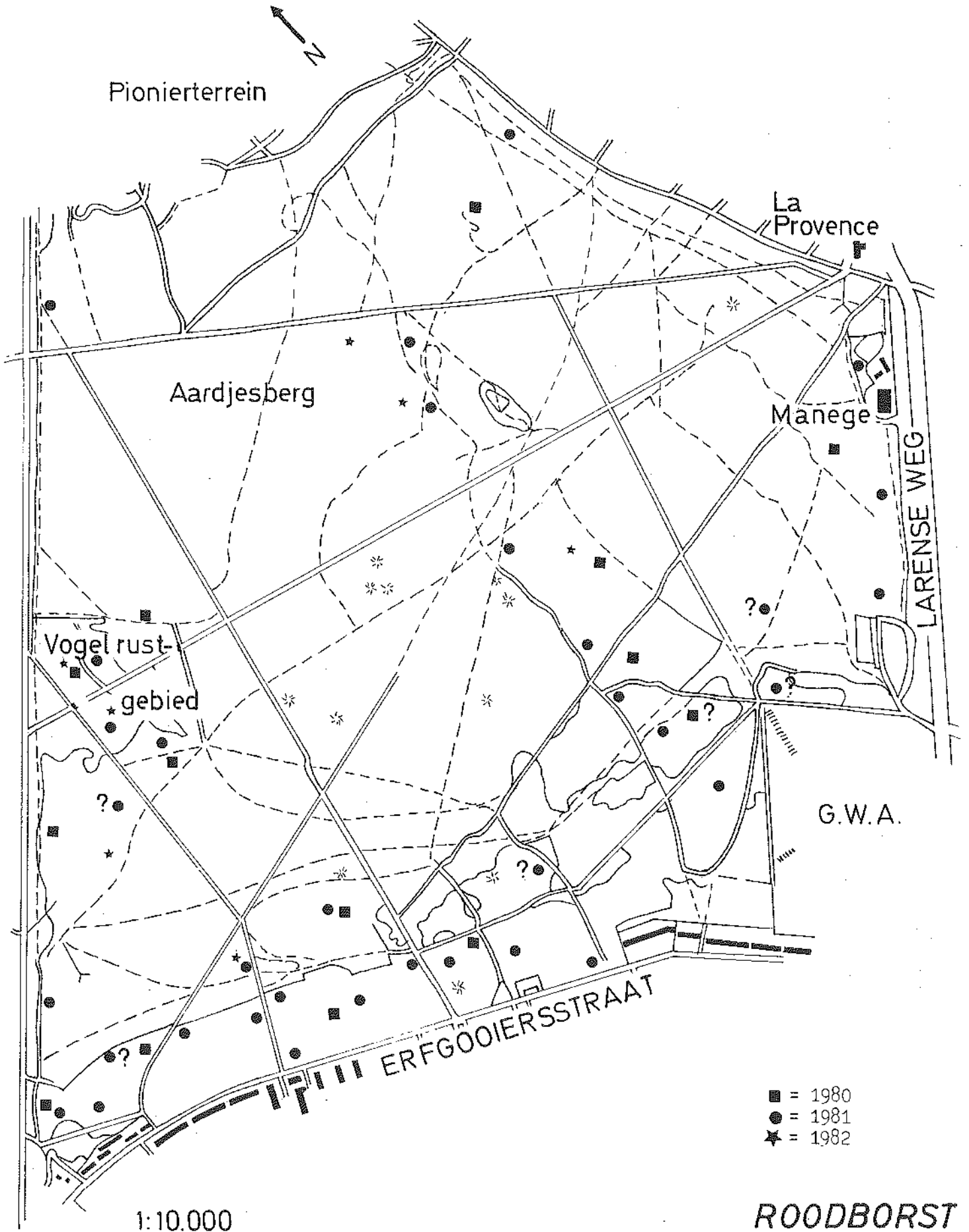

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

GEKR. ROODSTAART

WESTERHEIDE

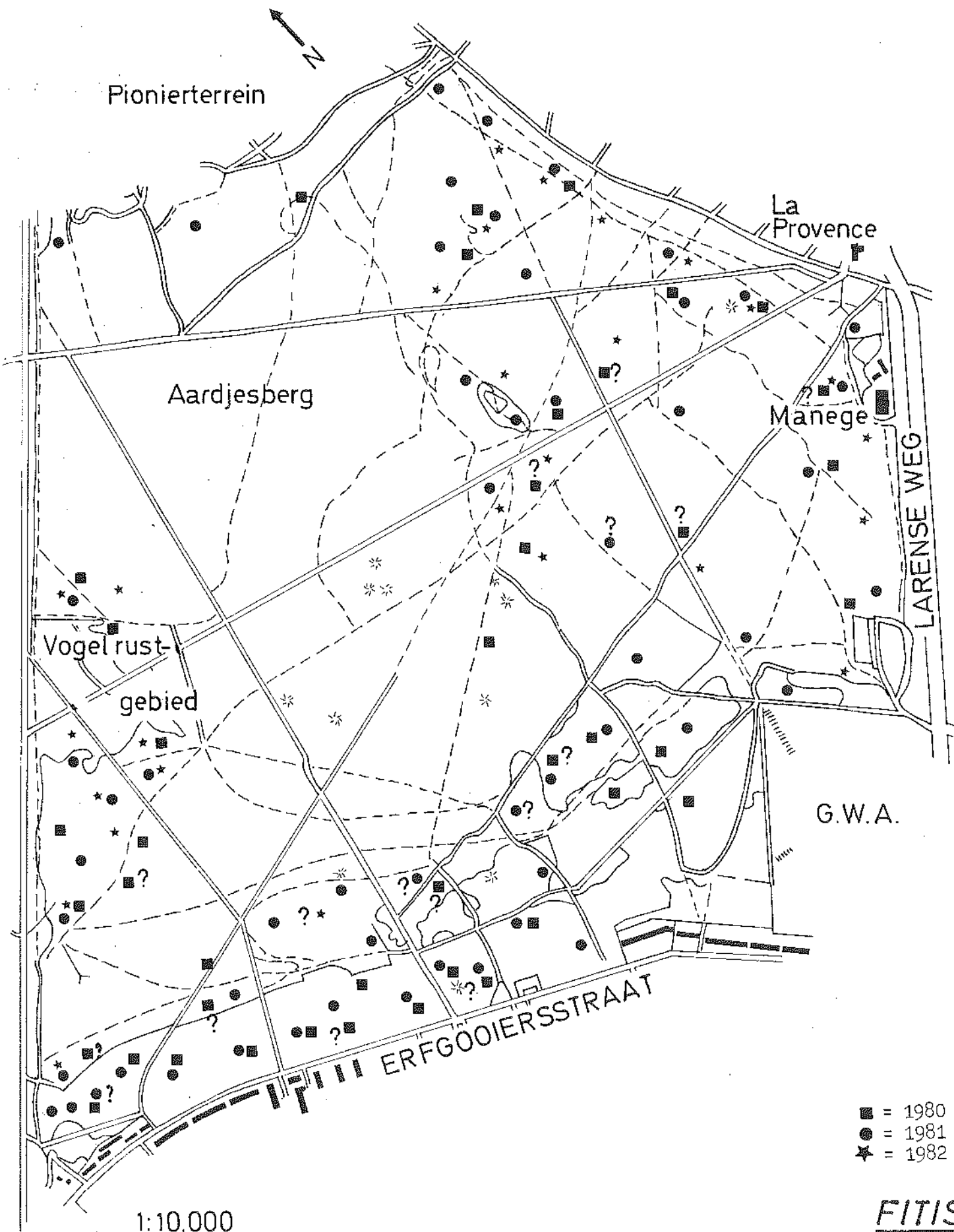

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

1:10.000

ROODBORST

WESTERHEIDE

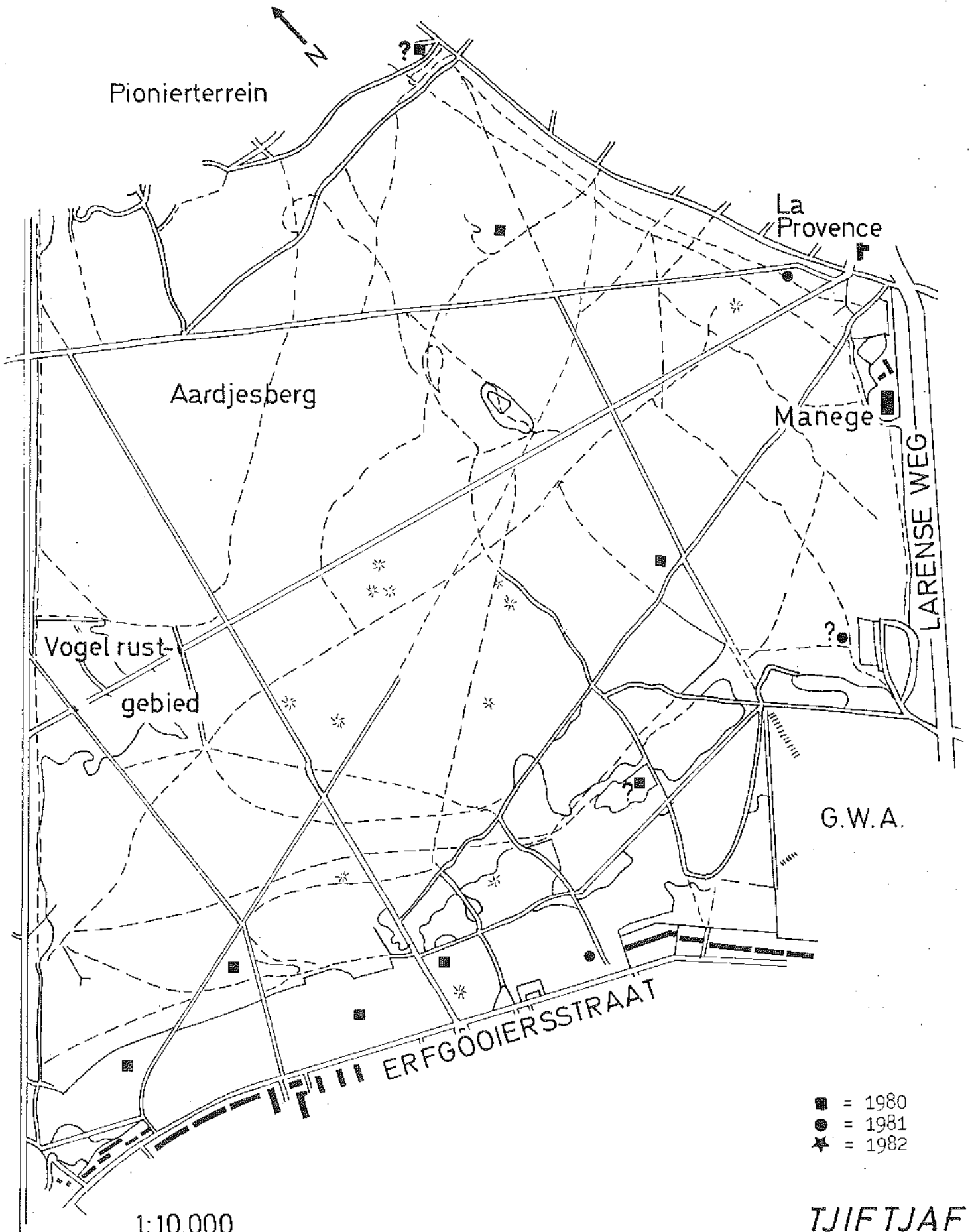

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

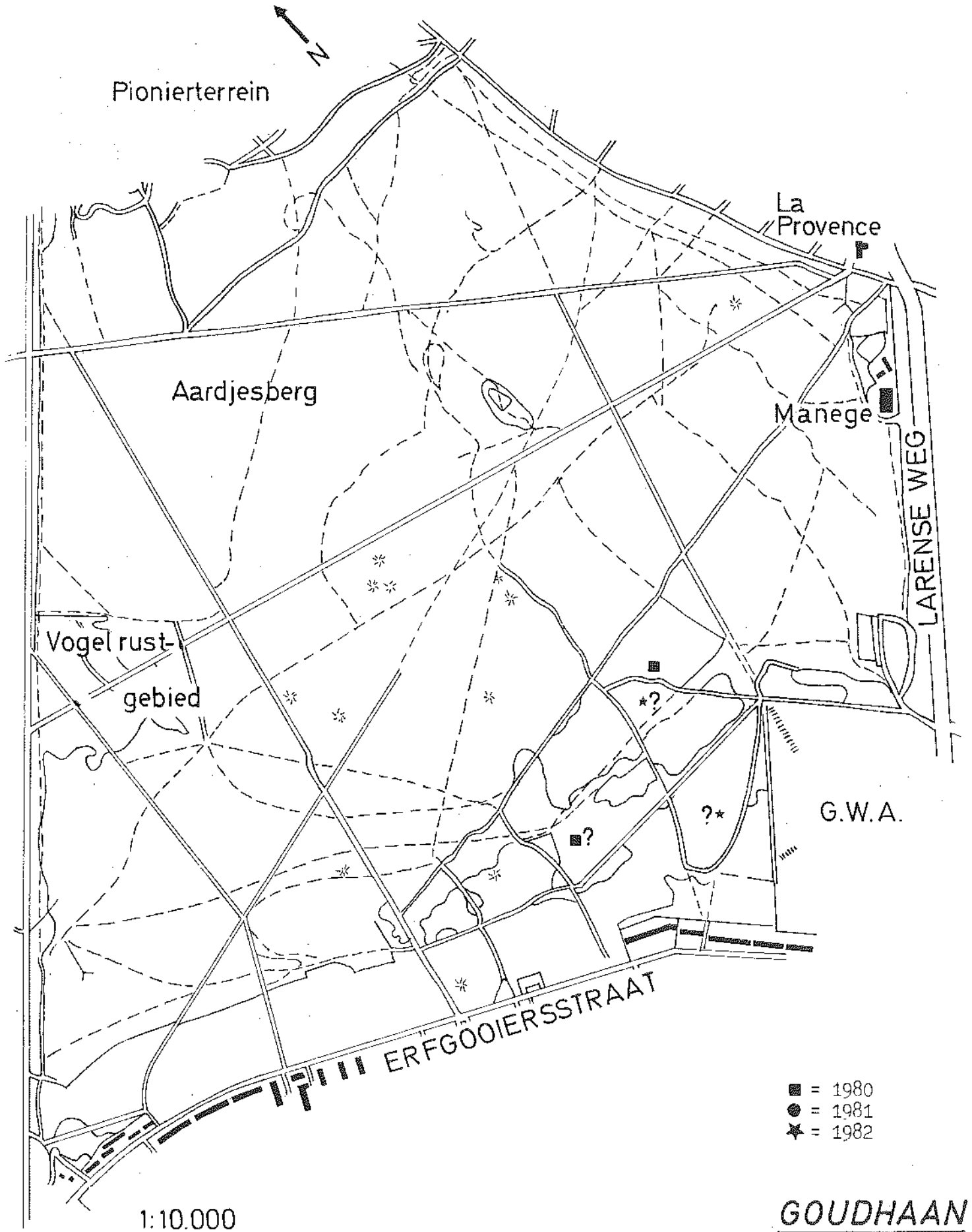
1:10.000

FITIS

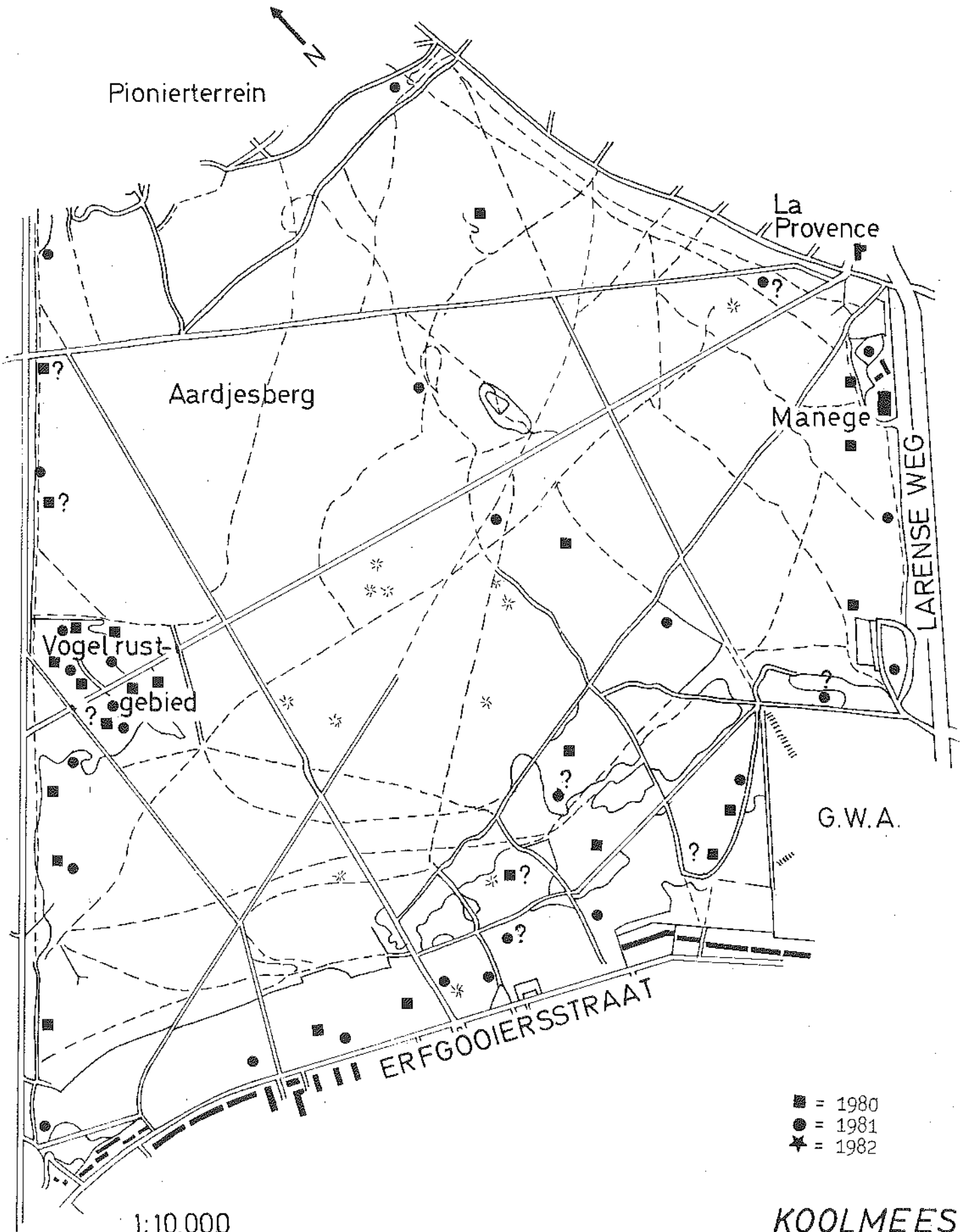
WESTERHEIDE

WESTERHEIDE

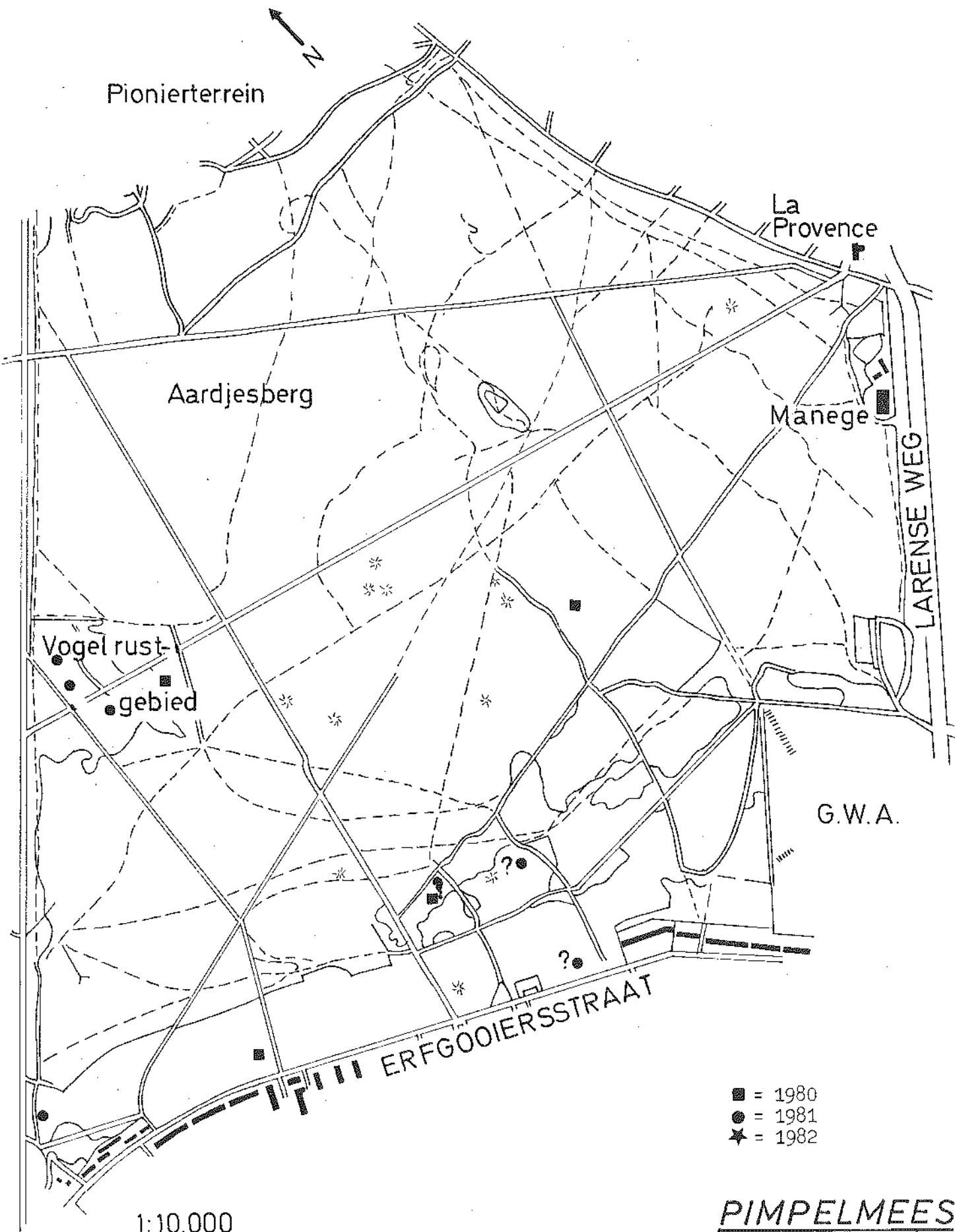
WESTERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

WESTERHEIDE

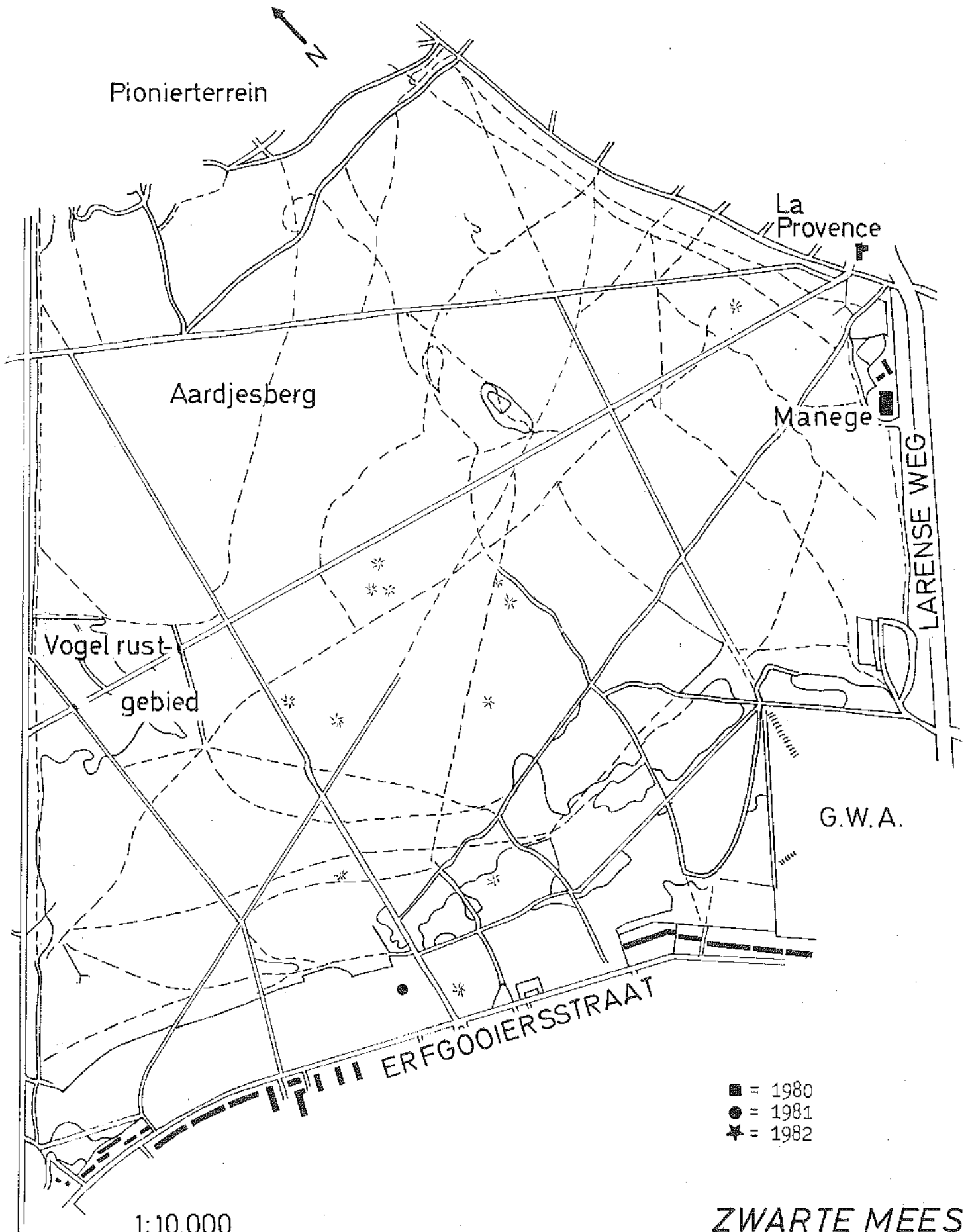

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

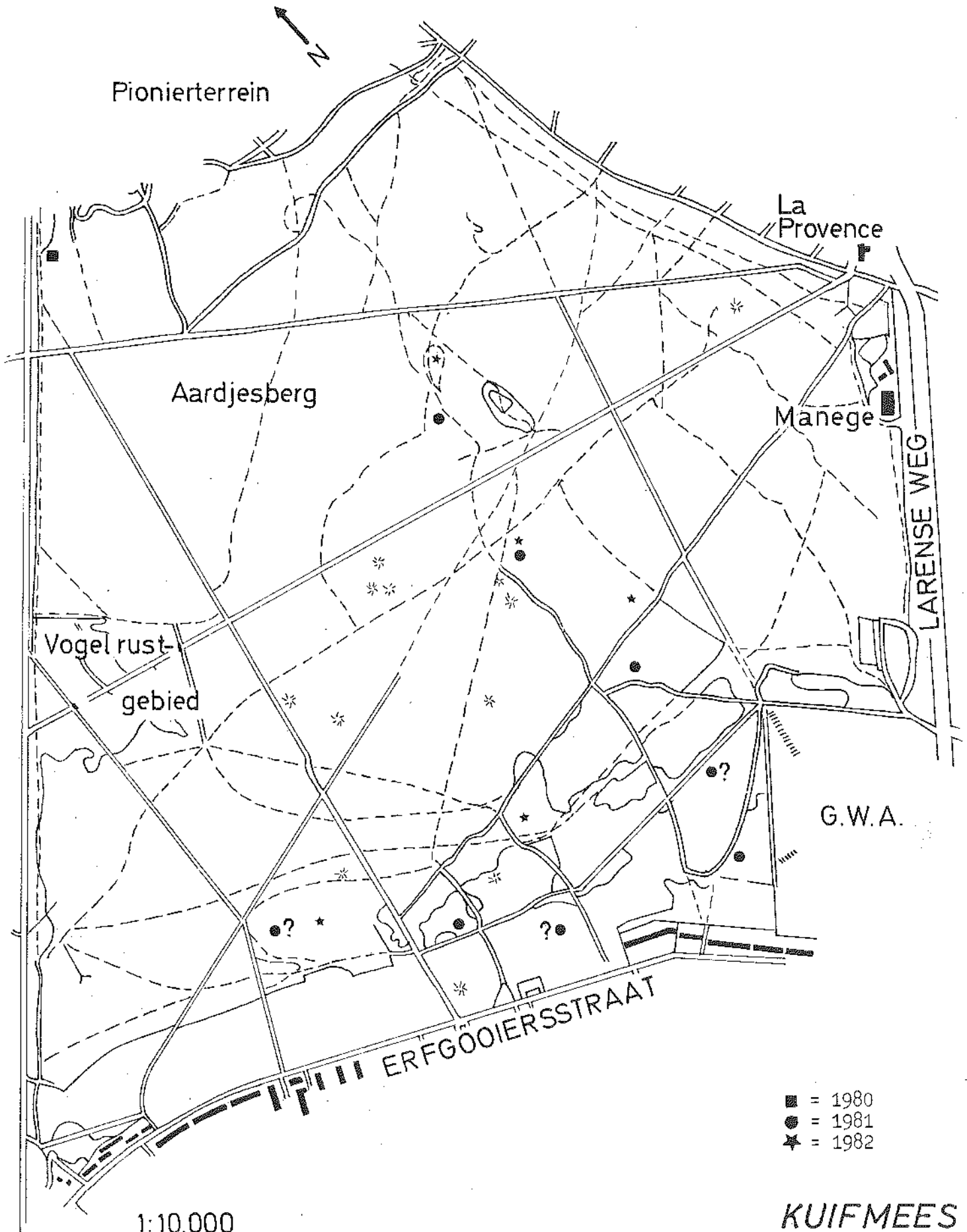
1:10.000

PIMPELMEEES

WESTERHEIDE

WESTERHEIDE

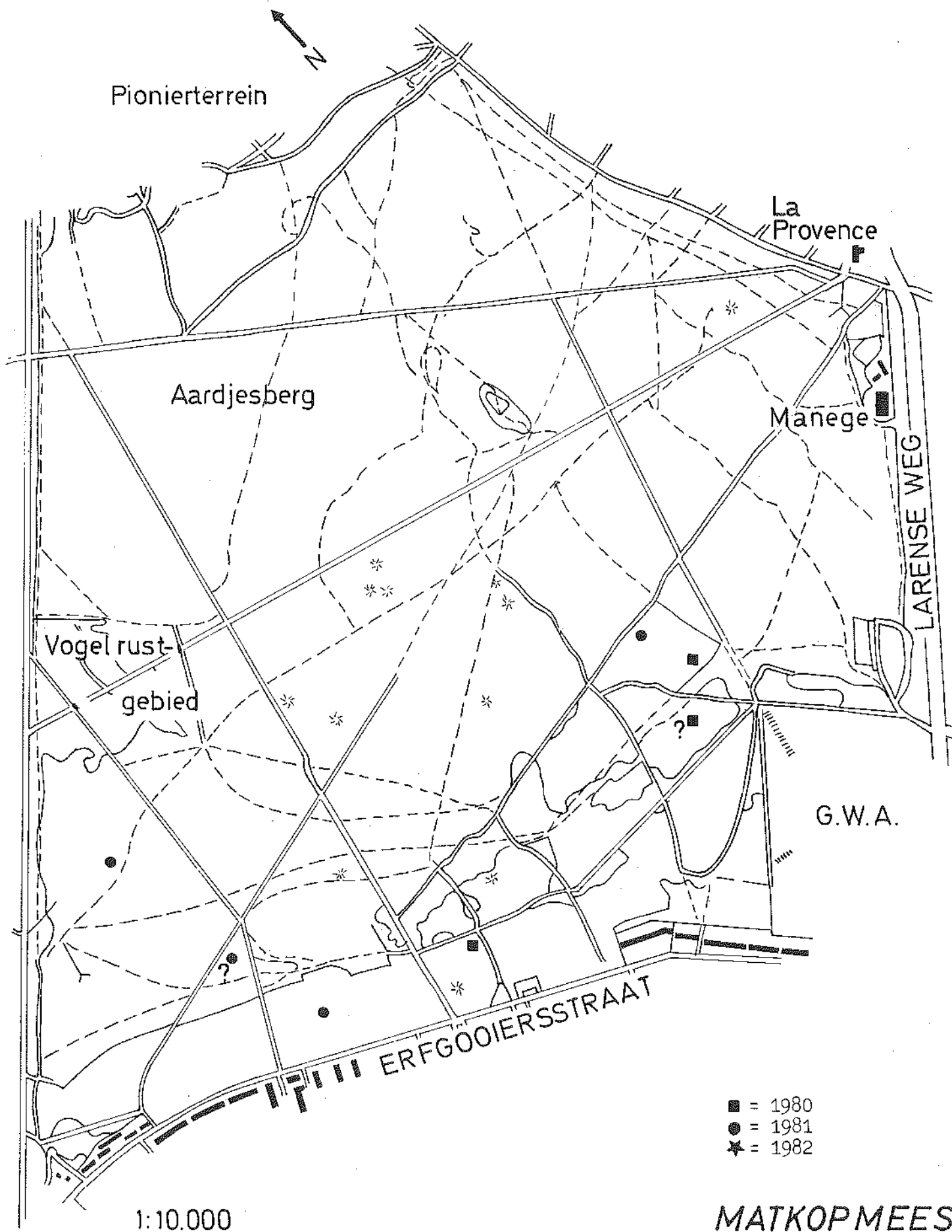

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

1:10.000

KUIFMEES

WESTERHEIDE

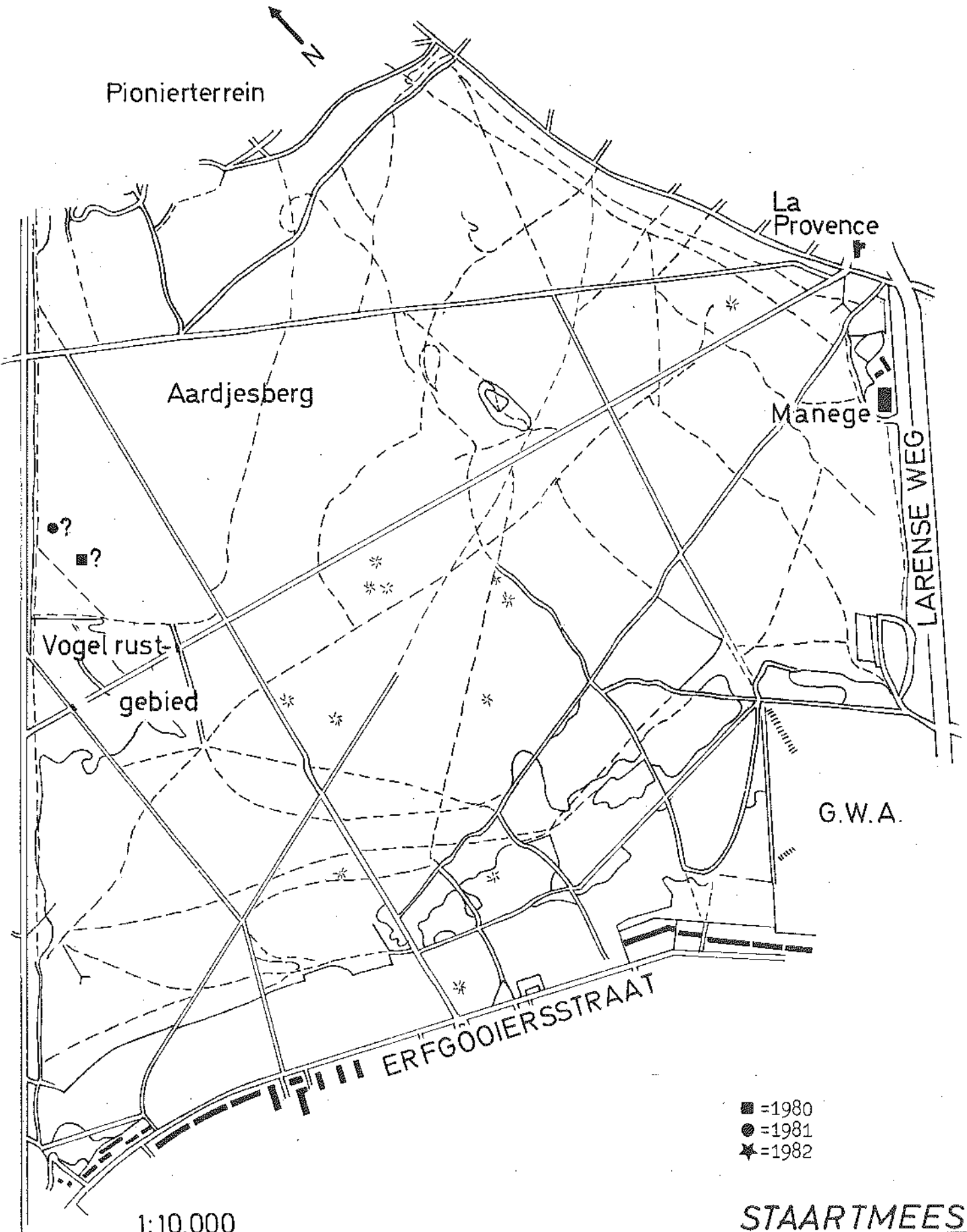

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

1:10.000

MATKOPMEES

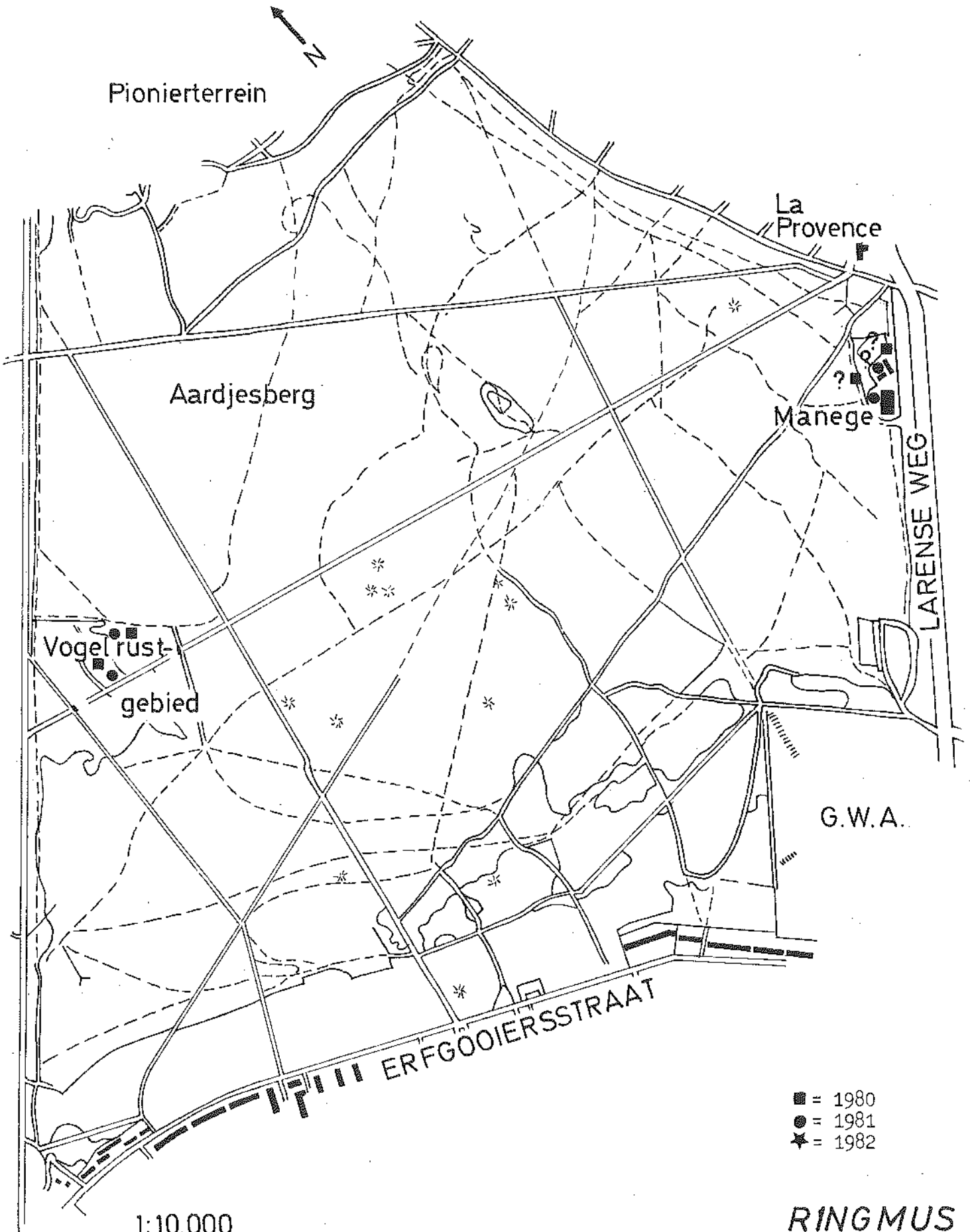
WESTERHEIDE

1:10.000

STAARTMEES

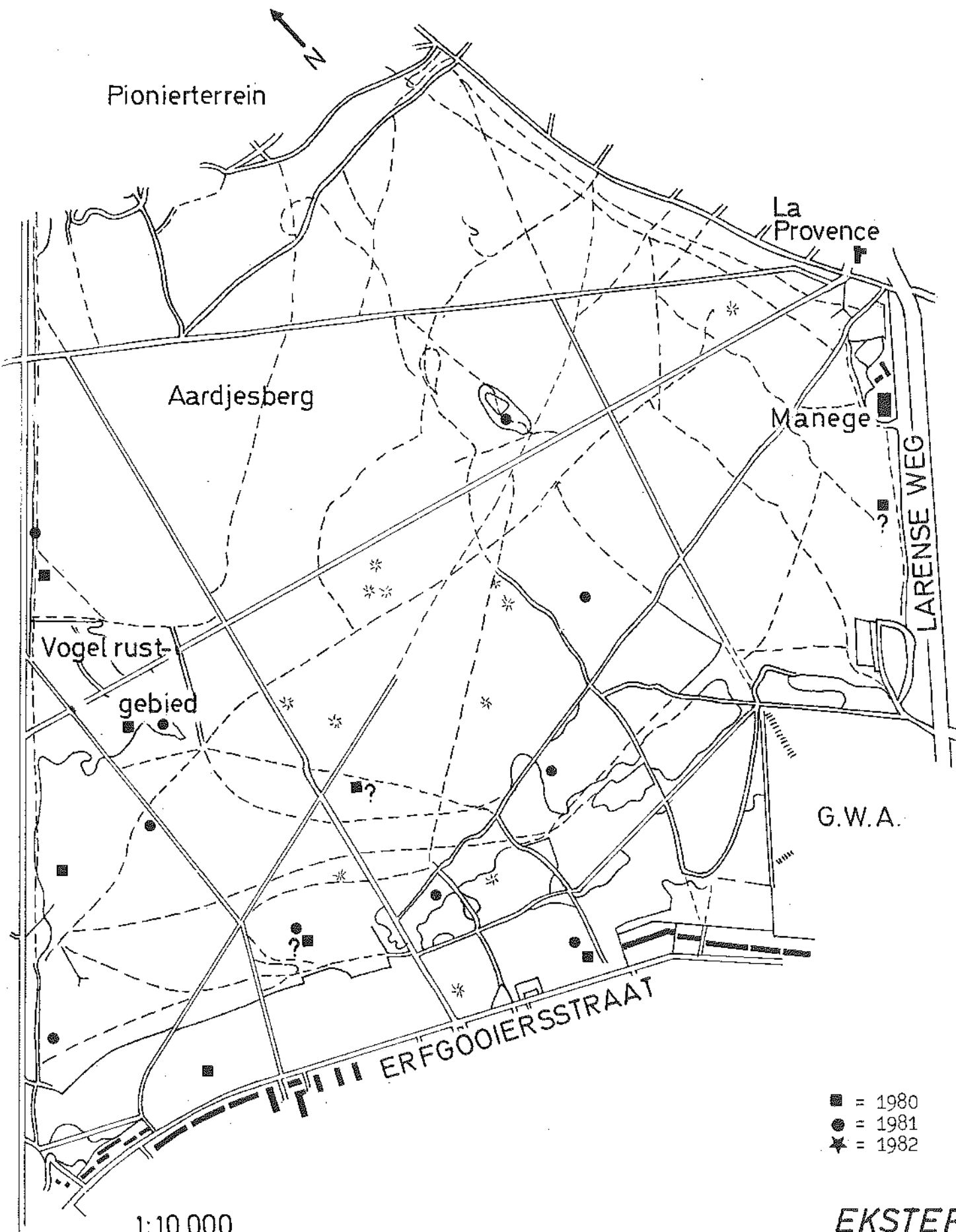
WESTERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

RINGMUS

WESTERHEIDE

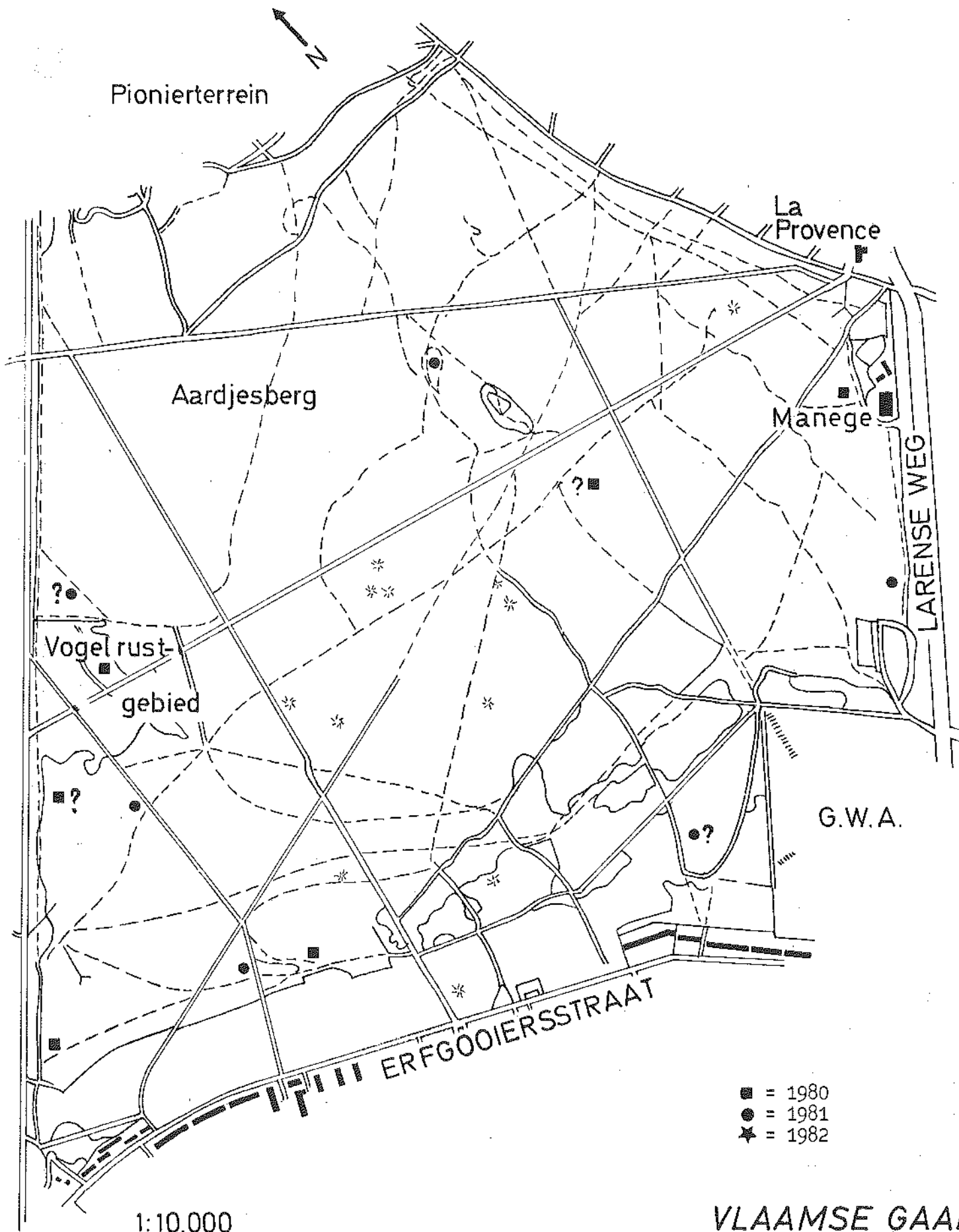

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

EKSTER

WESTERHEIDE

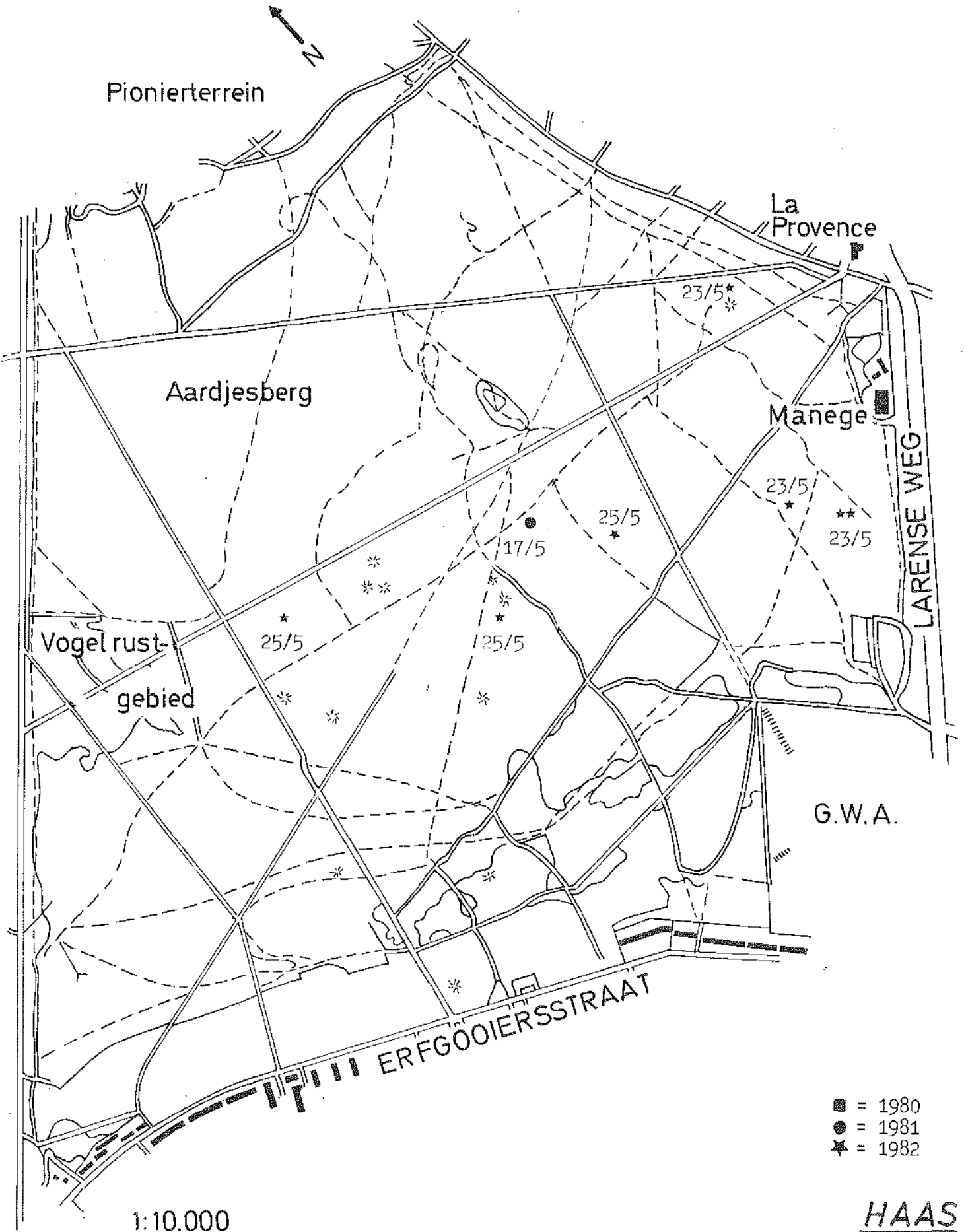
- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

1:10.000

VLAAMSE GAAI

WESTERHEIDE

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

HAAS

BUSSUMERHEIDE

De Bussumerheide grenst direct aan de Westerheide, het grootste heidegebied in het Gooi. Tussen deze twee heidevelden in bevindt zich een onverharde, openbare weg met fietspad : de Nieuwe Crailoseweg. Aan weerszijden van deze weg is er een eikenhakhoutwal. Plaatselijk is er zowel op de Wester- als Bussumerheide een dichte begroeiing die aan de genoemde hakhoutwal grenst. Door deze, in de loop der jaren ontstane, natuurlijke barriere bestaat er het gevaar dat de Bussumer- en Westerheide als twee aparte gebieden worden beschouwd.

Er dreigt altijd het gevaar dat de ene heide (Bussumer) aan intensieve recreatie "wordt opgeofferd" om zo de andere (Wester) te kunnen redden ten gunste van flora en fauna. Dieren echter houden zich niet altijd aan dergelijke barrieres. Sommige vogels vliegen er gewoon overheen. Dit laatste wil ook weer niet zeggen dat het in bepaalde gevallen beter zou zijn als er minder of geen obstakels aanwezig waren.

De vraag dringt zich echter op : kan de begroeiing langs de Nieuwe Crailoseweg een bedreiging vormen voor de toekomst van flora en fauna op de Bussumerheide? Een tweede vraag ontstaat wanneer we de vorige zin enigszins omdraaien : Is de Bussumerheide van belang voor het voortbestaan van vogels als Wulp en Korhoen of wordt (is) de Westerheide niet te klein voor handhaving van deze vogelsoorten? En tenslotte : voldoet het op de Bussumerheide gelegen deel van het Korhoenrustgebied aan de gestelde verwachtingen?

Dit waren enkele vragen waarop wij tijdens de inventarisaties van dit terrein antwoord op hoopten te krijgen.

Terreinbegrenzing en -beschrijving

Het gebied ligt binnen de gemeentegrens van Hilversum en heeft een oppervlakte van ca. 135 ha. Voor de juiste begrenzing van het geïnventariseerde gebied wordt verwezen naar het overzichtskaartje (zie fig.).

De globale begrenzing is als volgt : de Randweg van Bussum vormt de noordgrens, de westzijde grenst aan de sportvelden van Crailo, in het zuidoosten is de begrenzing de Nieuwe Crailoseweg (volksnaam: Gebed zonder Eind) en ten slotte aan de noordoostzijde een enigszins gebogen lijn vanaf de Nieuwe Crailoseweg naar het hertenkamp te Bussum.

Inventarisatie medewerkers

AM	A. du Mosch	JK	J. Kamies
AV	A.P. Vermeule	MP	M. v.d.Pol
CR	C. Rosier	ND	N.J. Dwars
GR	G. Rieken	NK	N. Klippel
IW	I.W. v.Woersem	PL	P. Lips
JH	J. Harder	TL	Th. Lips
JJ	J. de Jonge		

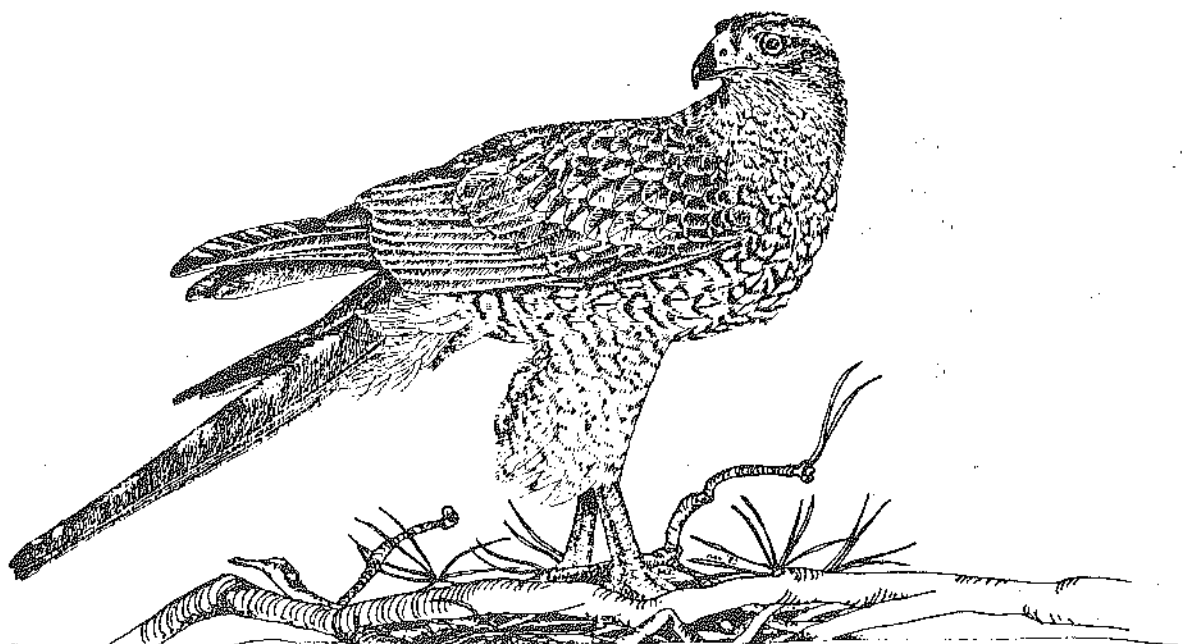
Inventarisatie gegevens en weersgesteldheid

In 1980

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
2 aprll	07.30-09.15	gehele gebied	JJ
6 "	07.15-10.00	" "	JH
13 "	06.10-07.30	" "	NK
26 "	05.45-09.15	" "	JJ
6 mei	18.50-21.15	" "	JH
11 "	06.45-10.15	" "	AM, MP
17 "	05.00-06.30	zuidwest. deel	NK
18 "	09.00-11.00	enige soorten	GR
1 juni	21.00-22.15	gehele gebied	NK
5 "	05.45-09.10	" "	JJ
14 "	05.45-08.30	zuidwest. deel	MP
28 "	06.30-09.00	noordoost. deel	MP

Het gebied werd 10 maal in de ochtenduren bezocht. Zowel in mei als in juni werd éénmaal een avondinventarisatie gehouden.

Het weer was nogal wisselvallig, hetgeen in de zangactiviteit was te merken.

In 1981

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
15 maart	06.15-09.00	gehele gebied	AV
21 "	06.15-08.30	" "	AV
29 "	05.45-08.30	" "	AV
5 april	07.00-09.15	zuidwest. deel	MP
5 "	18.30-20.30	gehele gebied	JK
11 "	07.00-09.45	" "	JJ
13 "	07.10-08.10	" "	JK
19 "	05.15-06.20	" "	NK
27 "	05.50-07.30	" "	JJ
29 "	07.10-08.00	" "	JK
30 "	06.30-09.00	" "	AV, ND
9 mei	06.00-08.15	" "	PL, TL
10 "	20.00-21.00	" "	JK
17 "	15.00-17.00	" "	JK
17 "	06.00-09.00	" "	AV
24 "	05.00-05.45	" "	NK
24 "	04.30-?	" "	IW
2 juni	?	" "	IW
2 "	18.00-20.00	" "	JK

Het weer was over het algemeen redelijk alhoewel door regen minstens 5 maal minder zang werd waargenomen.

In 1982

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
6 april	09.00-11.00	gehele gebied	AV
14 "	?	" "	CR
20 "	08.00-09.30	" "	AV
21 "	?	" "	CR
28 "	07.30-11.00	" "	ND
30 "	?	" "	CR
7 mei	09.00-11.00	" "	AV
10 "	06.45-09.00	" "	JJ
1 juni	05.30-07.30	" "	AV
1 "	06.20-09.45	" "	JJ

Het was redelijk inventarisatieweer, een enkele keer mist en geen regen van betekenis. In 1982 werd slechts een beperkt aantal soorten geteld (zie tabel Totaaloverzicht Broedvogels pag.58).

Incidentele waarnemingen zijn verwerkt van J. Kamies, E. Klomps, S. Poelstra C. Rosier, Gooise Natuurwacht, medewerkers van de stichting het Gooisch Natuurreservaat (B. Blessing, G. Jaspers, R. Barlo) en het VWG archief.

Totaaloverzicht broedvogels Bussumerheide

Soort	1972	1980	1981	1982*
Wilde Eend	3	-	0-1	x
Bergeend	-	0-2	-	-
Patrijs	-	0-2	-	-
Fazant	2	8-9	4-6	x
Wulp	1	-	-	-
Houtduif	6	14-19	6-11	x
Tortelduif	-	0-1	1-2	x
Turkse Tortel	1	0-1	0-4	x
Groene Specht	1	2-3	1-2	x
Grote Bonte Specht	-	0-1	-	x
Boomleeuwerik	-	-	1-2	-
Veldleeuwerik	1	8-10	8-10	10-12
Boompieper	1	5	7-9	4-8
Winterkoning	2	1-2	0-2	x
Heggemus	-	0-1	4-8	x
Grote Lijster	1	-	-	x
Merel	10	12-21	17-24	x
Roodborsttapuit	-	1	2-3	1
Gekraagde Roodstaart	4	2-4	5-7	1-4
Roodborst	4	2-5	8-10	x
Fitis	6	27-31	18-23	x
Tjiftjaf	-	4-6	-	x
Goudhaan	1	0-1	0-1	x
Koolmees	7	6-8	16-20	x
Pimpelmees	1	1-2	2-5	x
Kuifmees	2	1-3	1-3	x
Glanskop	-	-	0-2	x
Staartmees	1	0-1	-	x
Geelgors	1	-	-	-
Groenling	2	-	-	x
Vink	4	-	-	x
Ringmus	3	1	-	x
Zwarte Kraai	-	1-2	2-4	x
Ekster	2	5-14	4-7	x
Vlaamse Gaai	3	8-14	2-4	x

x = niet bekend

- = niet aanwezig

2-3 = 2 broedparen, mogelijk 3

Aantal soorten in 1972 : 25

1980 : 19-27

1981 : 19-24

* In 1982 is alleen een beperkt aantal soorten geïnventariseerd
(zie algemene inleiding pag.2)

Waargenomen soorten

Deze bespreking gaat in het bijzonder over de jaren 1980, 1981 en 1982. Ter vergelijking wordt zo nu en dan teruggegrepen naar oudere gegevens. De (mogelijke) broedvogels zijn onderlijnd.

- Aalscholver** Ca. 20 ex. van deze soort werden waargenomen op 14-6-80, overvliegend in 4 of 5 groepjes richting noordwest (Naardermeer).
- Blauwe Reiger** Op 6-4-80 1 ex. naar west en 1 ex. naar noordoost vliegend.
- Wilde Eend In het zuidwestelijk deel op 6-4-80 1 paar + mannetje boven het noordoostelijk deel, laag overvliegend. In 1981 slechts 2 maal waargenomen op dezelfde plaats en wel op 29-3 en 5-4. In 1972 kwamen er nog 3 broedparen voor.
- Bergeend In 1980 1 paar waargenomen op 6-4, 2 ex. op 13-4, 1 mn op 6-5, 4 ex. op 17-5 en 2 ex. op 5-6. Er werden geen jongen gezien zodat het aantal paren op 0-2 werd gesteld. In 1981 geen waarnemingen in de broedtijd. In 1972 werd de soort nog niet als broedvogel vermeld.
- Buizerd** Eén roepend ex. t.h.v. de sportvelden van Crailo op 17-5-80. Verder nog een waarneming van 1 ex. in 1981.
- Sperwer** Op 6-4-80 1 vrouwtje waargenomen die al jagende evenwijdig aan de Randweg naar het noordoosten vloog. In 1981 en 1982 geen waarnemingen.
- Boomvalk** Werd zomers jagend waargenomen, zowel in 1981 als 1982. Broedt in de directe omgeving (zie ook commentaar Westerheide).
- Torenvalk** In 1980 op 1-6 en 28-6 1 vliegend ex. In 1981 3 maal 1 ex. waargenomen en wel op 29-3, 5-4 en 24-5. Mogelijk waren dit fouragerende vogels die broedden in Bussum of in de aangrenzenden randen.
- Patrijs Broedvogel met 1 paar. De jongen werden door een Ekster gepakt med. Barlo/GNR). Een 2e waarneming zonder datum betreft 2 ex. op het zuidwestelijk deel (Klomp). Volgens Klomp (mond. med.) heeft er in 1979 eveneens 1 paar gebroed en werden er nog 3 paren vastgesteld. In 1981 werd de Patrijs 1 maal waargenomen en wel op 29-3. Verder geen waarnemingen. Dat deze soort niet altijd even gemakkelijk te tellen is blijkt wel uit de summiere gegevens.
- Fazant De roepende mannetjes werden geïnventariseerd. In 1980 werden 8-9 territoria vastgesteld. Hoogste aantal op 1 dag : op 26-4-80 5 mannetjes in het zuidwestelijk deel. Verschillende waarnemingen van 1 mannetje in het noordoostelijk deel.

Verreweg de meeste broedparen (7-8) bevinden zich ook in het zuidwestelijk deel. Ten opzichte van 1972 een duidelijke toename die mogelijk toegeschreven kan worden aan het steeds verder dichtgroeien van de heide en het bijvoeren in de winter. In 1981 werden zeker 4 territoria en mogelijk 6 vastgesteld.

- Scholekster Enkele malen waargenomen in 1980 : op 6-4 en 5-6 1 ex. en op 1-6 2 ex. In 1981 werden Scholeksters in grotere aantallen waargenomen : tot max. 20 ex. overvliegend op 5-4. Broedvogel op nabij gelegen sportvelden (vermoedelijk 1 paar).
- Wulp Geregeld zowel overvliegend als fouragerend waargenomen. De Wulp is geen broedvogel van de Bussumerheide. In 1972 werd de soort ook niet broedend waargenomen (Jonkers 1973). In Vogels in het Gooi (med. Moolenbeek) wordt echter wel in 1972 1 broedpaar vermeld op deze heide. De auteur constateerde dat de Wulp tot in de zeventiger jaren bijna jaarlijks met 1 broedpaar op de Bussumerheide voorkwam.
- Regenwulp Eénmaal 1 ex. overvliegend en wel op 24-5-81.
- Grutto Op 26-4-80 3 + 5 overvliegende vogels.
- Zilvermeeuw Overvliegend in klein aantal.
- Kokmeeuw Alleen overvliegende exemplaren. 'S avonds vaak kleine aantallen jagend op insecten.
- Houtduif Met 14-19 broedparen in 1980 is de Houtduif een van de meer algemene soorten, die verspreid in het beboste gedeelte van het gebied broedt. Evenals bij de Fazant is de toenemende bebossing verantwoordelijk voor de toename. In 1981 werden 6-11 territoria vastgesteld. Mogelijk zijn de aantallen toen onderschat.
- Tortelduif Broedvogel in klein aantal. In 1980 0-1 broedpaar, in 1981 1-2 broedparen.
- Turkse Tortel Vermoedelijk broedvogel in klein aantal : in 1980 0-1 en in 1981 0-4 paar. De waarnemingen werden aan de Randweg bij Bussum gedaan. Er waren 4 territoria.
- Ransuil Eénmaal vliegend waargenomen op 31-5-81 nabij uitspanning Heidezicht. Het is niet uitgesloten dat de soort ergens in de randbebossing broedt.
- Gierzwaluw Drie waarnemingen van fouragerende vogels in 1980. Op 6-5 8 ex., 14-6 5 ex. en 28-6 21 ex.
- Groene Specht Doordat de territoria vaak erg groot zijn is het bij het waarnemen van verschillende exemplaren moeilijk de grenzen vast te stellen. In 1980 kwamen 2-3 broedparen voor. De vogels broeden waarschijnlijk in oude vliegdennen in de houtwal aan Gebed zonder Eind. In 1981 werden 1-2 broedparen vastgesteld.
- Grote Bonte Specht Mogelijke broedvogel met 0-1 paar. Slechts 1 waarneming van 1 ex. op 11-5-80 in het zuidwestelijk deel.

- Zwarte Specht Er zijn 2 waarnemingen en wel 1 ex. op 3-7-80 en 1 vliegend mannetje op 31-5-81.
- Draaihals Eén waarneming buiten het broedseizoen maar zeker vermeldingswaard. Op 17-8-80 1 ex. gehoord bij de schietbanen t.h.v. de flats (Rosier).
- Boomleeuwerik Een verrassende broedgeval. Zeker 1 territorium in 1981, mogelijk 2. Laatste waarneming is van 26-6-81 (Rosier). Uit andere jaren geen waarnemingen.
- Door een veranderd heidebeheer wordt deze soort mogelijk weer broedvogel van de heide. Zijn biotoop is kaalslag, open stukken heide met enige struiken en bomen, korte vegetatie of kale grond met enige kruiddengroei en hogere zangposten.
- Veldleeuwerik Een opvallende toename van 1 broedpaar in 1972 naar 8-10 broedparen in 1980 en 1981. In 1982 waren er mogelijk 10-12. Het tellen van deze soort wordt bemoeilijkt door de aanwezigheid van jonge vogels vanaf ongeveer de 2e helft van mei. Ook zijn er meerdere broedsels per jaar, die niet altijd in het zelfde territorium worden grootgebracht. De meeste vogels komen voor in het zuidwestelijk deel (6-7 paar). Dit is begrijpelijk daar hier ook de meeste open heide is. Het grote dieptepunt van 1972 schijnt de Veldleeuwerik nu weer wat te boven te zijn gekomen. Of dit zo blijft valt te bezien.
- Boerenzwaluw Alleen in klein aantal overvliegend en fouragerend waargenomen.
- Boompieper Broedde in de onderzochte jaren tussen de 4 en 9 paren. In vergelijking met 1972 kan hier, evenals bij de Veldleeuwerik, van enig herstel worden gesproken. Ook hier geldt: afwachten of dit herstel zo blijft, verder doorzet of weer terugvalt. De territoria van de meeste Boompiepers bevonden zich in de nabijheid van de Nieuwe Crailoseweg.
- Graspieper Er zijn enkele waarnemingen in 1980. Op 6-4 1 ex. en 2x 2 overvliegende vogels, op 11-5 2 ex. en 1 ex. op 14-6. De beste inventarisatietijd voor deze soort is begin april - half mei. Het gaat hier om late doortrek of rondzwervende vogels. Alarmerende of voerende vogels zijn niet gehoord of gezien.
- Witte Kwikstaart Slechts waargenomen op 6-4-80. Op die dag 2 ex. overvliegend in zuidwestelijk deel en 2 ex. in noordoostelijk deel.
- Klapekster Eénmaal waargenomen op 5-4-81 (Kamies).
- Winterkoning Broedvogel in klein aantal, mogelijk onderschat. In 1980 1-2 en in 1981 0-2 broedparen.

- Heggemus Deze soort is in 1980 mogelijk onderschat daar te tellingen toen pas op 2-4 begonnen. In 1981 is er vanaf 15-3 geteld, de tijd waarin Heggemussen zeer actief zingen. In 1980 0-1 en in 1981 4-8 broedparen. De meeste territoria bevonden zich in de randen van het heidegebied.
- Kramsvogel Eén waarneming op 6-4-80 van 5 naar het oosten vliegende vogels boven het zuidwestelijk deel.
- Zanglijster Totaal 3 waarnemingen : op 6-4-80 1 ex. overvliegend naar zuidoost, op 6-5-80 2 ex. fouragerend in het noordoostelijk deel en op 11-4-81 1 ex.
- Merel Uit de grote verschillen tussen aantal paren van deze soort in 1980 (12-21) en in 1981 (17-24) valt op te maken dat er eigenlijk te weinig voor zonsopgang of na zonsondergang is geteld. De hoogste aantallen op één ochtend waren in het zuidwestelijk deel 4 ex. op 6-4. Hoogste aantal 's avonds in het zuidwestelijk deel 4 ex. op 1-6-80 en 11 ex. op 6-5-81 In het noordoostelijk deel.
- Tapuit Tussen half open bosjes 1 paartje gezien op 28-6-80. Later op die dag werd ook de zang gehoord. Voorts nog 2 op doortrek wijzende waarnemingen in 1980 : op 15-4 1 mannetje en tevens 8 ex. (Poelstra).
- In het VWG archief bevinden zich ook een aantal waarnemingen van deze soort. Gerangschikt naar de maand waarin zij voorkomen is het aantal waarnemingen :
april	1	van	1	ex.
mei	7	met	max.	11 ex.
juni	1	"	"	1 ex.
aug.	23	"	"	3 ex.
sept.	1	"	"	2 ex.
- Bij deze gegevens zijn door de waarnemers geen opmerkingen gemaakt over broeden of vogels met jongen. De waarnemingen zullen alle betrekking hebben op doortrekkende individuen en troepjes. De vroegste datum was 22-4-53 (Wurster, Tienchen?) en de laatste de 1e helft van sept. 1972 (Poelstra). In 1981 werden alleen exemplaren in klein aantal op doortrek gezien.
- Roodborst-tapuit In 1980 broedvogel met 1 paar. In het noordoostelijk deel werd alleen 1 ex. op 11-5 waargenomen op het grote afgebrande terrein. Op het zuidwestelijk deel werd 1 mannetje in baltsvlucht gezien op 11-4 (Poelstra). Het territorium in 1980 bevond zich in het zuidwestelijk deel en het paar bracht 2 jongen groot.
- In 1981 kwamen zeker 2-3 paren tot broeden. Er werd op 31-5 1 paar met 3 jongen waargenomen. In 1982 werd weer 1 broedpaar vastgesteld.

In 1978 broedde de soort weer voor het eerst op deze heide (archieff VWG), gevolgd door wederom een broedgeval in 1979. Dit opnieuw verschijnen als broedvogel komt overeen met de landelijke ontwikkeling, die aantoonst dat de soort zich op tal van plaatsen wat uitbreidt.

- Paapje** Twee waarnemingen van doortrekkende vogels : op 14-5-80 en 13-5-81 2 ex. Beide dagen op dezelfde grote afgebrande stuk hei in het zuidwestelijk deel.
- Gekraagde Roodstaart** Met 2-4 broedparen in 1980 ongeveer gelijk aan 1972. In 1981 was het aantal broedparen iets hoger, terwijl het in 1982 weer iets afnam (1-4).
- Roodborst** Ook deze soort verschilt in 1972 (4 paar) niet veel van 1980 (2-5 paar). Maar 1981 komt weer hoger uit de bus, mogelijk door het vroeger in de dag inventariseren (8-10 paar).
- Grasmus** Eén ex. waargenomen op 17-5-80 in de bosrand langs de sportvelden.
- Zwartkop** Eénmaal 1 ex. waargenomen en wel op 24-5-81.
- Fitis** De meest algemene vogel op de Bussumerheide. In 1980 27-31 paar en in 1981 18-23 paar. De plaatsen waar Fitissen broeden bevinden zich aan de randen van het gebied en het half open noordoostelijk deel. De oorzaken van de explosieve toename van deze soort t.o.v. 1972 hangen nauw samen met de opslag van allerlei bomen en boompjes die overal verschijnen en nog steeds verder de hei indringen. Enige onderschatting van het aantal paren in 1972 kan mede van invloed zijn geweest op het grote verschil.
- Tjiftjaf** Broedvogel in klein aantal met 4-6 paren in 1980. In 1981 werden geen territoria vastgesteld. Deze bevinden zich in de wat oudere bosrandgebieden.
- Goudhaan** Een mogelijke broedvogel met 0-1 paar. Op 6-5-80 2 ex. in het noordoostelijk deel en op 14-6-80 1 ex. in het zuidwestelijk deel. In 1981 1 ex. op 21-3.
- Koolmees** Broedvogel met 6-8 paren in 1980. In 1981 was het aantal aanzienlijk hoger. Dit verschijnsel kan verklaard worden door het groter aantal inventarisatiedagen. Het aantal territoria van 16-20 is misschien iets aan de hoge kant door het effect van het in nestkastjes broeden langs de Randweg in Bussum.
- Pimpelmees** In klein aantal broedend. In 1980 werden 1-2 territoria vastgesteld en in 1981 2-5.
- Kuifmees** Het broeden van 1-3 paar zowel in 1980 als in 1981 werd vastgesteld. Buiten de broedtijd is de soort ook steeds aanwezig.
- Glanskop** Mogelijke broedvogel; 2x 2 paren waargenomen in 1981: 1 op 15-3 en 1 op 5-4.

In april laten de vogels zich goed waarnemen. Doorgaans treffen we ze paarsgewijs aan of in enkele kleine groepjes.

In mei laten de Eksters zich veel minder goed zien, de vogels gedragen zich dan net als Gaaien : geheimzinnig. Pas in de loop van juni lopen de waar te nemen aantallen weer wat op. Waarschijnlijk betreft het dan adulte vogels die voedsel zoeken voor hun jongen.

De meeste Eksters houden zich op langs de bosranden of bij de verspreid staande bosjes. Ook bij deze soort een toename die ongetwijfeld verband houdt met het nu meer voorhanden zijn van geschikte nestbomen.

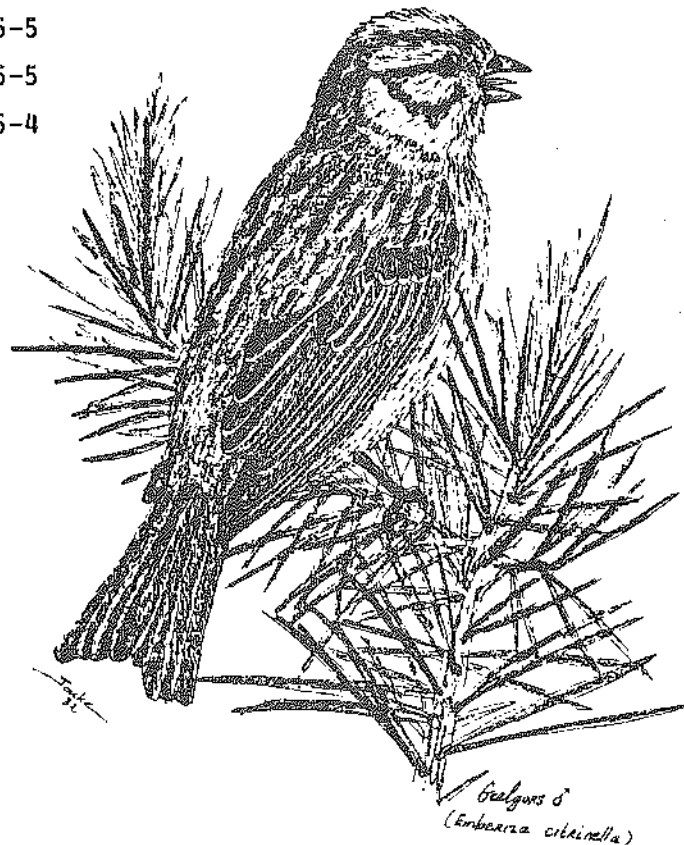
Vlaamse Gaai

Eveneens bij deze soort een toename. In 1972 maar 3 paar, in 1980 5-8 paren en in 1981 2-4 paren. Het is niet onmogelijk dat de soort in 1981 is onderschat. In de meeste gevallen bleek dat de Gaaien voorkeur hadden voor bepaalde bosjes zodat de territoria bij benadering konden worden vastgesteld. De toename van deze soort is ook hier weer een gevolg van het dichtgroeien van het heidegebied.

Zoogdieren op de Bussumerheide

Er is tijdens de inventarisatie te weinig aandacht besteed aan de zoogdieren. Alleen in 1980 zijn enkele incidentele waarnemingen genoteerd (J. Harder).

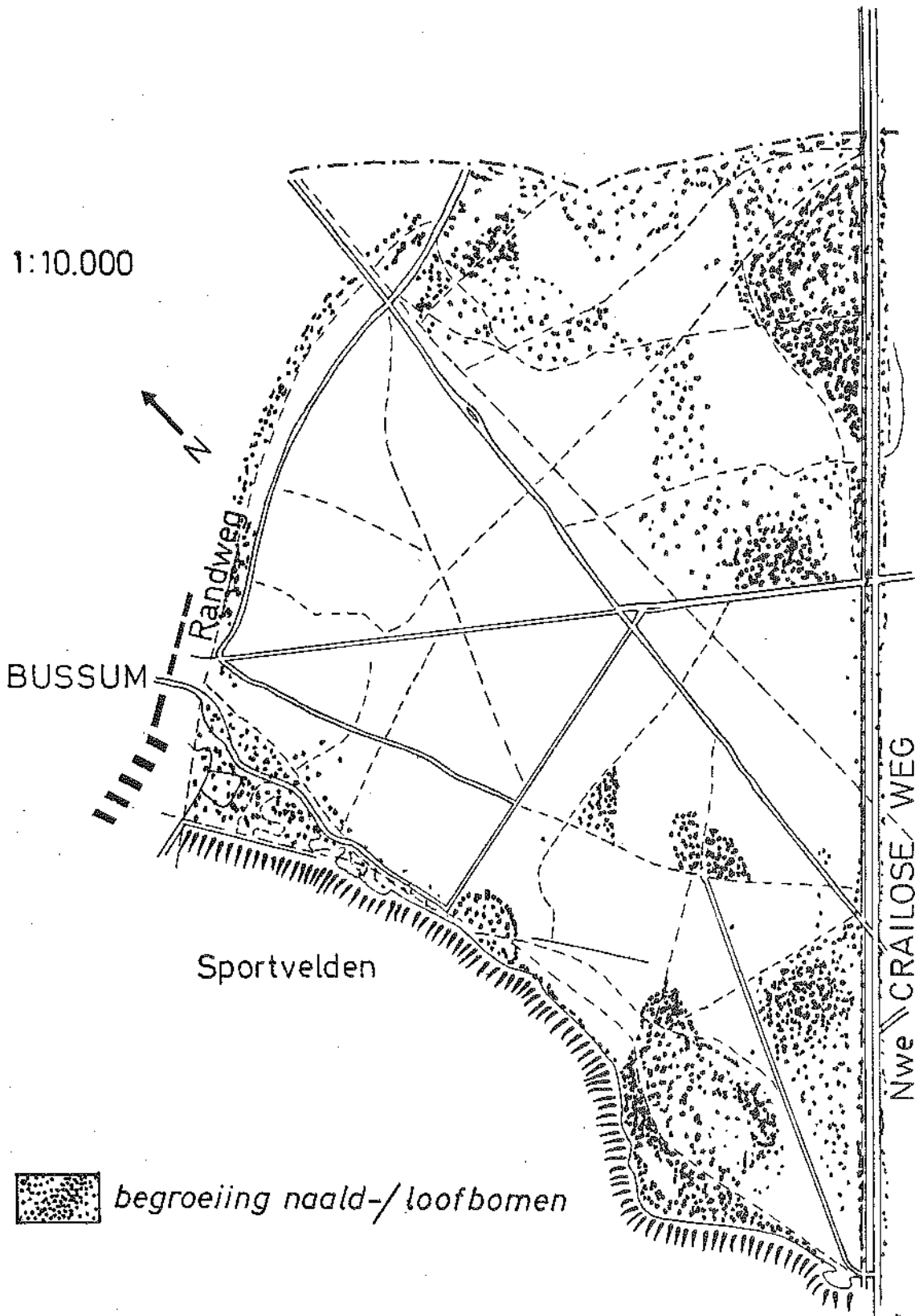
Eekhoorn	2 ex. op 6-5
Haas	1 ex. op 6-5
Konijn	1 ex. op 6-5
	1 ex. op 6-4

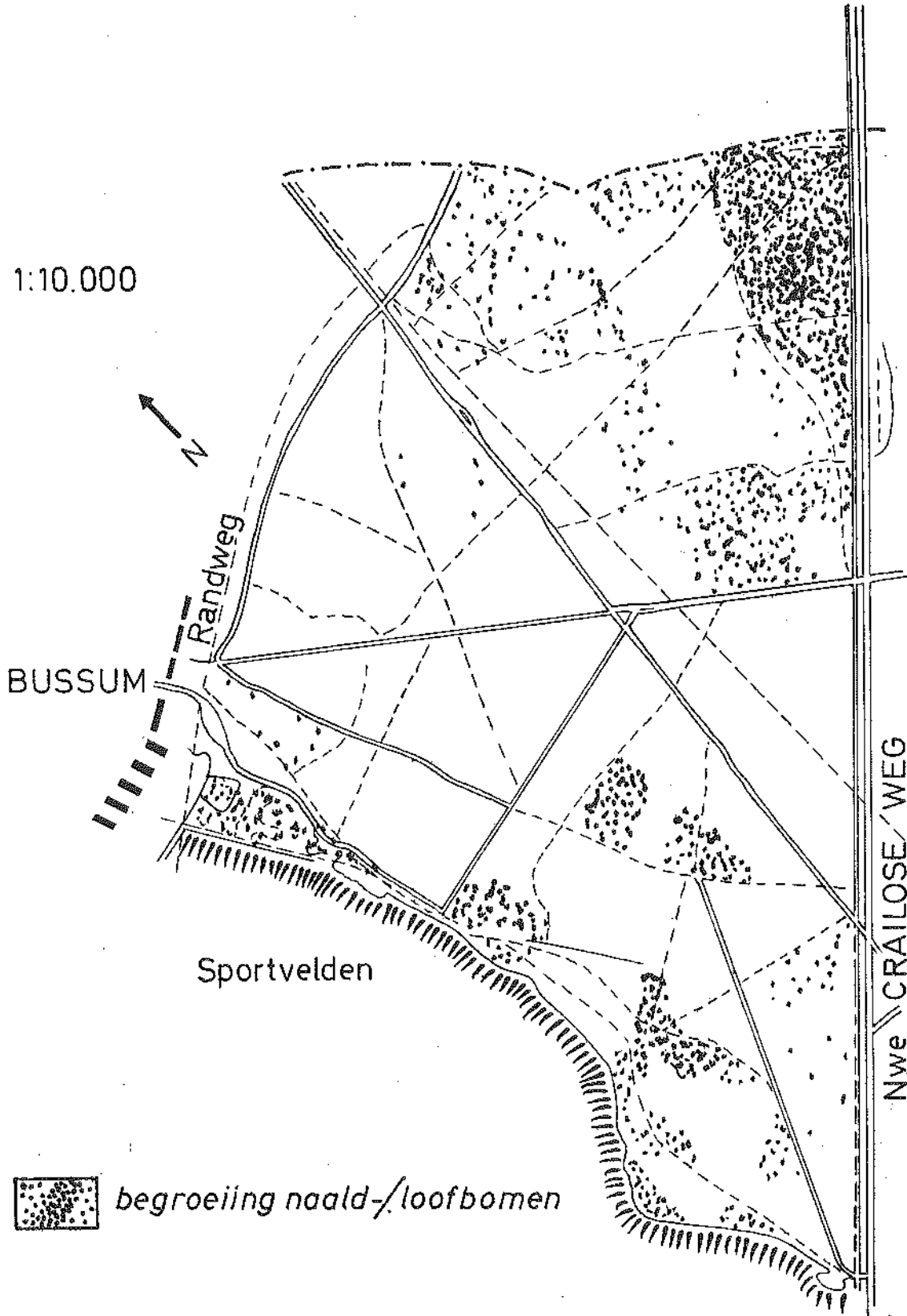
BUSSUMMERHEIDE 1975

1:10.000

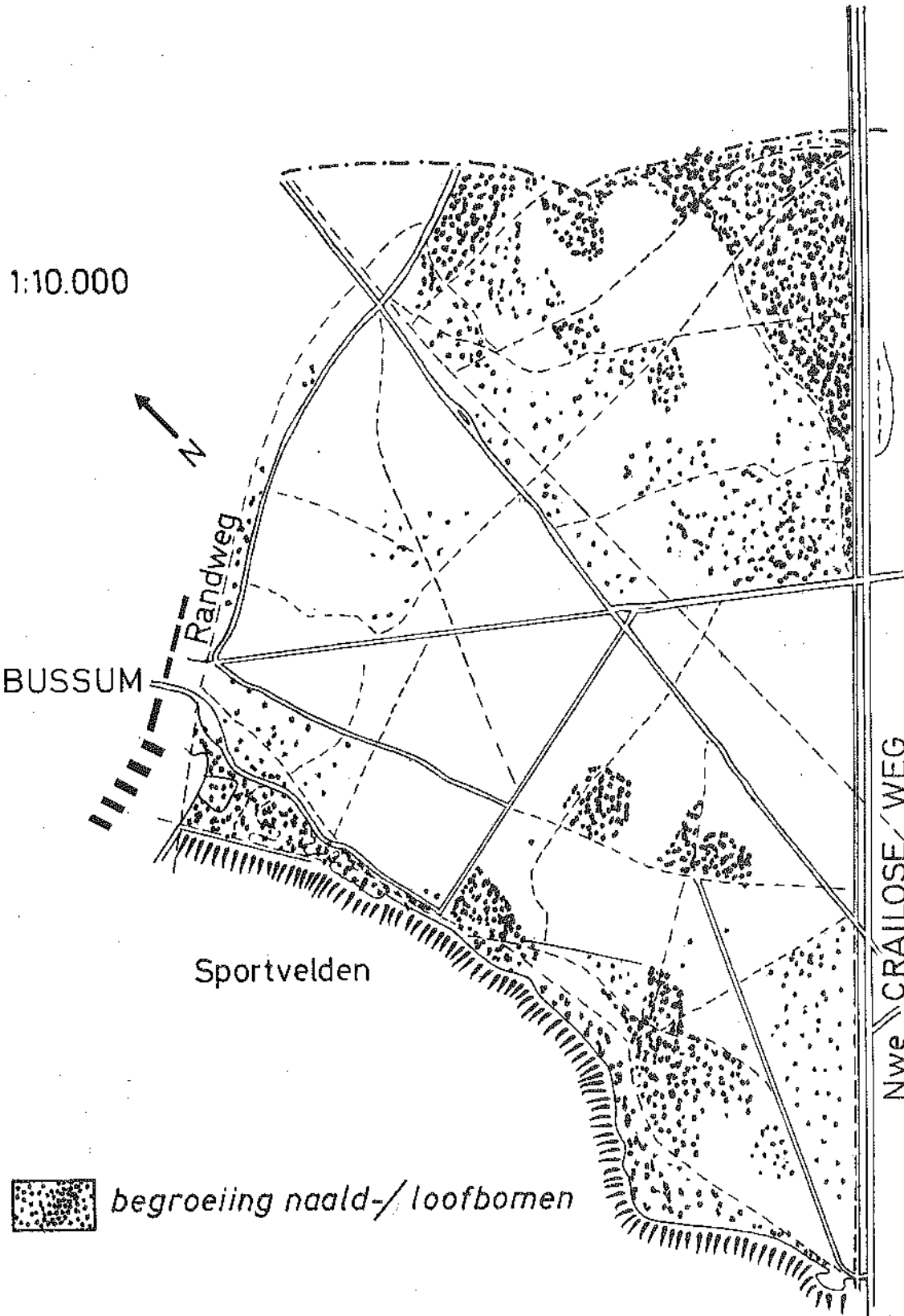
BUSSUMMERHEIDE 1977

1:10.000

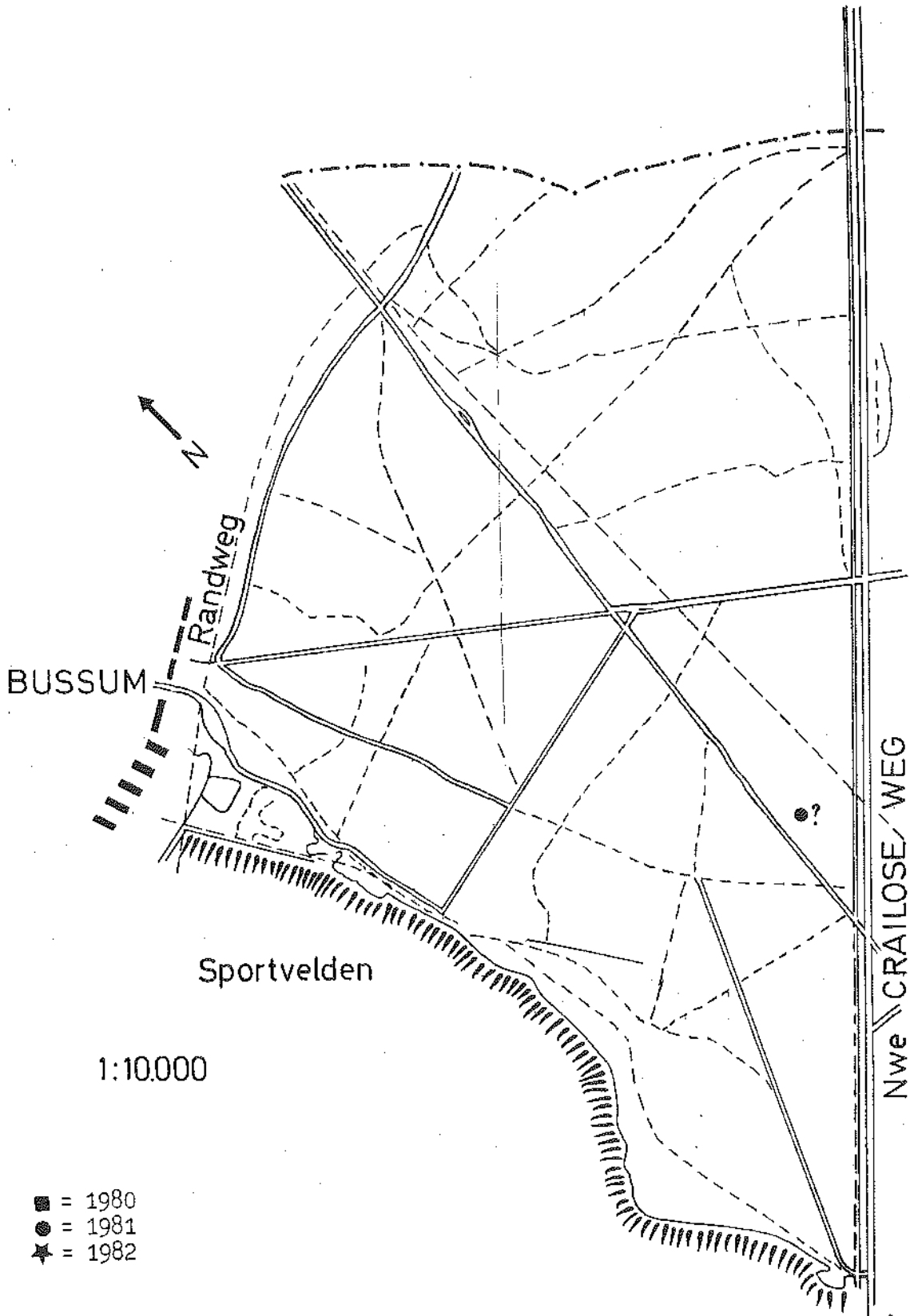

BUSSUMMERHEIDE 1981

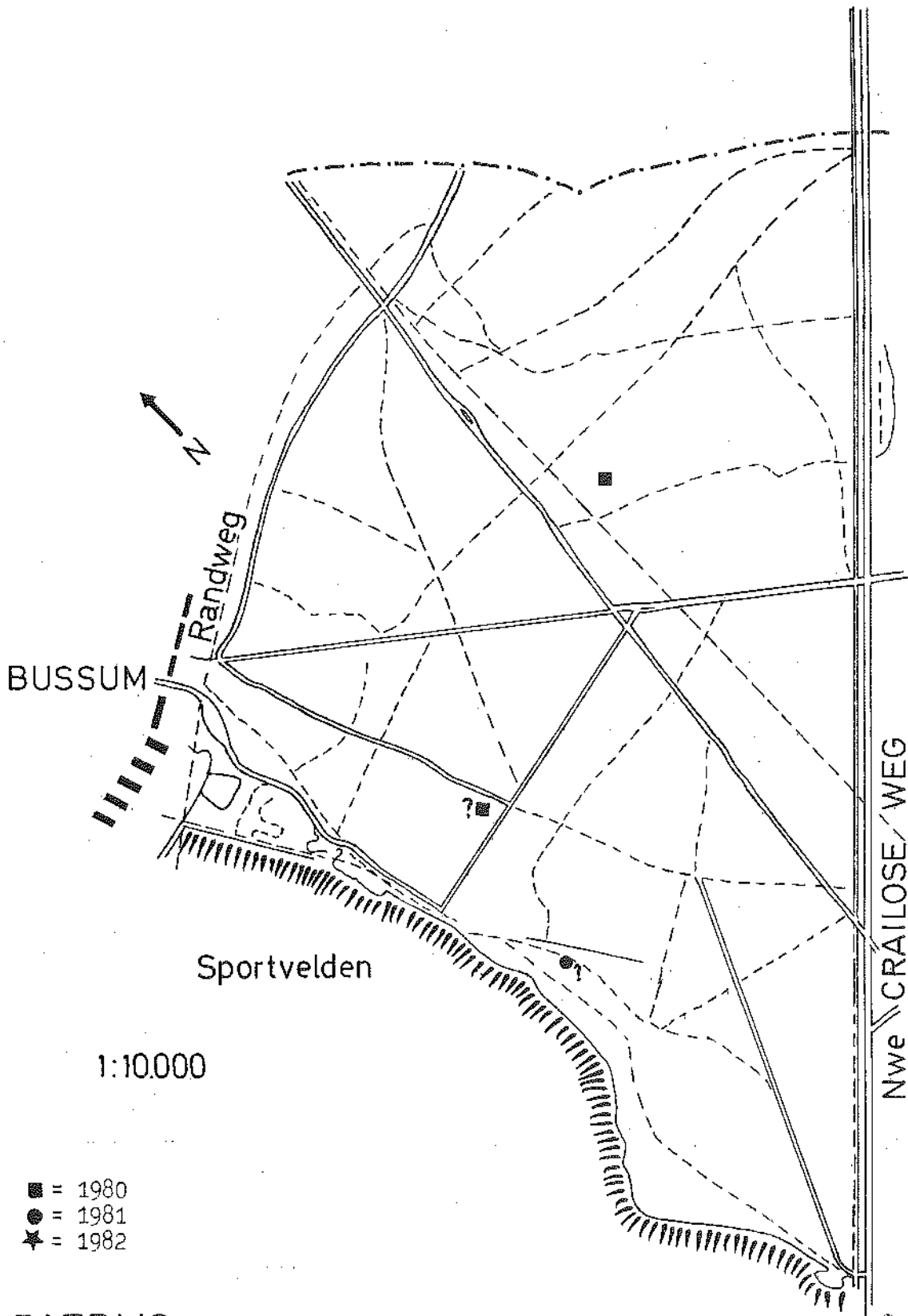

BUSSUMMERHEIDE

WILDE EEND

BUSSUMMERHEIDE

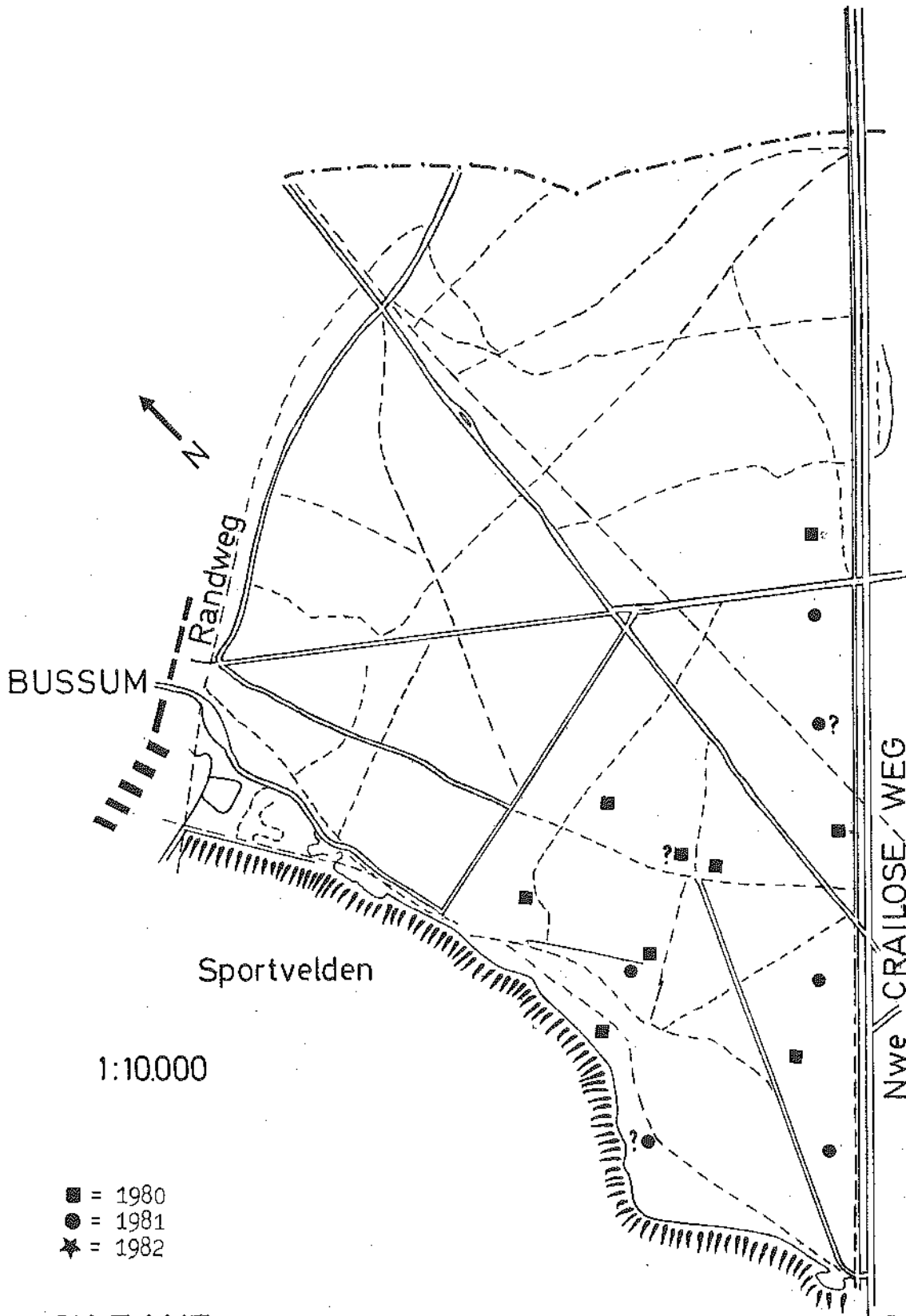

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

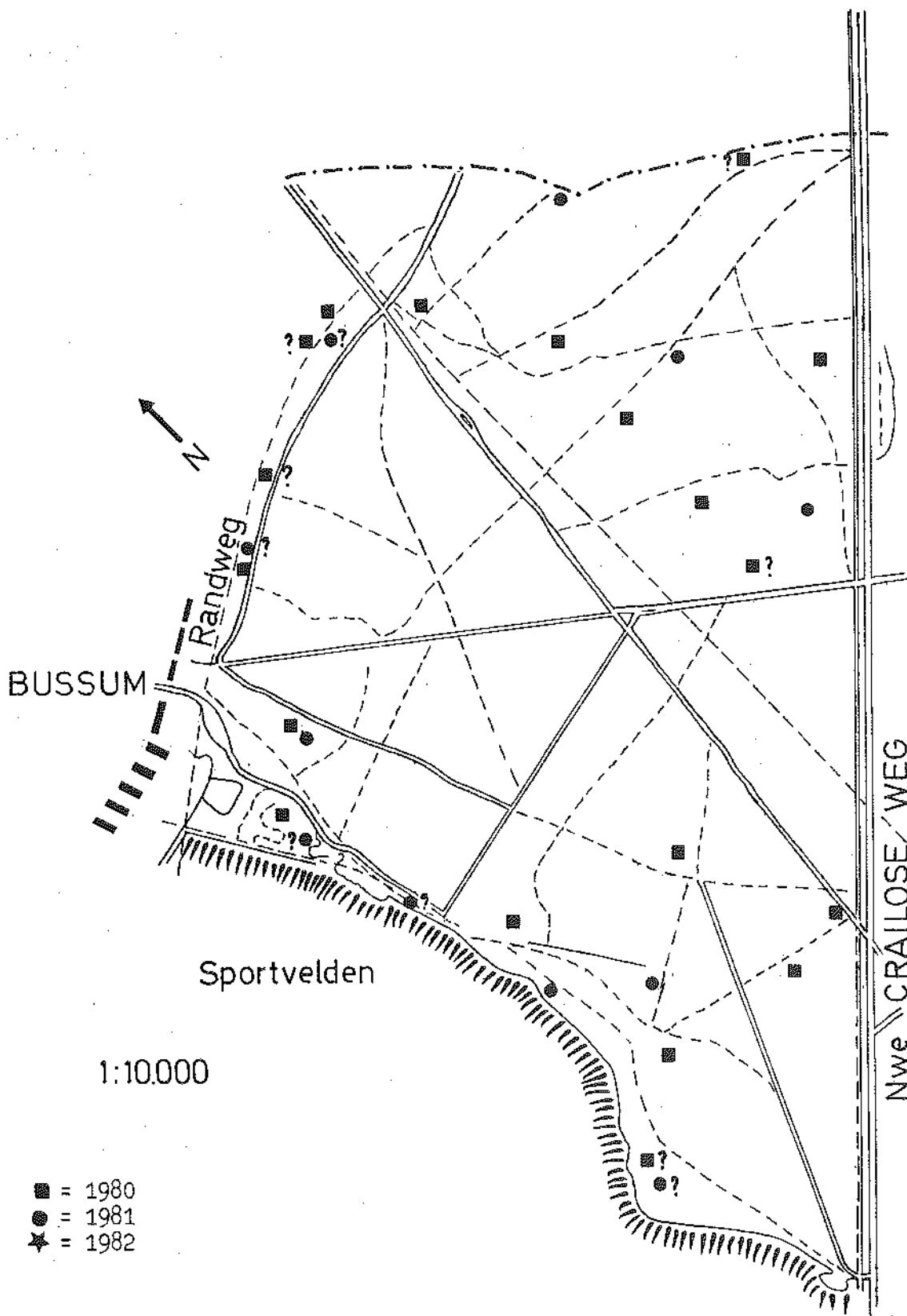
PATRIJS

BUSSUMMERHEIDE

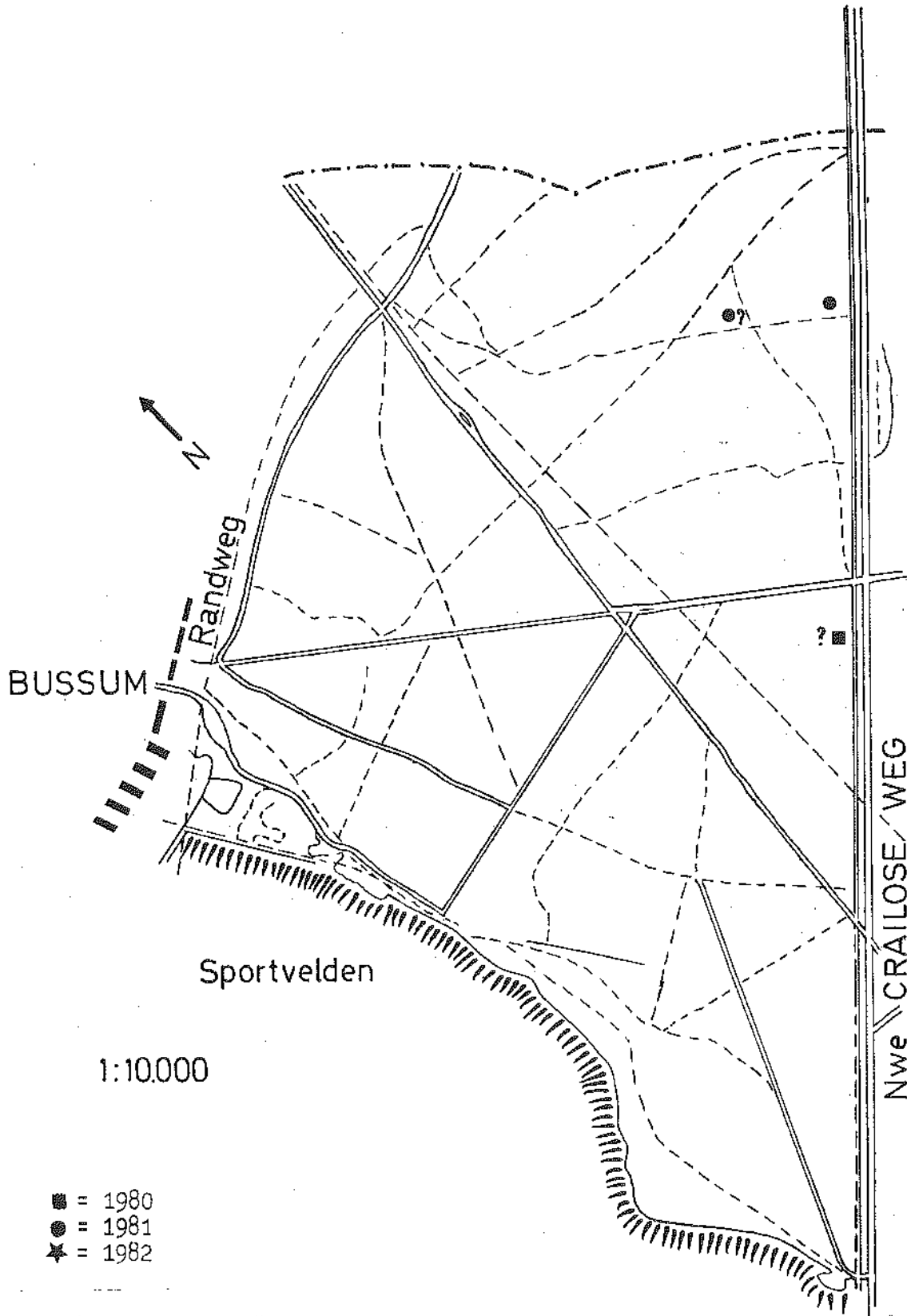
FAZANT

BUSSUMMERHEIDE

HOUTDUIF

BUSSUMMERHEIDE

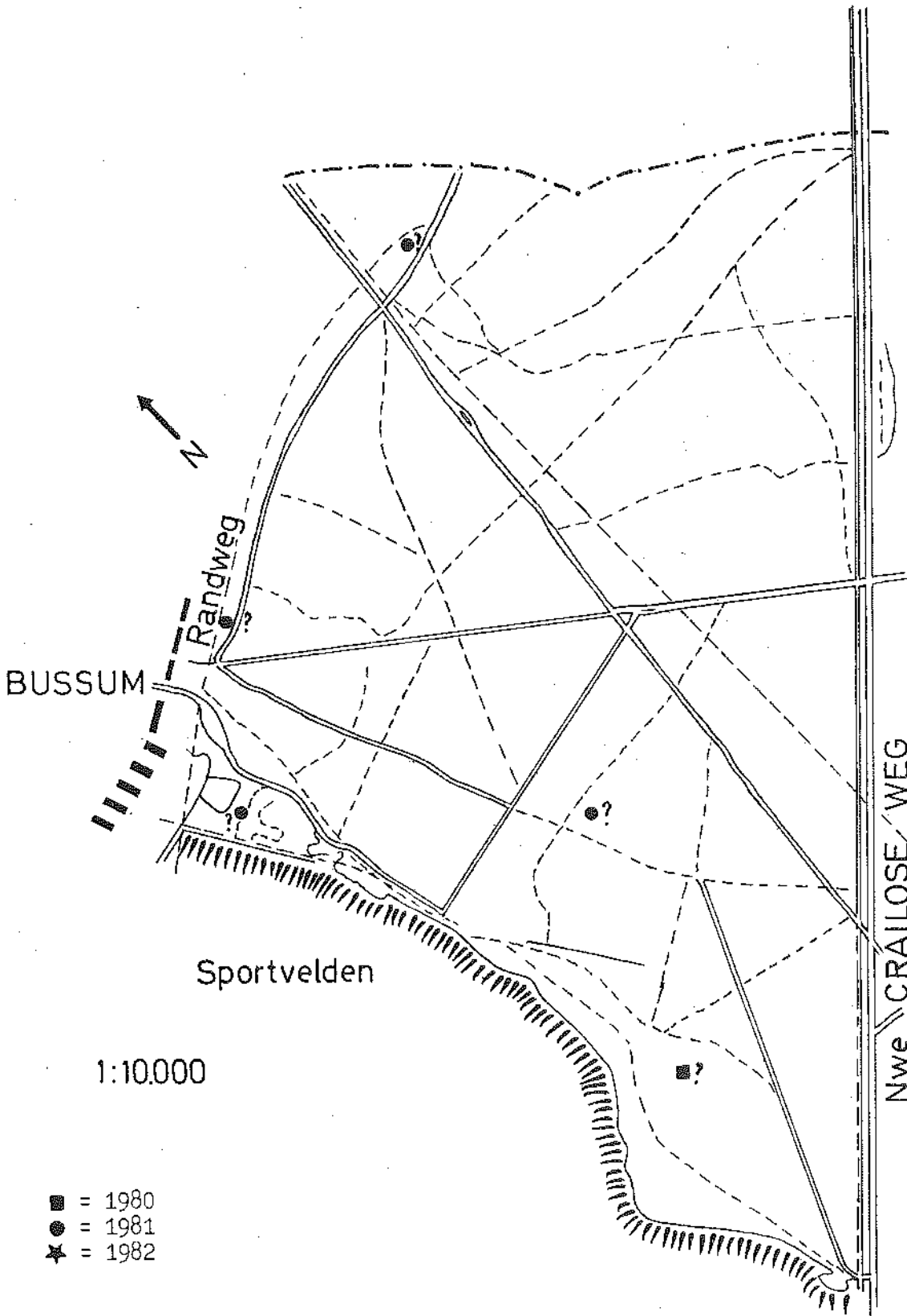

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

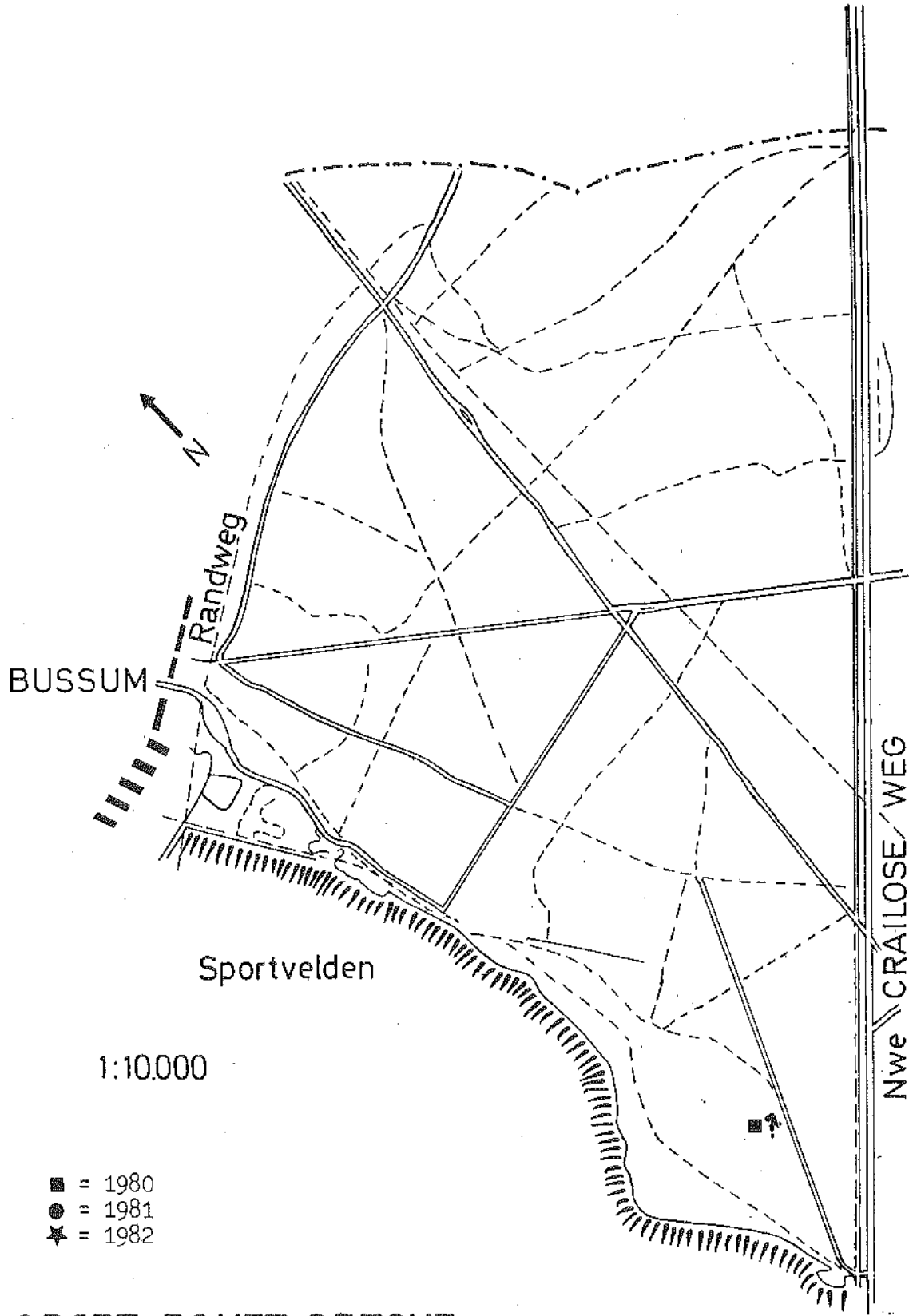
TORTELDUIF

BUSSUMMERHEIDE

TURKSE TORTEL

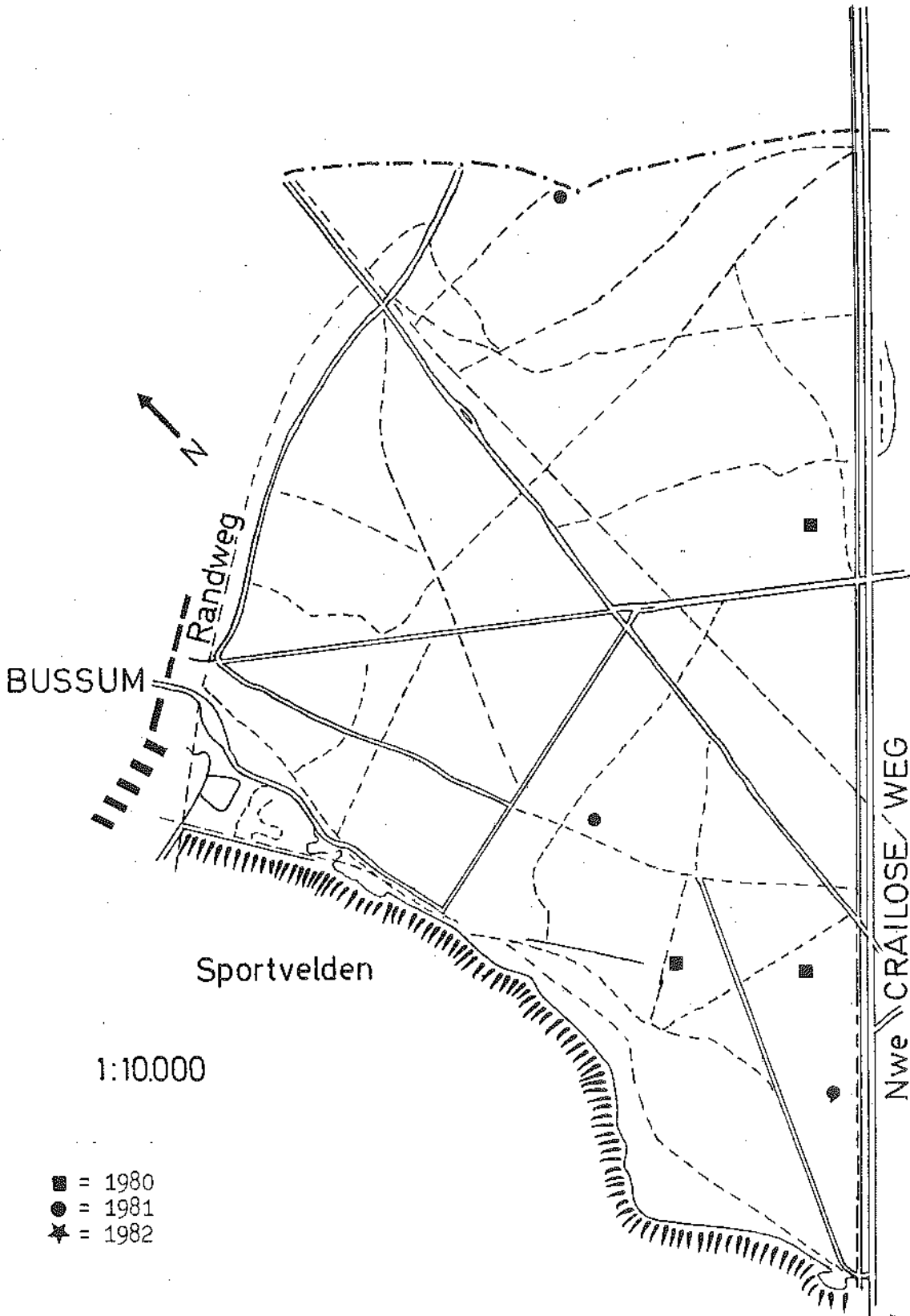
BUSSUMMERHEIDE

GROTE BONTE SPECHT

BUSSUMMERHEIDE

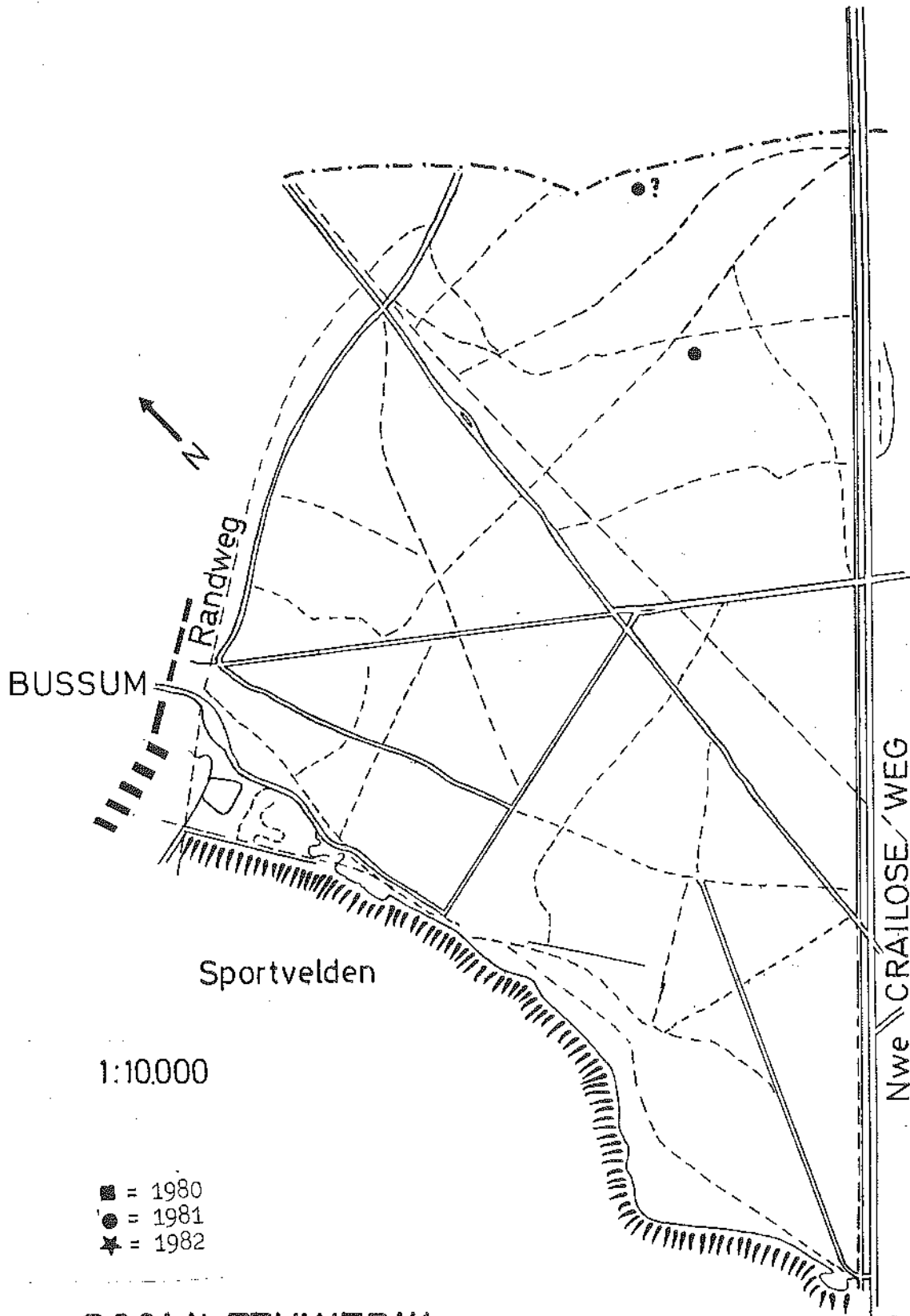

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

GROENE SPECHT

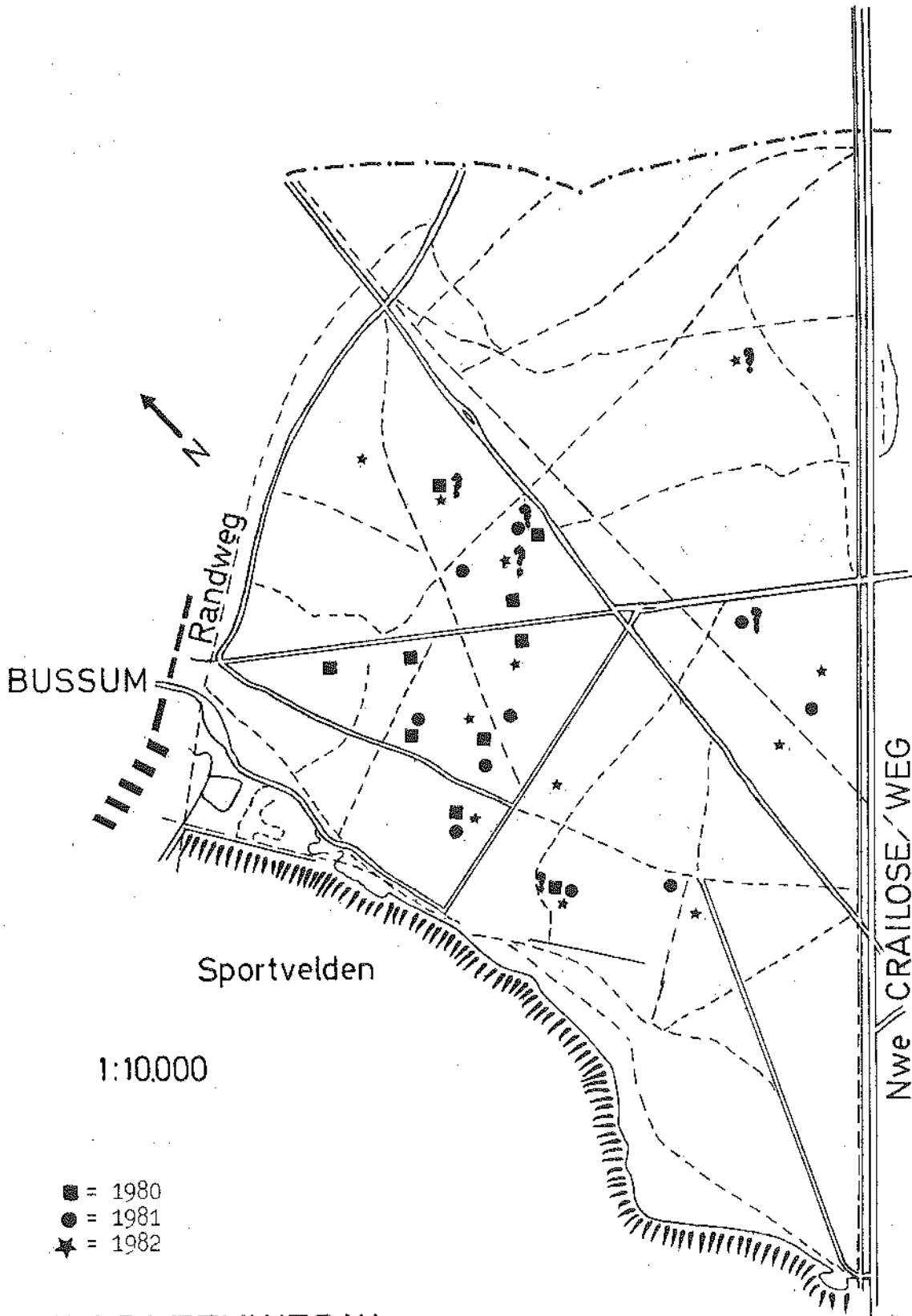
(waarnemingsplaatsen)

BUSSUMMERHEIDE

BOOMLEEUWERIK

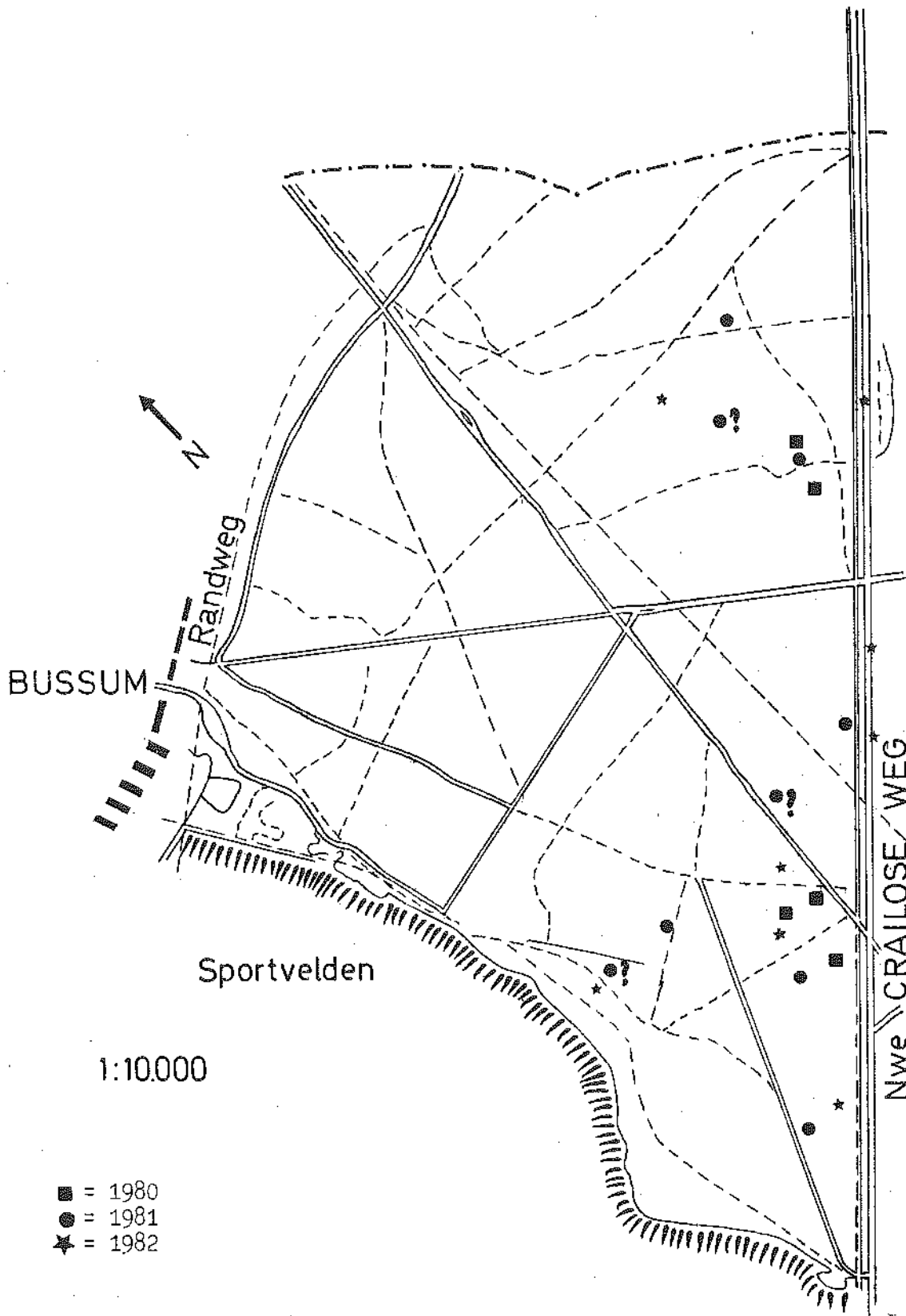
BUSSUMMERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

VELDLEEUWERIK

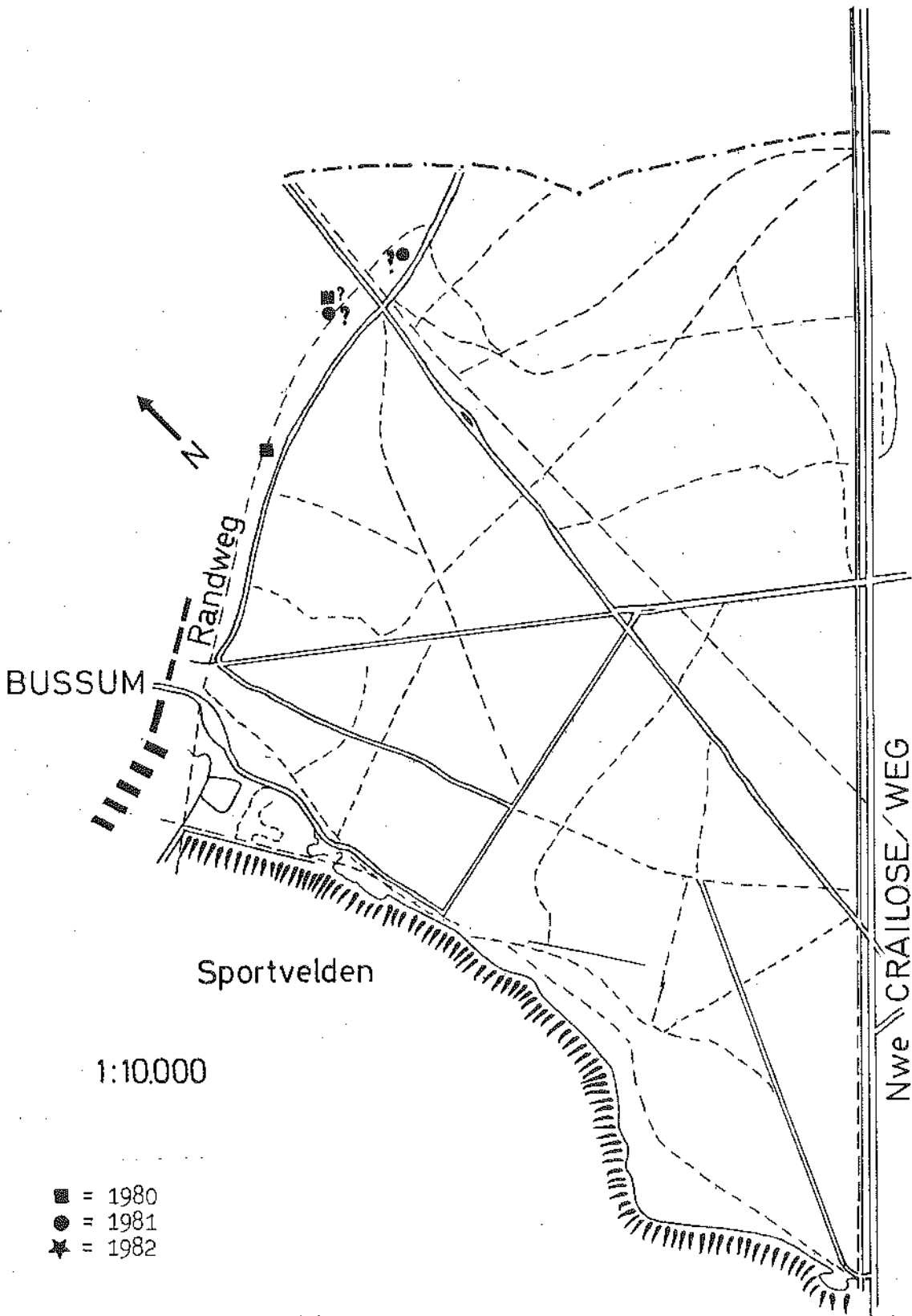
BUSSUMMERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

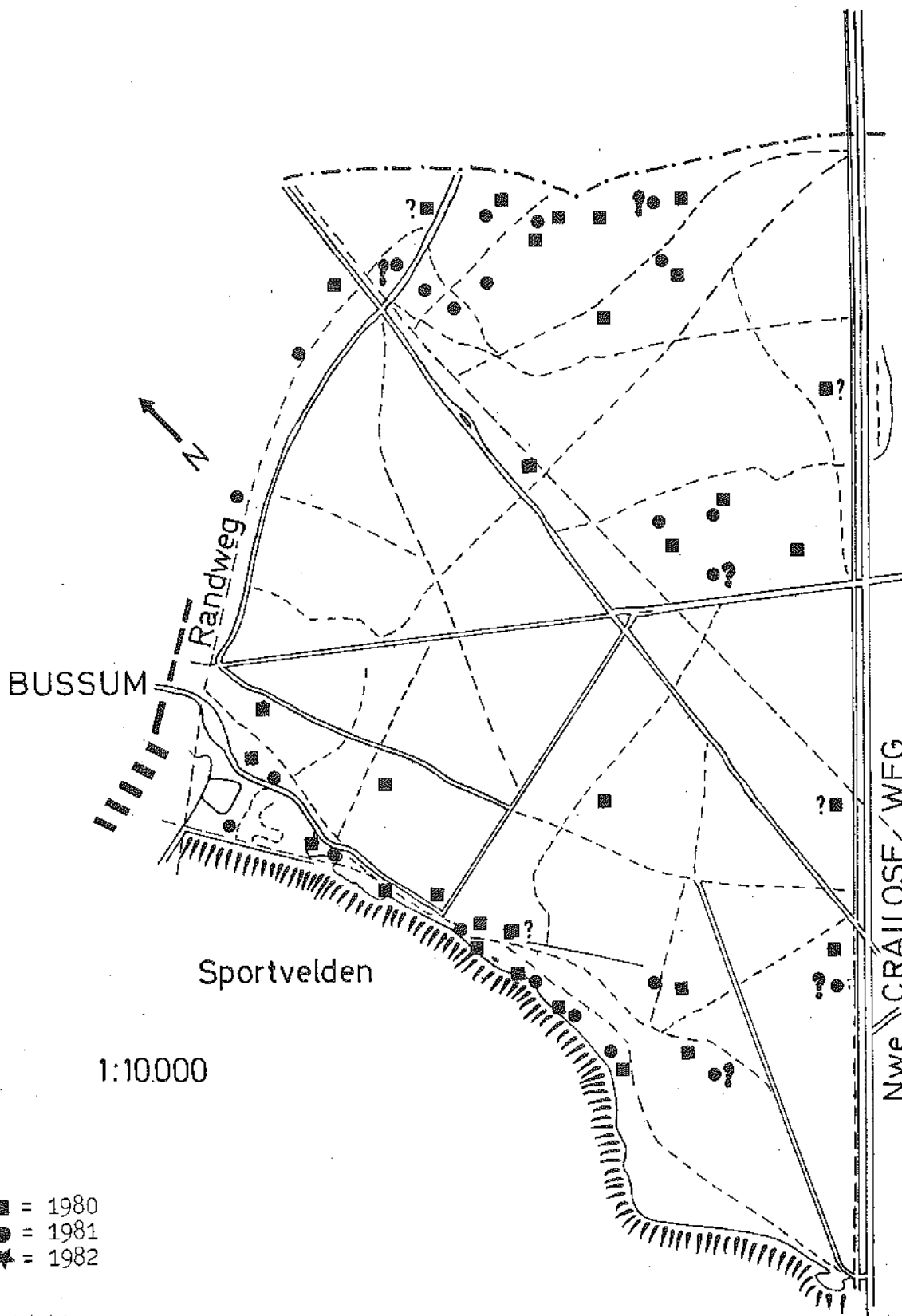
BOOMPIEPER

BUSSUMMERHEIDE

WINTERKONING

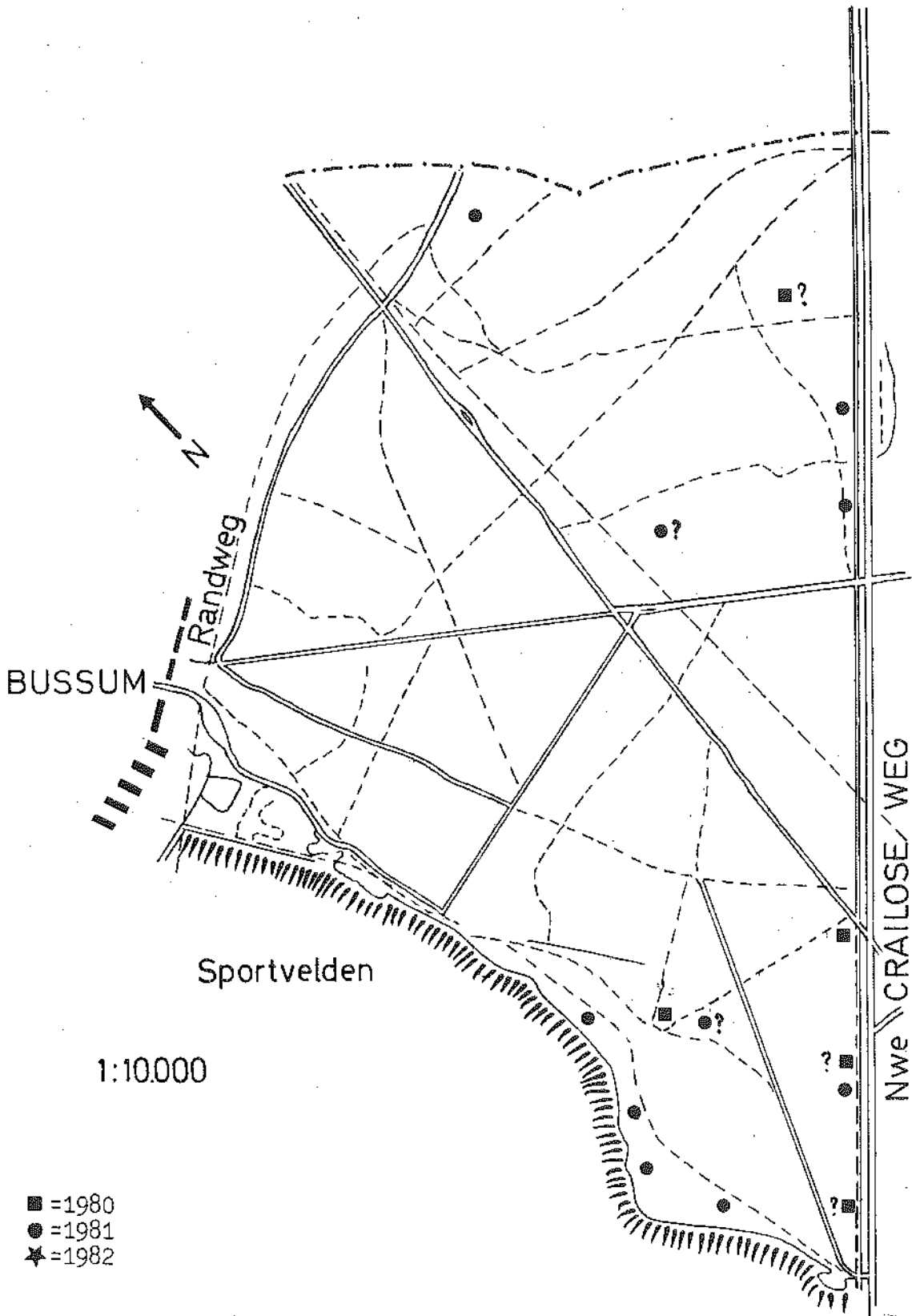
BUSSUMMERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

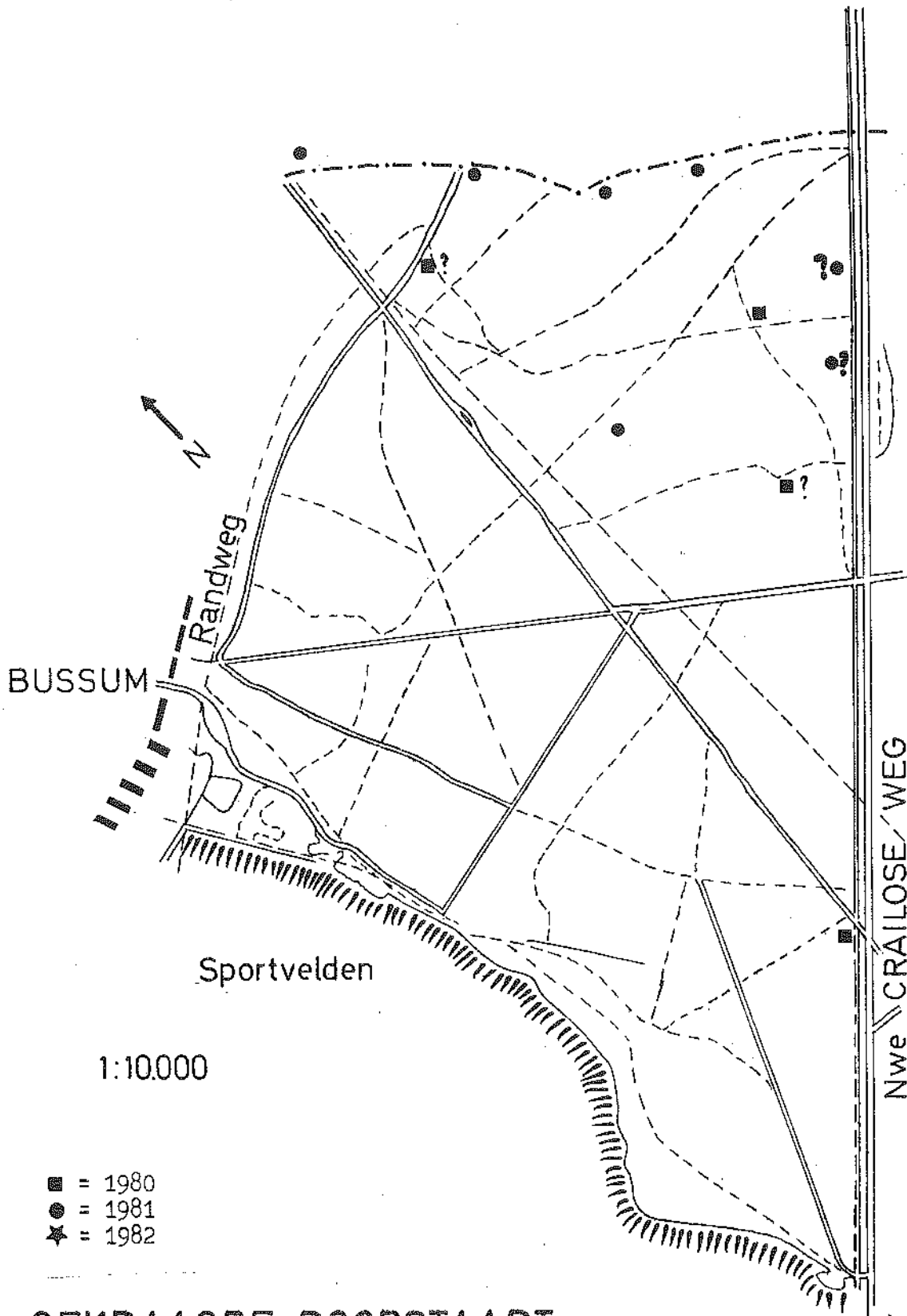
FITIS

BUSSUMMERHEIDE

ROOBBORST

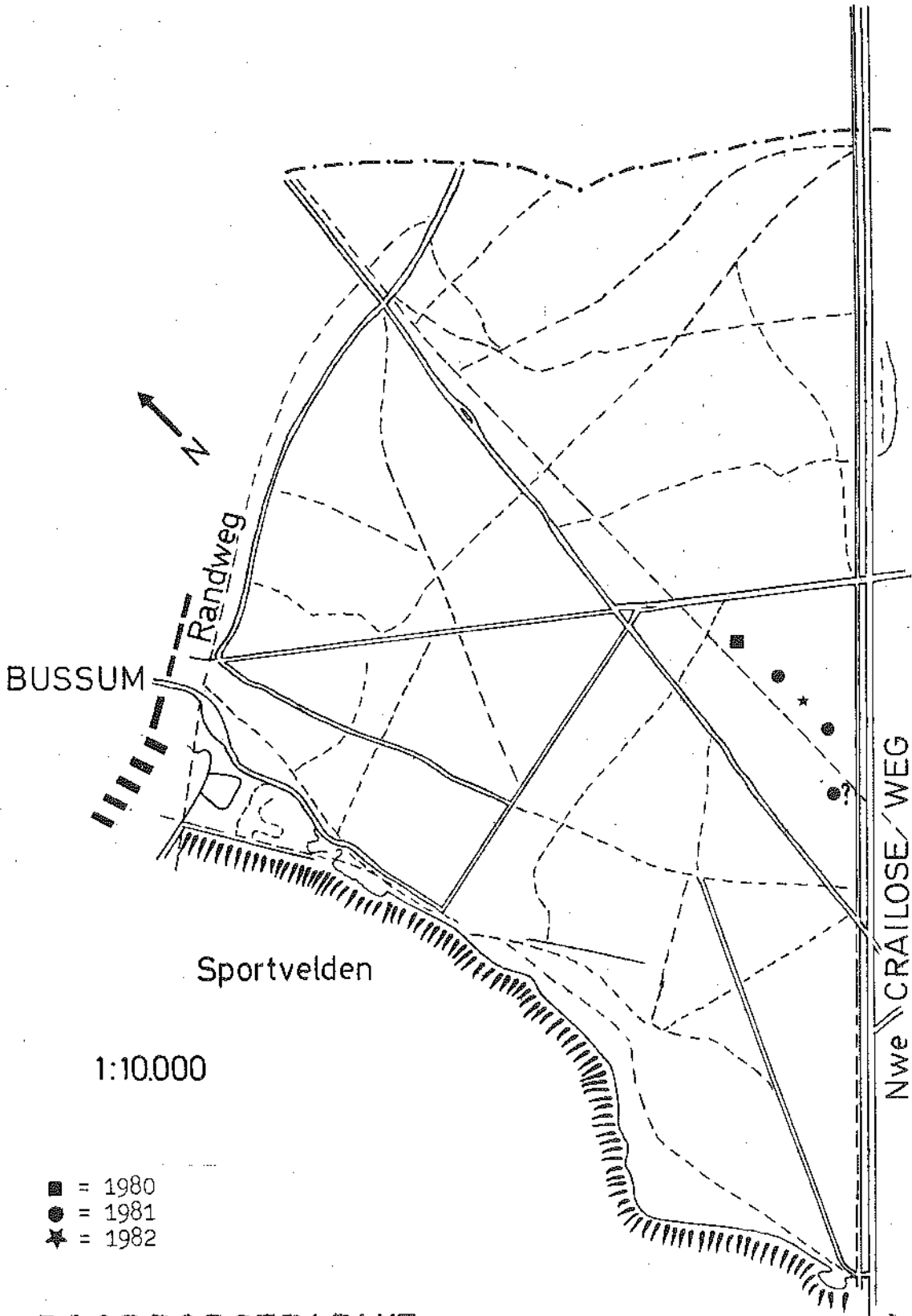
BUSSUMMERHEIDE

GEKRAAGDE ROODSTAART

BUSSUMMERHEIDE

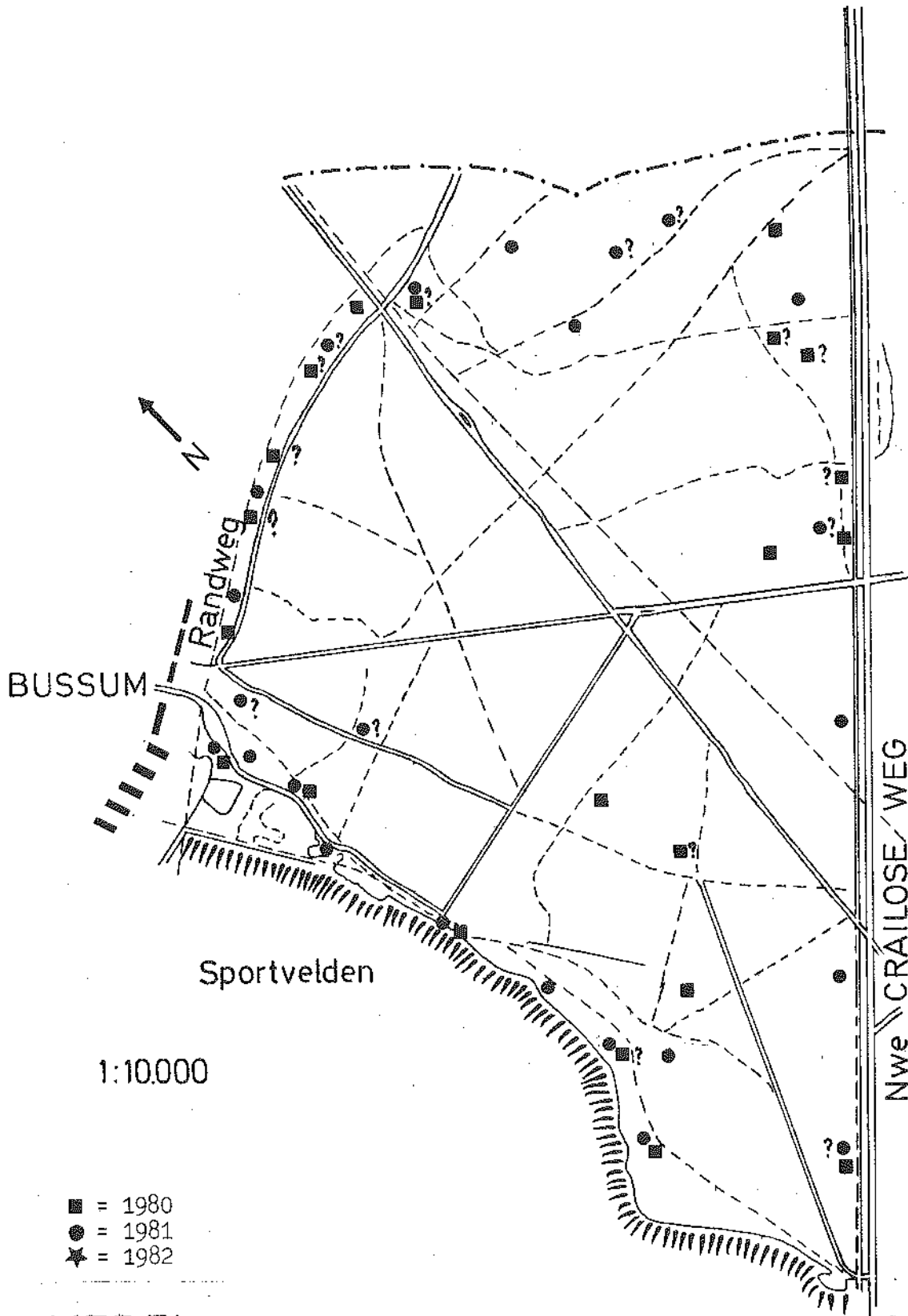

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

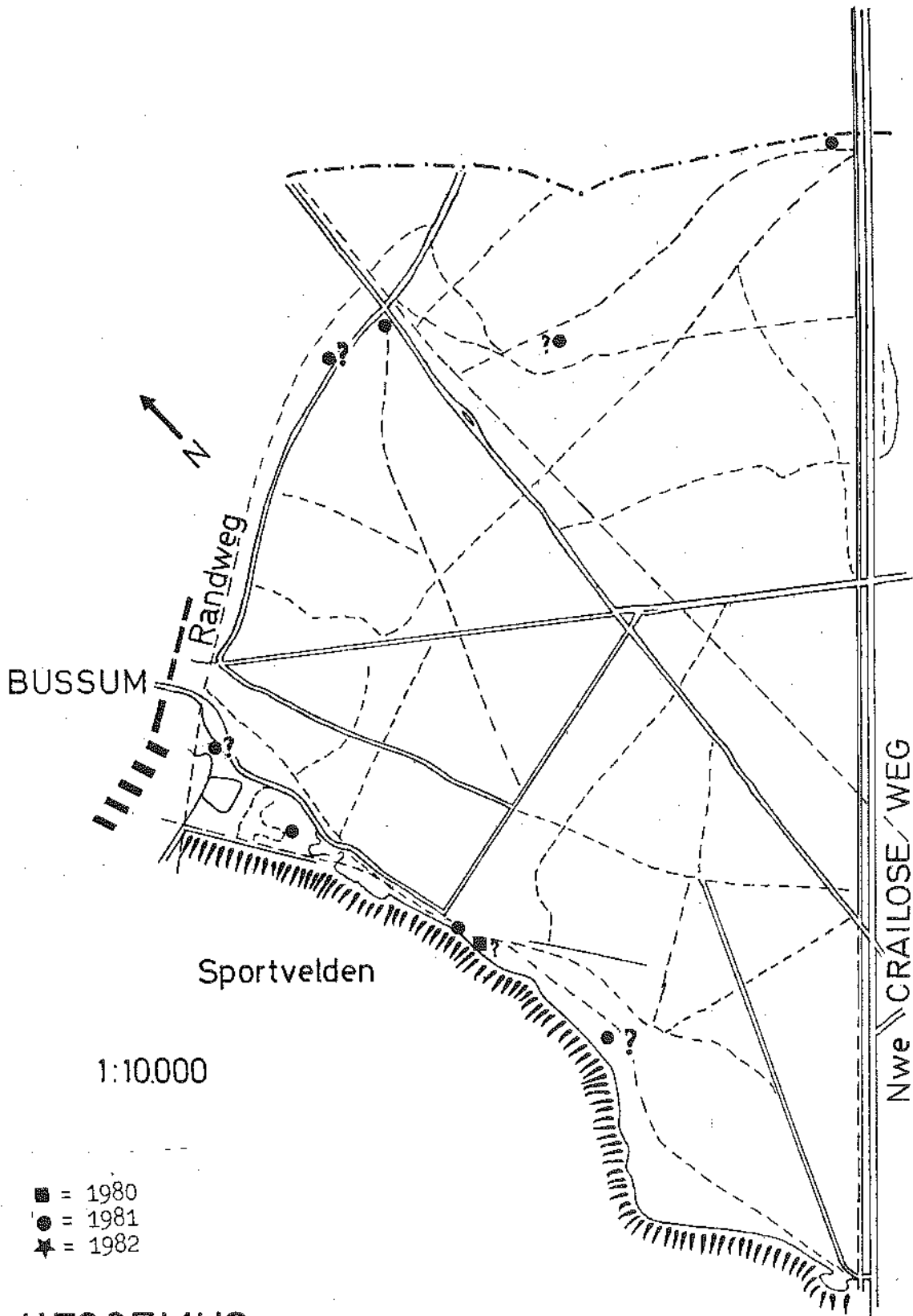
ROOBBORSTTAPUIT

BUSSUMMERHEIDE

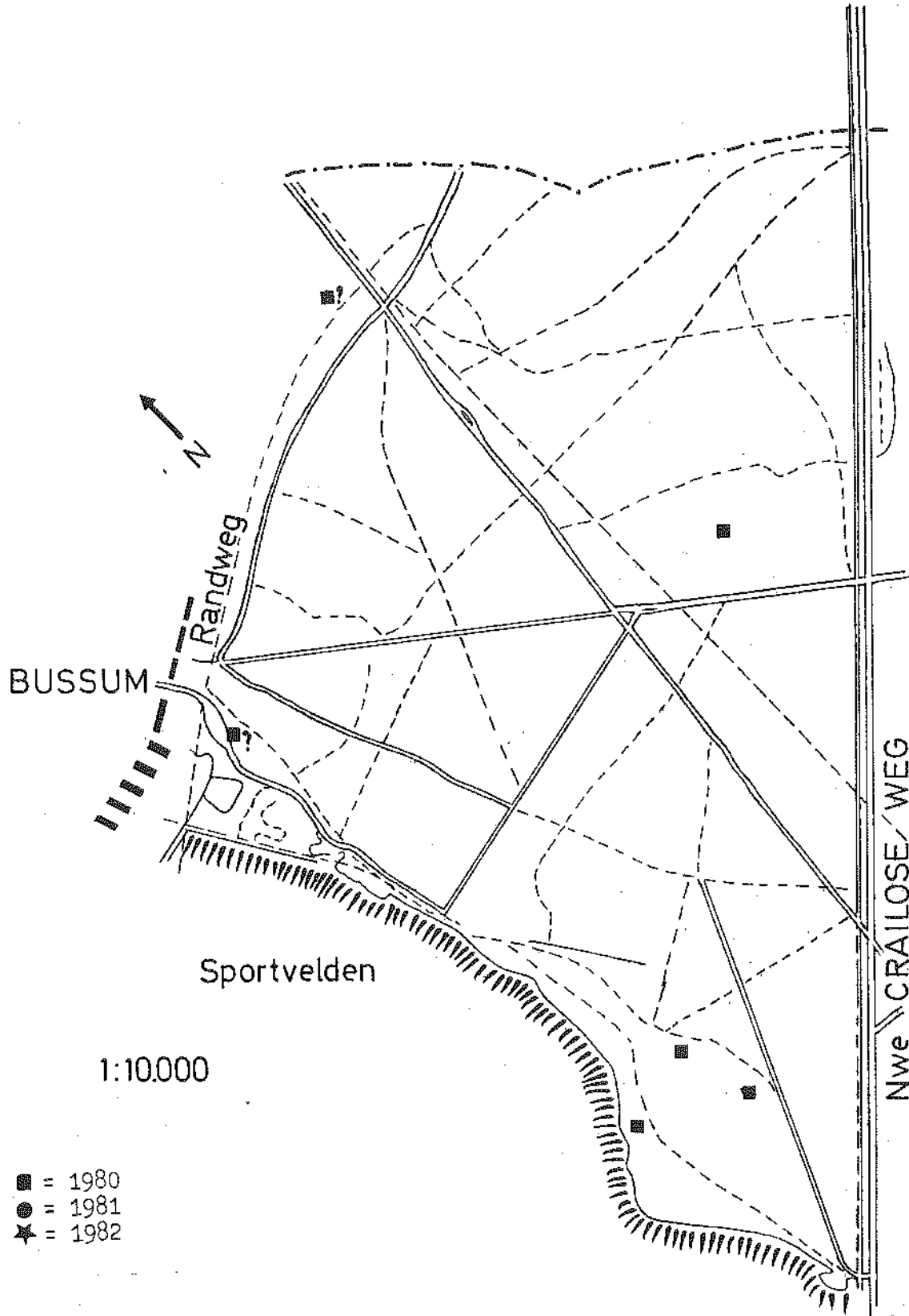
MEREL

BUSSUMMERHEIDE

HEGGEMUS

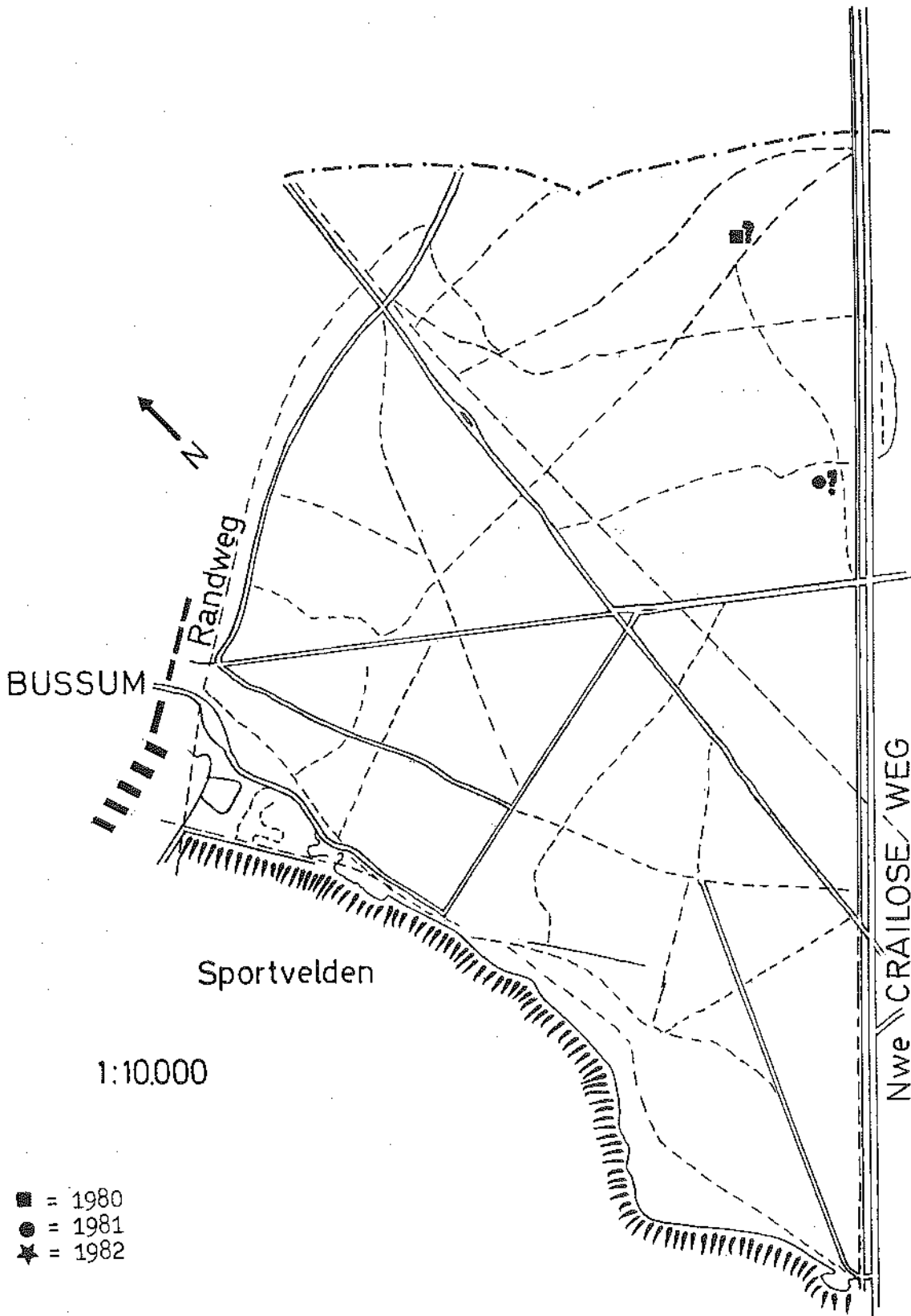
BUSSUMMERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

TJIFTJAF

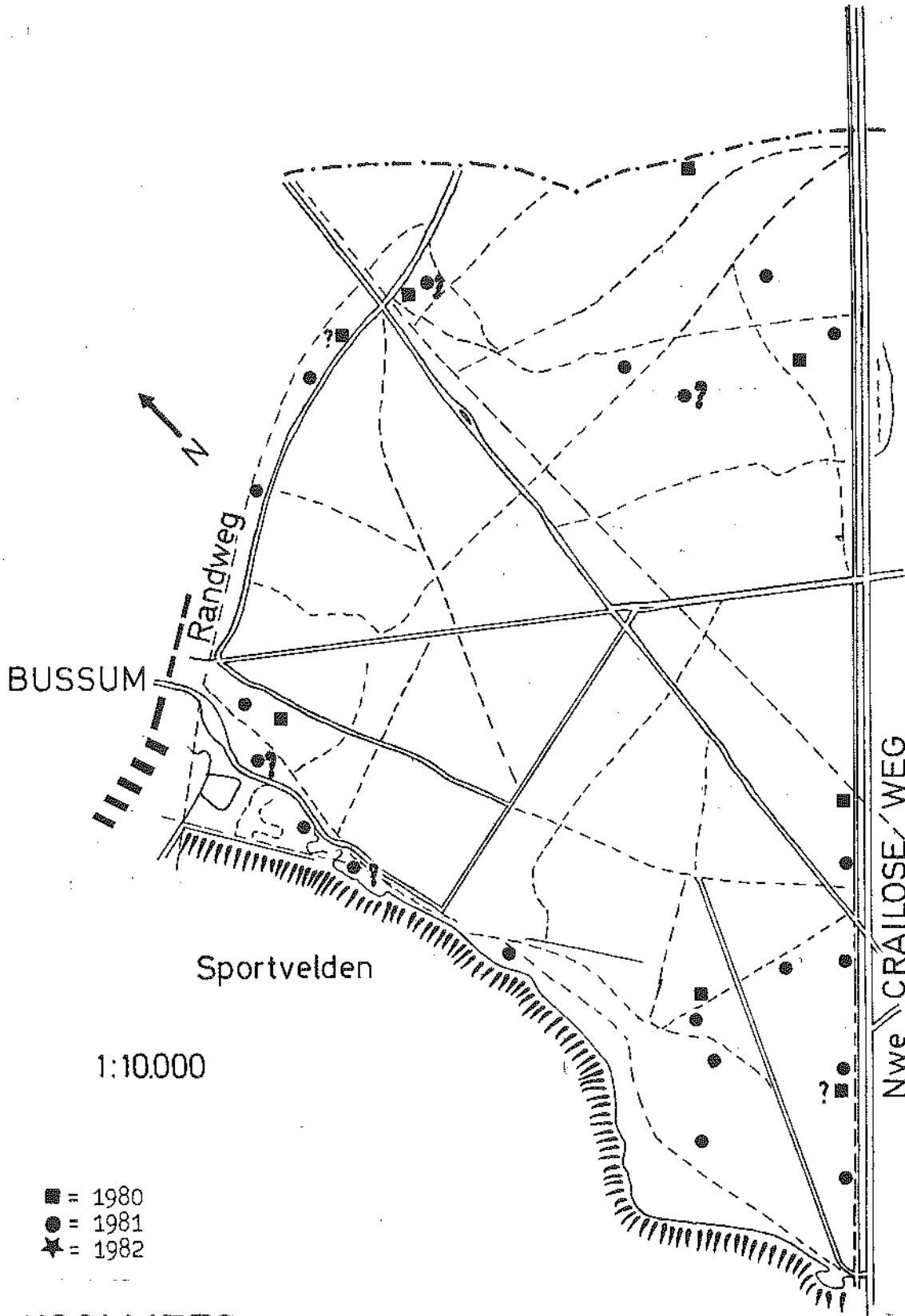
BUSSUMMERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

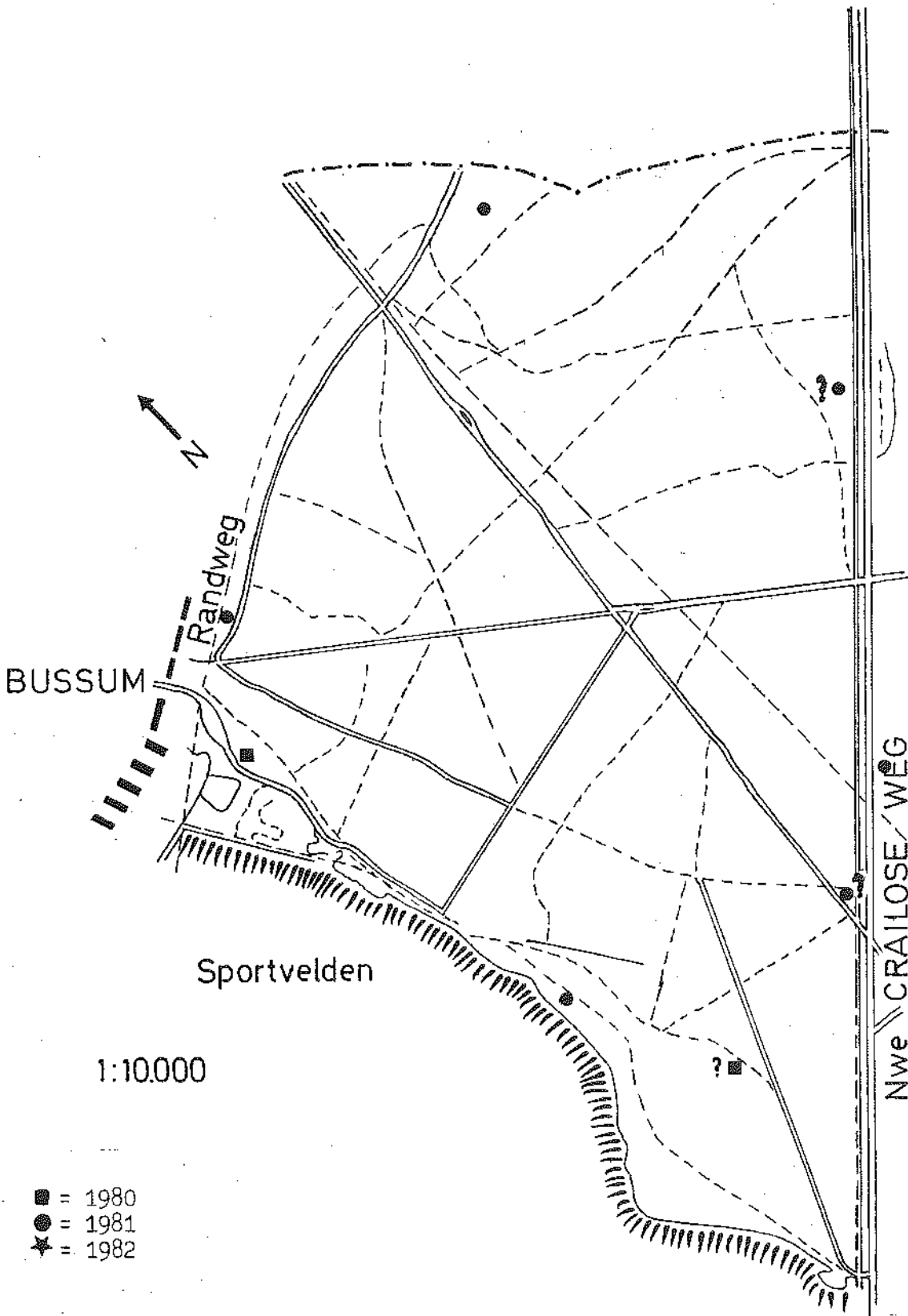
GOUDHAAN

BUSSUMMERHEIDE

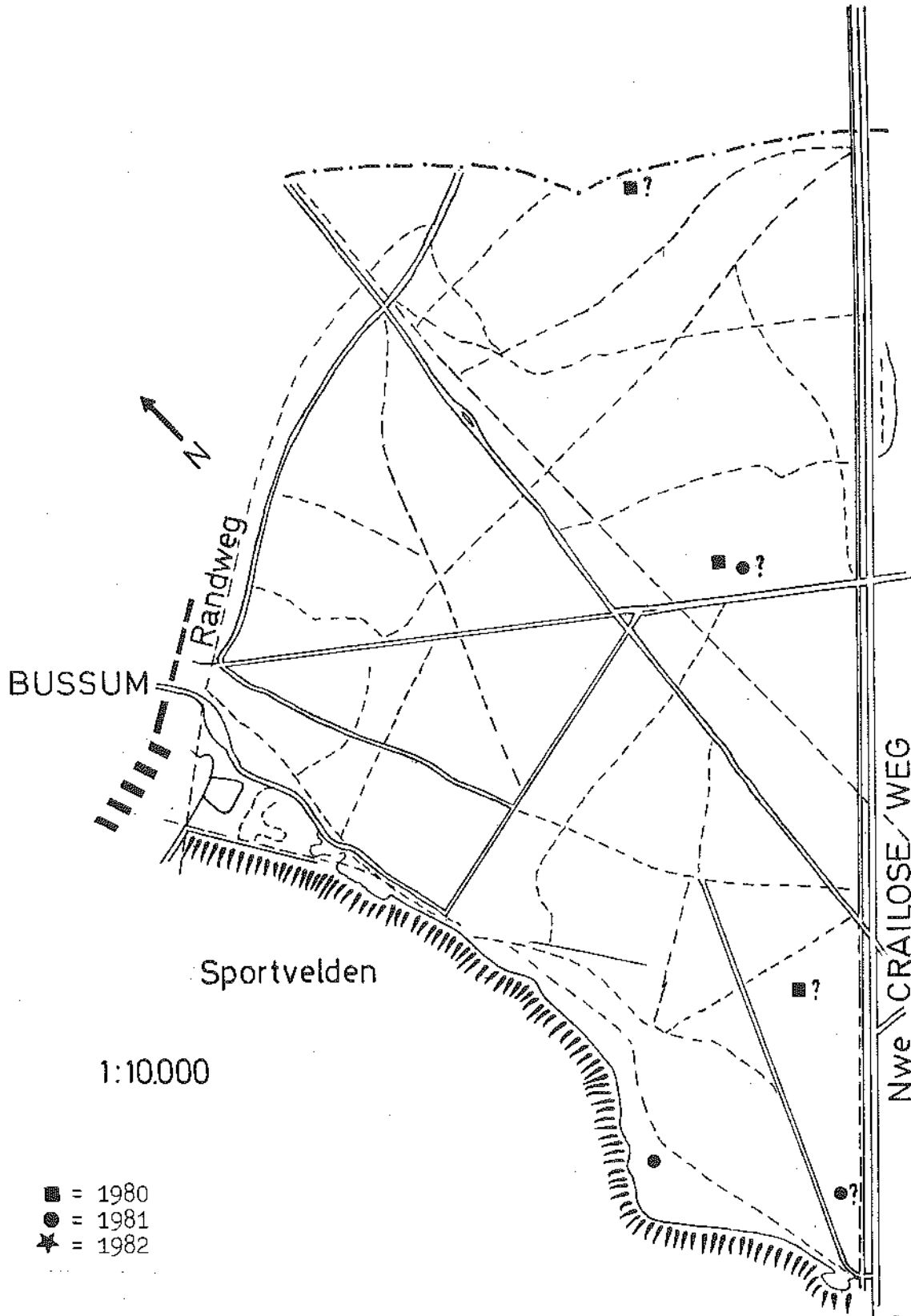
KOOLMEES

BUSSUMMERHEIDE

PIMPELMEES

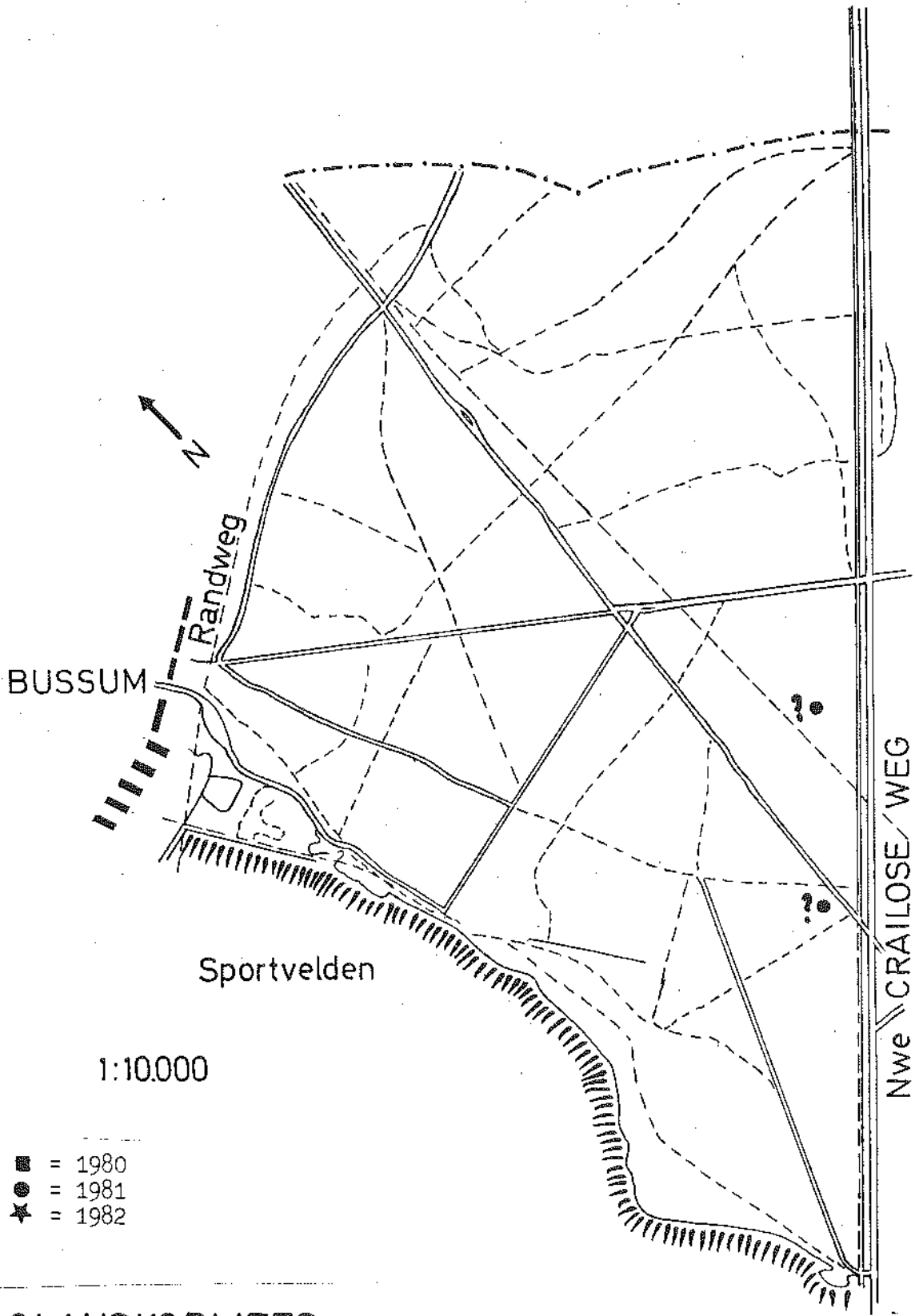
BUSSUMMERHEIDE

KUIFMEES

BUSSUMMERHEIDE

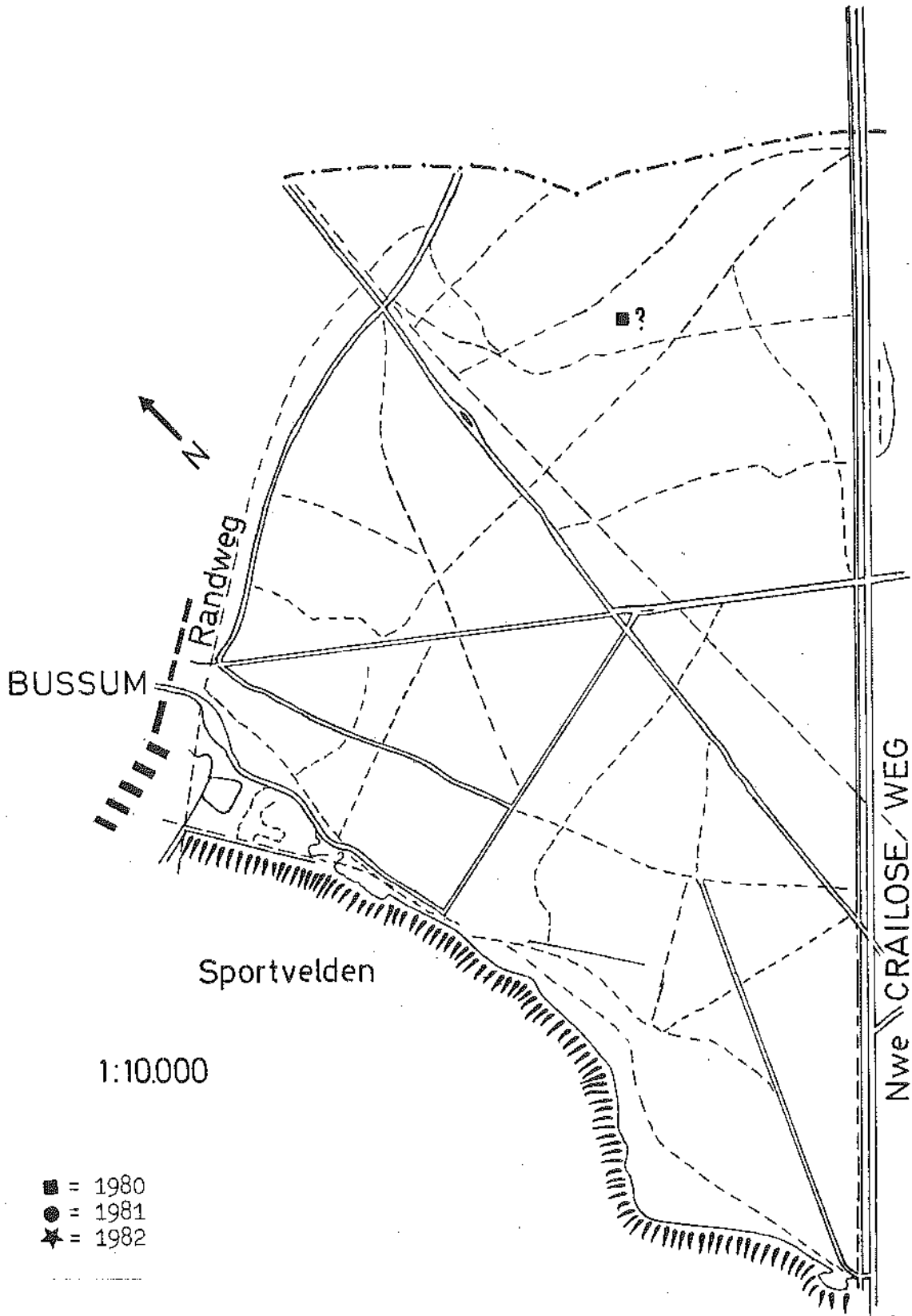

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

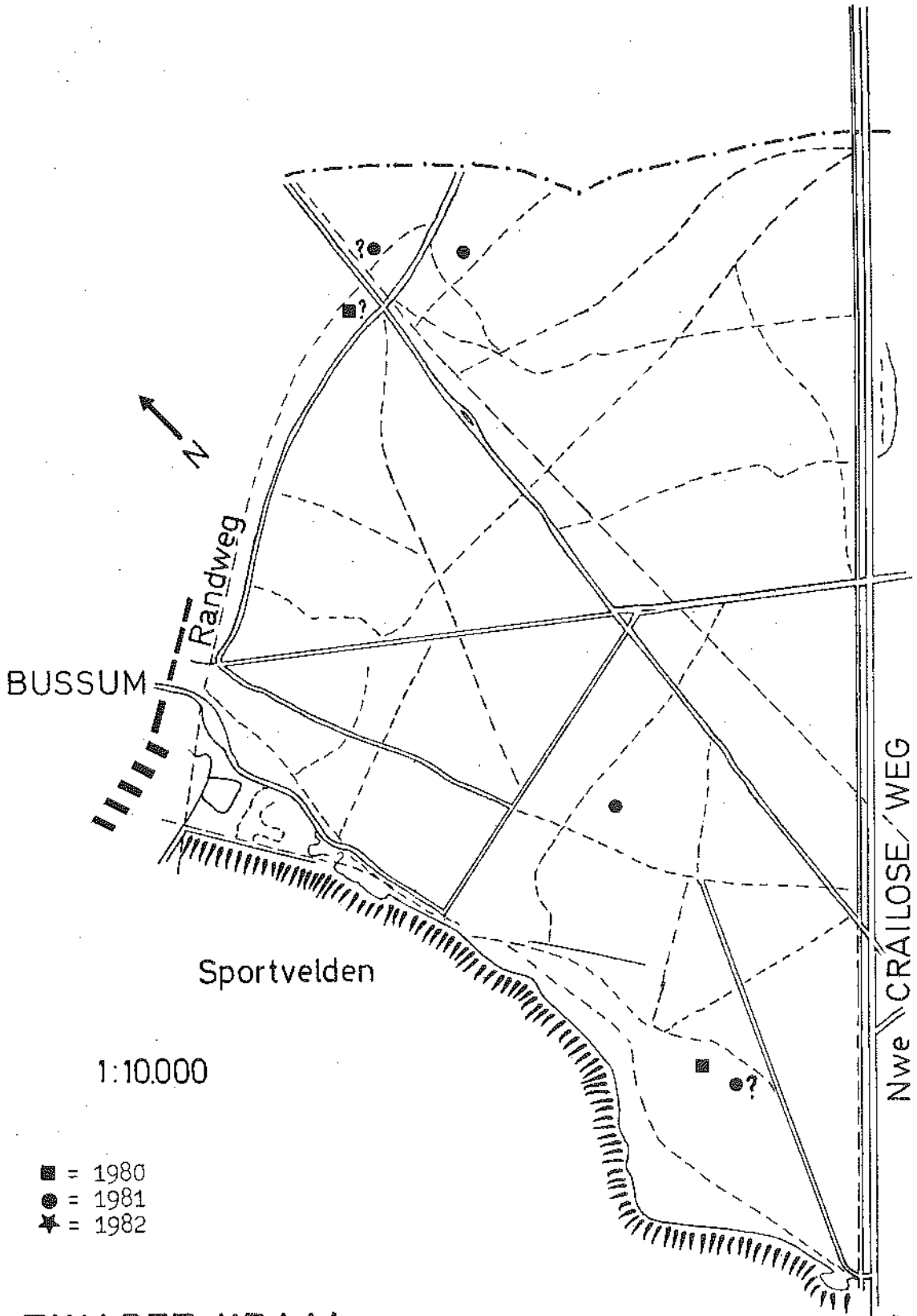
GLANSKOPMEES

BUSSUMMERHEIDE

STAARTMEES

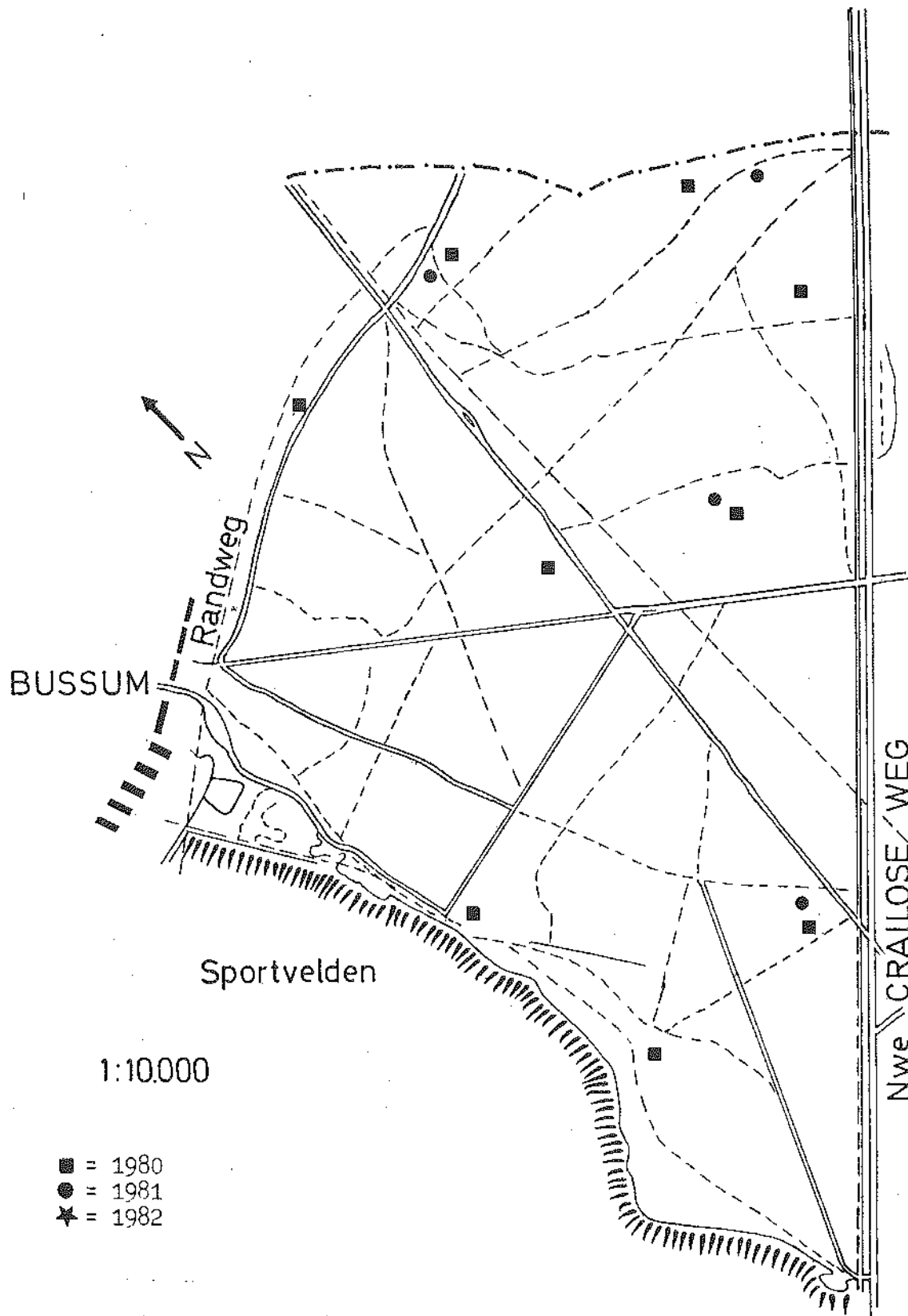
BUSSUMMERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

ZWARTE KRAAI

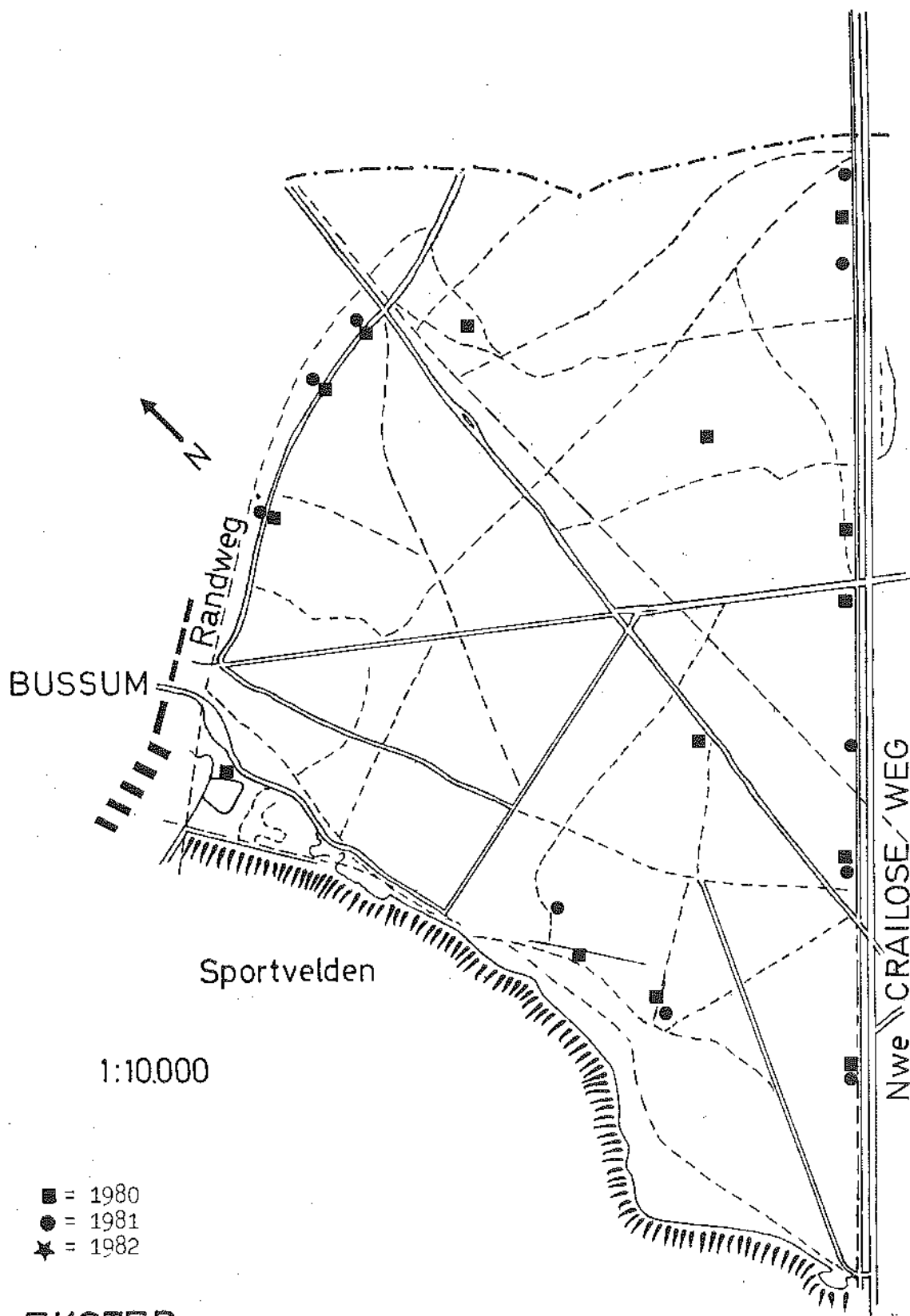
BUSSUMMERHEIDE

VLAAMSE GAAI

(waarnemingsplaatsen)

BUSSUMMERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

EKSTER

(waarnemingsplaatsen)

Z U I D E R H E I D E

De Zuiderheide is een van de meest onderzochte heidevelden in het Gooi. Tot 1980 waren er al vier inventarisaties verricht. Met de tellingen van 1980, 1981 en 1982 hierbij gevoegd, beschikken we nu over een belangrijke serie gegevens. Door oude en nieuwe waarnemingen met elkaar te vergelijken, kan er misschien iets over de toekomst van de heidevogels worden gezegd.

In het nu volgende verslag worden de inventarisatieresultaten van 1980-82 behandeld en wordt een opsomming van de feiten gegeven, gevolgd door enkele opmerkingen en aanbevelingen.

Terreinbegrenzing en -beschrijving

De Zuiderheide ligt voor het grootste deel binnen de gemeentegrenzen van Laren (NH). Alleen langs de bebouwing van de woonwijk "Het Kamrad" bevindt zich een deel dat tot de gemeente Hilversum behoort. Het geïnventariseerde deel is ca. 102 ha. groot. De begrenzing wordt in het noorden gevormd door het St. Janskerkhof, vervolgens loopt de inventarisatiegrens noordoostelijk langs de tuinafscheidingen van de villawijk (gemeente Laren) richting Rijksweg A1. Vandaar zuidelijk richting het theehuis 't Bluk naar de Eemnesserweg (fietspad 't Bluk - Hilversum). Daarna langs de woonwijk Het Kamrad richting Larenseweg, vervolgens langs het gebied van de Waterleidingmaatschappij Midden Nederland (WMN) en aansluitend aan de Larenseweg weer noordelijk richting St. Janskerkhof. Het WNN-bos is niet geïnventariseerd (zie ook kaartje).

De begroeiing bestaat voornamelijk uit opslag van berk, eik, vliegden (= grove den), Amerikaanse vogelkers, krentebom en enige brem, met hier en daar nog wat heiderestanten. Een aaneengesloten heidecomplex met af en toe een bremstruik, wat berken, vogelkers, krentebom of een vliegden ligt tussen 't Bluk, de Rijksweg, de Beer van Portugal en zanderij De Koppel. De laatstgenoemde, oude zandafgraving ligt vrij centraal in het geïnventariseerde gebied en is zo goed als geheel dichtgegroeid. Deze begroeiing bestaat voornamelijk uit een dichte dennenaanplant (ca. 10-15 jaar oud) met langs de randen wat berkenopslag.

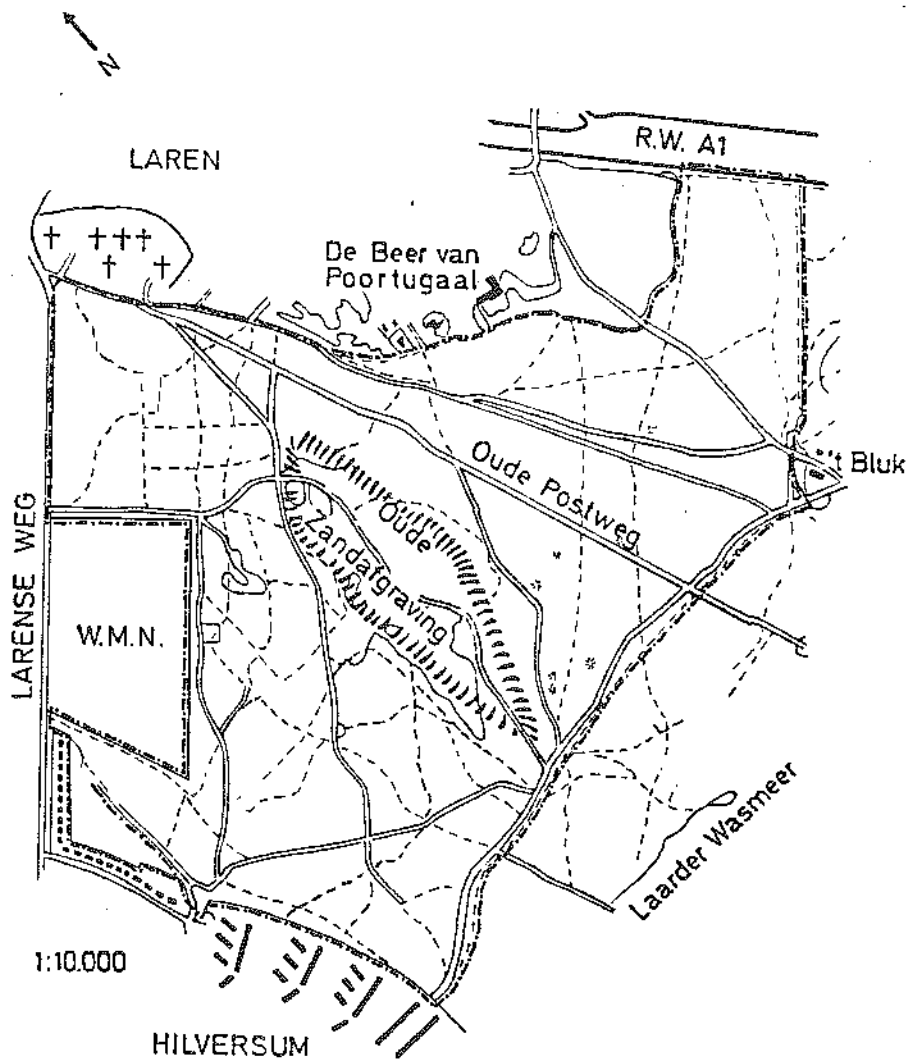
Aan de noordelijke ingang van de afgraving ligt een bijenschans met aangepaste beplanting en de restanten van een zandwand welke ooit eens afgegraven is ten behoeve van een Oeverwaluwkolonie. Ten noordwesten van de zandafgraving is nog een kleine kuil aanwezig. Ook deze is vrijwel geheel begroeid. Aansluitend aan deze kuil bevindt zich een bosperceel met larix.

Het gehele gebied is voor het publiek vrij toegankelijk, d.w.z. voor wandelaars, fietsers en ruiters. Honden dienen te zijn aangelijnd in de periode 15 maart tot 15 juli. Tot 1977 was er geen aanlijngedod. Vanaf 1977 was er in de eerder genoemde periode een aanlijngedod tijdens de weekenden. Met ingang van 15 maart 1979 werd het gebod van kracht zoals dat nu geldt.

Veel dagjesmensen worden aangetrokken door het theehuis 't Bluk. Aangezien deze uitspanning per auto bereikbaar is, is 't Bluk op mooie dagen van verre al te zien door de vele aldaar geparkeerde auto's.

Tenslotte zij vermeld dat er in het noordelijke deel van het inventarisatiegebied ook nog een dagcamping van de stichting Het Goois Natuurreservaat is. Doorgaans bevinden zich er niet veel mensen, maar de parkeermogelijkheden worden vaak volop gebruikt.

ZUIDERHEIDE

Inventarisatie gegevens en weersgesteldheid

In 1980

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
15 april	06.45-09.30	gehele gebied	LL
5 mei	's ochtends	" "	LL, TS, RM
10 "	04.30-08.00	typ. heidevogels	EL
26 "	05.00-09.30	oostelijk deel	RM, WH
1 juni	05.00-08.00	typ. heidevogels	EL
11 "	11.15-14.10	gehele gebied	ND
24 "	05.00-08.00	typ. heidevogels	EL

Tijdens de meeste inventarisatie-ochtenden was het weer niet optimaal. Dit heeft negatief gewerkt op de zangactiviteit van de vogels en daardoor de inventarisatie negatief beïnvloed.

In 1981

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
13 maart	06.30-11.00	gehele gebied	EL
23 "	05.45-08.55	" "	JH
28 "	05.55-08.25	" "	RS
4 april	06.10-10.15	" "	JH
12 "	06.15-10.30	" "	EL
17 "	07.00-10.30	" "	LL
22 "	07.00-12.00	zuidelijk deel	BP
24 "	07.00-12.00	noordelijk deel	BP
26 "	05.40-10.15	gehele gebied	JH
2 mei	05.10-10.00	" "	EV, JH
9 "	06.15-10.10	" "	LL
16 "	04.35-09.20	" "	JH
23 "	05.00-09.00	" "	EL
31 "	's ochtends	" "	BP
9 juni	20.15-21.15	rond gefietst	JH
10 "	20.00-22.10	noordelijk deel	LL
11 "	's ochtends	" "	BP
12 "	"	zuidelijk deel	BP
13 "	05.00-09.00	gehele gebied	EL
22 "	04.30-08.20	" "	JH
27 "	04.20-08.30	" "	RS
29 "	's ochtends	enkele waarnem.	BP

Bij zo'n lange lijst van inventarisatiedagen (22, waarvan op 15 het gehele gebied werd onderzocht) speelt het weer een ondergeschikte rol. Bij de meeste inventarisaties was het redelijk goed weer met weinig bewolking en slechts incidenteel een regenbui. Doorgaans was er weinig wind en goed zicht. In het algemeen dus redelijk tot goed inventarisatieweer.

In 1982

Datum	Tijd	Deel van het gebied	Geteld door
17 april	's ochtends	enkele waarnem.	PP
24 "	"	gehele gebied	PP
3 mei	20.15-21.00	" "	JH
4 "	19.50-20.30	" "	JH
8 "	06.40-08.40	" "	JH
14 "	09.00-11.00	" "	EL
15 "	's middags	enkele waarnem.	JH
16 "	13.10-14.30	" "	JH, JM
17 "	19.10-19.40	" "	JH
24 "	06.40-08.00	gehele gebied	JM
1 juni	07.45-09.00	" "	JH
5 "	's ochtends	" "	JM
8 "	? -07.00	enkele waarnem.	PP
13 "	04.45-06.15	gehele gebied	PP
12 juli	?	enkele waarnem.	PP

Opgemerkt dient te worden dat in 1982 slechts een beperkt aantal soorten is geteld (zie ook tabel Totaaloverzicht Broedvogels). Tijdens de meeste excursies tot ca. half mei was het half tot zwaar bewolkt. Na half mei weinig of geen bewolking. Neerslag is er nauwelijks of niet geweest bij het inventariseren. De wind waaide vaak uit het westen, waarbij de sterkte gemiddeld rond windkracht 3 schommelde. Temperatuur ca. 11° C, in juni wat oplopend. Samenvattend, redelijk tot goed inventarisatieweer.

Incidentele waarnemingen zijn verwerkt van N. Dwars, J. Harder, R. Moolenbeek, B. v. Poelgeest, W. Schipper, R. Sinoo, T. Visser en medewerkers van de Stichting het Gooisch Natuurreservaat (H. Alsemgeest, B. Blessing, G. Jaspers, R. Peters en J. van Vlaanderen).

Inventarisatiemedewerkers

BP	R. v. Poelgeest	EL	E. G. Lam
EV	E. v. d. Velde	JH	J. Harder
JM	J. Mekel	LL	L.A. Lodenstein
ND	N.J. Dwars	PP	P. v. d. Poel
RM	R.G. Moolenbeek	RS	R. Sinoo
TS	T. Stoker	WH	W.C. v. d. Hijden

Totaaloverzicht broedvogels Zuiderheide

Soort	1969	1972	1973	1978*	1980	1981	1982*
Wilde Eend	1	-	-	x	0-1	0-1	x
Bergeend	0-1	-	-	x	0-1	-	x
Sperwer	-	-	-	1	1	1	-
Torenvalk	-	-	-	x	-	-	x
Patrijs	-	-	-	2	2	-	1
Fazant	2	x	1	x	2-3	5	x
Kievit	7	2	2	-	-	-	-
Wulp	-	-	-	-	-	-	-
Houtduif	6	3	1-3	x	min.7-8	12-21	x
Tortelduif	-	3	-	x	-	0-1	0-1
Turkse Tortel	0-1	-	-	x	-	0-1	x
Koekoek	-	-	0-1	0-1	0-1	-	-
Groene Specht	1	1	1-2	x	-	2-3	min.1-2
Gr. B. Specht	-	1	-	x	0-1	2	1-2
Kuifleeuwerik	2	-	x	x	-	1	-
Boomleeuwerik	1(68)	-	-	0-1(79)	-	-	-
Veldleeuwerik	7	2	3	min.2	4	6-8	3-5
Oeverzwaluw	1-2(68)	-	-	-	-	-	-
Boompieper	6	2	2	x	5	3-4	2-3
Winterkoning	-	3	1-2	x	-	1-3	x
Heggemus	5	4	5	x	3-5	5	x
Grote Lijster	-	2	-	x	-	-	x
Zanglijster	1	4	3	x	1	1-2	x
Merel	20	7	7-8	x	10-11	27-36	x
Roodb. tapuit	-	-	-	1-2	1-2	3	-
Gekr. Roodst.	-	1	2-4	x	1	2	x
Roodborst	16	2	6-7	x	7-10	14-16	x
Zwartkop	-	1	-	x	-	-	x
Tuinfluit	-	2	1	x	-	-	x
Braamsluiper	-	-	-	x	1	-	x
Fitis	18	6	15-20	x	26-30	31-33	x
Tjiftjaf	2	-	5-7	x	1	1	x
Goudhaantje	3	2	-	x	-	-	x
Koolmees	18	5	3	x	8-11	19-23	x
Pimpelmees	3	1	0-1	x	1-2	4	x
Zwarte Mees	-	2	-	x	-	1	x
Kuifmees	2-3	-	-	x	1-2	9-10	min.1
Matkopmees	-	-	-	x	0-1	1-3	x
Staartmees	-	-	1	x	1	1-2	min.1
Boomklever	-	-	-	x	x	0-1	x
Geelgors	1	2	3-4	-	-	-	-
Groenling	-	-	1-2	x	1	-	x
Kneu	-	-	-	x	-	0-1	x
Goudvink	-	-	-	1	1	-	x
Vink	0-1	1	1	x	-	1	0-1
Huismus	ca.18	-	-	x	-	-	x
Ringmus	2	-	-	x	-	0-1	x
Spreeuw	1	5-8	-	x	-	-	x
Zwarte Kraai	-	-	-	x	-	0-1	x
Ekster	4	x	2	x	4-6	9-11	x
Vlaamse Gaai	4	2	2-3	x	3-5	6-9	x

x = niet bekend

- = niet aanwezig

2-3 = 2 broedparen, mogelijk 3.

* = In 1978 en 1982 is alleen een beperkt aantal soorten geïnventariseerd (zie algemene inleiding pag.2.)

Aantal soorten in 1969 : 23-27

1972 : 25-27

1980 : 23-28

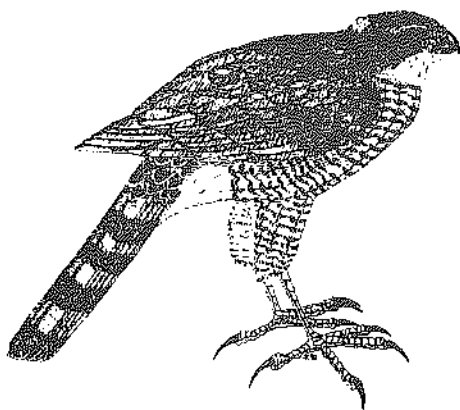
1981 : 25-32

1973 : 22-25

Waargenomen soorten

Deze bespreking gaat in het bijzonder over de jaren 1980, 1981 en 1982. Ter vergelijking wordt zo nu en dan teruggerepen naar oudere gegevens. De (mogelijke) broedvogels zijn onderlijnd.

- Blauwe Reiger   Werd zo nu en dan overvliegend waargenomen.
- Wilde Eend   Regelmatig overvliegende vogels, soms op de grond zittend (zowel in paren als solitair). Mogelijk broedde de soort in 1980 en 1981 in de oude zandafgraving.
- Bergeend   Tijdens de meeste inventarisatietochten in 1980 werden overvliegende vogels waargenomen. Broeden in de zandafgraving moet in dat jaar niet worden uitgesloten. In 1981 slechts op 2 dagen waargenomen : op 12-4 1 paar naar het noordoosten en 1 paar naar het noordwesten overvliegend. Op 26-4 vloog er een vogel rond aan de rand van de heide t.h.v. de Beer van Portugal. De soort broedde daar wel eens in de tuin.
- Knobbelzwaan   Eén waarneming op 4-5-82 van 5 ex. laag overvliegend richting Westerheide (noordwest).
- Buizerd   Op 26-4-81 1 ex. op thermiek rondzeilend; eerst boven de rand van Hilversum (Kamrad), later boven de Zuidoosterheide. Een naar het noorden vliegende vogel, die uit het Laarder Wasmeer kwam, werd op 16-5-81 gezien.
- Sperwer   Broedvogel in 1978 t/m 1981. In 1980 en 1981 werden de jongen door mensen uit het nest geroofd, reden waarom eind 1981 de nestboom werd omgezaagd. In 1982 werd een broedpoging ondernomen op slechts enkele meters afstand van de oude nestboom.

De volgende waarnemingen werden in 1982 genoteerd:
Op 13-3 1 paar baltsend in het noordoostelijke deel van het gebied.
Op 26-4 1 vrouwtje vliegend vanaf het bos bij de Beer van Portugal naar de zandafgraving. Op 28-4 werd een vrouwtje gezien dat bezig was een nest te bouwen. Op 6-5 1 paar bij het nest (Blessing) en op 1-6 1 mannetje jagend in het zuidoostelijke deel van het gebied.

Het is vrij zeker dat er geen eieren zijn gelegd, er werd in elk geval niet gebroed. (Uit gegevens van Provinciale Waterstaat en het GNR blijkt dat er in 1981 en 1982 net even buiten het inventarisatiegebied ook een broedgeval van deze soort is geweest.)

- Boomvalk De laatst bekende waarneming betreft een overvliegende vogel op 8-5-78 (Harder).
- Torenavalk Er zijn geen broedgevallen bekend. De waarnemingen hebben betrekking op vogels die in aangrenzende gebieden broeden, zoals het Laarder Wasmeer en mogelijk de villawijken van Laren.
- Genoteerde waarnemingen : 5-5-80 1 mannetje (Blessing), 26-5-80 1 ex., 24-6-80 1 ex. met prooi, 23-3-81 1 ex., 12-4-81 1 paar, 12-6-81 1 mannetje, 20-4-82 1 ex. (Blessing) en 24-4-82 1 ex.
- Korhoen Op 10-6-82 werd er nabij 't Bluk een vrouwtje aangetroffen. Ze liep naar het zuidwesten in de richting van de zandverstuiving nabij het Laarder Wasmeer (Peters).
- Patrijs In de inventarisaties van 1969, 1972 en 1973 wordt de Patrijs niet als broedvogel genoemd. Het is niet uitgesloten dat zij door hun verborgen levenswijze niet opgemerkt zijn. Het ontbreken in 1981 kan geen andere redenen hebben dan dat de soort er gewoon niet was. Tijdens de 22 (!) bezoeken aan het gebied t.b.v. de broedvogelinventarisatie werden zij nimmer waargenomen. (Op 6-7-81 wel 2 ex. nabij 't Bluk (Peters)). In 1982 werd de soort slechts 2 maal aangetroffen: op 13-6 werden op de centrale open heide ca. 8 vliegvlugge vogels gezien. Er werd luid alarm geslagen voor een eveneens aanwezige vos. Aldaar bevond zich een uit elkaar gehaald Patrijzenest. De 2e waarneming is van 2 ex. op 11-8 (Peters).
- Als aanvulling op de broedvogellijst is te melden dat er in 1979 2 broedparen werden vastgesteld (Sinoo en Visser). In 1980 werd in juli een paar met 7 jongen gezien (Visser). Een 2e broedsel werd door Jaspers gemeld. Op 3-9-80 constateerde hij dat het nest langs het fietspad 't Bluk - St. Janskerkhof was uitgevloegen; slechts de eierdoppen waren nog aanwezig. Ter plekke trof hij 1 paar Patrijzen met 8 volgroeide jongen aan. Alle waargenomen vogels werden voornamelijk gezien op de open heide tussen de Rijksweg A1 en de Oude Postweg.
- Fazant Het aantal "paren" (waarmee roepende mannetjes worden bedoeld) is niet groot, al lijkt het aantal misschien te gaan toenemen. Jonge Fazanten worden niet veel gezien. Er is slechts 1 waarneming van een vrouwtje met 5 kuikens, namelijk op 20-7-81 (Aisemgeest). Over het aantal aanwezige vrouwtjes is niets bekend. De broedgevallen concentreren zich aan de rand van de oude zandafgraving of niet ver daar vandaan.
- Scholekster Twee waarnemingen in 1981 : op 16-5 2 ex. naar het westen en 1 ex. naar het zuiden vliegend en op 13-6 1 ex. naar het zuidwesten vliegend t.h.v. 't Bluk. De soort broedt in het aangrenzende Laarder Wasmeer.

- Kievit** In 1969 werden 7 broedparen vermeld, in 1972 en 1973 nog maar 2. (Van de 7 paren in 1969 broedden er toen 2 paar in de zandafgraving en 4 paar ten oosten daarvan). Door opslag en toenemende recreatie komt de soort de laatste jaren niet meer tot broeden.
- In april - juni 1981 werden op een in 1980 afgebrand stuk heide t.h.v. de Beer van Portugaal regelmatig 1 of 2 ex. aangetroffen. Er is niet geconstateerd of de vogels, die vaak alarmeerden, ook tot broeden zijn gekomen. In 1982 op dezelfde plek eveneens enkele waarnemingen: op 24-4 en 8-5 1 ex. alarmerend en op 24-5 1 ex. veren poetsend.
- Wulp** Deze soort heeft niet gebroed in de inventarisatiejaren. Wel is er een aantal waarnemingen gedaan van meestal 1, soms 2 exemplaren. In sommige gevallen gaat het om vogels die fouragerend of rustend op de open, vaak afgebrande, heide werden gezien. De overige waarnemingen betreffen rondvliegende of overvliegende Wulpen, al dan niet roepend.
- Aantal waarnemingen :
1980 : 4 (18-3, 15/28-4 en 10-5)
1981 : 8 (27/28-3, 4/12/21/23/26-4 en 9-5)
1982 : 2 (4-4 en 8-5)
- Grutto** Twee waarnemingen in 1981 : op 23-3 2 ex. hoog overvliegend naar het noordwesten en op 26-4 1 ex. vliegend richting oost.
- Zilvermeeuw** In 1981 op 23-3 2 + 3 ex. hoog overvliegend naar het zuidwesten en op 4-4 1 + 1 + 15 naar het noordwesten. Waarschijnlijk vliegen deze vogels wel vaker over maar zijn ze onvoldoende genoteerd.
- Kokmeeuw** Onvoldoende genoteerd, getuige de 2 waarnemingen in 1981 : 23-3 5 - 10 ex. overvliegend en 26-4 3 + 2 ex. naar oost en 3 ex. naar zuidwest vliegend.
- Holenduif** In 1980 1 broedpaar langs de rand van het gebied, net in de villawijk van Laren.
- Houtduif Door het steeds verder dichtgroeien van de heide is het verklaarbaar dat daarmee het aantal broedparen toeneemt. Het (grote) verschil in minimum en maximum aantal paren voor 1981 is wellicht te verklaren door aan te nemen dat er te weinig op deze soort is gelet.
- Tortelduif Begint zich door de toenemende bebossing te vestigen als broedvogel. In 1980 1 ex. roepend in de zandafgraving op 26-5. Voor 1981 werd genoteerd : 16-5 2 ex. en 22-6 1 ex. roepend; de 1e waarneming in de zandafgraving, de 2e er vlak naast. Op 27-6 ook nog 2 ex. overvliegend boven de zandafgraving. In 1982 eveneens waargenomen aan de rand van de zandafgraving.

Turkse Tortel

Broedt meer in de omgeving van menselijke bebouwing dan de vorige soort. De waarnemingen wijzen daar ook op. In 1980 eenmaal zang waargenomen langs de Larenseweg t.h.v. de manege Westerhei en op 11-6 1 ex. bij de zandafgraving. Vermoedelijk broedvogel aldaar. In 1981 werd de soort opnieuw gezien of gehoord, nu echter in het westelijke deel grenzend aan Hilversum. Op 12+17-4 1 ex., 9-5 2 ex., 10+27-6 1 ex.

Koekoek

Zo nu en dan als mogelijke broedvogel genoteerd. In 1980 op 26-5 1 roepend mannetje nabij het bosgedeelte van 't Bluk. In 1981 en 1982 niet gehoord of gezien.

Ransuil

Tijdens de inventarisatiejaren niet als broedvogel aangetroffen. Bekend is dat de Ransuil in 1971 aan de westelijke rand van de zandafgraving heeft gebroed. Uit de jaren 1980-1982 zijn de volgende waarnemingen bekend : Op 24-3 1 ex. (Blessing) en op 17-4 's morgens vroeg 1 ex. op het zuidwestelijke deel. Deze vogel vloog naar het Laarder Wasmeer, alwaar er een 2e ex. aanwezig bleek te zijn.

Gierzwaluw

Foerageren in kleine groepjes boven de heide. In 1981 op 16-5 9 ex. (ook luid roepend) en op 3-5-82 1 ex. laag overvliegend. Nadere gegevens ontbreken, wellicht omdat ze te weinig genoteerd zijn.

Groene Specht

Door de toenemende bebouwing en het ouder worden daarvan krijgt deze soort gelegenheid tot broeden.

In 1980 waren er 6 waarnemingen. De indruk bestond toen dat dit vogels betroffen die buiten het inventarisatieterrein broedden.

Het jaar daarop, 1981, leverde de vondst van 2 nesten op in respectievelijk het westelijke en het noordelijke deel. Mogelijk dat in de buurt van de villa's nog een 3e paar broedde.

De summiere gegevens uit 1982 wijzen op het gebruik van dezelfde territoria als in 1981.

Grote Bonte Specht

Vermoedelijk een broedvogel in 1980 langs de afscheiding met het W.M.N.-bosgebied. In 1981 en 1982 werd een nest gevonden in de kleine zandkuil gelegen tussen zandafgraving en W.M.N.-gebied. In 1981 nog een 2e nest ten noorden van deze kuil. Aan de rand van Hilversum werd in 1982 op 8-5 ook een vogel gehoord.

Zwarte Specht

Zowel op 29-7-78 als op 6-7-80 werd een mannetje waargenomen in de zandafgraving (Sinoo).

- Kuifleeuwerik Broedvogel van de randen van de heide. Voor het laatst echter in 1969 (2 paar) aan de rand van Hilversum. Dit deel is al sedert enige jaren geheel ongeschikt geraakt door begroeiing. In het VWC-archief zijn diverse zomer- en winterwaarnemingen uit de randbebouwing van Hilversum (het Komrad). Op de open heide werd in de periode 1980-82 op 16-5-81 1 paar aangetroffen langs de (zandige) Oude Postweg en 1 paar op een pad bij de zuidelijke grafheuvels. Op 27-6-81 niet ver vanaf deze grafheuvels een zingende vogel. Deze waarnemingen maken het aannemelijk dat de soort langs het ruitpad of directe omgeving heeft gebroed.
- Boomleeuwerik In 1968 nog 1 broedpaar en mogelijk een broedgeval in 1979 (Visser).
- Veldleeuwerik Voor 1969 worden 7 paren vermeld. Een nadere beschouwing van het geïnventariseerde deel (tussen Hilversum en Oude Postweg) in dat jaar en enige gegevens uit 1968 (ten oosten van de Oude Postweg) maken het aannemelijk dat er op de totale heide in 1969 zelfs 11-12 paren Veldleeuwerikken moeten hebben gebroed! Daarna nam de stand duidelijk af. In de laatste 3 onderzochte jaren is er gelukkig sprake van een zeer licht herstel. Wanneer we de herberekende gegevens van 1969 vergelijken met die uit de jaren tachtig (gemiddeld 5 broedparen) dan is het verschil van 6 broedparen als volgt verklaarbaar :
- Het blijkt dat er bij de (11-12) broedparen van 1969 5 broedparen territoria hadden in terreingedeelten die thans geheel of vrijwel geheel ongeschikt zijn geworden. In 1969 broedde er namelijk 1 paar in de zandafgraving en 4 paar ten westen daarvan. Deze gebieden zijn nu geheel of vrijwel geheel bebost.
- Een tweede belangrijke factor voor wat betreft de achteruitgang van deze en andere soorten moet gezocht worden in de verontrusting door recreanten (vooral met loslopende honden). Sinds 1972 zijn alleen broedgevallen bekend van vogels die hun territoria hadden op het centrale deel van de open heide ten oosten van de zandafgraving.
- Boerenwaluw Alleen uit 1981 staan ons gegevens ter beschikking. Mogelijk broedt de soort ergens bij de villa's van Laren, bij het St. Janskerkhof of in de manege op de Westerheide. De waarnemingsplaatsen wijzen hier enigszins op. De 1ste waarneming dateert van 12-4 1 ex., daarna tot 10-6 zo nu en dan 1 of enkele exemplaren (max. 5). De helft van de waarnemingen betreft foeragerende vogels, de overige overvliegende.
- Huiswaluw Slechts 1 waarneming werd genoteerd : op 9-5-81 een overvliegend exemplaar.

- Oeverzwaluw In 1968 nog 1 of 2 broedparen in de speciaal daarvoor gecreëerde zandwal in de oude zandafgraving. Door afkalving, betreding en snel groeiende opslag is succes hier verder achterwege gebleven.
- Boompieper De soort handhaaft zich in een klein aantal broedparen. In 1969 bevonden 5 van de 6 paren zich in het noordoostelijke deel, d.w.z. tussen W.M.N., en St. Janskerkhof. Dit deel is nu vrijwel een aaneengesloten bos geworden. De Boompieper broedde daar in 1980-82 met 1-2 paren.
- Graspieper Geen broedvogel. Wordt in het broedseizoen in zeer klein aantal aangetroffen. Het betreft steeds doortrekkende of tijdelijk aanwezige vogels. Aantal waarnemingen is :
1981 : 9 (13-3, 23-3 en 4-4 1 ex., 12-4 5 x 1 ex., 22-4 1 ex., 24-4 2 ex., 26-4 4 x 1 ex., 2-5 4 x 1 ex. + 5 ex. + 2 ex. en 23-5 1 ex.
1982 : op 24-4 vanaf 06.40 uur regelmatige trek.
Buiten het broedseizoen kan de soort vrij talrijk aanwezig zijn als doortrekker, b.v. op 11-2-73 ca. 40 ex. en 24-9-71 ca. 35 ex. (Moolenbeek).
- Witte Kwikstaart Alleen uit 1981 enkele waarnemingen.
Op 13-3 3 ex. naar oost vliegend, 23-3 2 ex. overvliegend, 4-4 1 ex. vliegend, 9-6 1 ex. fouragerend aan de rand van de heide ten zuiden van de Beer van Portugal en op 22-6 2 ex. fouragerend op het fietspad t.h.v. St. Janskerkhof.
- Roodkopklauwier Op 14-5-82 werd een vrouwtje aangetroffen ten noorden van 't Bluk. Vanuit een jeneverbesstruik aldaar foeraageerde de vogel op de omringende open heide. Zowel 's morgens als 's middags waargenomen. Na 14-5 niet meer gezien. Dit is de 2e bekende waarneming binnen het werkgebied van de Vogelwerkgroep.
- Winterkoning In 1980 niet als broedvogel aangetroffen. Mogelijk nog een nasleep van de strenge winter 1978-79. Broedt overigens in zeer klein aantal.
- Heggemus In alle jaren een regelmatige broedvogel, die vrijwel uitsluitend in de begroeiing van de zandafgraving broedt.
- Grote Lijster In de inventarisatie van 1972 werd melding gemaakt van 2 broedparen. Mogelijk gaat het hier om vogels uit de Larense villawijk. Uit de laatste jaren zijn geen waarnemingen bekend.
- Kramsvogel Op 4-4-81 12 naar het noorden en op 26-4-81 5 naar het oosten vliegende vogels.
- Zanglijster In een zeer gering aantal als broedvogel aanwezig. Van doortrekkende vogels werd in 1981 genoteerd : 23-3 5 ex., 4-4 6 ex., 26-4 12 ex. en 2-5 4 ex.

- Vink In 1981 broedend vlak achter de tuinen van de Orionlaan. Op 24-4 ook een zingend mannetje ten westen van de zandafgraving. In 1982 is deze soort niet geteld, maar op 8-5 zong er een mannetje bij de kleine kuil ten oosten van het W.M.N.-gebied. Overige waarnemingen in 1981 : 23-3 6 ex., 4-4 4 ex. en 26-4 1 ex.
- Keep Uit 1981 2 waarnemingen : 4-4 1 ex. en 2-5 1 ex. overvliegend.
- Huisemus In 1969 werden ca. 18 paren vastgesteld. Het gaat hier echter om broedvogels van de randbebouwing van Hilversum.
- Ringmus In 1981 een mogelijk broedgeval langs het fietspad ten westen van 't Bluk.
- Spreeuw In 1969 broedde 1 paar in het noordwestelijke deel. Van 1972 is niet bekend waar zij broedden, mogelijk bij de bebouwing of in de beuken langs de Larenseweg. Aldaar broeden zij nu nog.
- Zwarte Kraai De soort wordt regelmatig waargenomen. Meestal zijn dit meldingen van foeragerende vogels. Gezien het frequente waarnemen van de soort in de omgeving van de noordoostzijde van de zandafgraving is broeden aldaar in 1981 niet uitgesloten. Er is niet naar nesten gezocht. Ook langs het fietspad 't Bluk - Vredelaan foerageerden in dat jaar regelmatig Zwarte Kraaien. Mogelijk broeden deze vogels in de aansluitende bebouwing, buiten het inventarisatiegebied.
- Kauw Alleen uit 1981 zijn er gegevens beschikbaar. Op 23-3 30+5+5 ex. laag naar noordwest overvliegend, op 17-4 1 ex. aan de rand van Hilversum, op 26-4 7 ex. bij de grafheuvels, op 9-5 7 ex. nabij de Beer van Portugaal en 1 ex. in de zandafgraving en op 23-5 12 ex. rondvliegend en fouragerend aan de rand van de Larense villa's.
- Ekster De soort wordt over het gehele terrein verspreid waargenomen. In 1981 lag de helft van de territoria niet ver vanaf de Hilversumse bebouwing. Het aantal paren is moeilijk vast te stellen daar rondzwervende vogels aanwezig kunnen zijn. Ook foeragerende vogels uit Hilversum zijn op de heide aan te treffen. De enige manier om zekerheid te krijgen over het juiste bestand zou het zoeken van nesten zijn. Dit is om begrijpelijke redenen niet gedaan.
- Vlaamse Gaai Voor deze soort geldt ongeveer hetzelfde als voor de Ekster, al zijn de territoria gelijkmatiger verdeeld over het gehele (beboste) terreingedeelte.

Koperwiek

Eenmaal waargenomen : 5 ex. op 23-3-81.

Merel

De toenemende bebossing brengt ook een toename in aantal broedparen met zich mee. Mogelijk is het aantal paren nog wel eens onderschat, vooral in 1980 door minder frequent en minder vroeg inventariseren. Het gebied grenzend aan Hilversum dient overdag ook als foerageergebied voor een aantal Merels uit Hilversum.

Tapuit

Trekt jaarlijks vrij algemeen door op het heidecomplex, dikwijls tot ver in mei. De vroegste waarneming (2 ex.) is van 10-4-58 (Schipper). Veel waarnemingen betreffen paartjes. Vooral de gemaaide of afgebrande stukken hei hebben een grote aantrekkingskracht. Het aanwezige voedsel is hier vrij gemakkelijk bereikbaar. Broedgevallen zijn de laatste jaren niet vastgesteld. Over de periode 1980-82 ziet de waarnemingsreeks er als volgt uit :

1980 : 5-5 8 ex., 7-5 2 ex., 10-5 3 ex., 11-6 18 ex. (Dwars) en 12-6 26 ex. (Dwars).

1981 : 12 en 26-4 1 mn., 9-5 2 ex. en 16-5 3 ex.

1982 : 16-3 "groepjes" (Blessing), 20-4 5 ex. (Blessing) 24-4 1 ex., 14-5 ca. 20 ex. + 2 ex., 15-5 2 mn.

Vrijwel alle vogels werden fouragerend aangetroffen op het in 1980 afgebrande heideperceel nabij de Beer van Portugaal. Zo nu en dan werden ook bij de grafheuvels wel eens Tapuiten gezien.

Roodborst-
tapuit

Deze prachtige, opvallende vogel neemt de laatste jaren toe in het Gooi. In 1978 1 broedpaar aan de zuidelijke ingang van de oude zandafgraving. Op 27-5 aldaar 1 paar + 3 jongen (Sinoo). Daarna op 3-6 1 mn. + 3 jongen in de heide bij 't Bluk (Sinoo). Het is niet zeker of dat dezelfde vogels waren als van 27-5. In 1979 werd op 19-5 een zingend mannetje waargenomen, hetgeen een broedgeval aannemelijk maakt. Weer met zekerheid een broedsel in 1980. Een 2e paar moet niet geheel worden uitgesloten. In 1981 is de soort nog nadrukkelijker aanwezig met 3 paar. Daarna een sterke terugval tot 0 paar in 1982. Er werd zelfs geen enkele Roodborsttapuit gezien!

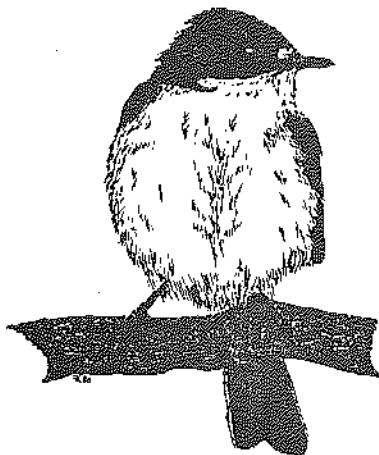
Het gebied waar de soort gebroed heeft wordt gekenmerkt door gemaaide of afgebrande heide met hier en daar wat hogere pollen. Buiten deze biotopen worden ze zo nu en dan aangetroffen.

Paapje

Enkele waarnemingen : op 5-5-80 2 paartjes, op 16-5-81 1 vrouwtje zittend in de top van een krentenboom. Ook in 1982 1 waarneming en wel op 14-5 2 ex. fouragerend op de afgebrande heide t.h.v. de Beer van Portugaal.

- Gekraagde Roodstaart Broedt langs de randen van de heide, zoals bij het St. Janskerkhof, de villatuinen van Laren en 't Bluk. Binnen het geïnventariseerde gebied wordt de soort hier en daar aangetroffen. Dat zijn dan meestal eenmalige waarnemingen. In 1980 broedde de soort met 1 paar op enige afstand van de Larense villatuinen. In 1981 1 broedgeval even ten westen van het St. Janskerkhof en aan de oostzijde van de zandafgraving.
- Roodborst Het aantal paren blijkt aan grote schommelingen onderhevig te zijn. Het is duidelijk dat de territoria van deze vogels zich bevinden in de beboste delen, d.w.z. het gehele westelijke en noordwestelijke deel.
- Kleine Karekiet In 1982 op 1-6 een verrassende waarneming van een zingende vogel. De Karekiet zat in een krentebom t.h.v. het St. Janskerkhof.
- Zwartkop In 1981 2 waarnemingen : op 17-4 1 ex. zingend en op 24-4 1 paartje. Beide waarnemingen in het westelijke deel. Broedt mogelijk in een van de aangrenzende tuinen.
- Tuinfluiten In 1980 op 5-5 eenmaal een zingend mannetje op de grens met de villatuinen van Laren. Mogelijk hebben broedparen in voorgaande jaren daar ook hun territoria gehad. Door de toenemende bebossing van de heide zal deze soort (en ook de Zwartkop) zich wellicht binnen niet al te lange tijd hier kunnen vestigen.
- Grasmus Op 23-5-81 een zingend mannetje bij de oude zandafgraving.
- Braamsluiper In 1980 broedde er voor het eerst 1 paar en wel in de oude zandafgraving.
- Fitis De laatste jaren in aanzienlijke aantallen aanwezig. De soort maakt dankbaar gebruik van de spontane opslag, hetgeen tot uiting komt in een toenemend aantal broedgevallen. Met uitzondering van het open zuidoostelijke deel komt de soort verspreid over het gehele gebied voor.
- Tjiftjaf In 1980 en 1981 1 paar aan de rand van het W.M.N.-gebied. Het is niet duidelijk waarom deze soort in vergelijking met 1973 zo sterk is achteruitgegaan. Naarmate de opslag ouder wordt zal deze soort kunnen toenemen, terwijl het aantal Fitissen wellicht zal afnemen.
- Goudhaantje Alleen in 1969 en 1972 als broedvogel aangetroffen. Op 23-3-81 werden 2 zingende vogels gehoord aan de rand van de zandafgraving. Tevens die dag een groepje van ca. 5 rondzwervende vogels. Ook op 23-5-81 een zingende vogel in een van de aangrenzende villatuinen van Laren.

Bonte Vliegen-
vanger

Wordt zingend aange-
troffen bij 't Bluk, de
Larene villatuinen en
het St. Janskerkhof.
Op 5-6-82 1 ex. zing-
end op de rand van het
gebied, grenzend aan
de villatuinen.

Koolmees

In 1981, en ook in 1969, lag het aantal paren duidelijk hoger dan in de andere jaren. Daar deze soort toch wel lastig te inventariseren is, treedt vaak onderschatting op. Langs de randen met bebouwing (nestkasten) is het weleens moeilijk vast te stellen waar de vogels broeden. In het inventarisatiegebied zelf hangt één nestkast die in 1981 door een Koolmees bewoond werd. In dat jaar werd eveneens vastgesteld dat er op 24 en 26-4 nog veel doortrekkende vogels waren. Van het aantal broedparen in 1981 werd bij 6 paren geconstateerd dat er jongen aanwezig waren.

Pimpelmees

In klein aantal als broedvogel aanwezig. In 1980 slechts op 2 inventarisatiedagen waargenomen. Van 2 broedgevallen in 1981 werden de jongen gezien.

Zwarte Mees

Waargenomen in 1981 tussen de zandafgraving en het W.M.N.-gebied. Op 23-3, 17-4 en 9-5 1 ex., alle keren zingend.

Kuifmees

Broedvogel in klein aantal. De paren concentreren zich aan de randen van de oude zandafgraving en het gebied tussen deze afgraving en de W.M.N. In 1981 een opvallend hoog aantal paren. Evenals bij de Koolmees op 24 en 26-4-81 nog diverse rondzwervende vogels. In 1982 is de soort niet geteld, maar op 24-4 werd er wel een nestvondst gedaan.

Matkopmees

In 1980 op 5-5 1 zingende vogel. In 1981 werden van 1 paar de jongen gezien. De Matkopmees komt hier in hetzelfde terreingedeelte voor als de Kuifmees.

Staartmees

In zeer gering aantal aanwezig als broedvogel. Het paar uit 1980 broedde in de zandafgraving. Hiervan werd op 5-5 vastgesteld dat een der oudervogels een volledig witte kop had. Dit verschijnsel komt in deze omgeving wel eens vaker voor, vooral in het Vechtplassengebied. Of het hier om noordelijke vogels of een mengpopulatie gaat is niet bekend.

In 1981 1 paar in het noordwestelijke deel; op 22-6 werden hiervan de jongen gezien. Het 2e mogelijke broedpaar bevond zich in het zuidwestelijke deel van het gebied.

Deze soort is in 1982 niet onderzocht, maar op 1-6 werden volwassen vogels met jongen gezien in de zandafgraving. Op 12-7 bevonden de vogels zich weer op dezelfde plaats. Met enige voorzichtigheid mag worden aangenomen dat aldaar een broedgeval is geweest.

Boomklever

Alleen in 1981 waargenomen. Op 12-4 en 23-5 1 ex. aan de rand van de weg Hilversum - Laren.

Boomkruiper

Op 24-4-81 2 ex. zingend in het noordoostelijke deel.

Geelgors

De Wijs (1978:128) vermeldt voor de Zuiderheide in 1967 nog minimaal 6 paren, in 1973 nog minstens 3 en voor 1977 geen broedparen. Sindsdien is deze vogelsoort ook niet meer als broedvogel aangetroffen. Er is één waarneming net buiten het gebied : op 22-4-81 1 ex. zingend, ten westen van 't Bluk. Dit betrof echter geen broedgeval. De soort heeft in het verleden vooral in de jonge dennenaanplant in de zandafgraving gebroed.

Rietgors

Op 5-5-80 1 mannetje uitbundig zingend in een hoge berk aan de zuidelijke toegang van de zandafgraving. In 1982 werden zingende mannetjes zelfs 3 maal waargenomen : op 17-4 even ten oosten van het Kamrad (Hilversum), op 4-5 in het zuidelijke deel van de zandafgraving en op 8-5 op ongeveer dezelfde plek als op 17-4.

Zowel in ons land als in Engeland wordt de laatste jaren vastgesteld dat Rietgorzen in toenemende mate in droge terreinen broeden (Teixeira, 1979:393).

Groenling

Wisselvallige broedvogel. In 1980 1 broedpaar op de grens van het inventarisatiegebied. In 1981 op 23-3 1 ex., op 22-4 1 ex. bij de grafheuvels, op 24-4 1 paar ten zuiden van de W.M.N. en op 26-4 2 ex.

Putter

Eén waarneming : op 5-5-80 1 overvliegend exemplaar nabij de villawijk.

Sijs

Alleen gegevens uit 1981 zijn aanwezig. Op 23-3 18 ex. rondtrekkend in 4 groepjes, op 4-4 11 ex. in 4 groepjes, op 26-4 2 maal 1 ex. en op 2-5 1 ex.

Kneu

In 1980 op 26-5 1 ex. vlakbij 't Bluk, alwaar de soort waarschijnlijk broedde. Van 1981 beschikken we over de volgende waarnemingen : 23-3 : 1+1+5 ex., alle overvliegend, 2-5 2 ex. boven de zandafgraving rondvliegend en 1 ex. overvliegend, 13-6 1 ex. zingend aan de westkant van de zandafgraving en 2 ex. naar west vliegend boven de open heide nabij 't Bluk.

Coudvink

Evenals in 1978 ook in 1980 1 broedpaar. Deze soort werd door diverse waarnemers gesignaleerd.

Zoogdieren op de Zuiderheide

Tijdens de inventarisatieronden is er jammer genoeg te weinig aandacht besteed aan zoogdieren. Uit 1980 beschikken we over geen enkel gegeven. In 1981 zijn er alleen door J. Harder en E. Lam notities gemaakt en in 1982 zijn er enkele waarnemingen vastgelegd door J. Harder en P. v.d.Poel. Van het GNR zijn er alleen 3 waarnemingen van R. Peters en B. Blessing. Hieronder worden zij alle vermeld.

Eekhoorn	23-3-81	2 ex. bijeen langs het westelijke hek van de W.M.N.
	12-4-81	1 ex. ten zuiden van de kleine zandkuil
		1 ex. ten oosten hiervan (Lam).
	26-4-81	1 ex. langs het fietspad achter de huizen van de Orionlaan (Hilversum).
	02-5-81	3 ex. in het naaldbos nabij de villa de Beer van Portugaal.
	16-5-81	2 ex. in de kleine zandkuil.
	23-5-81	1 ex. in de oude zandafgraving (Lam).

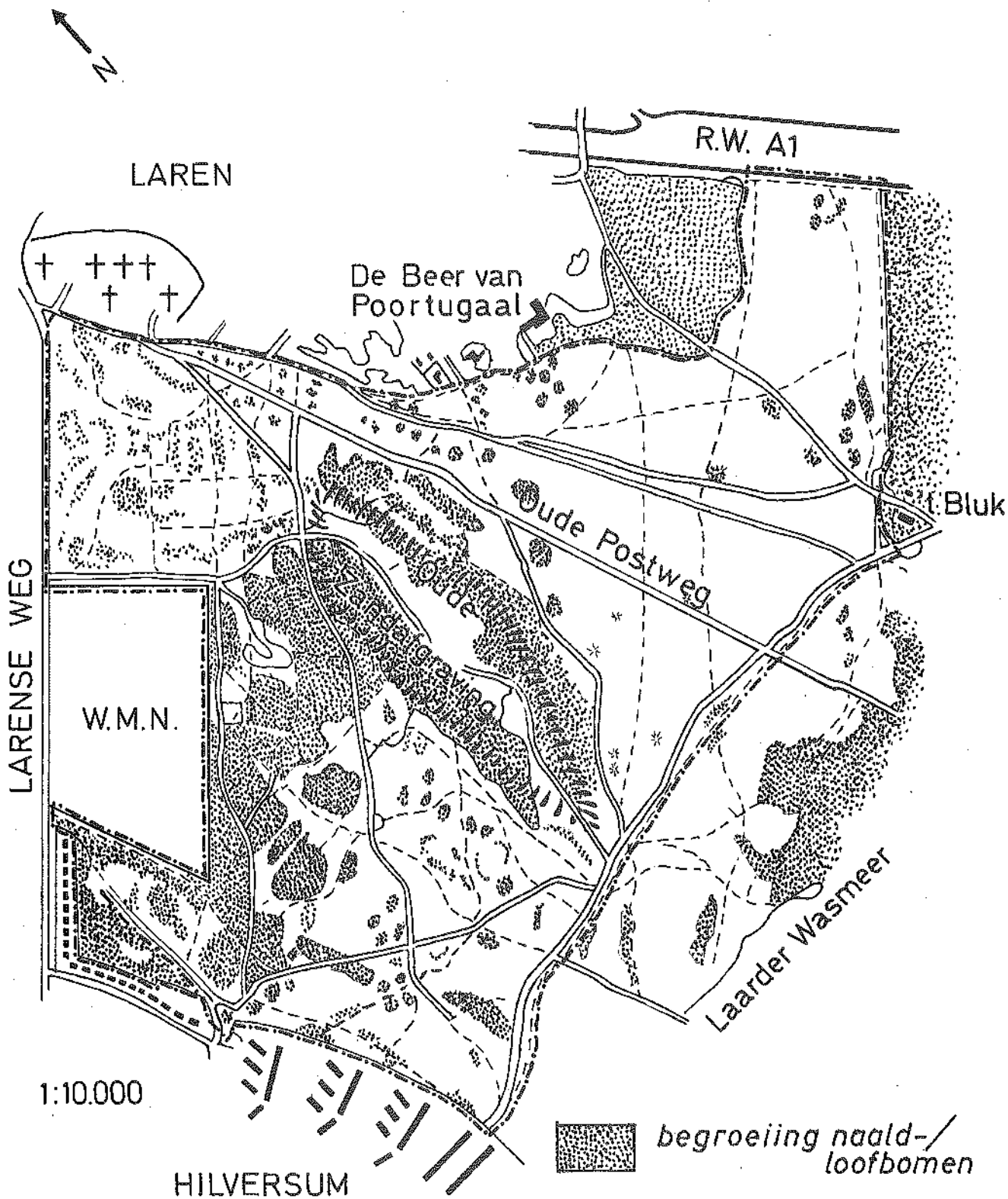

Konijn	23-3-81	11 ex.
	04-4	13 "
	26-4	30 "
	02-5	36 "
	16-5	26 "
	22-6	41 "

De meeste konijnen worden in en om de oude zandafgraving aan getroffen. Soms zijn ze opvallend tam.

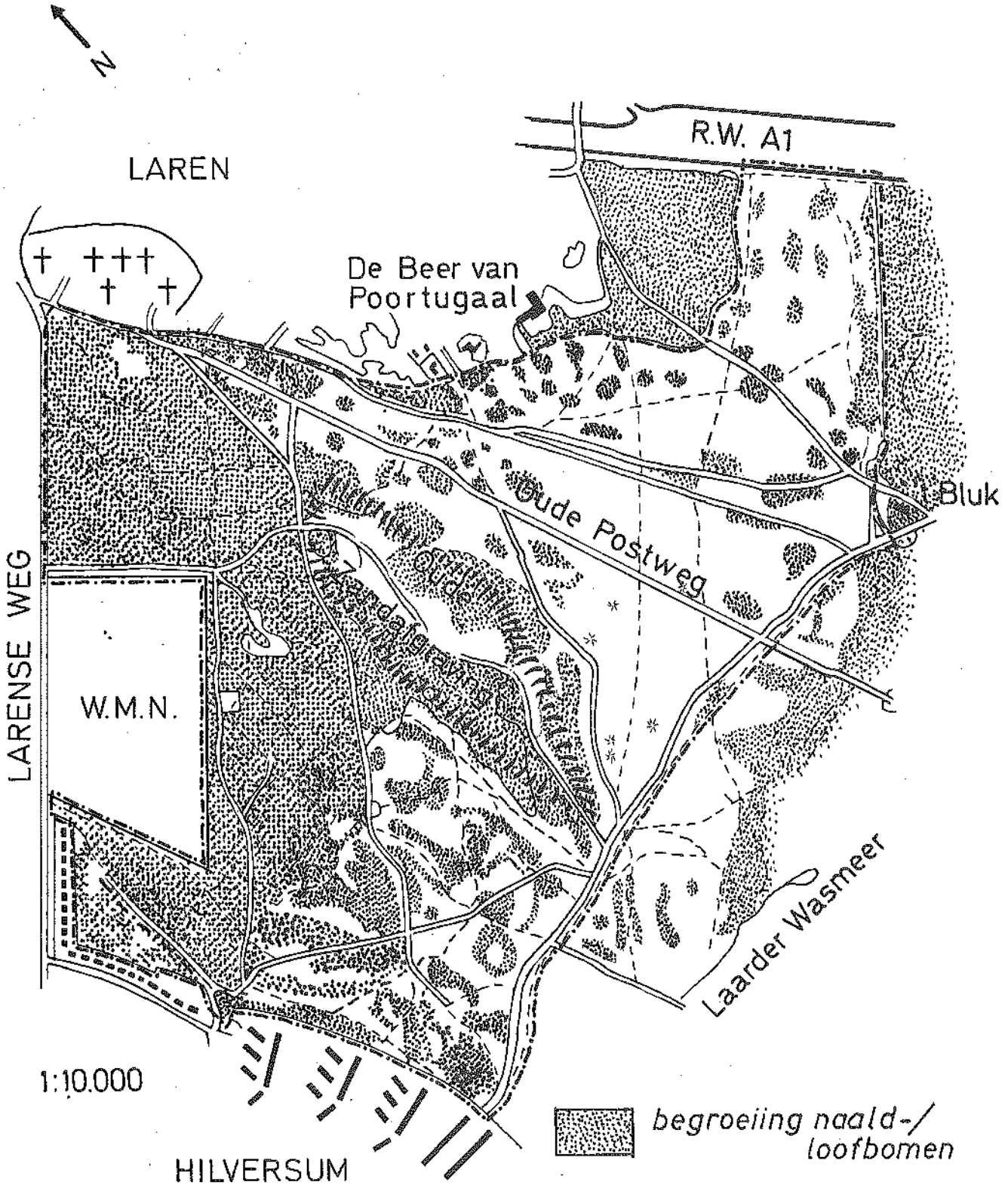
Haas	17-7-81	1 ex. (Peters)
	01-12-81	1 " (Blessing)
	19-12-81	1 " (")
	01-6-82	1 ex. langs de Oude Postweg
	13-6-82	2 ex. ten oosten van de zandafgraving (v.d.Poel)
Vos	26-4-81	in de zandafgraving werden uitwerpselen gevonden.
	13-6-82	1 ex., joeg een groep van ca. 8 jonge Patrijzen op ten oosten van de zandafgraving (v.d.Poel).
Ree	16-5-81	1 ex. in de oostelijke bosrand van de oude zandafgraving.

ZUIDERHEIDE 1975

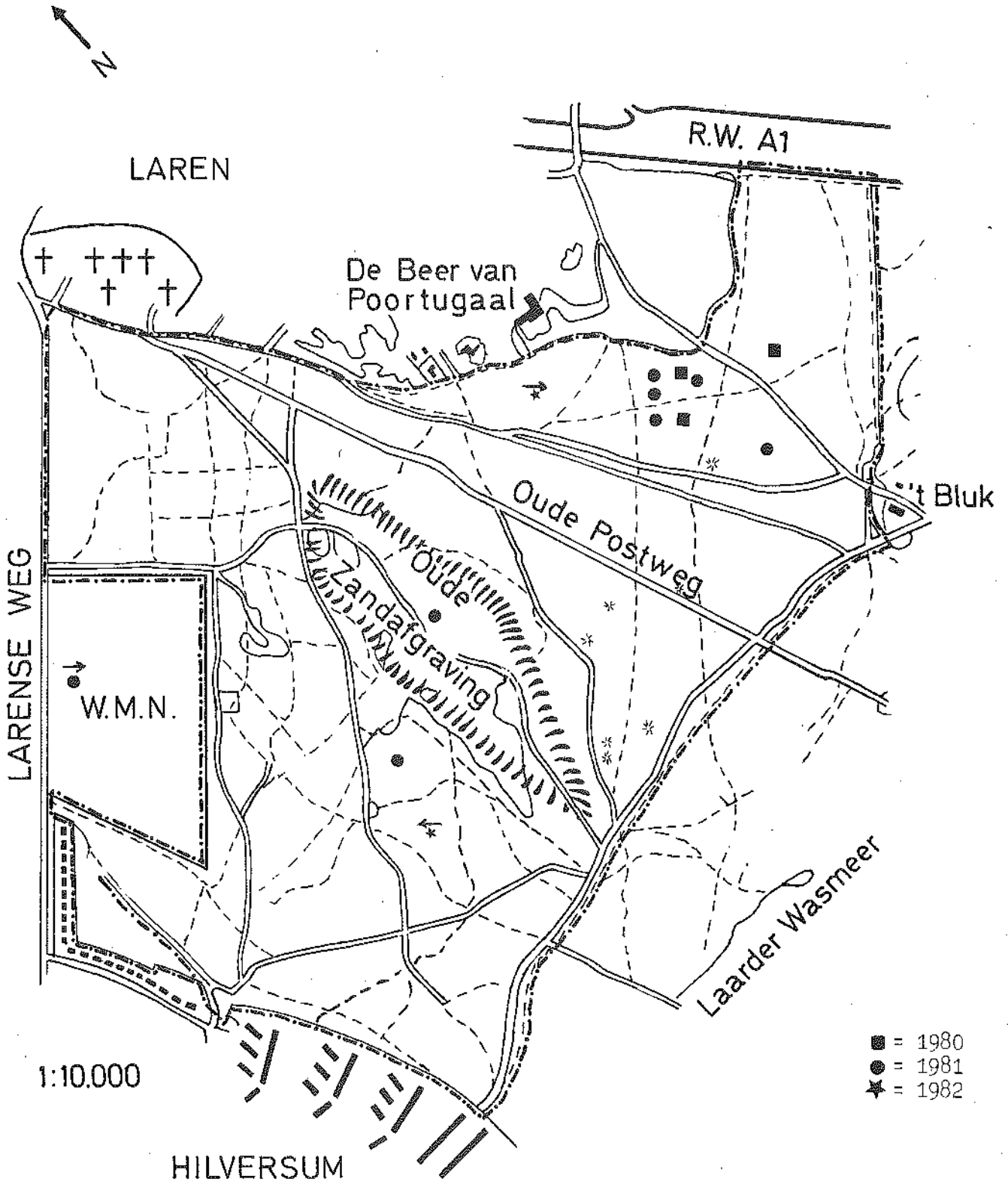

ZUIDERHEIDE 1981

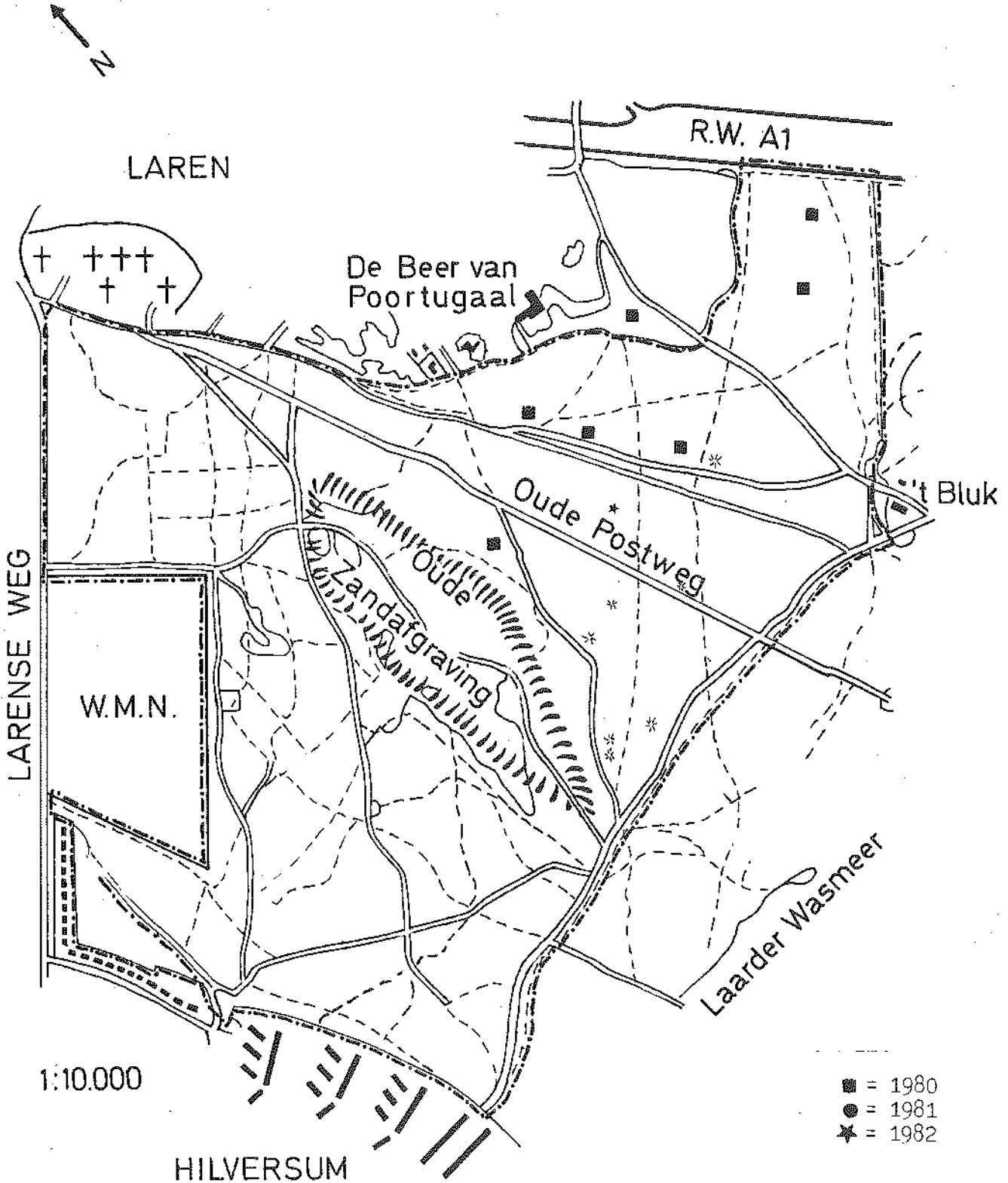
ZUIDERHEIDE

WULP

(geen territoria maar waarnemingsplaatsen)

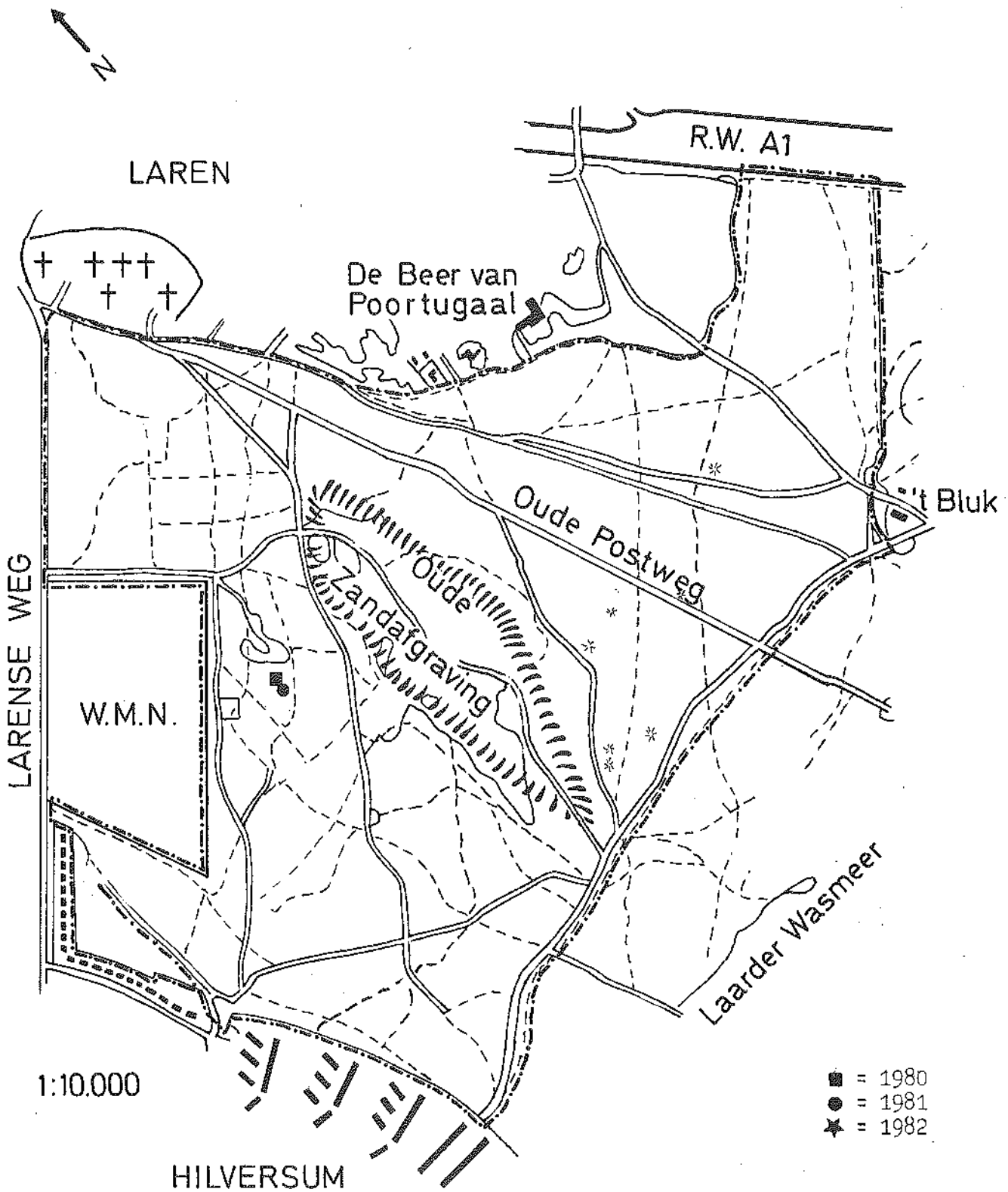
ZUIDERHEIDE

PATRIJS

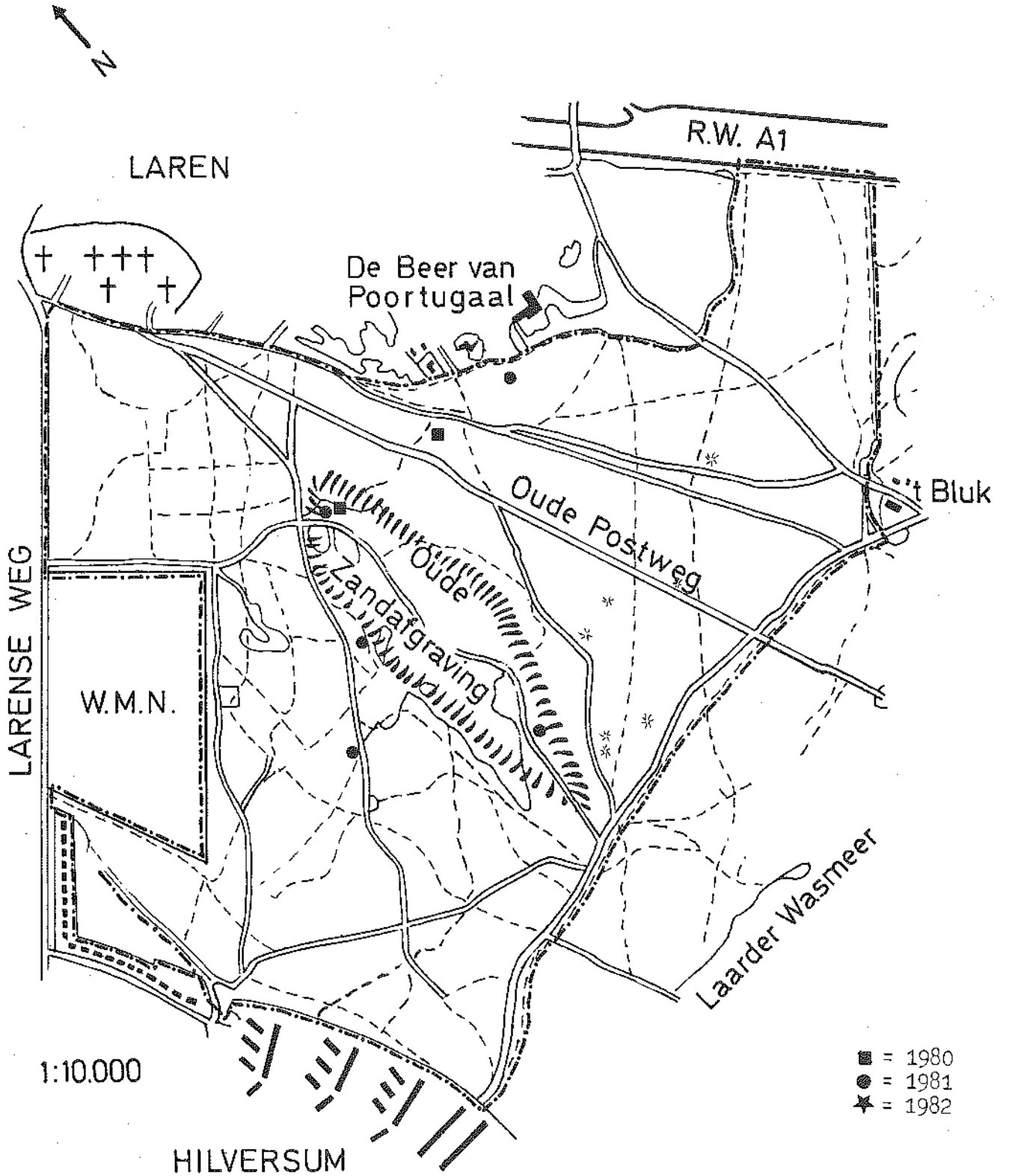
(geen territoria maar waarnemingsplaatsen, in 1980 en 1982 nest)

ZUIDERHEIDE

SPERWER

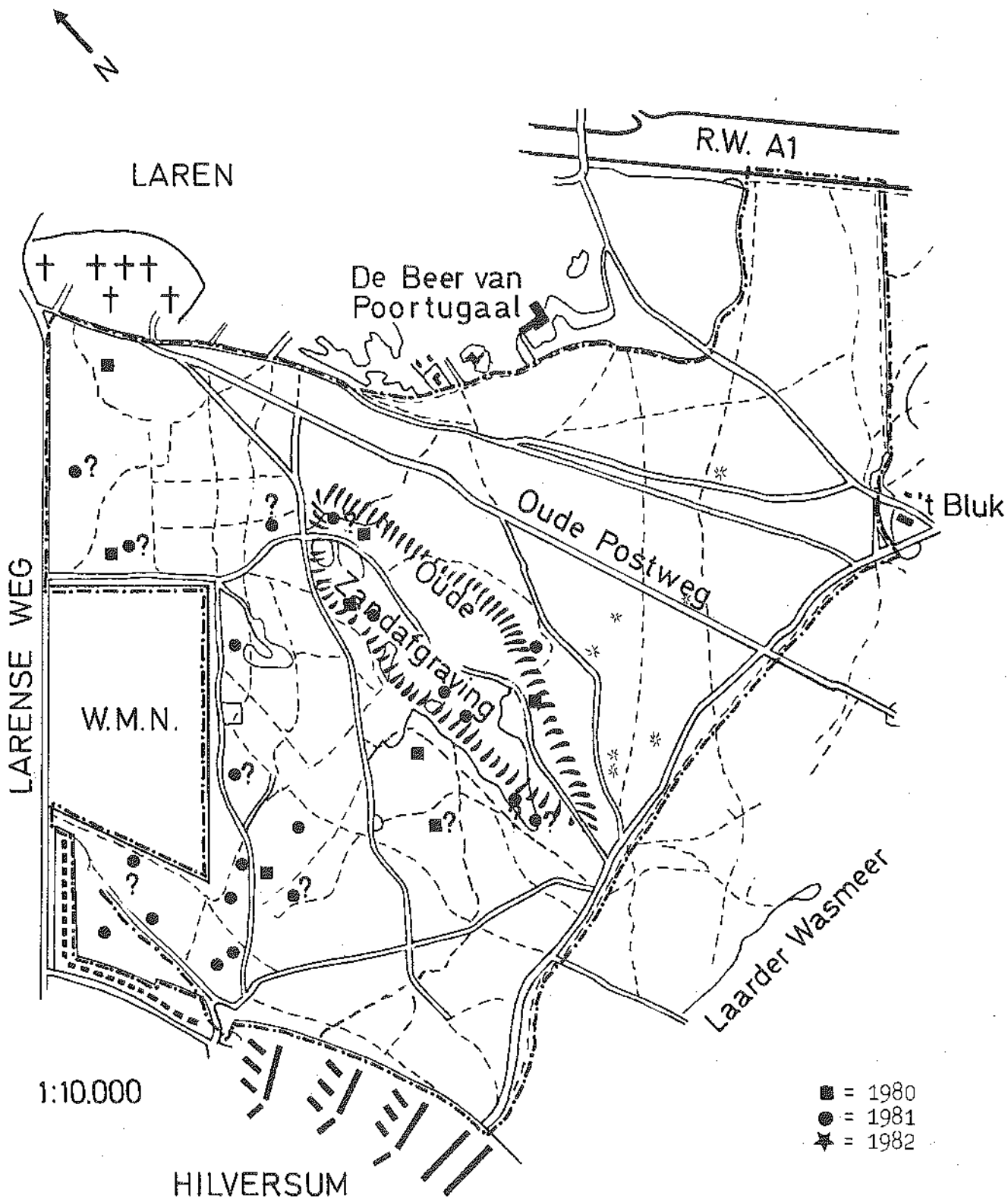
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

FAZANT

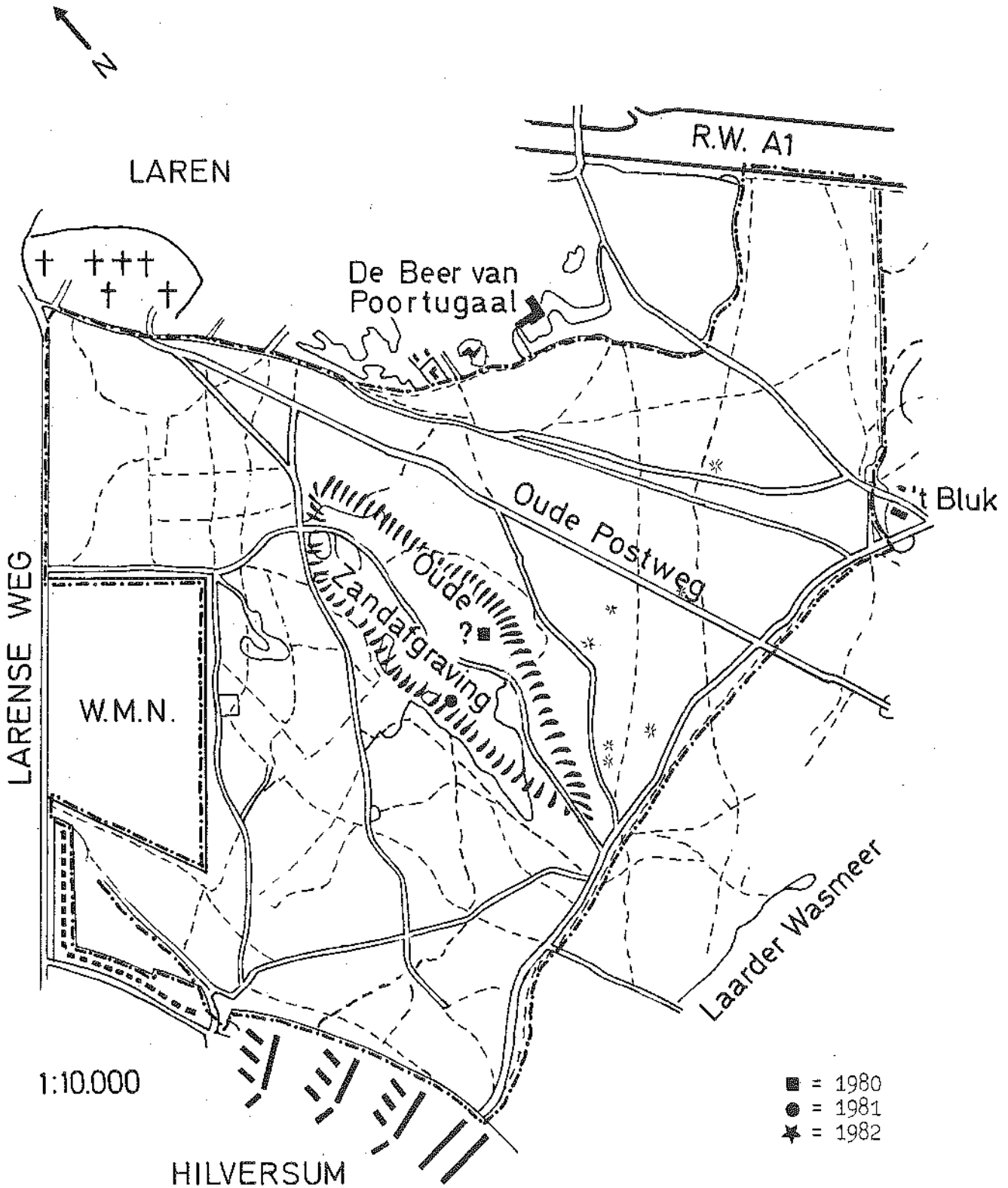
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

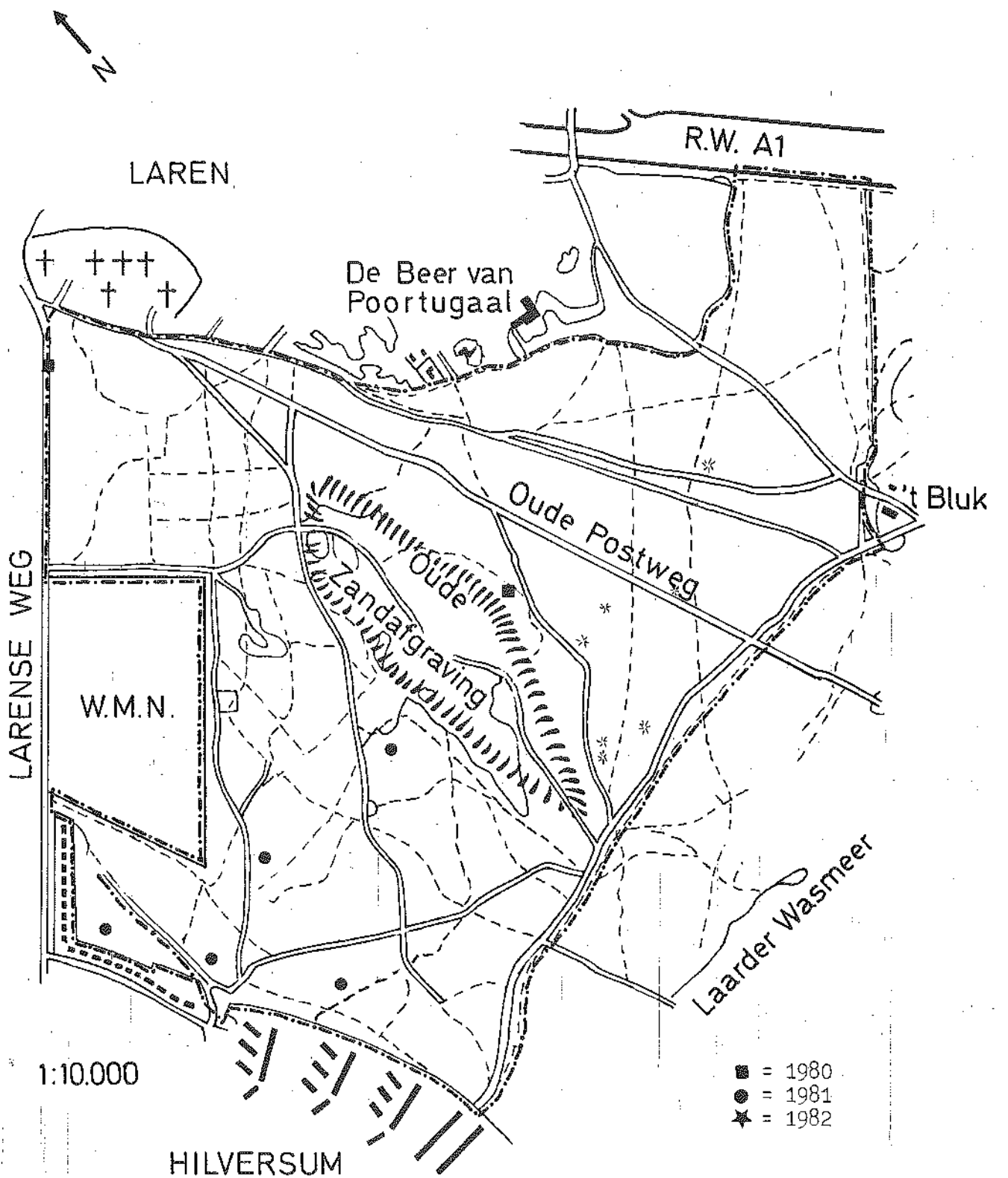
HOUTDUIF

ZUIDERHEIDE

TORTELDUIF

ZUIDERHEIDE

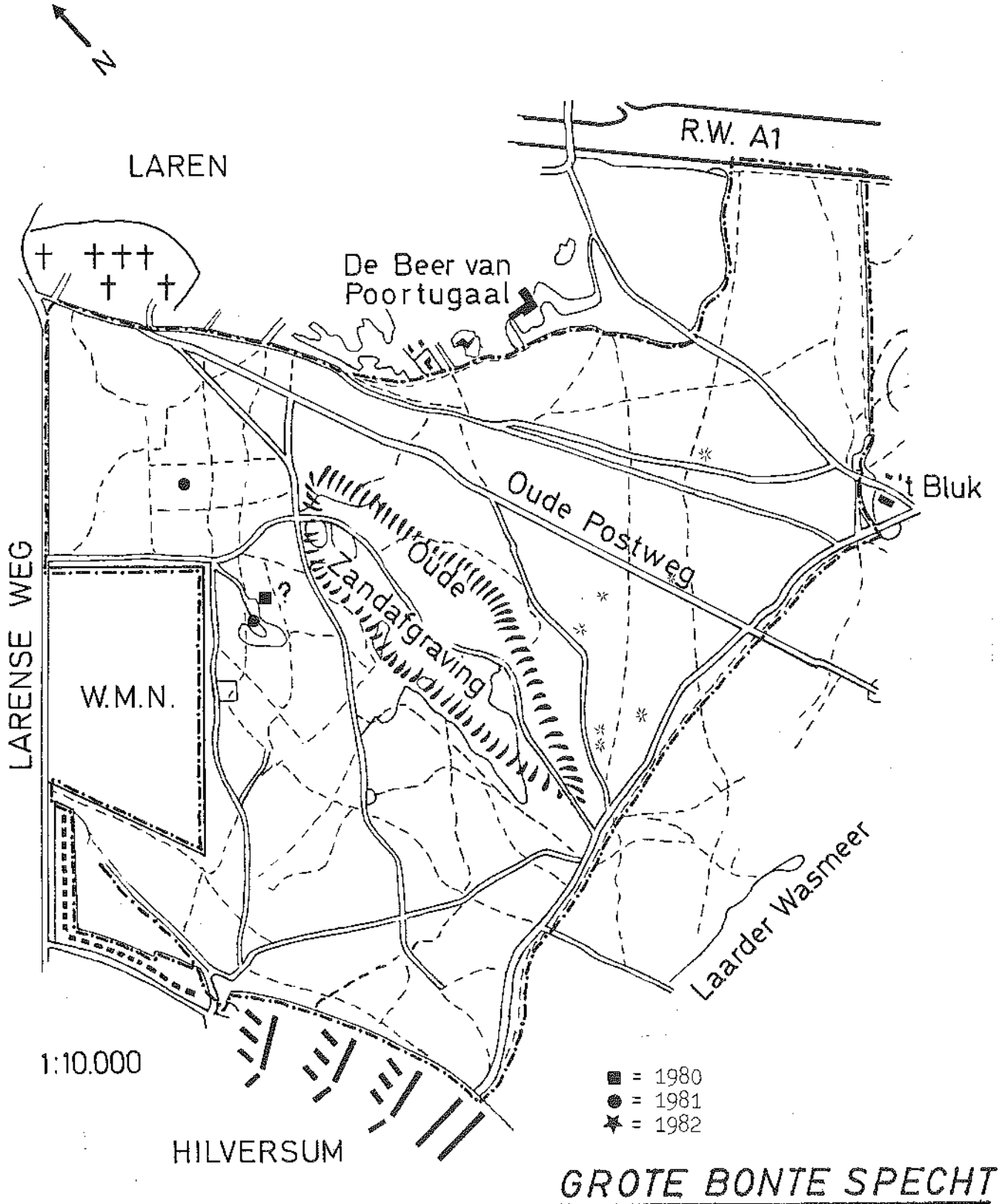

TURKSE TORTEL

(geen territoria maar waarnemingsplaatsen)

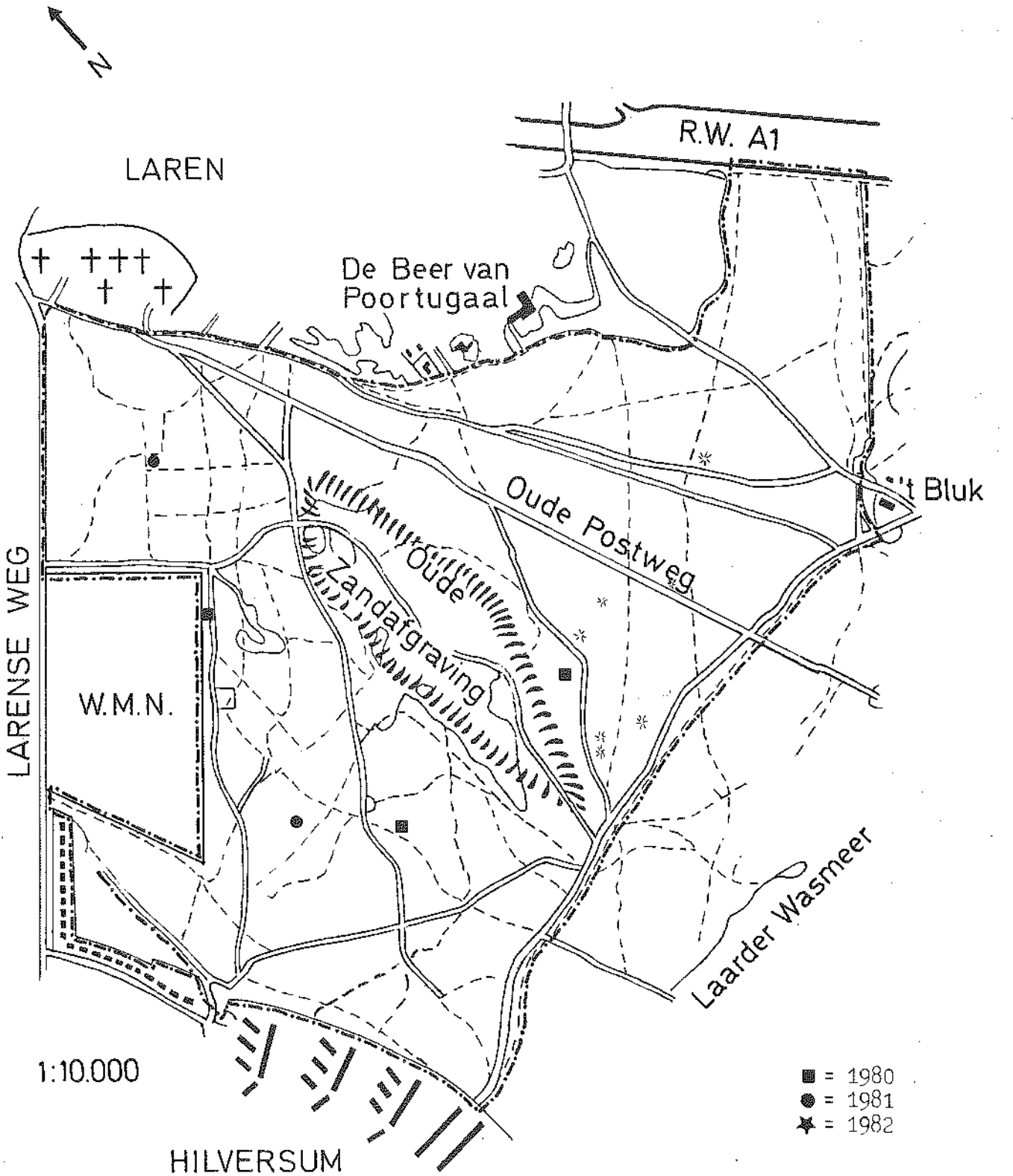

ZUIDERHEIDE

GROTE BONTE SPECHT

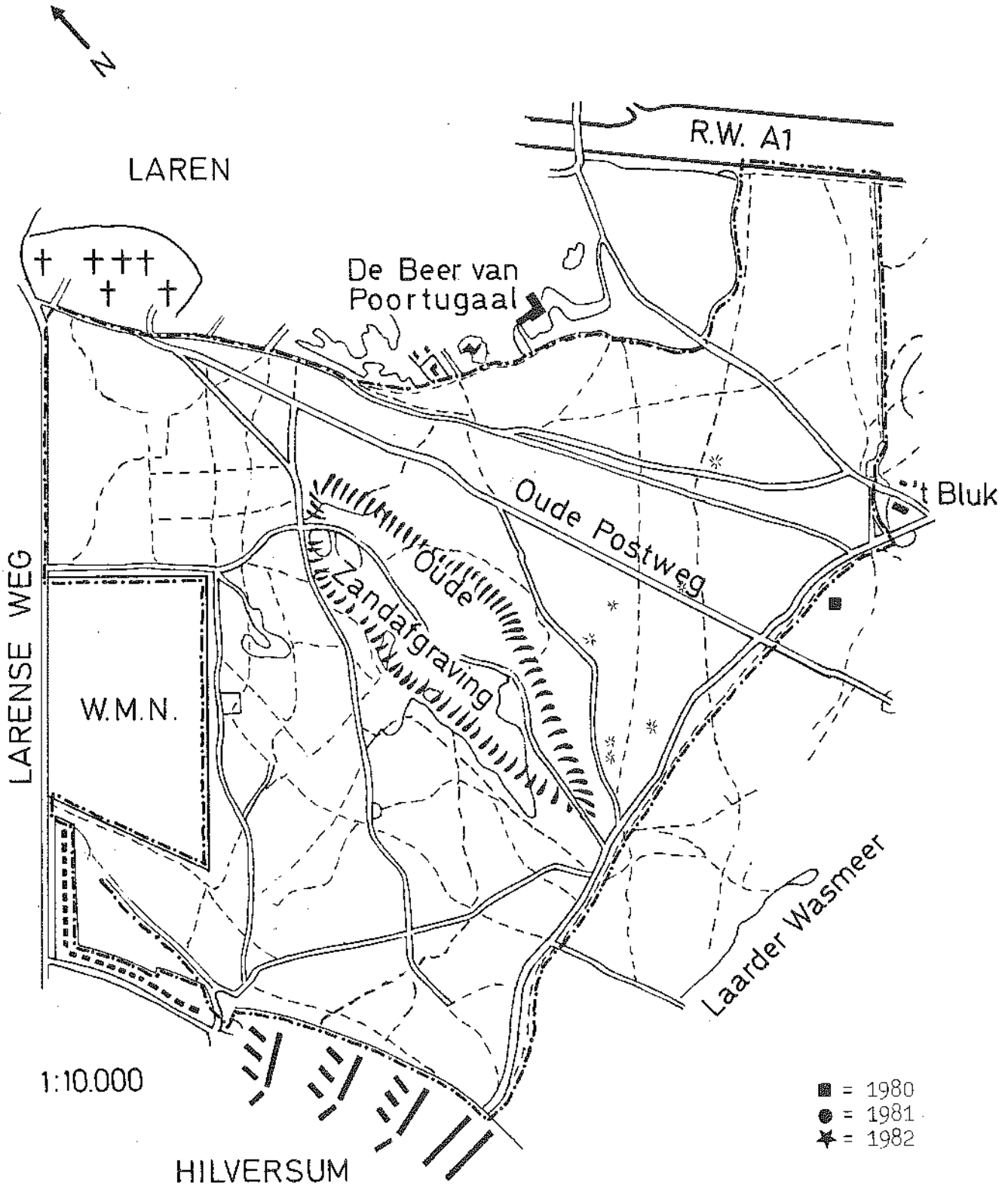
ZUIDERHEIDE

GROENE SPECHT

(geen territoria maar waarnemingsplaatsen, in 1981 nesten + juv.)

ZUIDERHEIDE

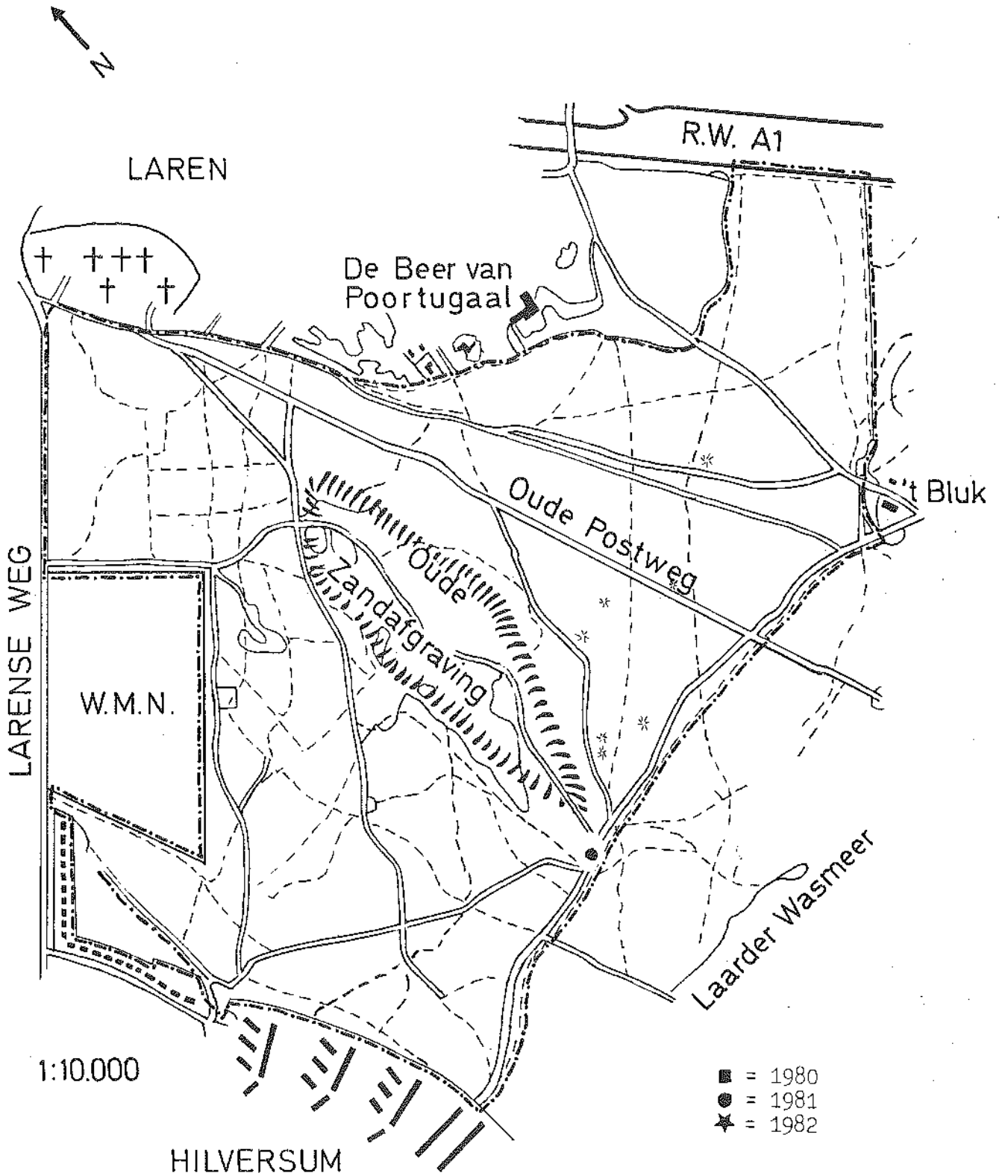

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

KOEKOEK

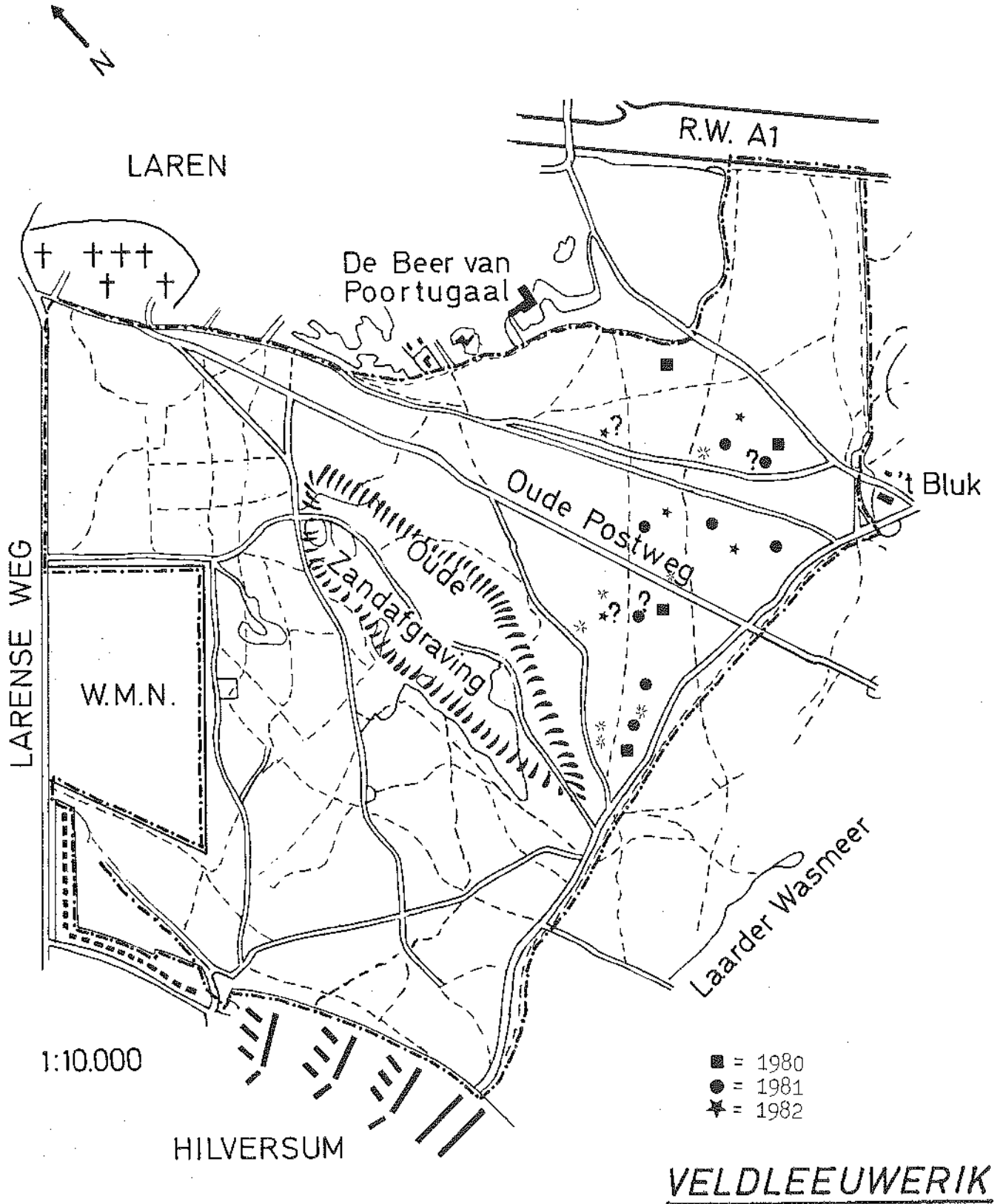
(geen territoria maar waarnemingsplaatsen)

ZUIDERHEIDE

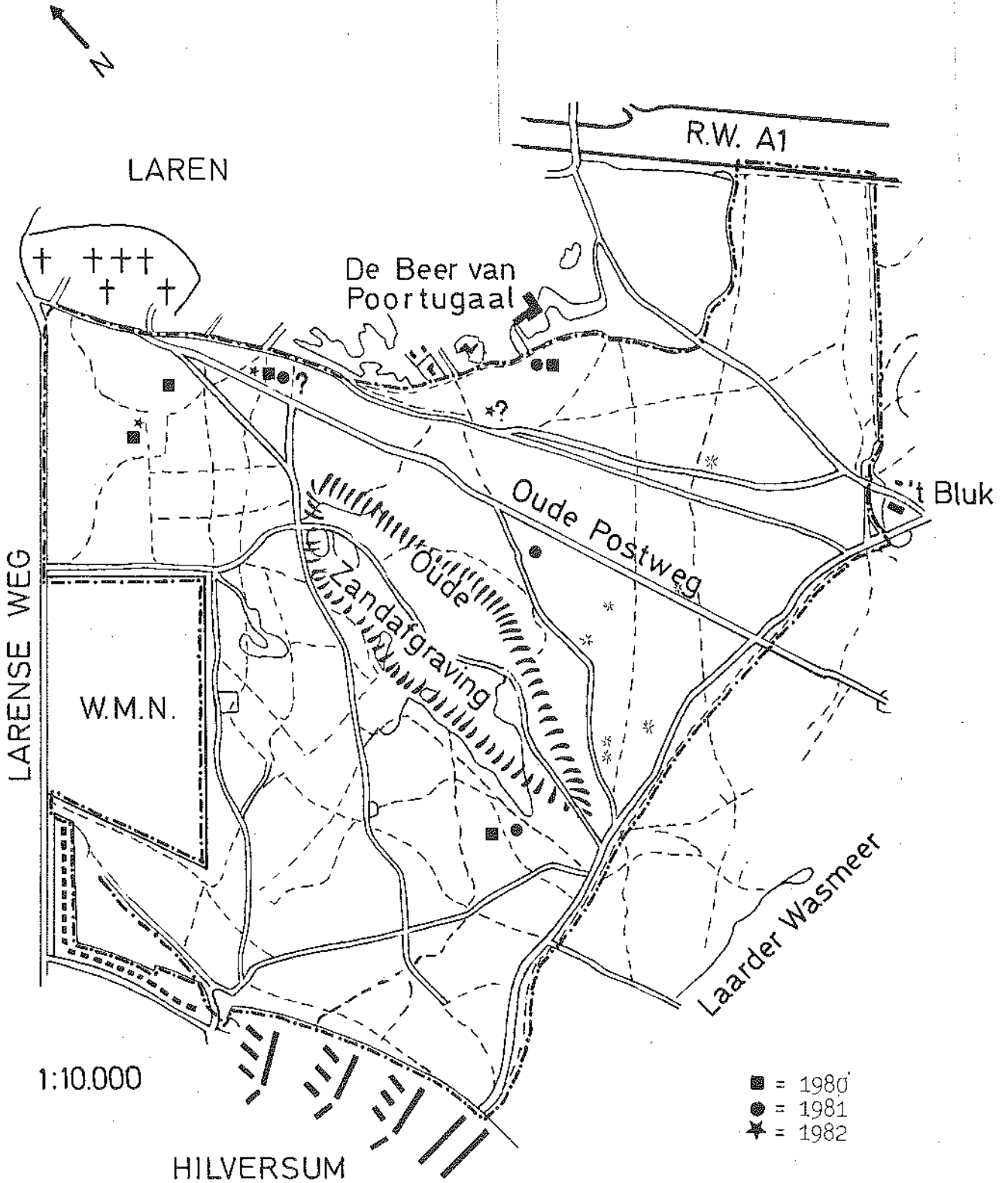

KUIFLEEUWERIK

ZUIDERHEIDE

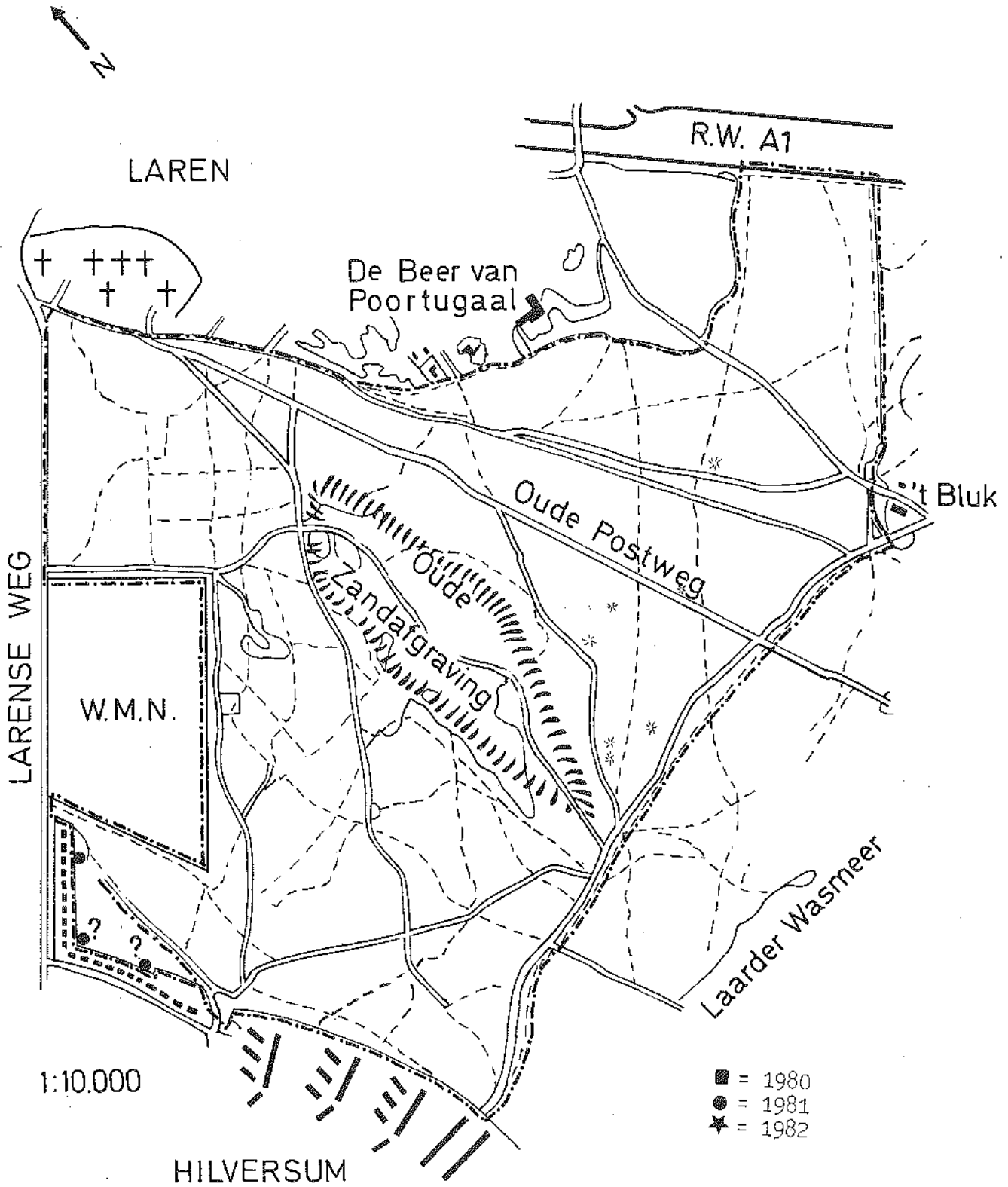
ZUIDERHEIDE

1:10.000

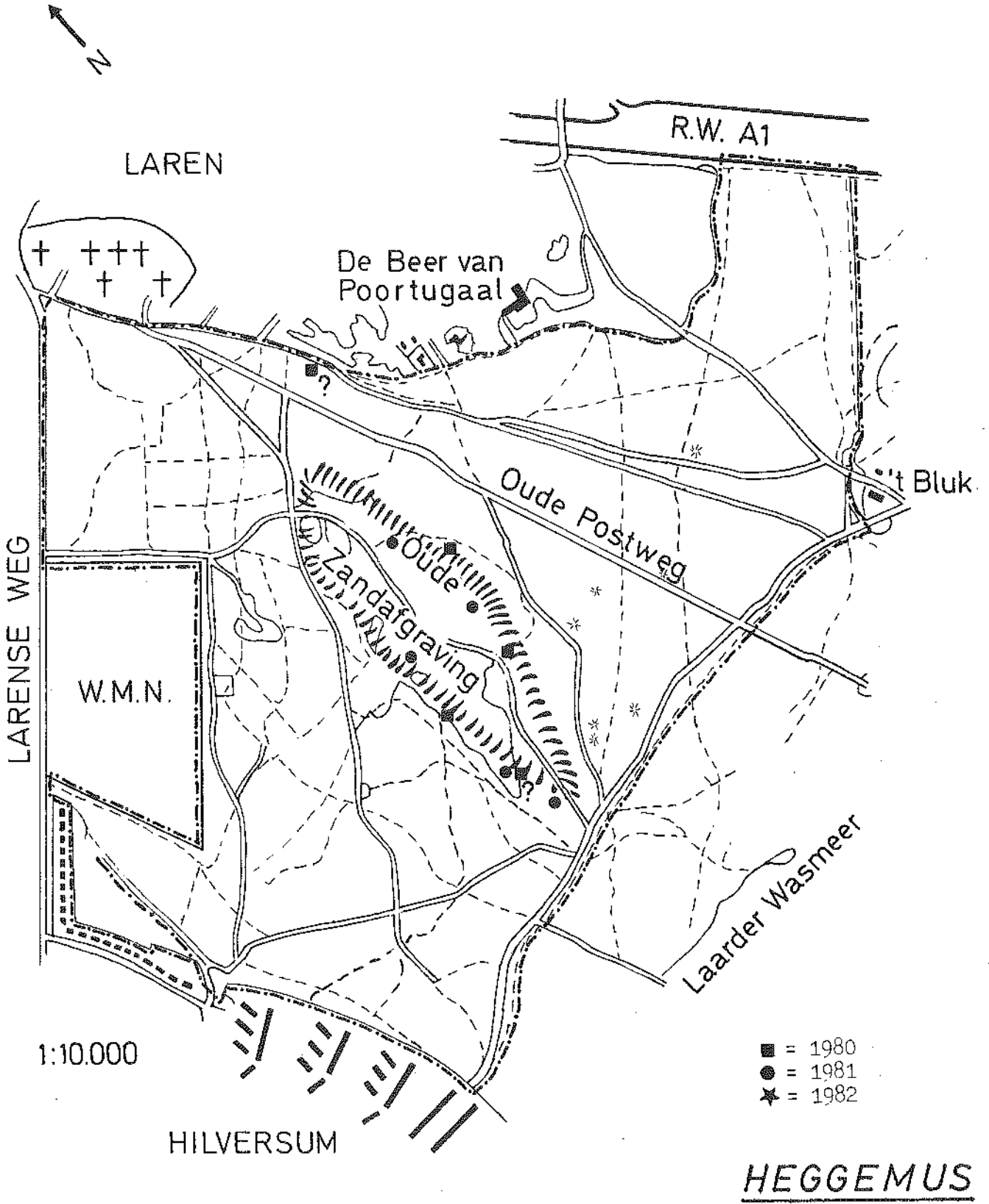
BOOMPIEPER

ZUIDERHEIDE

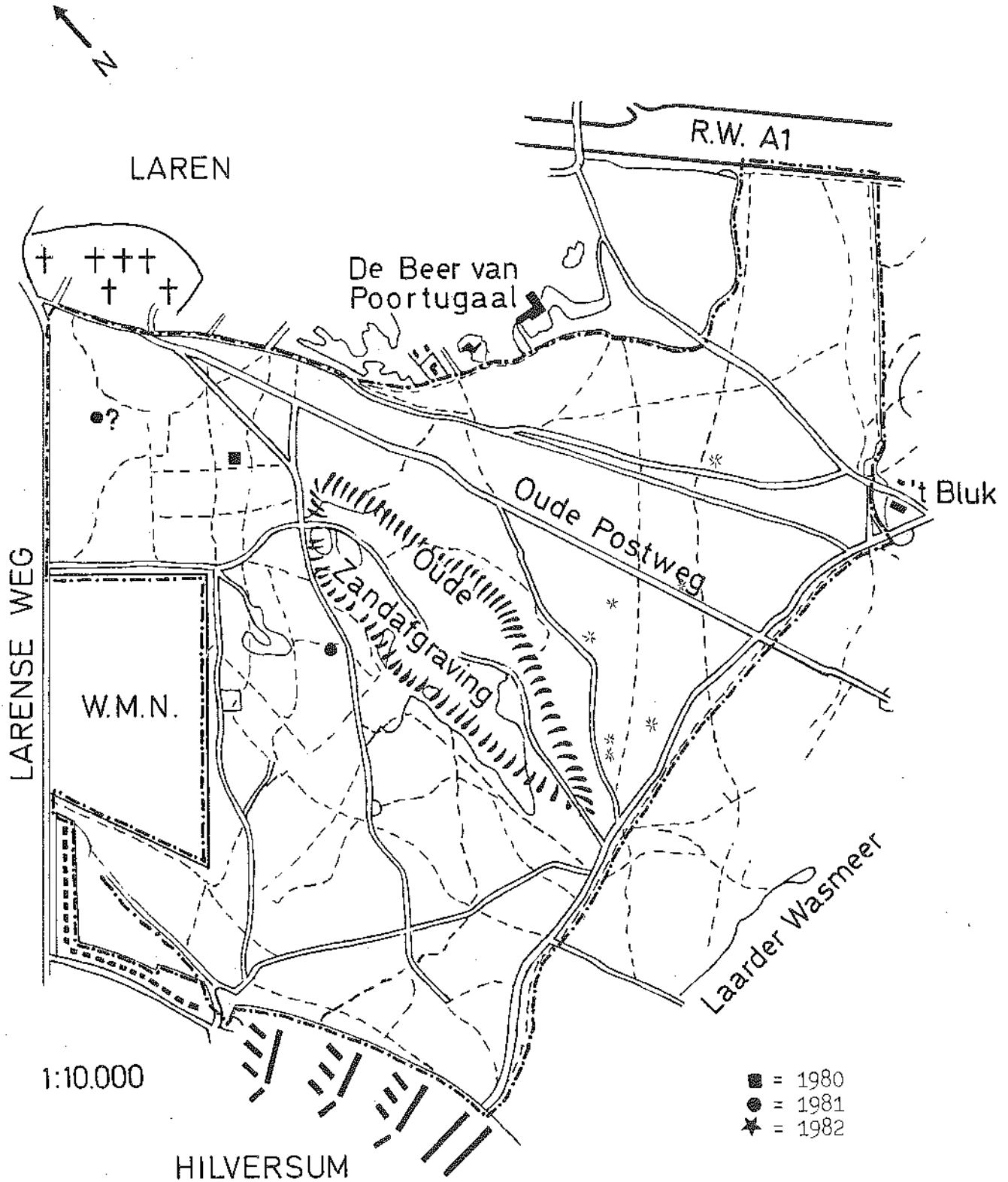
WINTERKONING

ZUIDERHEIDE

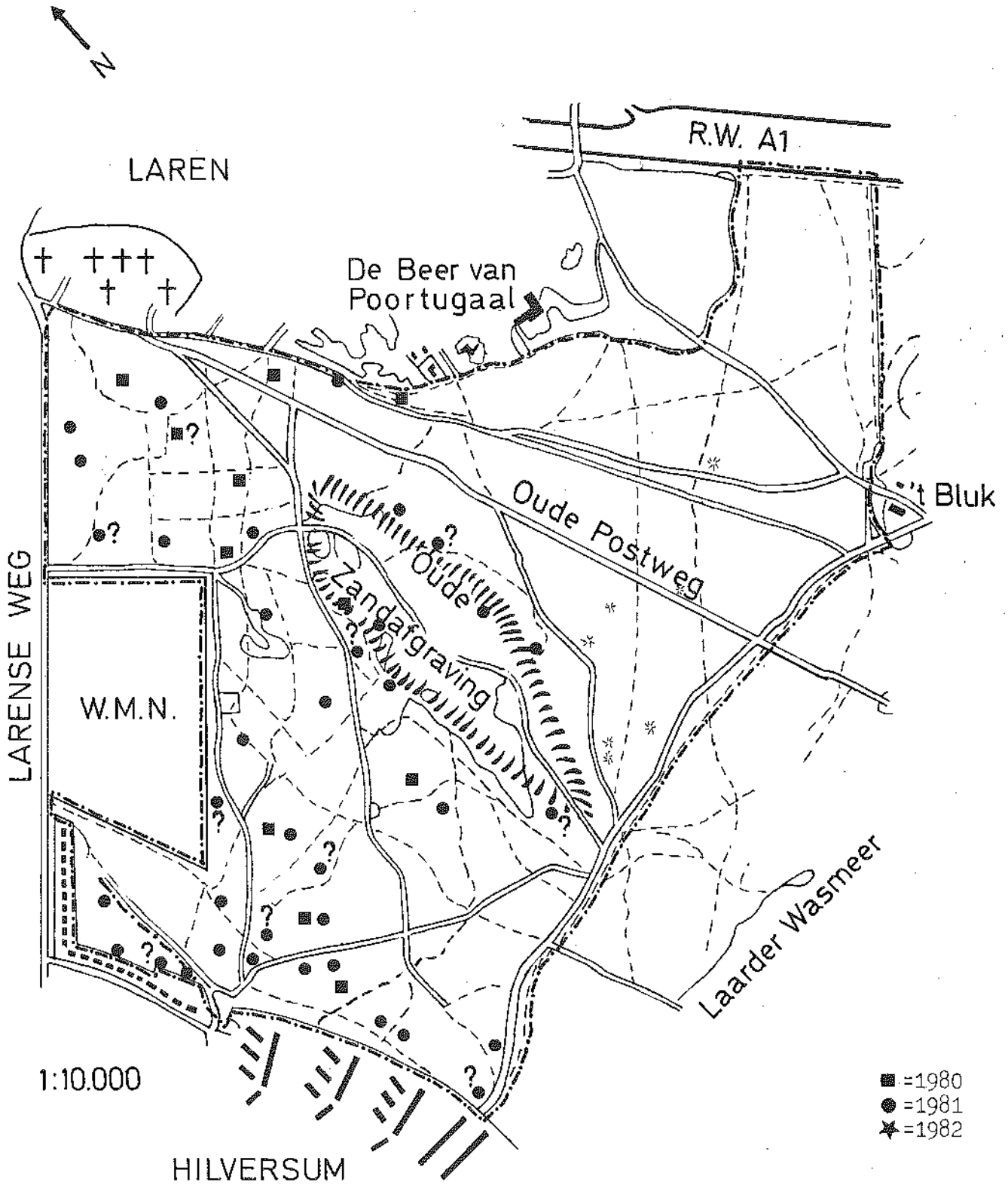

ZUIDERHEIDE

ZANGLIJSTER

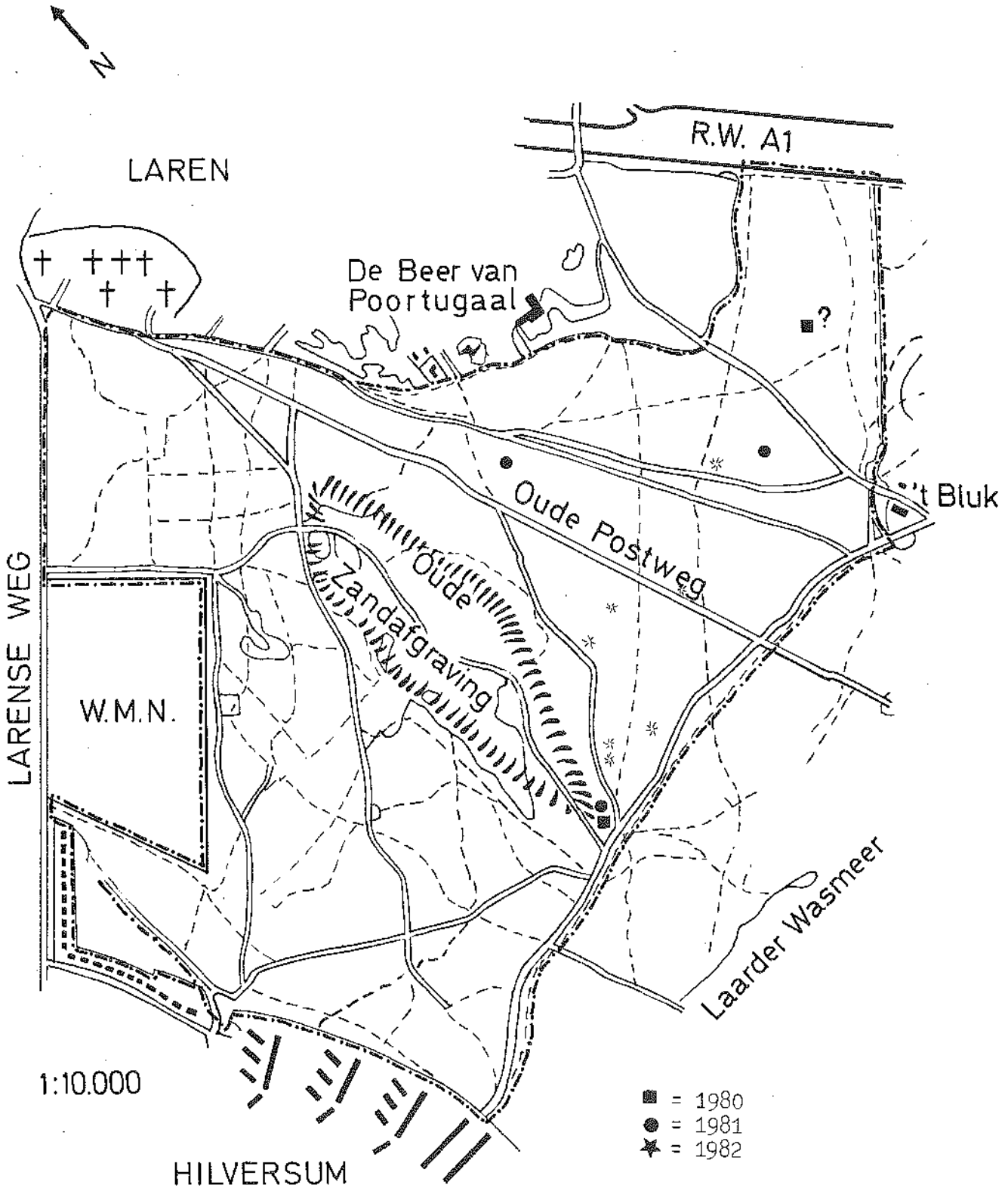
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

MEREL

ZUIDERHEIDE

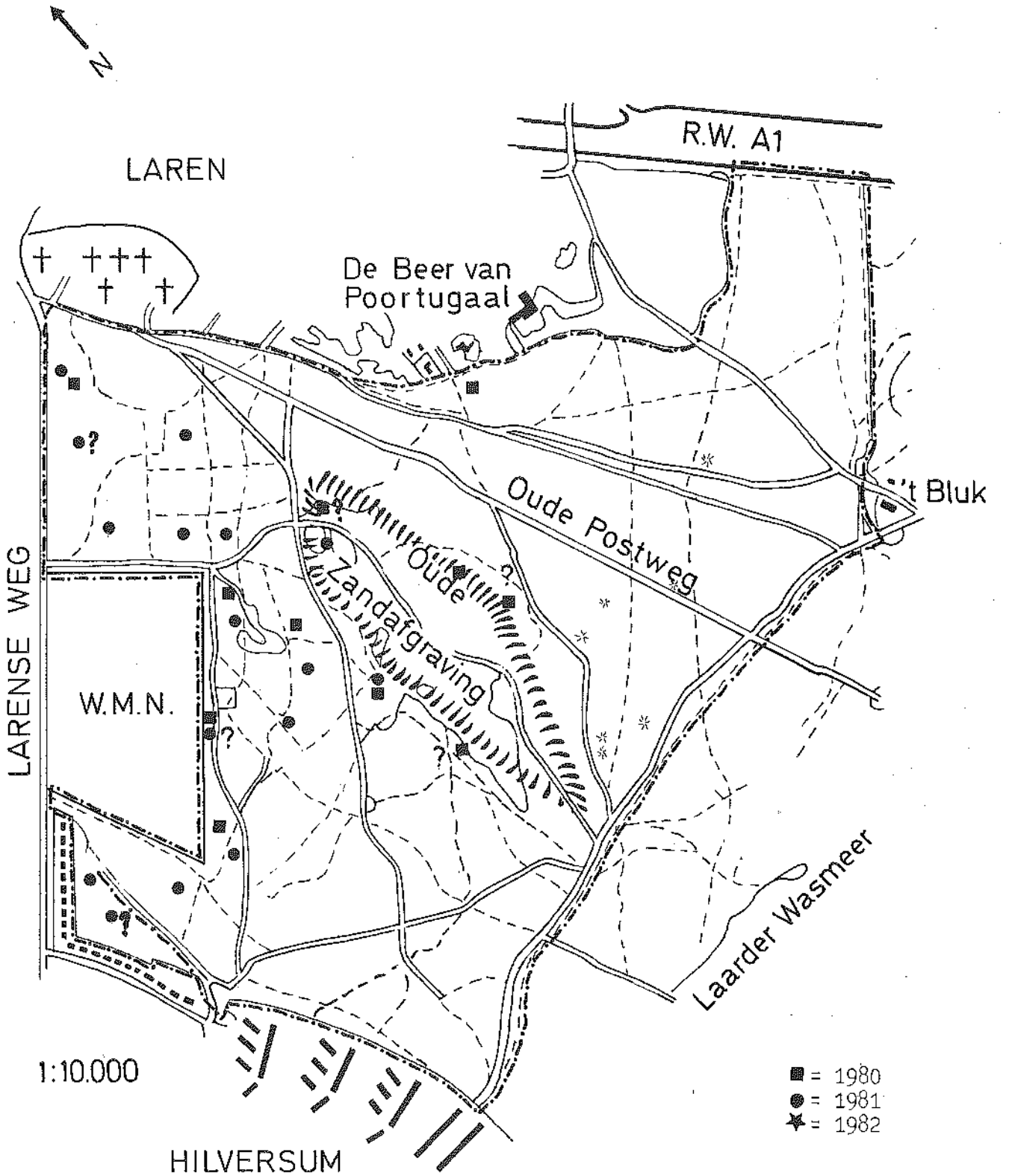
1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

HILVERSUM

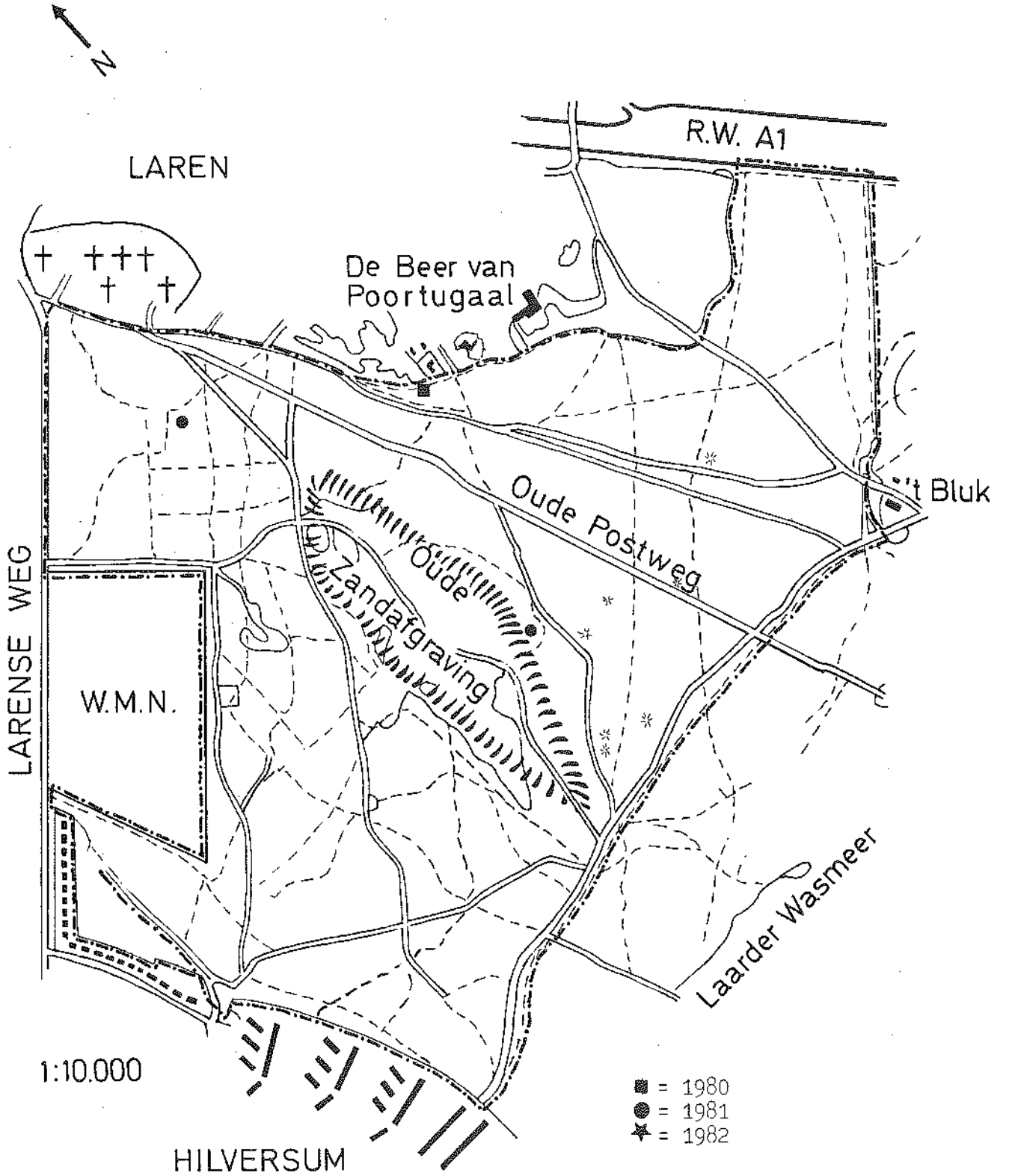
ROODBORSTTAPUIT

ZUIDERHEIDE

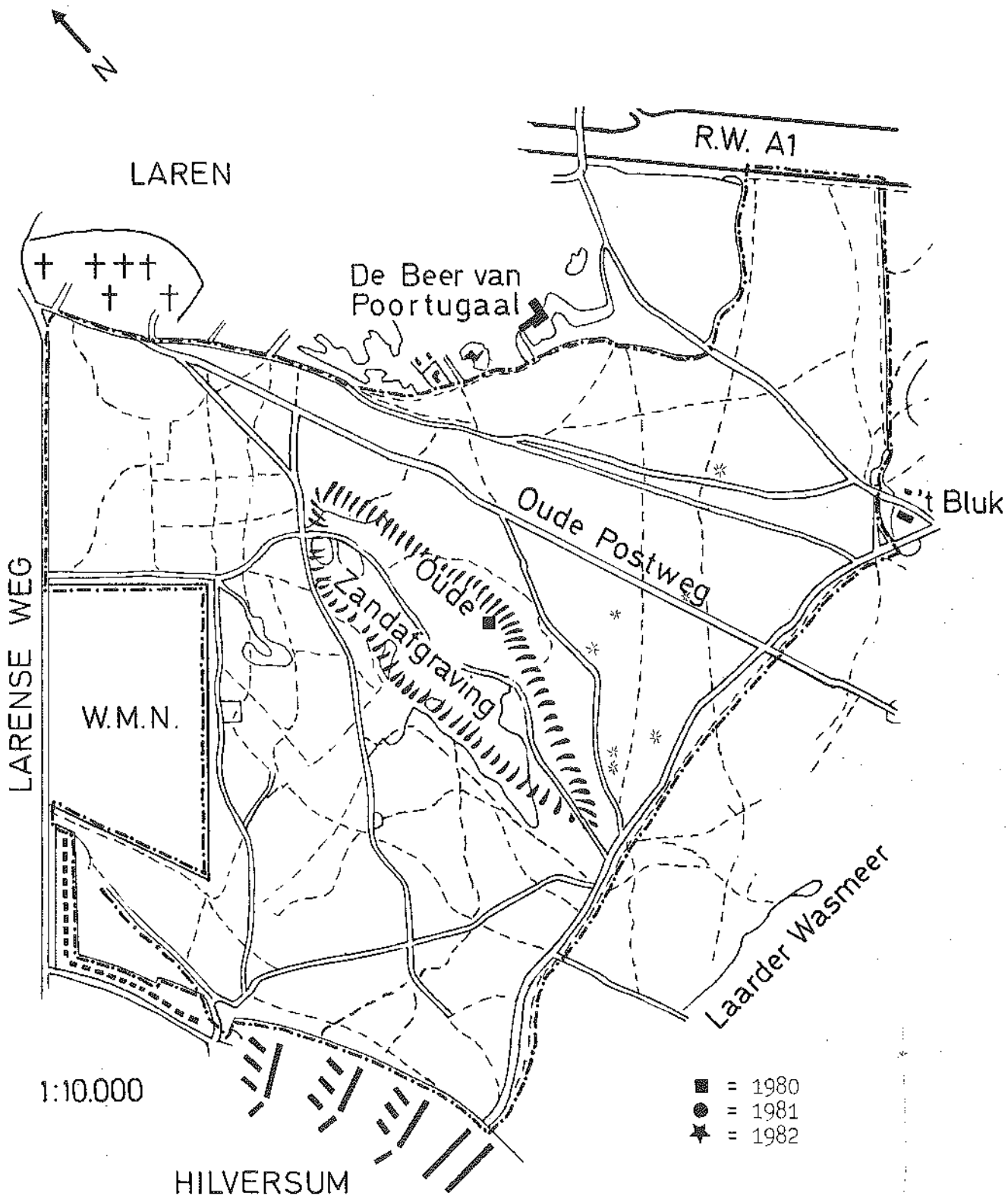
ROODBORST

ZUIDERHEIDE

GEKR. ROODSTAART

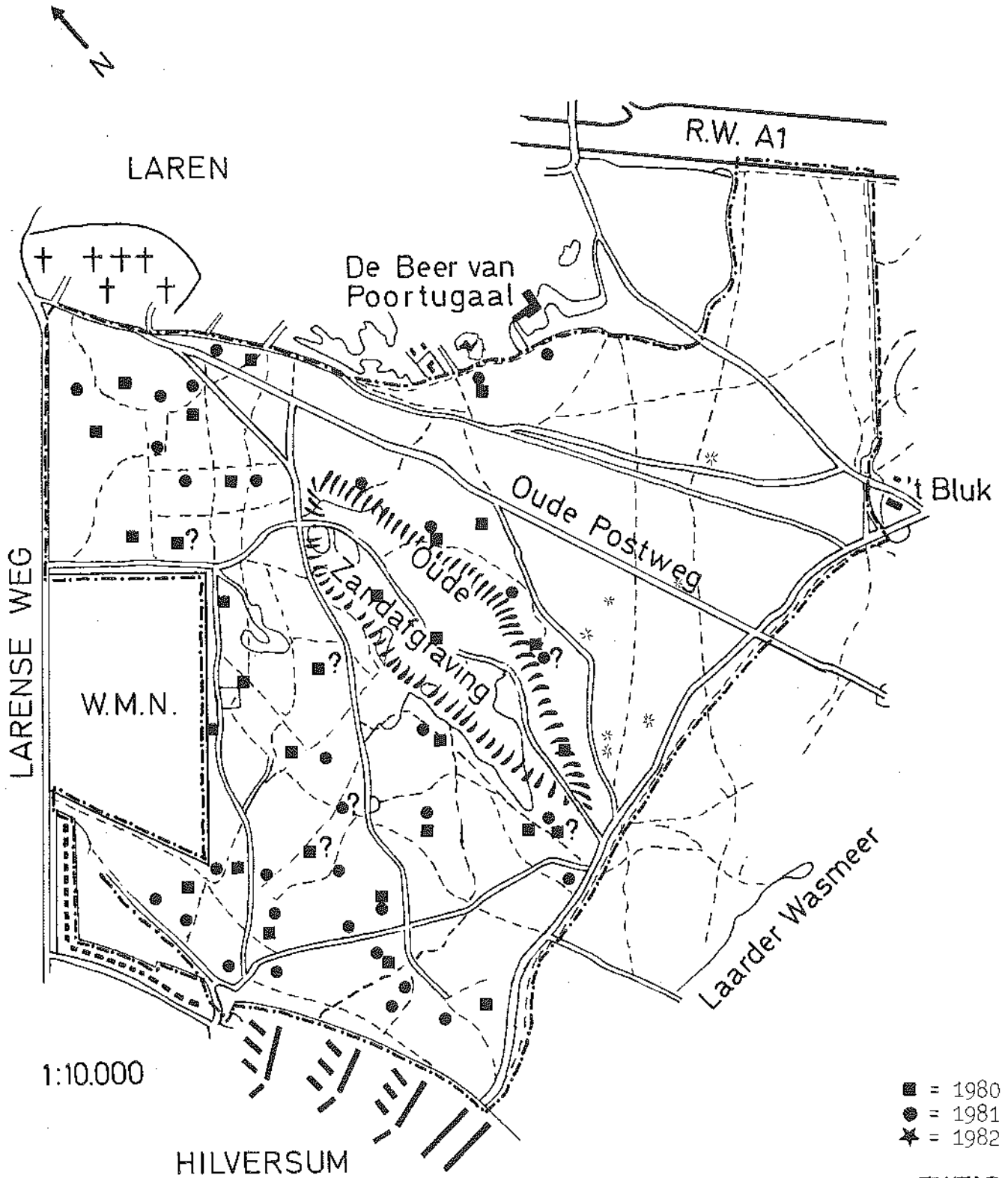
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

BRAAMSLUIPER

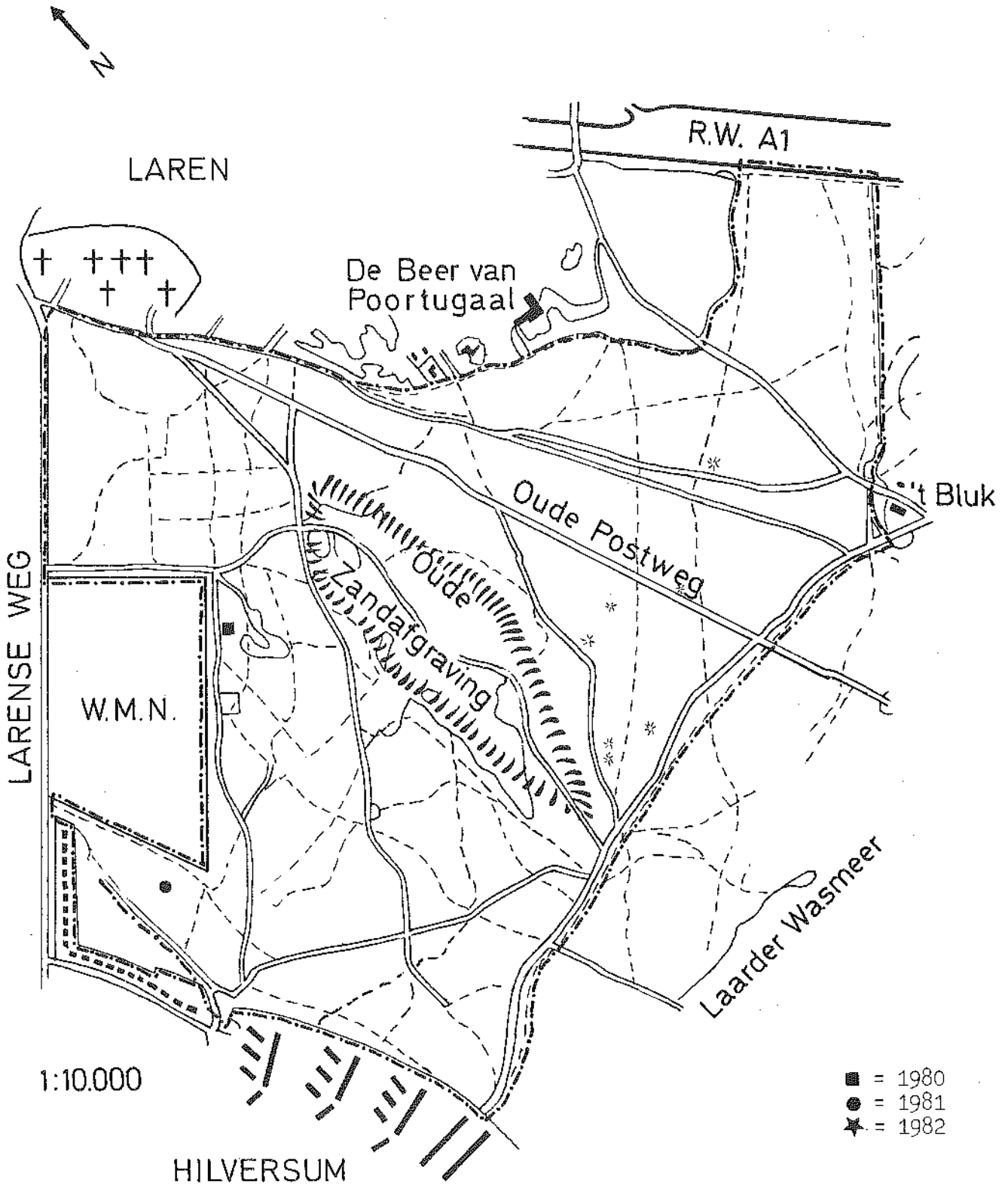
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

FITIS

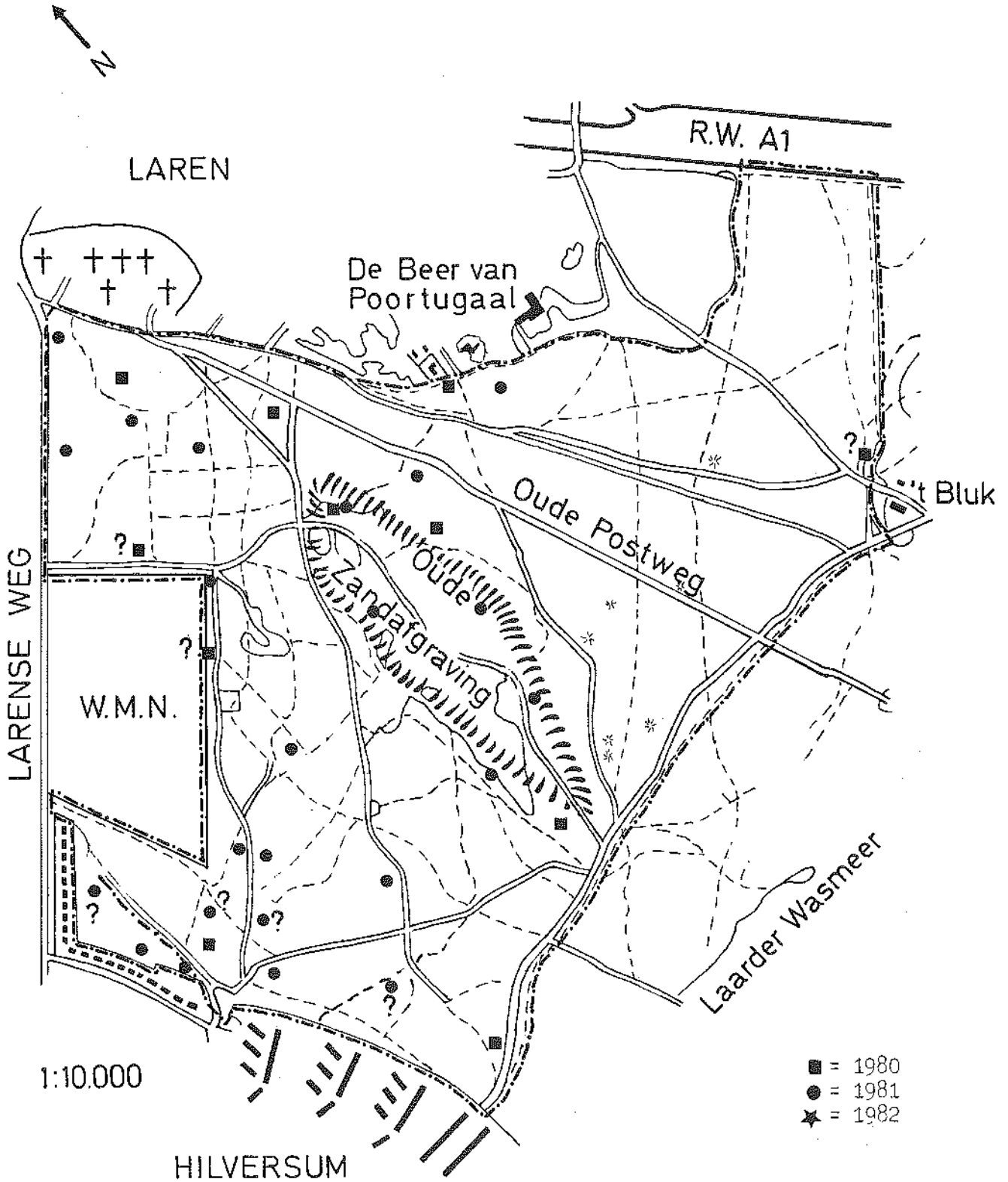
ZUIDERHEIDE

TJIFTJAF

ZUIDERHEIDE

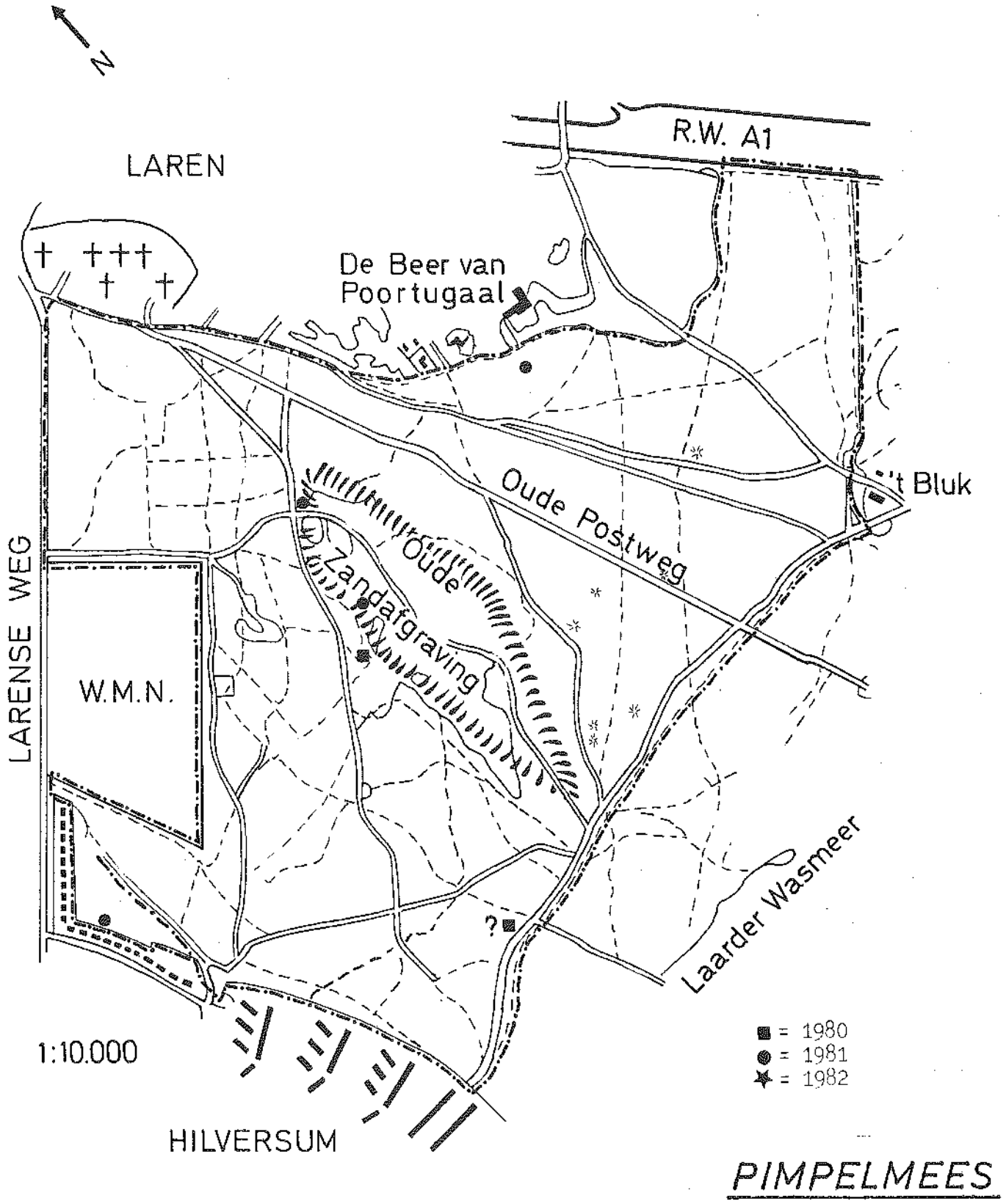

1:10.000

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

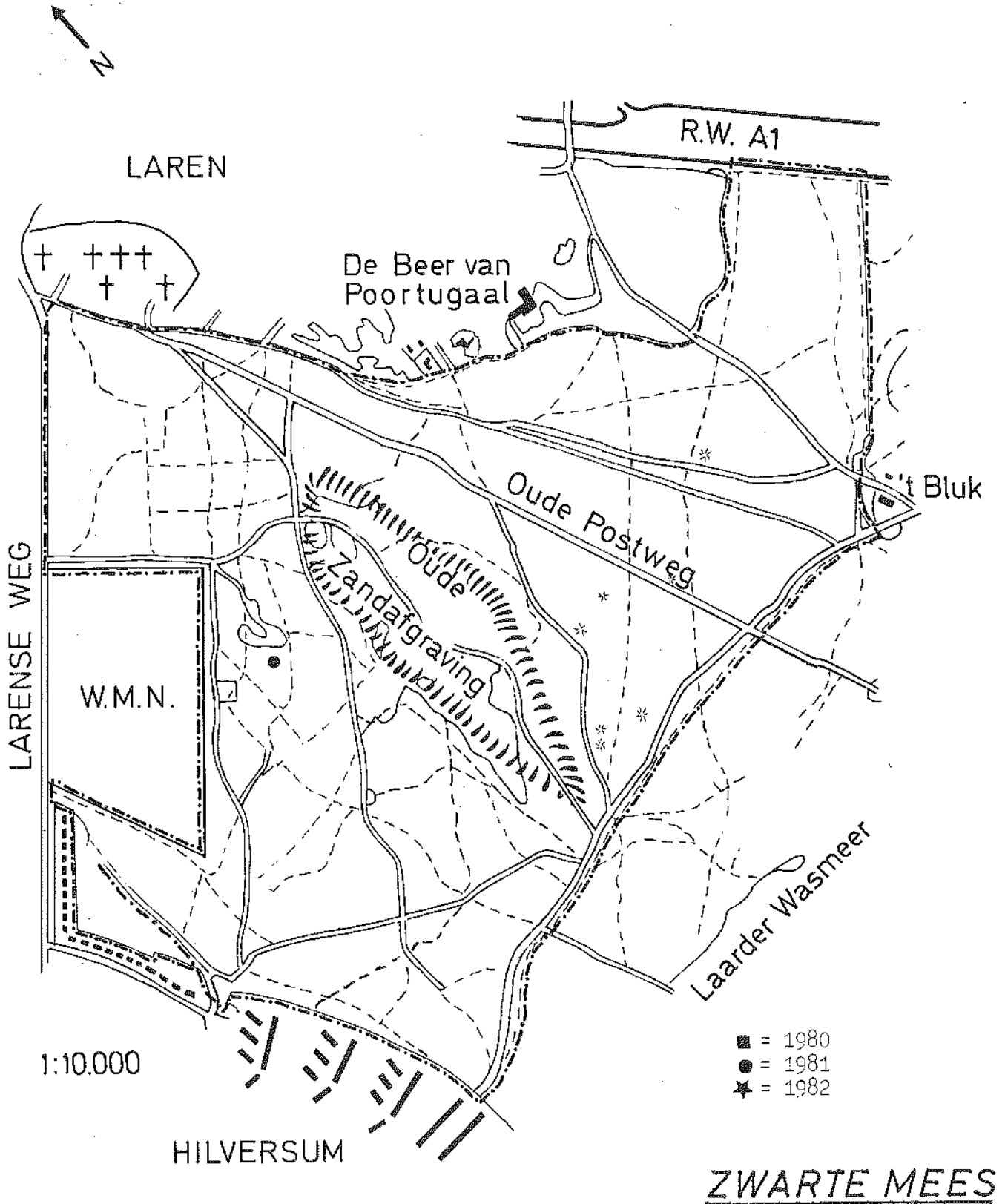
KOOLMEES

ZUIDERHEIDE

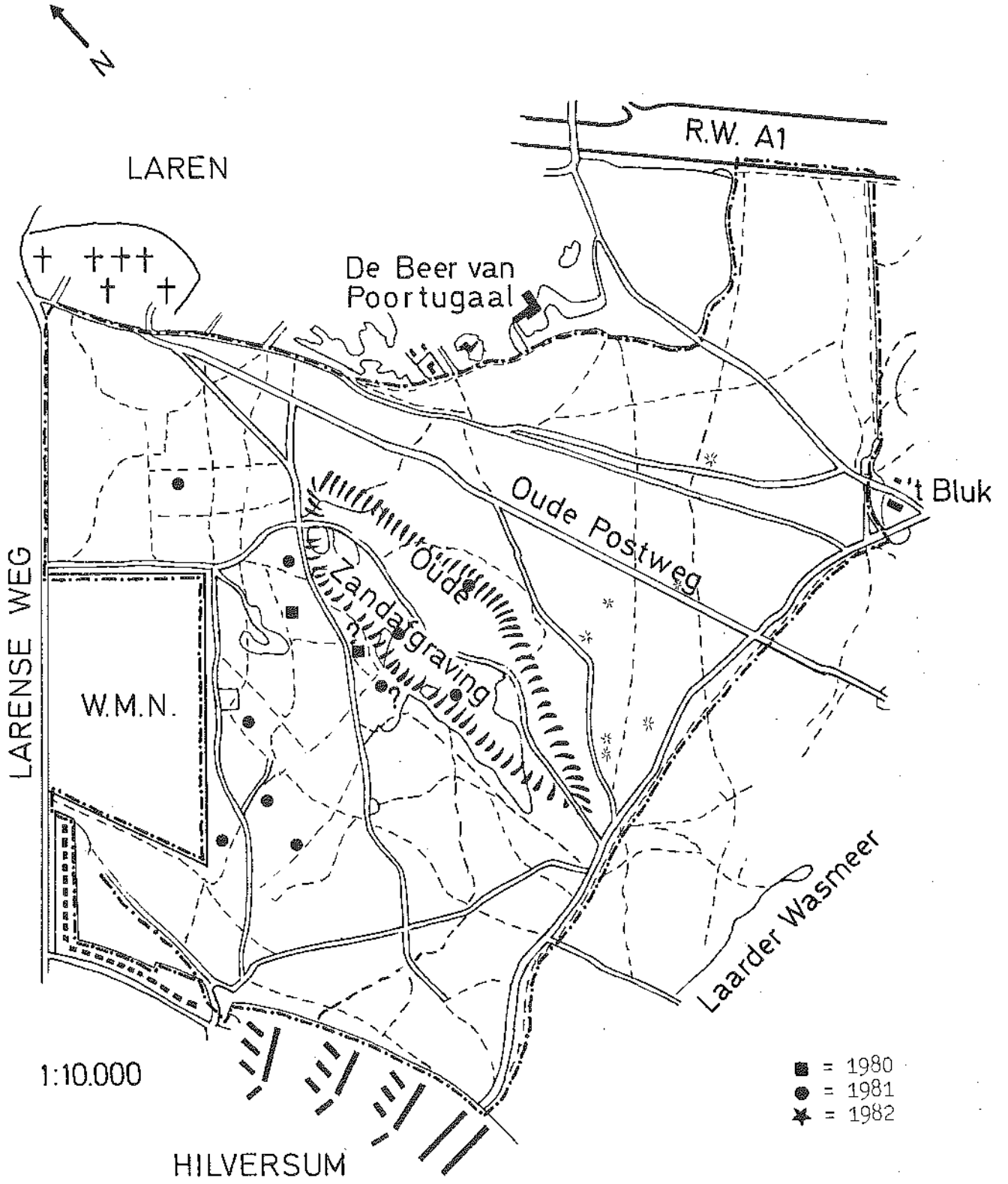

PIMPELMEES

ZUIDERHEIDE

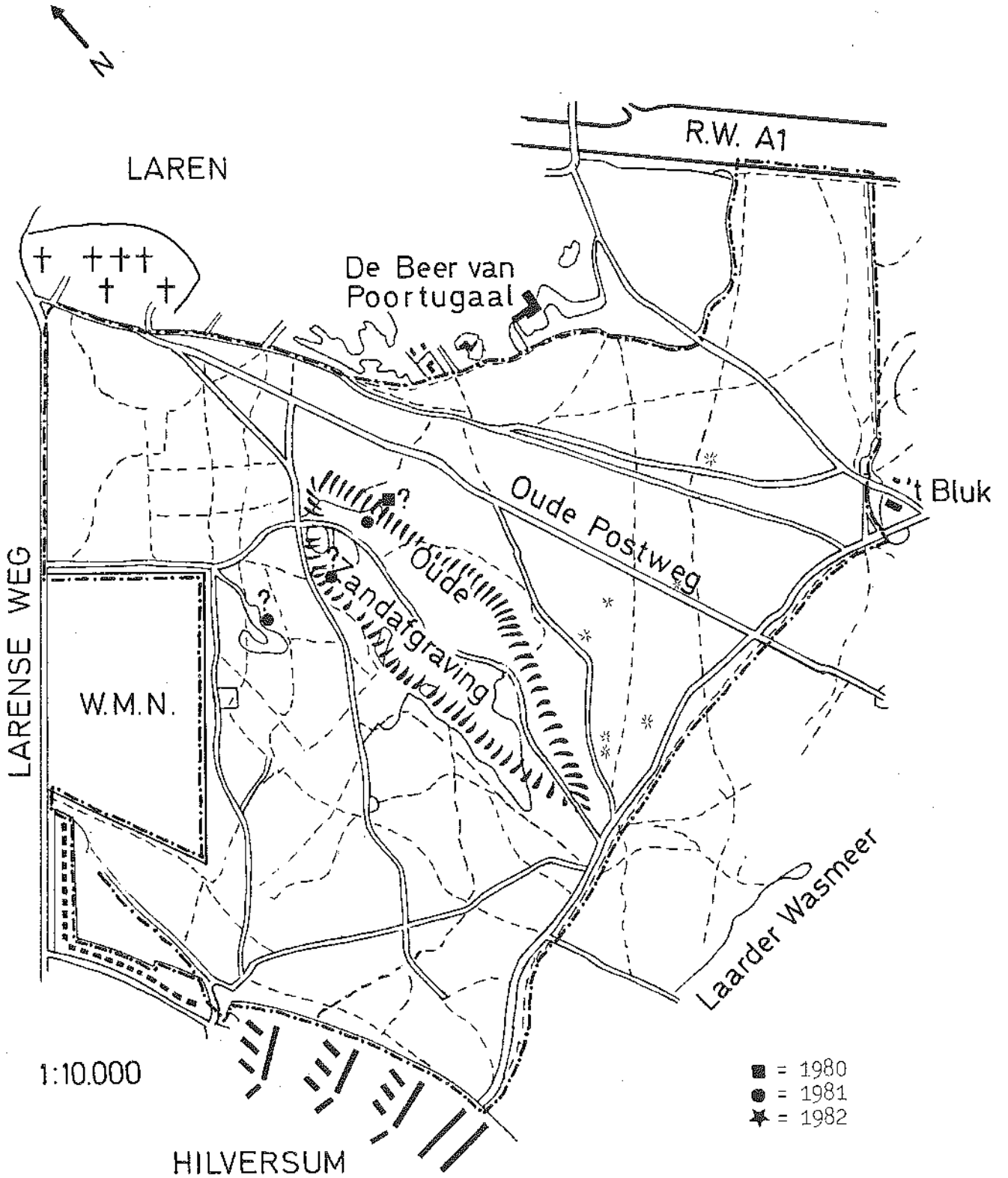

ZUIDERHEIDE

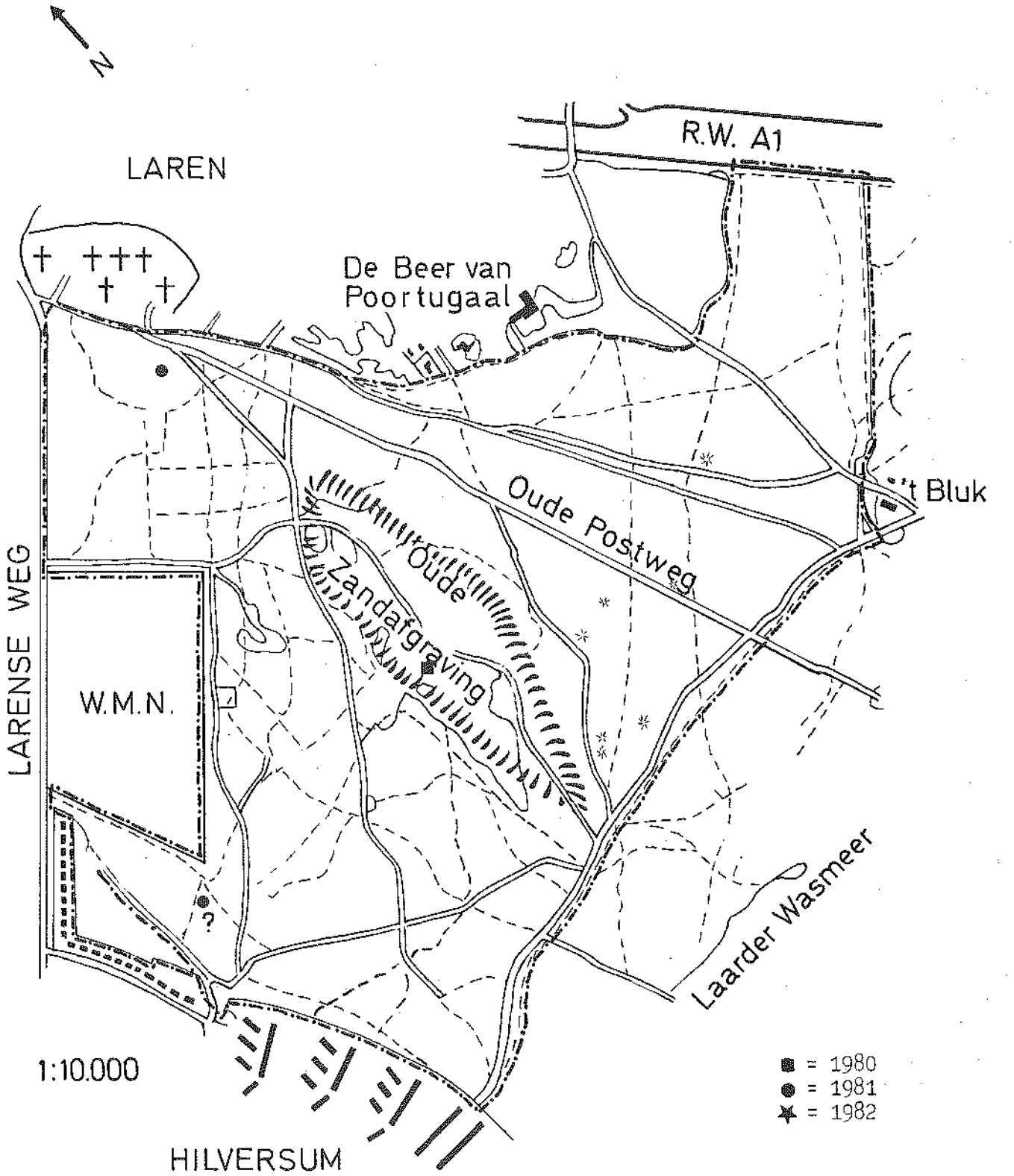
KUIFMEES

ZUIDERHEIDE

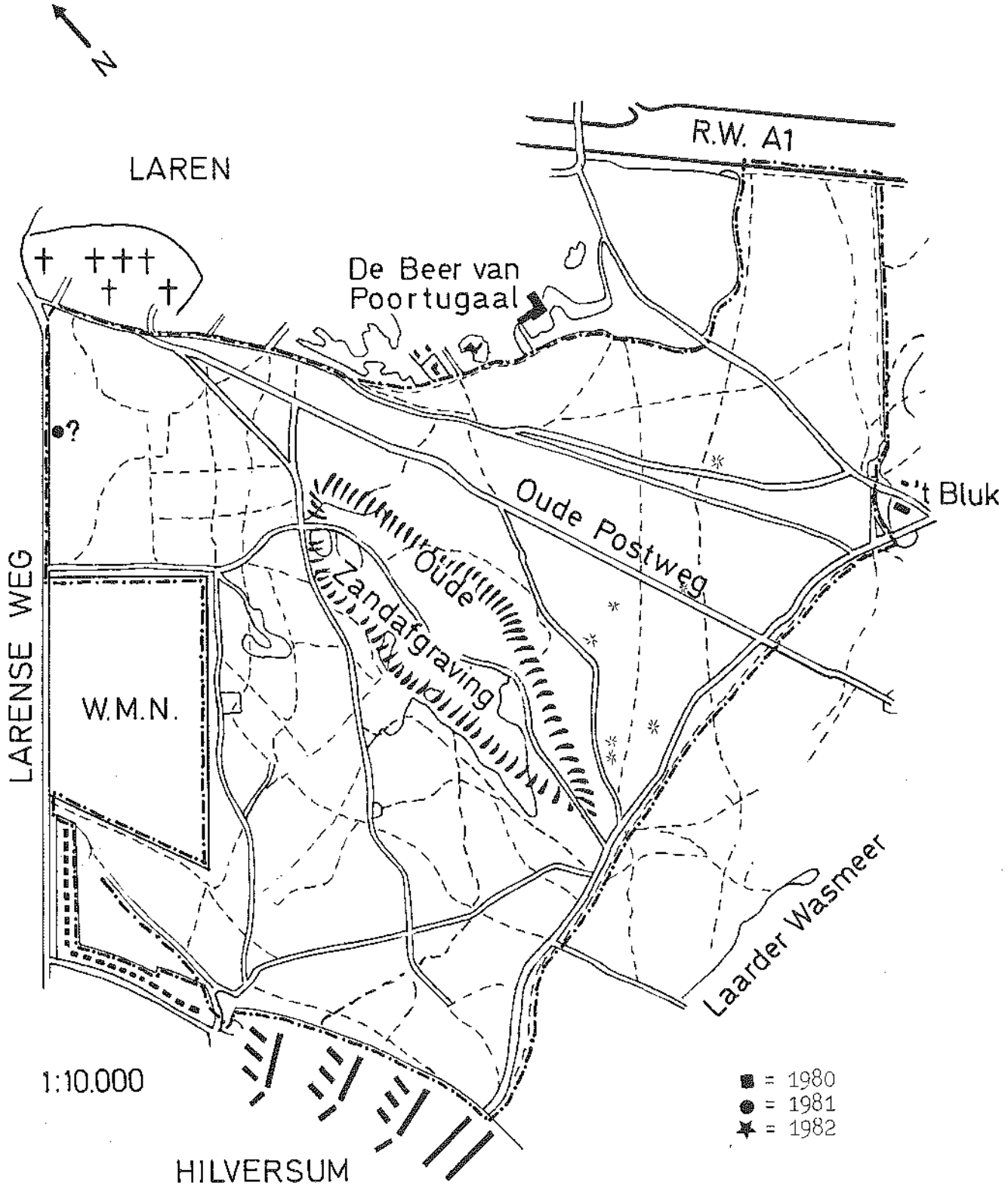
MATKOPMEES

ZUIDERHEIDE

STAARTMEES

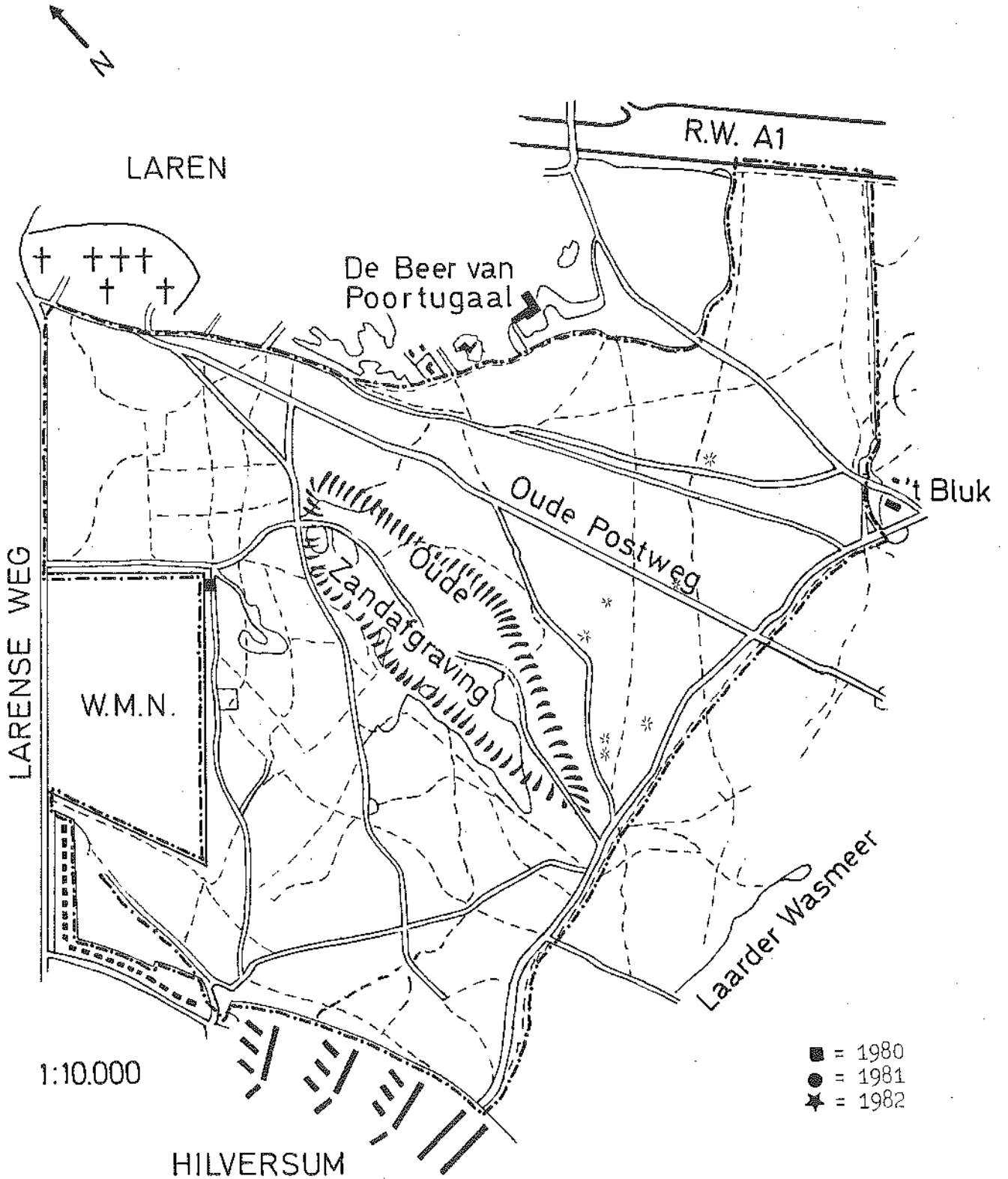
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

BOOMKLEVER

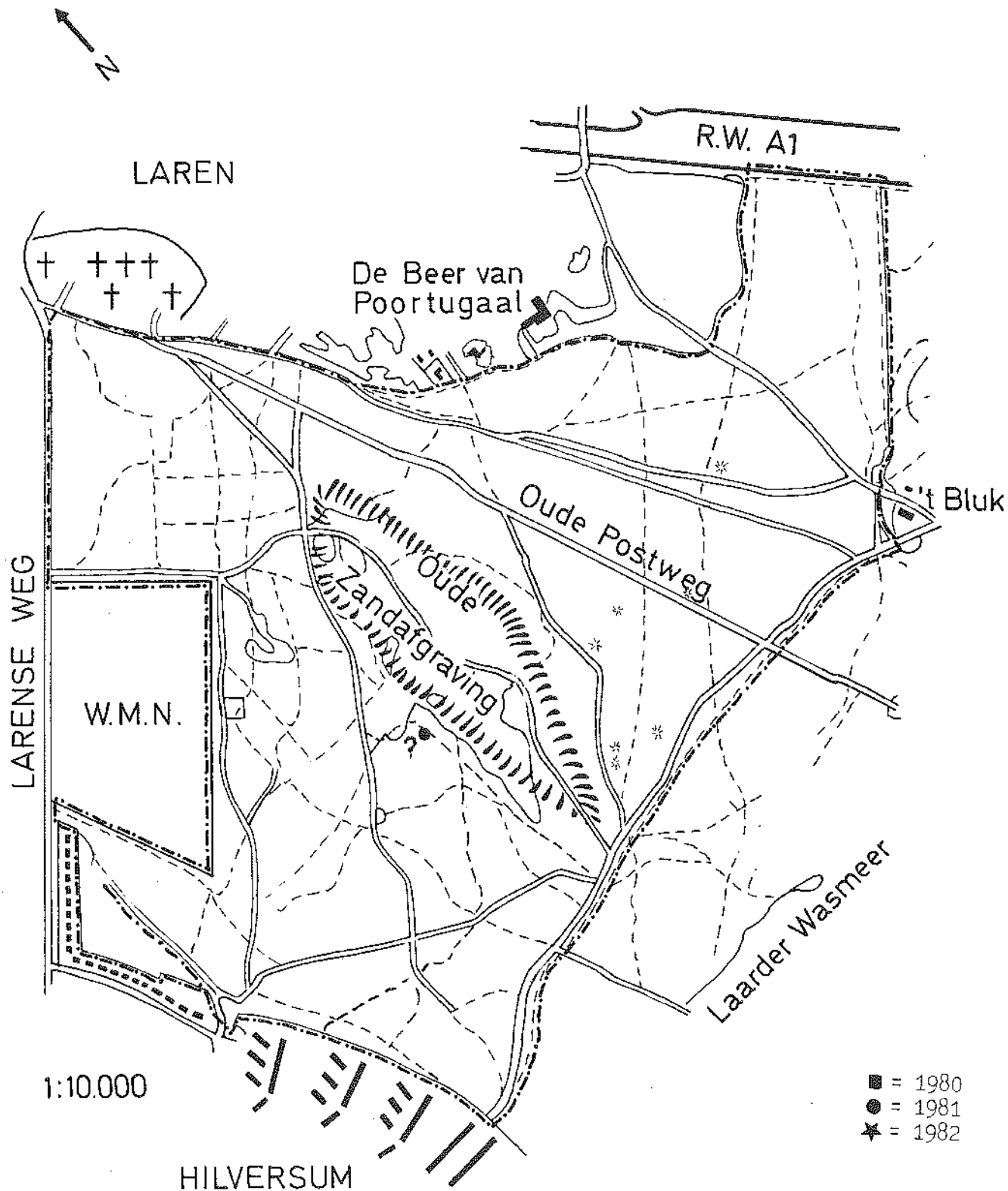
ZUIDERHEIDE

GROENLING

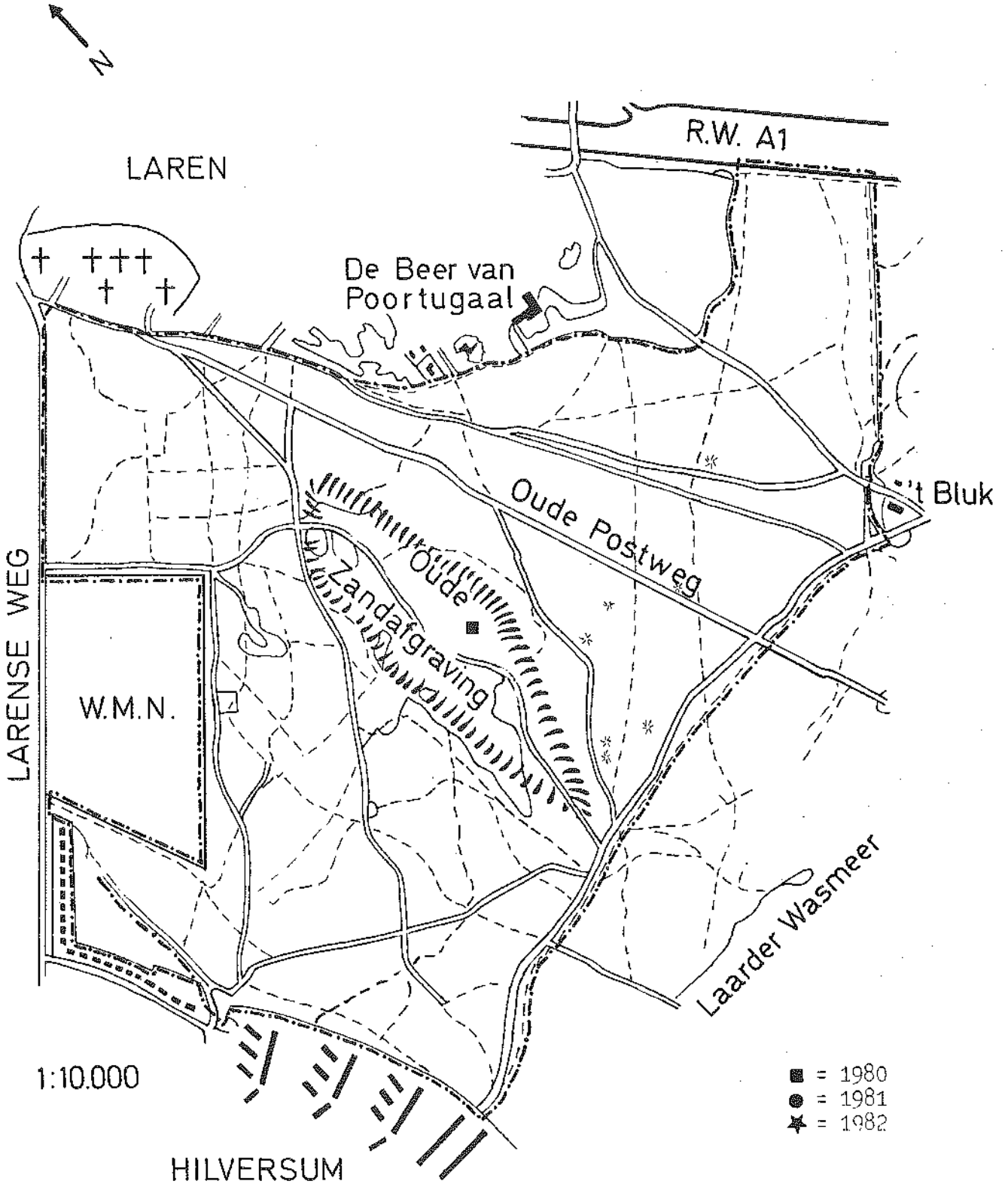
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

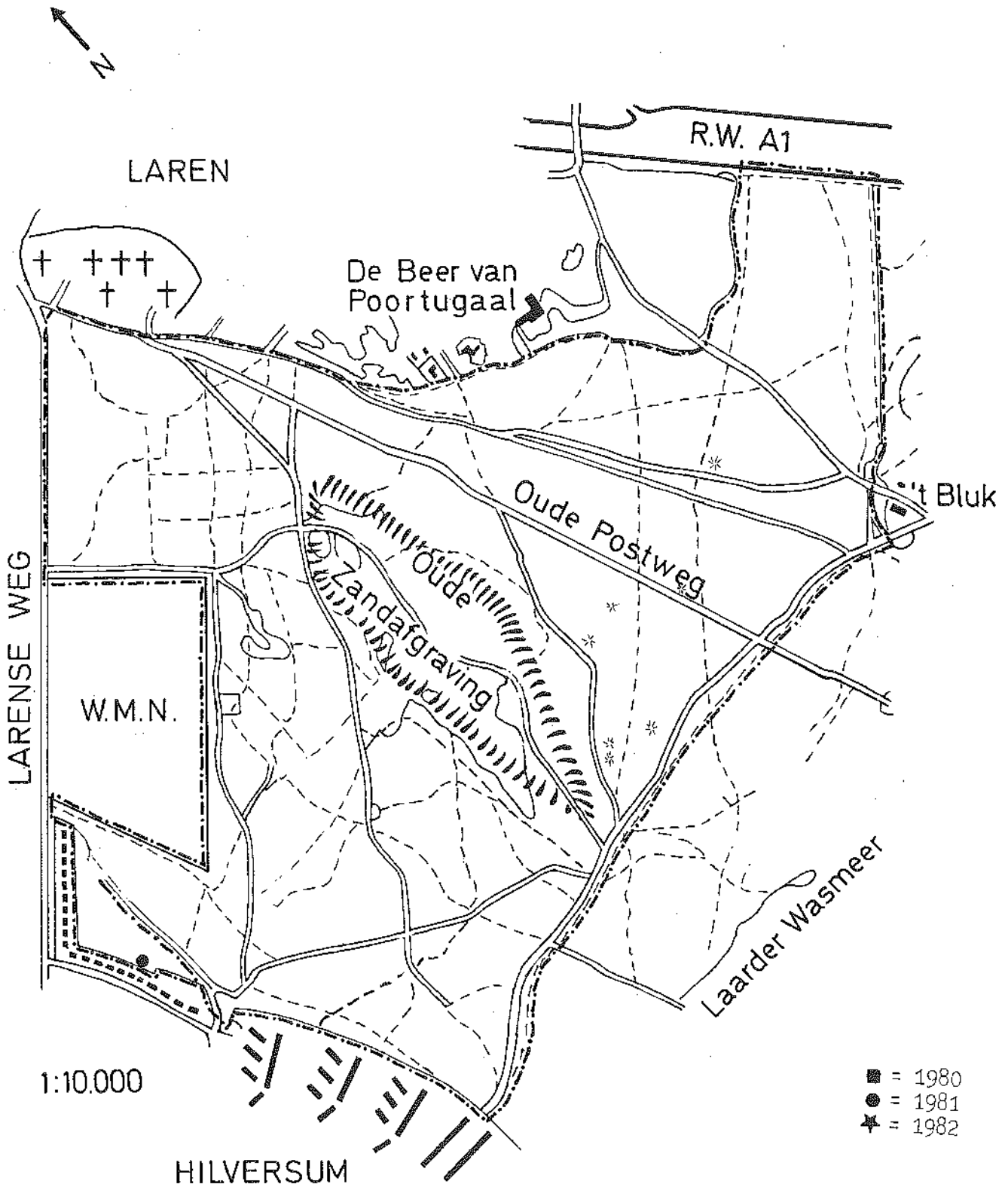
KNEU

ZUIDERHEIDE

GOUDVINK

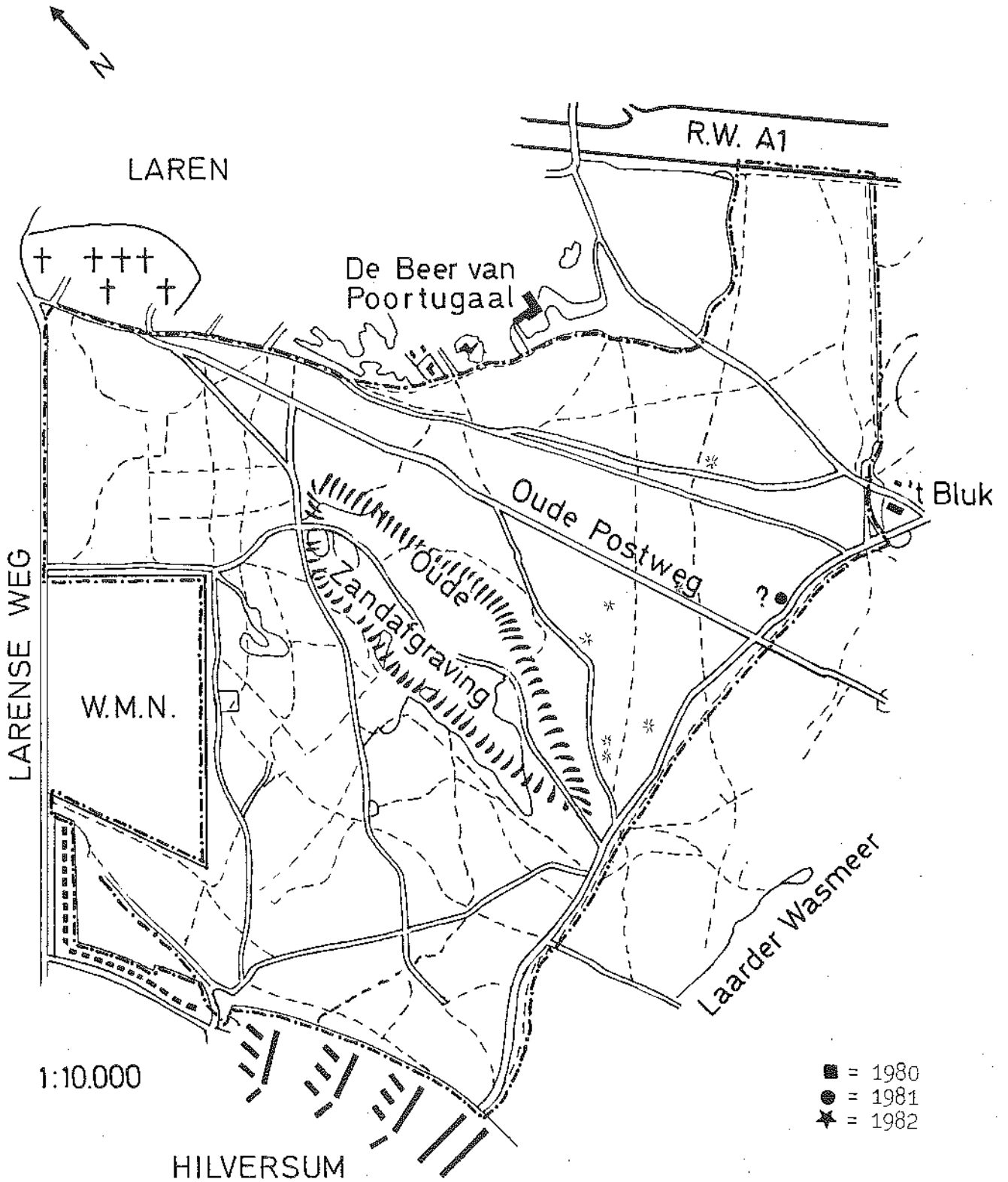
ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- * = 1982

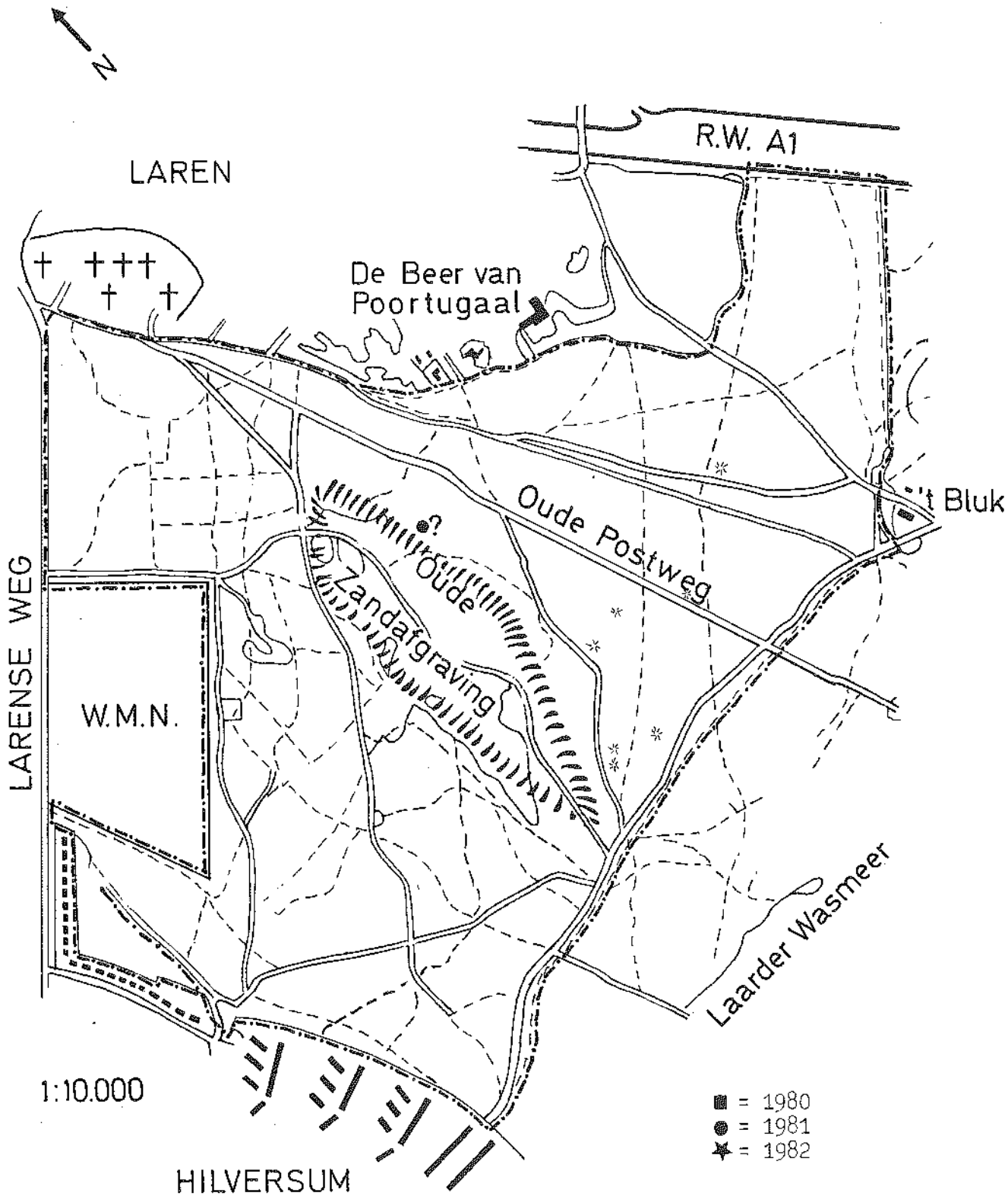
VINK

ZUIDERHEIDE

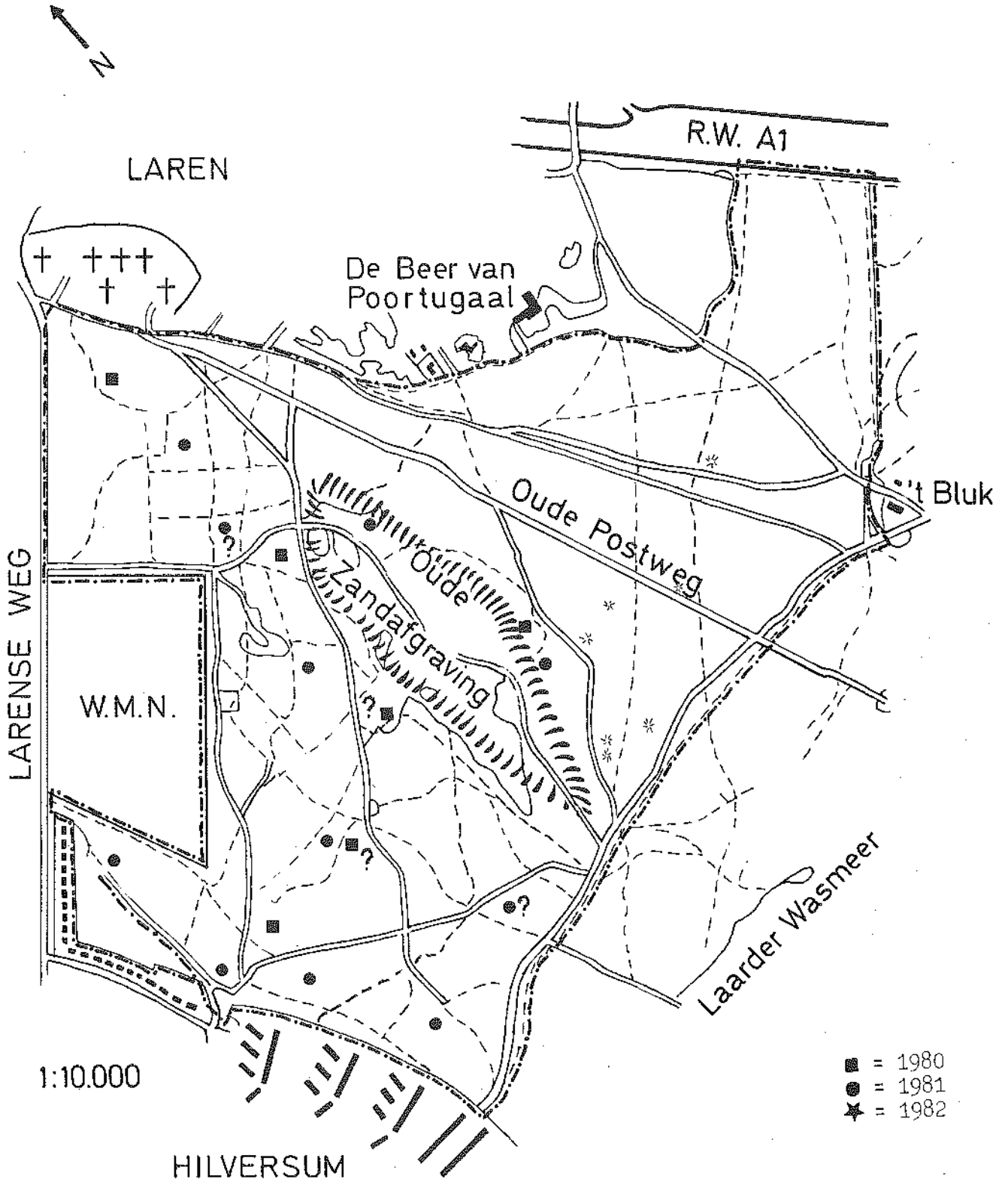
RINGMUS

ZUIDERHEIDE

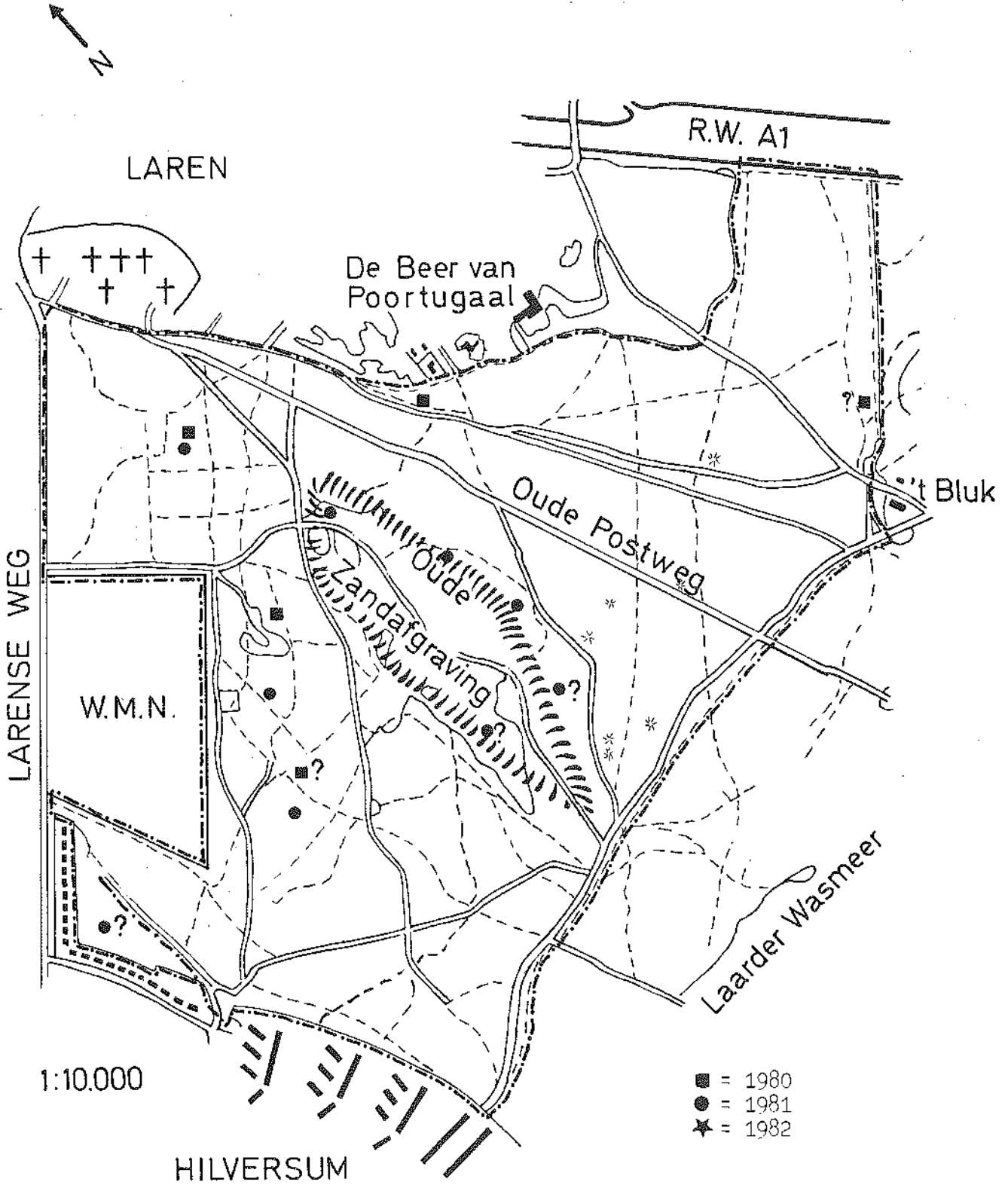
ZWARTE KRAAI

ZUIDERHEIDE

EKSTER

ZUIDERHEIDE

- = 1980
- = 1981
- ★ = 1982

VLAAMSE GAAI

